

17—24 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 21 mars

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Lundberg ang. frågan om riksdagsledamots immunitet	8
fru Eriksson i Stockholm ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen	16
Svar på fråga av herr Wiklund i Stockholm ang. kontrollen beträffande släpfordon	22
Svar på interpellationer av:	
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar	24
herr Hamrin i Kalmar ang. medel för barn- och ungdomsfilm för televisionen	28
Svar på fråga av herr Hamrin i Jönköping ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program samt på interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. TV-programmens överensstämmelse med vissa bestämmelser i allmänna ordningsstadgan	30
Interpellation av herr Svanberg ang. villkoren för beviljande av egna-hemslån	40

Onsdagen den 22 mars

Tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten	44
Förordning om bensinskatt, m. m.	49
Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering	54
Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.	62

	Sid:
Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar	70
Ändringar i förordningen om allmän energiskatt	74
Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.	75
AB Industrikredits utlåningsverksamhet	89
Minskning av kostnaderna för riksdagstrycket	96
Tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggning- en av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t	97
Lagen om semester, m. m.	99
Ändringar i 27 § värnpliktslagen	102
Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen	106
Nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet	112
Interpellationer av:	
herr Senander ang. obligatorisk sjuk- och yrkesskadeförsäkring av elever vid de s. k. inbyggda yrkesskolorna	113
herr Sundelin ang. sysselsättningen inom skogsbruket	114
herr Larsson ang. ökad statsfinansiering av investeringarna för en- hetsskolans genomförande	117

Fredagen den 24 mars

Meddelande ang. sammanträdestider	120
Svar på fråga av fru Torbrink ang. åtgärder mot vapen- och ammu- nitionsstölden från militära anläggningar	121
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Hedenäset ang. viss för militära ändamål förvärvad mark m. m.	122
herr Hamrin i Jönköping ang. lektorsbristen vid läroverken	123
Svar på fråga av herr Larsson i Borrbjerg ang. V5-spelet	125
Svar på interpellationer av:	
herr Sköldin ang. obligatorisk ansvarighetsförsäkring för jägare	126
herr Elmwall ang. mjölkproduktionen i Mellansverige	127
herr Björkänge ang. garantilånen för skördeskador	135
Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvalt- ningen	138
Ändring av bidragsförskottslagen	157
Ytterligare arbetstidsförkortning	158
Upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete	162
Reglering av priserna på fisk	165
Förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet	168

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Martinsson ang. ändring av lagen om fri rättegång.....	169
herr Jansson i Benestad ang. kommunindelningsfrågans inverkan på enhetsskolans genomförande	170
herr Johansson i Stockholm ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland	171
herr Regnéll ang. val av ny universitetskansler	171

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 22 mars

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. fortsatt disposition av visst äldre re- servationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsom- råde	43
— nr 39, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1961/ 62	43
— nr 40, ang. godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska sili- katforskningsinstitutet, m. m.	44
— nr 41, ang. statens provningsanstalts organisation och verksamhet, m. m.	44
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 5, om tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten	44
— nr 9, om bensinskatt, m. m.	49
— nr 15, om rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyan- lagd skogsplantering	54
— nr 19, om vidgad avdragsrätt för vetenskaplig forskning vid beskatt- ning av rörelseinkomst	62
— nr 23, om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.	62
— nr 24, om utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar	70
— nr 26, ang. vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt	74
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. sänkning av riksbankens diskonto samt ang. riksbankens räntepolitik	75
— nr 13, ang. AB Industrikredits utlåningsverksamhet	89
— nr 14, om förlängning av preskriptionstiden för uttagande av pre- mieobligationsvinster	96
— nr 15, om minskning av kostnaderna för riksdagstrycket	96
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om ändrad lydelse av 72 § växella- gen m. m.	96
— nr 20, ang. tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t	97
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. lagen om semester, m. m. ...	99
— nr 19, om ändringar i 27 § värnpliktslagen	102
— nr 20, om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen i sam- band med sjukgymnastisk behandling, m. m.	106

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 24, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för sjukgymnastisk behandling	106
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. ändrad lydelse av 23 § jaktlagen	106
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 8, om nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet	112
— nr 9, om hälsoundersökning av unga kvinnor	113
— nr 10, om taxenedsättningar för busstrafiken	113

Fredagen den 24 mars

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 22, om utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	138
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 21, om viss ändring av lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslagen)	157
— nr 22, om ytterligare arbetstidsförkortning	158
— nr 23, ang. upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete .	162
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. reglering av priserna på fisk	165
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 11, om effektivisering av övervakningen av svensk krigsmaterielexport.....	168
— nr 12, om förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet	168

Fredagen den 17 mars

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande mars.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till stats-
utskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilan-
de proposition nr 71, angående fråga
om befrielse för O. Olsson från viss
ersättningsskyldighet till statsverket.

§ 3

Föredrogs den av herr *Mattsson* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för kommunika-
tionsdepartementet angående reglerna
för statsbidrag till vatten- och avlopps-
anläggningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *Hamrin* i
Kalmar vid kammarens nästföregående
sammanträde gjorda, men då bordlag-
da anhållan att få framställa interpella-
tion till herr statsrådet och chefen för
kommunikationsdepartementet angäen-
de medel för barn- och ungdomsfilm för
televisionen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Fröding* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan

att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för justitiede-
partementet angående huvudförhandling i
högsta domstolen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Till bordläggning anmäldes
statsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående fortsatt disposi-
tion av visst äldre reservationsanslag,
avseende justitiedepartementets verk-
samsområde,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning angående beredskapsstat för
försvarsväsendet för budgetåret 1961/62,

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
avtal om fortsatt drift av Svenska sili-
katforskningsinstitutet, m. m., och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående statens provnings-
anstalts organisation och verksamhet,
m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner
om tillstånd för Inomeuropeisk Mission
att tullfritt införa vissa flyktingarbeten,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning
om bensinskatt, m. m. jämte i ämnet
väckta motioner,

nr 15, i anledning av väckta motioner
om rätt till avdrag vid beskattningen
för kostnad för nyanlagd skogsplan-
tering,

nr 19, i anledning av väckta motioner
om vidgad avdragsrätt för vetenskaplig
forskning vid beskattning av rörelsein-
komst,

nr 23, i anledning av väckta motioner om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.,

nr 24, i anledning av väckt motion om utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar, och

nr 26, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner angående sänkning av riksbankens diskonto samt angående riksbankens räntepolitik,

nr 13, i anledning av väckta motioner angående AB Industrikredits utlåningsverksamhet,

nr 14, i anledning av väckt motion om förlängning av preskriptionstiden för uttagande av premieobligationsvinster, och

nr 15, i anledning av väckt motion om minskning av kostnaderna för riksdagstrycket;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m., och

nr 20, i anledning av väckt motion angående tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående lagen om semester, m. m.,

nr 19, i anledning av väckt motion om ändringar i 27 § värnpliktslagen,

nr 20, i anledning av väckta motioner om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen i samband med sjukgymnastisk behandling, m. m., och

nr 24, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för sjukgymnastisk behandling;

tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motion angående ändrad lydelse av 23 § jaktlagen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet,

nr 9, i anledning av väckta motioner om hälsoundersökning av unga kvinnor, och

nr 10, i anledning av väckta motioner om taxenedsättningar för busstrafiken.

§ 7

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 101, angående uppskov med beslut över vilande förslag till ändrad lydelse av 31 § regeringsformen;

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion; och

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

från första lagutskottet:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i skattestrafflagen den 11 juni 1943 (nr 313);

från jordbruksutskottet:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m.; och

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för anordnande av auktionslokaler för trädgårdsprodukter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 94, i anledning av väckta motioner angående allmänna flaggdagar.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 115, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående överförande till riksdagsbiblioteket av huvudmannskapet för registret till riksdagstrycket;

nr 116, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; och

nr 117, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammarerna:

nr 66, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

nr 72, med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämmning m. m.,

nr 74, angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård, och

nr 81, angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksbanken angående möjliggörande av vissa lån från riksbankens avbetalningslånefond till tjänstemän vid riksdagens verk.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande mars.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1961 den 21 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att — sedan f. d. rådmannen Erik Anton Wilhelms-son, som den 1 mars 1960 utsetts till militieombudsman, avsagt sig detta förtroendeuppdrag — jämlikt § 68 riksdagsordningen utse ny militieombudsman; och befanns efter valförrättningens slut därtill ha blivit utsedd:

herr häradshövdingen Karl Hugo Henkow med 40 röster.

Därjämte avgåvos en blank valsedel jämte en dubbelsedel, vilka kasserades.

Georg Branting Bertil von Friesen
K. G. Ewerlöf Per Svensson

År 1961 den 21 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att — sedan häradshövdingen Karl Hugo Henkow denna dag utsetts till militieombudsman — jämlikt § 68 riksdagsordningen utse ny ställföreträdare för militieombudsmannen; och befanns efter valförrättningens slut därtill ha blivit utsedd:

herr hovrättsrådet Gunnar Thyresson med 42 röster.

Georg Branting Bertil von Friesen
K. G. Ewerlöf Per Svensson

År 1961 den 21 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att — sedan hovrättsrådet Ulf Lundvik, som den 1 mars 1960 utsetts till ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman, avsagt sig

detta förtroendeuppdrag — jämlikt § 68 riksdagsordningen utse ny ställföreträdare för justitieombudsmannen; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd:

herr hovrättsrådet Holger Vilhelm Henrik Nordqvist med 40 röster.

Dessutom avgåvos två blanka valsedlar, vilka kasserades.

Georg Branting Bertil von Friesen
K. G. Ewerlöf Per Svensson

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna samt att kanslideputerade skulle underrättas om dessa val och anmodas låta uppsätta förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 3

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Lundberg gjort gällande, att ett av högsta domstolen i december förra året meddelat beslut angående rättegångshinder i ett mål, vari väckts talan mot en ledamot av denna kammare om skadestånd på grund av ärekränkning, skulle vara att anse som en lagförklaring, som kan undanröjas av riksdagen. Herr Lundberg har frågat, om man kan förvänta att Kungl. Maj:t till årets riksdag kommer att framlägga proposition

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

om att undanröja denna lagförklaring och föreslå att riksdagen måtte besluta om att § 110 regeringsformen ges en lagförklaring av det innehållet, att den blir ett verkligt grundskydd för att riksdagens ledamöter skall kunna tala fritt i riksdagsarbetet utan att i oträngt mål behöva riskera åtal eller skadestånd vare sig från det allmännas eller från enskildas sida.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Enligt uttrycklig bestämmelse i § 83 regeringsformen kan någon för framtiden gällande förklaring av grundlagarna ej stadgas »utan på det sätt, som vid ändringar i dem iakttagas bör». Det beslut av högsta domstolen som det här gäller är ej någon lagförklaring utan ett i vanlig ordning fattat beslut med anledning av fullföljd talan mot vederbörande hovrätts beslut i frågan huruvida hinder mot skadeståndsmålets upptagande kunde anses föreligga. I likhet med andra avgöranden av högsta domstolen kan emellertid beslutet väntas bli vägledande för domstolarna i fortsättningen. Som konstitutionsutskottet i december förra året uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 28 har genom beslut klarlagts, att § 110 regeringsformen ej innefattar något skydd mot skadeståndstalan, som grundas på gärningar eller yttranden av riksdagsman i denna hans egenskap. Utskottet tillfogade, att genom högsta domstolens beslut frågan om en revision av det ifrågavarande grundlagsstadgandet aktualiserades. Då frågan om en sådan revision redan hade upptagits till behandling av författningsutredningen fann utskottet emellertid — med understrykande av sakens betydelse — någon omedelbar åtgärd inte påkallad.

Den möjlighet som föreligger att få till stånd en ändrad ordning är alltså att ändra § 110 regeringsformen. I likhet med konstitutionsutskottet anser jag dock att denna fråga inte bör brytas ut ur den allmänna författningsrevisionen

eftersom någon ändring inte gjordes vid fjolårets riksdag och en grundlagsändring inte kan slutligt antagas förrän efter utgången av den nu löpande perioden för andrakammarval, d. v. s. tidigast vid 1965 års riksdag.

Herr Lundberg har även frågat, om man kan förvänta att Kungl. Maj:t kommer att taga något initiativ för att vederbörande riksdagsledamot hålles ekonomiskt skadeslös för de kostnader han åsamkats i anledning av rättegången. Denna fråga synes vara för tidigt väckt, eftersom det skadeståndsmål det här är fråga om ännu inte definitivt avgjorts. Dessutom anser jag det vara naturligt, att ett eventuellt initiativ i en sådan fråga tages av riksdagen själv.

Härpå anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Visserligen är svaret knapphändigt och rutinmässigt och påminner om en bedömning av en parkeringsförseelse, men jag får erkänna att när jag interPELLERADE, tänkte jag inte på att Kungl. Maj:t formellt står som undertecknare av högsta domstolens lagförklaring. Endast denna förklaring kan motivera att justitieministern så lätt glider förbi den allvarliga konfliktsituation av politisk karaktär som inträffar när en av två parter upphöjer sig till förmyndare för en i laga ordning vald demokratisk folkrepresentation.

Under drygt 150 år har en konfliktsituation som den nu inträffade aldrig förekommit, kanske främst på grund av vad i Hilding Eeks doktorsavhandling uttryckes sålunda: »Att en konflikt likartad den angivna är för modernt svenskt författningsliv okänd, betyder nu inte annat, än att domstolarna i sin rättsskipning, respektive regeringen i sin styrelse, icke gått så till väga, att

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

någon till sin spets driven meningsfejd uppkommit.» Jag är medveten om att juridik och politik har stark anknytning, men detta förutsätter ändå ömsesidig respekt. Tyvärr har nu den ena parten ansett det lämpligt att bryta denna som man kan tycka naturliga gränsdragning.

Motiveringen att den ena av de två parterna skulle vara mindre politiskt bunden än den andra, har belysts av bl. a. Stjernberg, som säger: »Då dessa så betydelsefulla synpunkter framföres förbises ofta, att hinder måste resas icke blott emot främmande politiska inflytelser över domarne utan även däremot, att domarnes egna politiska intressen och värderingar tränga in i deras dömande verksamhet. Domarkårens oberoende och självständighet är icke i sig självt en tillräcklig garanti.»

Jag är medveten om svårigheterna att rätt tolka vad grundlagsskrivarna grammatikaliskt lade in i de enskilda orden. Att som en politisk professor i regeringsformens § 110 inlägga ett uttryck för »riksdagsmans oansvarighet» visar, hur långt bort från realiteter folk kan komma när de hypnotiskt stirrar in i en glaskula där ordet »tilltal» i sin nakenhet framträder. Grundlags tolkning kan inte förutsätta annat än, som någon har sagt, att »företrädesvis den grammatikaliska tolkningen skall användas men att, då denna icke är tillräcklig, även må tillitas den logiska, som, när lagstadgandet är dunkelt, av lagens uppkomst, sammanhang och ändamål sluter sig till dess mening».

John Marshall uttalar också, att »vi får aldrig glömma, att det är en konstitution vi tolkar, en konstitution som är avsedd att bestå genom släktled och att användas under de olikartade kriser ett mänskligt samfund utsättes för». Det förefaller som om dessa allmängiltiga ord vad beträffar principerna för grundlagstolkning borde kunna gälla även i dagens situation.

I en demokrati måste det finnas åt-

minstone en enda plats, där det finns sådan frihet att kritisera, att tänka och handla fritt — med hänsyn endast till de begränsningar, som ålagts riksdagen själv i grundlagens anda och mening — som förutsattes vid tillkomsten av regeringsformens § 110.

Vi får betänka att drygt 150 år förflutit sedan regeringsformens § 110 tillkom och ta hänsyn till de förhållanden, som då rådde, och den utveckling fram till en demokratisk stat, som sedan ägt rum. I ett folkstyrt samhälle som vårt måste alltid — inte minst på grund av byråkratisering m. m. — finnas en plats där, som grundlagen säger, »ingen riksdagsman må kunna under tilltal ställas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hör, sådant tillåt genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjättedelar av de röstande instämt». Det bör även tilläggas att i instruktion för riksdagens ombudsmän, 8 §, stadgas uttryckligen: »Beslutar riksdagen beivra sådan förbrytelse mot riksdagens, dess kamrars eller utskotts eller någon enskild riksdagsmans frihet, varom förmäles i 110 § — — —, åligger det justitieombudsmannen att utföra åtalet.»

Då det gäller tolkningen av § 110 bör erinras om excellensen friherre De Geers ord i hans anförande till statsrådsprotokollet den 5 januari 1863, där han berör den äldre grundlagens ordalydelse och fastslår att den äldres »ordalydelse bibehållits även i de delar, där redaktionen påtagligen är mindre god, helst en ny lagtext kräver ojämförligt större fullkomlighet för att giva samma säkerhet om en riktig tillämpning, som lämnas av en gammal lagtext, för vars tolkning finnes ledning i en långvarig och godkänd praxis». Man måste väl säga att den praxis och den tolkning som har gällt sedan § 110 stiftades för 150 år sedan, alltid har ansetts vara ett immunitetsskydd för riksdagen och dess ledamöter.

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

Justitierådet Conradi anför i fråga om tillämpligheten av § 110 regeringsformen enligt protokoll av den 9 november 1960: »Vid regeringsformens tillkomst 1809 kände svensk rätt icke någon allmän skyldighet för den som begått brott att gälda därav uppkommen skada. Vad särskilt angår ärekränkingsbrott ägde målsägaren icke rätt till ekonomisk gottgörelse i annan form än genom andel i eventuella böter. Den situation som föreligger till bedömande i målet — att skadeståndstalan av enskild målsägande föres mot ledamot av riksdagen i anledning av ett under riksdagsförhandlingarna fällt yttrande som påstås vara för målsäganden ärekränkande — kunde följaktligen vid regeringsformens tillkomst över huvud icke uppkomma. Det bör vidare anmärkas, att även i fall, då särskilt skadestånd utdömdes, detta närmast betraktades som ett rent bihang till straffet; det förefaller som om skadeståndsyrkande endast i undantagsfall kunnat framställas utan samband med talan om straffansvar. Ända till nya rättegångsbalkens ikraftträdande rådde i vårt land den ordningen, att skadeståndstalan på grund av brott — även om yrkandet framställdes utan samband med ansvarstalan — behandlades som brottmål. Det är mot bakgrunden av nu angivna förhållanden som den i målet uppkomna frågan om tillämpning av § 110 regeringsformen måste bedömas. Till en början skall därvid framhållas, att stadgandets ordalag icke giva några säkra hållpunkter för tolkningen. Väl kan det sägas, att 'under tilltal ställas', liksom sammanställningen med orden 'sin frihet berövas', närmast leder tanken till talan som går ut på straffansvar — vilket för övrigt med hänsyn till vad nyss sagts är helt naturligt — men nödvändigt är detta icke. I äldre lagspråk i vårt land — varpå exempel finnes även i 1734 års lag — har uttrycket 'tilltal' använts för att beteckna talan i allmänhet. Även om § 110 regeringsfor-

men närmast torde hava tillkommit som ett skydd mot ingripanden av kungamakten eller av ständerna själva mot misshagliga riksdagsmän, har man svårt att föreställa sig, att riksdagen 1809 icke skulle hava ansett det vara angeläget att skydda sina ledamöter mot angrepp även från enskilda i form av talan om skadestånd för ärekränkning, om sådan talan då hade varit möjlig. En viss parallell erbjuder den endast två år tidigare tillkomna förklaringen den 23 mars 1807 som i punkt 40 förbjuder enskild part att taga stämning å någon domare för att tilltala honom för fel eller brott i ämbetet. Detta stadgande kom snart i praxis att utvidgas till att avse alla högre ämbetsmän, som hade forum för ämbetsfel i hovrätten eller högsta domstolen, och tillämpades så, att målsäganden ej heller ansågs hava rätt att framställa privaträttsligt anspråk på grund av tjänstefel annat än i samband med en av vederbörande åklagare förd talan. I övrigt får avgörandet grundas på omständigheter av mera allmän natur. Det måste anses vara ett viktigt samhällsintresse, att riksdagens ledamöter kunna i riksdagsarbetet tala fritt utan att i oträngt mål behöva riskera åtal eller skadeståndstalan vare sig från det allmännas eller från enskildas sida. Förhållandet kan icke hava varit ett annat vid regeringsformens tillkomst. Man torde icke behöva befara, att ett omfattande skydd i nu angivet hänseende skall leda till missbruk av yttrandefriheten; i sista hand finns ju alltid den möjligheten att kammaren vid uppenbart missbruk ger sitt tillstånd till talans väckande. Det är icke väl förenligt med en naturlig uppdelning av riksdagens och domstolarnas befogenheter, att domstolarna, utan den opinionsyttring som kammarens med stöd av § 110 regeringsformen lämnade medgivande till anställande av talan innebär, inlåta sig på prövning av gränserna för en riksdagsledamots yttrandefrihet. Jag finner under hänvis-

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

ning till vad sålunda anförts, att på grund av § 110 regeringsformen hinder förelegat för domstolarna att upptaga Andrés talan till prövning.»

Ja detta av mig citerade protokollsuttalande av justitierådet Conradi överensstämmer i stort sett med den uppfattning jag har i denna fråga.

Men, herr talman, för att anknyta till justitierådet Conradis mening i det aktuella fallet, det finns anledning att ställa frågan, om domstolen varit behörig att avge en lagförklaring av så vittgående omfattning. Lagförklaringen är i detta fall till sin innebörd en ny lag, och nya lagar — i varje fall av grundlags karaktär — tillkommer det väl ändå riksdagen att stifta, även om dess beslut kanske skall betraktas som formellt eller av lägre valör. § 110 har dock i 150 år hållits i respekt och dess immunitet kan sägas ha varit ett skydd både för riksdagen och lagparagrafen själv.

Då meningarna varit så delade i domstolen, att endast tre av sju justitieråd varit fullt eniga i fråga om både det processuella förfarandet och lagtolkningen, och då brytningen med en 150-årig tolkning och praxis måste få så motsatta verkningar, som endast en ny lag kan ge, borde väl domstolen ha nöjt sig med att till JO anmäla sin önskan, att § 110 skulle ändras, och sedan borde det väl ha ankommit på JO och riksdagen att var på sitt håll pröva frågan på grundlagsenligt sätt.

Man kan även i detta sammanhang ställa frågan, om i enlighet med rangskalan i fråga om lagstiftning etc. en domare eller ämbetsman är av högre valör än en riksdagsman. Eller skall man tolka beslutet så, att det immunitetsskydd som domare och ämbetsmän etc. åtnjuter i riksdagen jämväl skulle tillhöra det som fornt är? Men då frågar man sig varför man inte i lagförklaringen utsagt detta.

Rent allmänt vill jag även ställa frågan: Kan det ur samhällets och demo-

kratiens synpunkt vara försvarligt, att vi ytterligare fortsätter på en lagstiftnings- och lagtolkningsväg som fört till att endast jurister skall kunna tro att de vet vad lag och rätt är?

I fråga om lagskrivning och lagtolkning har nu det stadium nåtts, då alltmer tid och intresse ägnas åt motive-ring och allt mindre tid åt människorna och åt att få svenska folket att förstå vad rätt är och vad ett straff avser. Det talas i stora ord om brott och straff och rättslöshet. Ärade kammarledamöter! Borde nu inte tiden vara inne att säga till våra jurister och till dem som utbildar juristerna att de mera bör ägna sig åt att göra lagen begriplig för vårt folk, göra rättegångsförfarandet mindre kostsamt och tidsmomentet mellan brott och straff rimligt än åt teoretiskt småteri som för bort från det rättssamhälle, som både lagen och den juridiska utbildningen skall ha till uppgift att tjäna?

År 1935 såg jag i Berlin ett ödelagt riksdagshus. För två år sedan såg jag det igen. Det hade aldrig återuppbyggts. Vittringen — både byggnadsmässigt och symboliskt i fråga om idéer och kraft — hade fortsatt under de för hela världen fruktansvärda år som följde efter 1935. Ruinerna talar sitt realistiska språk, som ingen kan missförstå. Gränstenar är också tysta men kan ändå vara påminnelser om tragedier.

Gamla män glömmar och — för att citera en författare och statsman — »genom tidens välvilliga försorg får de flesta av oss förr eller senare ett par glasögon på näsan, och när vi genom dem blickar tillbaka på det förflutna antar linserna en rosa färgton, så att världen i detta perspektiv ter sig skönare än den gör den dag som är». Sveriges riksdag bör dock, om den skall kunna hävda sin ställning och bygga vidare i demokratisk anda, noggrant taga sig i akt för strävanden — från vilket håll de än månade komma — att ställa den under förmyndare. En dylik över-

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

förmyndarbefattning kan aldrig tolereras i en demokrati. »Kejsarens nya kläder»-mentaliteten är livsfarlig för en folkvald riksdag.

Jag vet inte om JO uppmärksammat denna fråga och anmält den för riksdagen. Skulle så inte vara fallet, får man väl förutsätta att JO snarast prövar frågan och tar de initiativ vartill denna prövning kan föranleda.

Av justitieministerns svar framgår inte, att han kommer att ta initiativ för att åstadkomma rättelse, och däråt lär väl inte vara något att göra. Då denna fråga emellertid speciellt gäller riksdagen och dess självstyrelse, förutsätter jag att herr talmannen med noggrannhet granskar frågan. I första hand borde väl konstitutionsutskottet, som i detta avseende har en speciell uppgift att fylla, ha tagit initiativ för att bringa ur världen denna lagförklaring, som de facto är en ny grundlagsparagraf av den 5 december 1960. Tyvärr visade konstitutionsutskottet den 7 december 1960, att det endast kunde prestera en slutspurt utan prövning av sakfrågan. Den slutspurten översteg vida den fart varmed grundlagen skrevs. Man kunde bara underordna sig och saknade helt den energi och skaparvilja när det gäller att hävda riksdagens intressen som trots allt präglade 1809 års beslut. Kan lagförklaringar av denna form godtas av riksdagen, då bör vi icke förhäva oss över vårt demokratiska sinnelag och förmåga att värna oss mot intrång av krafter som under hård tid kan göra sig gällande.

För egen del får jag väl invänta höstsessionen och genom motion aktualisera frågan på det sätt som återstår att göra, därest inte JO, KU eller kanske regeringen vid närmare eftertanke trots allt tar det initiativ som är nödvändigt för att återställa maktbalansen och ordningen på detta för en demokrati nödvändiga och viktiga område. Det är nämligen endast under år 1961 som denna lagförklaring kan av riksdagen

undanröjas. Annars dröjer det till efter 1965.

Jag tror att riksdagen själv bör noggrant genomtänka den här frågan. Det är av stor vikt att både justitieministern, regeringen, riksdagen och JO, som ju skall vara vår ombudsman, följer och prövar frågan. Varken för domstolarna eller för riksdagen kan det vara angeläget att man drar upp en skiljelinje som blir av allvarlig karaktär och som kan medföra att immunitetsskyddet på båda sidor spolieras. Om detta är meningen med den tolkning som gjorts, då har man verkligen satt in en stöt mot något som för riksdagens eget liv är mycket väsentligt och som vi därför måste hävda och försvara.

Herr talman! Det är dessa synpunkter som jag genom interpellationen har velat ge uttryck åt, och jag hoppas att riksdagen under 1961 skall kunna finna den form som här är den lämpliga och visa det mod och den kraft som en demokrati och en folkstyrelse förutsätter på ett område som detta.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag kan försäkra kammarens ledamöter att jag ingalunda betraktar det spörsmål, som här diskuteras, såsom likställt med parkeringsföreselser eller annat sådant; men det hindrar inte, herr Lundberg, att diskussionen bör föras med sans och måtta. Några historiens vingslag, som herr Lundberg tyckte sig höra i denna debatt, kan det inte i detta sammanhang bli tal om.

I mitt svar tog jag kanske litet lätt på formalia när det gäller att klargöra vad en lagförklaring är. Det berodde helt på att herr Lundberg i sin interpellation har rört ihop olika begrepp. När herr Lundberg emellertid — efter att under tre dagar haft tillfälle att studera mitt svar — vidhåller att det i detta fall föreligger en lagförklaring, måste jag en stund ta kammarens uppmärksam-

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

het i anspråk för att närmare klarlägga vad en lagförklaring är.

Lagförklaringen är i princip en lagstiftningsakt, och i överensstämmelse därmed stadgas i vår grundlag att lag skall förklaras på samma sätt som den stiftas. Detta har uttryckligen fastslagits för två viktiga grupper av lagar. För det första säges i 83 § regeringsformen att någon för framtiden gällande förklaring av grundlagarna icke må stadgas på annat sätt än som är att iakttaga vid deras stiftande, d. v. s. beslut av två riksdagar med mellanliggande val till andra kammaren. För det andra stadgas i 88 § om förklaring av civil-, kriminal- och kyrkolag att därmed skall förhållas som med sådan lags stiftande.

Emellertid anger regeringsformen också ett par undantag. I 20 § heter det att om från domstolar och ämbetsmän förfrågningar inkommer till Konungen om lagens rätta mening i sådana fall, som till domares åtgärd höra, äger högsta domstolen att ge de sålunda sökta förklaringarna. Högsta domstolen kan inte ta eget initiativ till en lagförklaring och inte heller kan enskild person göra detta. En lagförklaring kan endast ske, om från domstolar och ämbetsmän förfrågningar inkommer till Kungl. Maj:t, som senare överlämnar dem till högsta domstolen för att den skall göra en förklaring. Det är i sådana fall som nästkommande riksdag har möjlighet att upphäva en förklaring.

I det här aktuella fallet har det emellertid icke till högsta domstolen överlämnats från domstolar eller ämbetsmän inkomna förfrågningar om lagens rätta mening och det föreligger således icke någon lagförklaring. Jag kan meddela att en lagförklaring senast skedde år 1865. Det var då som JO för sista gången hade tillfälle att anmäla för riksdagen att en lagförklaring hade ägt rum.

Beträffande det beslut, som här har meddelats av högsta domstolen i en viss rättegång, torde väl regeringsfor-

men förbjuda mig att i detta sammanhang i riksdagen gå in på någon bedömning av beslutets riktighet. Herr Lundberg menar, att denna paragraf i regeringsformen alltid har tolkats på det sätt som han gör gällande. Vad vet vi om det? Det har aldrig förut förekommit ett mål — såvitt jag vet — där frågan har ställts på sin spets.

Ur saklig synpunkt vill jag endast beklaga att riksdagen i fjol inte tog tillfället i akt och genomförde en vilande grundlagsändring, som vid detta års riksdag hade kunnat bli gällande. Nu kan någon ändring icke ske förrän efter val till andra kammaren. Skulle mot förmodan författningsutredningens förslag inte föreligga eller inte vara bearbetade och klara att framläggas så att beslut om en helt ny grundlag kan fattas före nästa andrakammarval, är jag beredd — om jag fortfarande förvaltar justitieministerposten — att komma med det ändringsförslag som kan behövas vilande innan valet äger rum.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Justitieministern sade att man skulle behandla denna fråga med sans och måtta. Det håller jag med om, och det borde de som har satt i gång denna process ha tänkt på. Det är riktigt att vi aldrig förr har behövt ha en lagförklaring och att § 110 aldrig har kommit att prövas. 150 års praktisk verksamhet och tillämpning borde väl ändå ur lagstiftningssynpunkt anses vara så prejudicerande, att ingen part skulle kunna tänka sig att i en situation som denna tillämpa en tolkning som i olika avseenden är orimlig.

Det är riktigt som här sagts att denna lagförklaringsbegäran inte har framställts av någon ämbetsman, men att lagförklaringen skulle ha grundlagskraft och karaktär utan att riksdagen har haft nyval är otänkbart. Det skulle innebära att riksdagen kunde börja lägga sig i domstolarnas arbete och diskutera hur man skulle förfara där i ett

Svar på interpellation ang. frågan om riksdagsledamots immunitet

visst fall. I § 88 regeringsformen — som jag förutsätter att justitieministern mycket noga har läst — står det uttryckligen: »Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhållas som med sådan lags stiftande. De förklaringar, som, till svar på inkomna förfrågningar om lagens rätta mening, Konungen genom Dess högsta domstol giver under tid, då session ej pågår, kunna ogillas senast av den riksdag som nästföljande år samlas, så ock, om förklaring angår ämne, som till kyrkolag hörer», o. s. v.

Om jag inte tar alldeles fel skulle domstolen ha varit obehörig att ta upp detta mål till prövning, alldenstund riksdagen var samlad. Det var endast under tid då riksdagen icke var samlad som domstolen kunde ge en förklaring. Någon förklaring har dock mig veterligt aldrig getts av så vittgående omfattning att den kan tolkas som en ny lag. Eftersom denna lagförklaring står direkt i strid mot den uppfattning som har rätt hos olika personer — jämväl statsvetare och jurister — under de 150 år som gått, frågar man sig, om det är rimligt att påstå att man, eftersom frågan inte har gått ämbetsmannavägen, bara skulle finna sig i saken och tolka det hela såsom en lag tillkommen under former som riksdagen icke kan ändra. Detta förfarande måste vara avgörande för en riksdagsman.

Jag förstår mer än väl om man betraktar juridik och politik såsom varande två parter som slåss mot varandra; om jag inte tar alldeles fel har väl utrikesministern skrivit en bok som heter »Juridik och politik». Jag vill inte förneka att juridik och politik i alla århundraden har kopplats samman, men om den ena parten utan hänsyn till den andra går in på marker som den inte bör beträda om grannsämjan skall upprätthållas, måste ändå riksdagen reagera. Jag kan icke finna annat än att riksdagen under år 1961 har möjlighet att genom initiativ från dem jag

har angett eller också genom en motion i början av höstsessionen ta upp frågan. Då hoppas jag verkligen att riksdagen för en gångs skull skall säga ifrån, att § 110 är så livsviktig för en demokrati att riksdagen vill behålla den och icke lämna ut den till beskådande eller tillåta någon tumning på de regler som utgjorde grunden år 1809.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag måste till min ledsnad konstatera att mina färdigheter som pedagog tydligen är mycket små, eftersom jag inte kunnat för herr Lundberg klarlägga skillnaden mellan en lagförklaring och ett beslut av en domstol under en rättegång. Jag vill bara råda herr Lundberg till att när han citerar en lagparagraf inte beakta bara några ord mitt i paragrafen. Läs i alla fall igenom hela paragrafen! När herr Lundberg talar om dessa lagförklaringar, som skulle ha kommit genom förfrågningar från domstolar och ämbetsmän via Kungl. Maj:t och som riksdagen kan undanröja, och läser upp den paragrafen, så bortser herr Lundberg från första raden, där det står: »Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhållas som etc.». Den handlar icke om grundlag. Grundlags förklaring behandlas enbart i § 83: »Ej må någon för framtiden gällande förklaring av grundlagarna stadgas, utan på det sätt, som vid ändringar i dem iakttagas bör.»

Det är sant att ett beslut av högsta domstolen i en rättegång ofta är av betydelse för domstolarnas tillämpning i andra fall, men någon för all framtid bindande förklaring av grundlagen inbefattar det förvisso inte.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag började med just det som justitieministern läste upp ur § 88 — och det torde väl protokollet kunna visa — så tror jag han slog in ett öppet fönster. Jag skulle ha

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

önskat att justitieministern hade läst upp både § 83, § 88 och § 110 och att justitieministern, som kan juridisk historia, hade lämnat en förklaring av vad som skedde 1809, 1812, under 1860-talet och när man vid andra tillfällen haft anledning att pröva dessa paragrafer. Den juridiska historien visar att domstolarna har varit ytterst aktsamma när det gällt att gå in på dessa marker. Hilding Eck kommer i sin stora avhandling om tryckfriheten jämväl in på dessa områden. Han ger uttryck åt den bestämda meningen att man bör tolka detta på det sätt som jag nu gjort.

Sedan säger justitieministern att han skulle vara en dålig pedagog. Jag har inte yttrat mig om hans pedagogiska förmåga. Jag har inte heller förutsatt att det var pedagogik vi skulle diskutera, utan juridik. Man bör väl också komma ihåg att detta är en lag av den karaktären att den är grundläggande för om riksdagen skall vara en nullitet eller om den verkligen skall kunna få arbeta under de fria former och få de möjligheter som den andra parten förutsätter att den själv skall få arbeta under.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag skulle egentligen inte vilja förlänga debatten ytterligare. Men av vad herr Lundberg senast sade kan man få intrycket att jag skulle ha någon åsikt som, om jag uppfattade herr Lundberg rätt, skulle innebära att jag på det grövsta missaktade riksdagen. Detta är ingalunda förhållandet. Jag kan hänvisa till vad jag sade i mitt tidigare anförande, att jag ur saklig synpunkt beklagar att riksdagen inte tog något beslut i fjol men att jag av grundlagen är förhindrad diskutera riktigheten av det beslut vi nu talar om.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Till det sista vill jag poängtera att beslutet i högsta dom-

stolen fattades den 5 december. Den 7 december avgav KU sitt utlåtande. Riksdagen gavs icke möjlighet att under förra året ta ett sådant beslut. Jag anser att det här är en lagförklaring som bör ändras året efter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vill bara be herr Lundberg se efter vilken dag motionen II: 27 1960 är dagtecknad.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När motionen lämnades in lät konstitutionsutskottet påverka sig av någon underlig, högtidlig stämning, så att det förtog riksdagen möjligheten att ta upp denna fråga till prövning. Jag har domstolsprotokollen här, och jag vågar nog säga att orsaken till att riksdagen inte kan göra något är att 1960 års konstitutionsutskott inte kunde hävda riksdagens intressen på samma kraftfulla sätt som det gjorde år 1809.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har fru Eriksson i Stockholm frågat mig, om jag anser att jordfästningslagen med avseende på sin 10 § i praktiken innebär sådan hänsyn till religionsfriheten som avsågs.

Till svar härpå får jag anför följande.

I 10 § jordfästningslagen stadgas att kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst får upplåtas för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans, om det föreligger särskilda skäl. Vid tillkomsten av stadgandet

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

överbägdes om man i lagtexten borde sätta in några exempel på vad som skulle menas med särskilda skäl. Utredningsförslaget innehöll, att såsom exempel i lagen skulle angivas otjänliga väderleksförhållanden och avsaknaden av annan för jordfästningen lämplig lokal i närheten av begravningsplatsen. Vid utarbetandet av propositionen ansåg emellertid dåvarande justitieministern statsrådet Zetterberg, att det var lämpligare att bibehålla den mera allmänt hållna formuleringen samtidigt som han, i anslutning till ett tidigare riksdagsuttalande, starkt betonade att stadgandet skulle tillämpas i en generös anda. Riksdagen anslöt sig här till, och även kyrkomötet biträdde den ståndpunkt som intagits i propositionen.

Spörsmålet om tillämpningen av föreskrifterna om kyrkas upplåtande för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans togs upp vid 1958 års A-riksdag genom en i denna kammare framställd enkel fråga. Frågan besvarades av min företrädare på justitieministerposten, statsrådet Lindell, som underströk de allmänna grunder som borde gälla, nämligen att den pastor, som har att pröva frågan om kyrkoupplåtelsen, i överensstämmelse med lagens anda bör ta all rimlig hänsyn till de efterlevandes önskemål och de särskilda omständigheter som de har att andraga.

Interpellanten har nu ställt frågan, om jag anser att 10 § jordfästningslagen tillämpats i den anda som varit avsedd. I pressen och på annat sätt har någon gång framkommit klagomål över bristande tillmötesgående från den pastor som har haft att bestämma om kyrkoupplåtelse. Ett sådant fall har berörts i interpellationen. Jag kan inte här ingå på ett bedömande av om klagomålen i detta särskilda fall har haft fog för sig. Det är också svårt att göra ett generellt uttalande i frågan, då vi inte har tillgång till något material, som

närmare belyser praxis. Det förefaller emellertid som om det endast är i enstaka fall som pastors ställningstagande föranlett klagomål. Heltäckande intentioner i huvudsak har blivit tillgodosedda. Och jag vill uttala den förhoppningen att lagrummet i framtiden kommer att tillämpas i enlighet med statsmakternas intentioner, så att anledning till klagomål inte uppkommer.

Härpå anförde:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min interpellation.

Jordfästningslagen kom till ungefär sex år efter det att riksdagen antagit religionsfrihetslagen. Vid diskussionen kring den sistnämnda var det i fråga om jordfästningar man hade mest anmärkningar att framställa. Både kyrkomötet och riksdagen beslöt därför att en särskild utredning därom skulle göras. En sådan kom till stånd och det fastslogs, att den som utträtt ur svenska kyrkan har rätt att ligga på kyrkogården och att få klockringning; han blir inte heller bortglömd när man i kyrkan räknar upp dem som gått bort. Vidare fastslogs, att om det fanns speciella skäl skulle kyrkorum också kunna upplåtas för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans.

Bland de sakkunniga, som diskuterade denna fråga, fanns representanter från statskyrkligt håll, från frikyrkligt håll och för dem som inte tillhör någon kyrka. Man enade sig om ett förslag att kyrkorum skulle kunna upplåtas för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans om vissa, närmare angivna skäl förelåg. Sådana skäl var t. ex., att det var så dåligt väder att man inte kunde stå ute på kyrkogården under jordfästningsakten, att det var så många begravningsgäster att de inte kunde få plats i annan tillgänglig lokal, att det inte fanns någon sådan lokal i närheten av

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

kyrkogården eller att sjuka anhöriga inte orkade stå ute. När justitieministern framlade sin proposition förekom inte denna uppräknings av skäl, utan han använde en mera allmän formulering. Detta skedde emellertid inte — åtminstone var det den förklaring som gavs då — för att minska de tillfällen då kyrka skulle kunna upplåtas utan för att man skulle ha en vidare möjlighet att pröva frågan om skäl förelåg. Riksdagen ville markera detta ännu tydligare och ändrade lagtexten från »må kunna upplåtas» till »må upplåtas» om särskilda skäl därtill är.

Denna lag har nu varit gällande en tid. Jag har emellertid påtalat ett fall, då man inte har följt lagen och upplåtit kyrka för jordfästning, trots att i kommentarerna till lagförslaget angivna skäl förelåg, och ett annat fall har påtalats tidigare. I mitt fall gällde det en person, tillhörig Jehovas vittnen. Det var mycket dåligt väder, och det fanns ingen lokal på nära håll, som kunde hysa dem som skulle delta i jordfästningen. De fick ha en särskild minneshögtid på ett pensionat, och sedan fick jordfästningen äga rum på kyrkogården trots det dåliga vädret.

När lagen kom till sades det, som också anges i interpellationssvaret, att restriktionerna gällde kyrkorum invigt för gudstjänst, och man sade i kommittén mycket bestämt att de icke skulle gälla begravningskapell ute på kyrkogården. Även en människa som lämnat kyrkan och ville ha jordfästning efter en annan ritual skulle ha rättighet att få jordfästningen förrättad i begravningskapellet. Detta har tydligen helt och hållet fallit i glömska. I detta fall vägrades även de sörjande att ha jordfästningsakten i begravningskapellet, vilket aldrig ifrågasattes när vi antog lagen.

Till pressen har församlingsprästen sagt, att det var särskilt försvärande att det gällde en människa som tillhörde Jehovas vittnen. Det har emellertid

sagts att det inte var någon dålig människa, som man behövde skämmas för, utan en man som åtnjöt allmänt förtroende i bygden men som hade en bestämd uppfattning i de religiösa tingen. Från kyrkans håll avsågs emellertid, att just därför att mannen tillhörde Jehovas vittnen skulle man pricka de sörjande mer än om han inte tillhört någon kyrka alls. Detta är naturligtvis ett utslag av en sådan ofördragsamhet som man inte trodde skulle förekomma sedan vi dock antagit en religionsfrihetslag.

När justitieministern säger att han inte vill ingå på en bedömning av det fall jag har frågat om, är jag litet förvånad. Varför kan man inte bedöma det fallet? Vad är det som hindrar att man ger ett svar på frågan om lagen här har tillämpats riktigt eller om det har skett någonting som inte bör upprepas i fortsättningen?

Justitieministern påpekar att det är så sällan sådant här händer. Då frågar jag: Hur många gånger skall det hända för att man skall anse det värt att observeras? Jag tycker nog att i religionsfrihetens namn skulle en enda människa ha lika stor rätt till skydd av lagen som flera människor, vilka begärt samma skydd. Det måste vara mycket lättare att tillämpa lagen och övervaka hur den följs om det gäller relativt få fall.

När jag satt med i den sakkunnigkrets, som yttrade sig om förslaget till jordfästningslag, var vi överens om att den rätt pastor nu har att upplåta kyrkan borde kunna bibehållas utan att någon orätt skedde mot den som utträdde ur kyrkan. Vi förkastade den utvägen att låta kyrkorådets beslut gälla, eftersom det skulle vara opraktiskt att vänta på kyrkorådets sammanträde. Om man inte vore nöjd med kyrkorådets beslut, skulle man vända sig till biskopen o. s. v. Vi tyckte att det var mer praktiskt att låta pastor ta hand om kyrkan och dess upplåtelse. Jag vill inte heller opponera mig mot att den ordningen gäller. Men

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

om man finner att pastor inte förstår att förvalta detta förtroende, som till och med de som utträtt ur kyrkan visade genom att godkänna den utformning lagen fick, då kan man ifrågasätta om nuvarande ordning bör bibehållas.

Religionsfriheten sitter trångt, men den bör åtminstone inte tas upp till diskussion vid dödsfall, och man bör inte markera olika uppfattningar i dessa frågor när en skara sörjande vill ta avsked från en anhörig. Det finns taktlöshet i alla kretsar. Jag vill inte säga att kyrkans företrädare i regel skulle vara taktlösa, men jag undrar om det räcker med den välvilja, som har utströmmat från tre justitieministrar i rad: från herr Zetterberg när han lovade generositet, från herr Lindell när han talade om hänsyn och från herr Kling när han hoppades på en god tillämpning. Om man inte kan få ett annat besked än ett gott hopp, som man har sett gäckas under en lång tid, blir man pessimistisk och frågar sig om vi i längden kan bibehålla utformningen av den paragraf, som gäller kyrkas upplåtelse. Frågan är om man inte, när man åter skall pröva detta, kommer att vilja ha en annan utformning. Jag anser nu inte detta vara den enda möjligheten, men jag anser att man skall respektera religionsfriheten. Det är i alla fall så få människor som utträtt ur kyrkan, så få människor som ber om hänsyn i sådana här speciella fall, att det icke bör vara svårt att respektera religionsfriheten utan någon avvikelse.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det fall som fru Eriksson i Stockholm här har aktualiserat gäller jordfästningen av en gammal odalman, som tillhörde både statskyrkan och Jehovas vittnen. Det har talats om att även människor som utträder ur statskyrkan bör få använda kyrkans lokaler vid begravning, och här gäller det som sagt en man som tillhörde statskyrkan. Jag tycker att denna händelse

är ett bevis på en underlig monopolsträvan hos vissa präster, när det gäller religionen, och jag kan helt instämma i vad fru Eriksson i Stockholm här har sagt i denna fråga.

Det var i detta fall inte fråga om att upplåta kyrkan för jordfästning, utan det gällde begravningskapellet. Jag har nyligen läst i pressen att Jehovas vittnen har gått in med en skrivelse till justitiedepartementet och begärt en tolkning av jordfästningslagens 10 § och besked om huruvida det är någon skillnad mellan kyrkorum och begravningskapell. Vederbörande har förklarat att de inte gjort anspråk på att få vara i kyrkan. De nöjde sig med kapellet.

Alla medborgare i detta land har som bekant i mån av inkomster skyldighet att erlægga skatt, och alla har vi följaktligen varit med om att bygga kyrkans lokaler. Vare sig vi tillhör kyrkan eller inte får vi också med våra skatter bidra till uppförande och underhåll av lokalerna. Och nog är det en mycket underlig kristlig inställning dessa präster intar, när de säger: Ja, denne man tillhör visserligen statskyrkan, men han är också medlem av Jehovas vittnen, och därför får ni inte använda vare sig kyrkan eller begravningskapellet för jordfästningen.

Detta omdöme gäller givetvis inte alla präster. Jag har hört att det också finns sådana präster som själva är närvarande, när en medlem av Jehovas vittnen jordfästes, och som upplåter kyrkan för detta ändamål. Det här aktualiserade fallet är säkert ett undantag från vad jag hoppas att kyrkofolket i allmänhet anser vara riktigt.

Kyrkans lokaler användes ofta även till andra ändamål än begravningar, t. ex. för att hålla föredrag i. Det är säkert många — kanske till och med ateister — här i riksdagen som har fått använda kyrkan för att t. ex. hålla ett nykterhetsföredrag eller dylikt. Det är inte något ovanligt. Ävenså upplåtes kyrkan ofta för konserter och stora mö-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

ten. Är det inte mycket besynnerligt då att det finns prästmän som säger: Begravningar får inte ske i kyrkan, om jag inte själv får jordfästa; i varje fall får det inte förekomma om det är ett Jehovas vittne som skall begravas.

I det här aktuella fallet gällde det en gammal ansedd kommunalman. När jag läste om händelsen i pressen, blev jag mycket intresserad och tänkte att det var en sak som det borde interPELLERAS om. Därför blev jag mycket glad, när fru Eriksson i Stockholm fick samma tanke och hann omsätta den i handling före mig.

Vi måste visa litet större hänsyn när det gäller våra medmänniskor. Egentligen är det mycket underligt hur kristna människor många gånger avlägsnar sig från kristendomen och säger att de själva är kristna, men de anser inte andra människor vara värdiga. Vi har många religiösa organisationer, vars medlemmar anser sig själva vara särskilt goda kristna — och det må vara hänt! Vi har alla samma rätt här i landet, vi har frihet att vara ateister eller att ansluta oss till vilken religion som helst, eftersom vi har antagit en lag om religionsfrihet.

Den man det här gäller hade begärt att få bli jordfäst av ett Jehovas vittne, som brukar utföra denna ceremoni. Men prästen i församlingen förklarade — och nu återger jag vad som stod att läsa i Hallands Nyheter av den 30 januari — att det hade uppkommit en pinsam situation, och »för att mildra den gick jag så långt att jag erbjöd mig att jordfästa och förklarade att sektens medlemmar givetvis inte behövde vara närvarande».

Kan man tänka sig något mera kränkande mot en död människas sista vilja! Vi skall också märka att det här inte var frågan om kyrkan utan om gravkapellet. Som fru Eriksson i Stockholm nämnde, skedde begravningen på ett pensionat i samhället, där ett sjuttioal människor hade samlats för att följa

den gamle odalmannen — som han kallades i tidningen — på hans sista färd.

Man frågar sig om det förekommer något stötande i Jehovas vittnens begravningssceremonier, som gör att de bör visas bort från kyrkan och begravningskapellet. För att undersöka den saken, vilket man rimligtvis bör göra, skaffade jag fram litet material härom. Strängt taget är materialet begränsat till en hallandstidnings referat av just den begravning som här påtalats. Jag tar mig friheten läsa upp några rader ur det referatet för att visa, hur det går till vid dessa begravningar.

»Samling skedde på Äträngården i Falkenberg, där ett 70-tal personer var närvarande. Akten inleddes med bön samt en sång ur Jehovas Vittnes sångbok. Därefter följde begravningstalet av hr Artur Gustafsson, Holslunga, såsom representant för Jehovas Vittnen. Talaren framhöll Guds uppsåt med att skapa människan, att människan danades till en levande själ att bo på jorden för evigt. Bibeln omtalar att Adam dog för sin olydnads skull. Synden och döden gick i arv till hans avkomma. (Rom. 5:12.) Talaren citerade bl. a. också Uppenbarelseboken 21:14 'Gud skall vara hos dem och skall avtorka alla tårar från deras ögon. Och döden skall inte mer vara till och ingen sorg eller klagan eller plåga skall vara mer, ty det som förr var är nu förgånget.'

Akten avslutades med sång och bön. Därefter avgick begravningståget till Skrea kyrkogård, där gravsättningen ägde rum.»

Vi må vara kristna eller hedningar — jag skall inte göra några kommentarer till det upplästa. Det kan vi göra, var och en, för oss själva, och bilda oss en uppfattning om dylika ceremonier skall visas bort från kyrka och begravningskapell.

Jag nämnde att jag hade läst i tidningarna om att styrelsen för Jehovas vittnen har ingått till Kungl. Maj:t med en skrivelse rörande tolkningen av de

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 10 § jordfästningslagen

här lagbestämmelserna. Det gäller att klargöra hur lagstiftarens mening har varit och att se till att vi får en lagstiftning som inte är uppenbart stridande mot lagstiftarens mening och inte i fortsättningen kan leda till diskriminering. Jag vill till detta bara knyta den förhoppningen att justitieministern, med den känsla för anständighet som han säkert hyser, i detta fall ger ett positivt svar till ifrågavarande religiösa organisation.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Jag skall inte bära mer bränsle till den här brasan, som för resten inte är någon brasa. Både justitieministern och fru Eriksson har sagt att det är fråga om ett relativt litet antal fall, där irritationer har förekommit.

Jag skall inte gå in på det här aktuella fallet, eftersom jag inte känner till detaljerna. Jag vill bara säga att jag personligen tror att en hel del av dessa irritationer skulle ha kunnat undvikas, om man på ömse håll skött de här sakerna med litet bättre handlag.

Jag skall inte ta upp någon debatt i den här frågan. Den kommer av allt att döma att så småningom bli föremål för behandling i annat sammanhang. Jag har tagit till orda närmast för att få ett citat inskrivet i kammarens protokoll. Fru Eriksson som har sådant sinne för fair play och som alltid visar stor respekt för andra människors ärliga övertygelse — detta gäller också herr Spångberg — förstår säkert att kyrkfolket, som regelbundet använder sig av kyrkorummet för sina gudstjänster, med oro och bedrövelse ser att där skulle få förekomma något som kunde såra deras religiösa känslor. Religionsfrihetslagen skyddar också svenska kyrkan. Det glömmar man bort ibland. I proposition nr 100 till 1951 års riksdag uttalar departementschefen, dåvarande statsrådet Zetterberg: »Kyrkan är icke en statsinstitution i samma me-

ning som andra sådana, den har en annan uppgift och en annan karaktär än statsinstitutioner i allmänhet — — —. Kyrkan är en andlig gemenskap, ett trossamfund, som leder sitt ursprung från de äldsta kristna församlingarna och vars karaktär och verksamhet bestämmes av dess bekännelse.»

Det var denna inställning som låg till grund för ställningstagandena, då kyrkolagsutskottet vid 1957 års kyrkomöte framhöll att frågan om kyrkorummets upplåtande är »en fråga av vital betydelse för kyrkan och av den ömtåliga art, att den största aktsamhet påkallas». Det framhölls vidare, att det hos vårt folk finns en stark känsla för kyrkorummets helgd. Härefter heter det: »Kyrkorummet har sin alldeles särskilda uppgift och karaktär. Vad dess bestämelse är kommer till uttryck i att kyrkan är invigd. Därmed har den blivit avskild till att vara ett rum för kyrkans gudstjänst och övriga kulthandlingar. Därigenom har en gräns blivit angiven, när det gäller kyrkorummets användning för andra ändamål.»

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Med anledning av en fråga av fru Eriksson till mig vill jag säga, att givetvis anser jag mig inte förhindrad att ingå på en redogörelse för det fall som här berörts. Det har försäkrats mig — det kanske inte skadar att det också kommer till kammarens protokoll — att denna jordfästning ägde rum under synnerligen värdiga former. Vad jag avsåg, fru Eriksson, var att jag grundlagsenligt icke får i detta sammanhang gå in på ett bedömande av om någon ämbetsman här gjort sig skyldig till ett fel eller ej. Det får bedömas i den ordning som gäller därför. — Den omständigheten, att en lag i ett fall inte tillämpats på rätt sätt eller att någon förbrutit sig mot en lag, kan inte tas till intäkt för en omedelbar ändring av lagen. Vi skulle då

Svar på fråga ang. kontrollen beträffande släpfordon

inte hinna göra någonting annat än att ändra vår lagstiftning.

Med anledning av herr Spångbergs fråga vill jag säga, att lagen reglerar endast fråga om kyrkorums upplåtande för jordfästning, icke upplåtande av andra lokaler. Vilka bestämmelser som skall anses gälla för upplåtande av begravningskapell är föremål för utredning med anledning av den skrivelse som herr Spångberg omnämnde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. kontrollen beträffande släpfordon**

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, erhöi på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig, om jag har för avsikt att, i avvaktan på resultatet av pågående utredning, vidtaga åtgärder för en omedelbar provisorisk skärpning av kontrollen över draganordningar på lastbilar med tillkopplade släpfordon. Med anledning härav får jag meddela följande.

Den utredning, som herr Wiklund tydligen närmast syftar på, tillkallades av mig förra året för att utarbeta förslag till bättre kontroll över fordonsbeståndet, bl. a. släpvnarna. Utredningsuppdraget har sedermera vidgats att avse samtliga de föreskrifter, som från trafiksäkerhetssynpunkt bör gälla med avseende å beskaffenheten och kontrollen av kopplingsanordningar för släpfordon, och de bestämmelser i övrigt rörande dylika kopplingsanordningar, som kan påkallas ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Jämsides med denna utredning har inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påbörjats en särskild utredning med ändamål att utarbeta förslag till anvisningar om vad som skall iakttas vid montering och reparation av kopplingsanordningar samt vid bedömande av

förslitning på kopplingar m. m. Utredningen skall bedrivas i samarbete med armétygförvaltningen och en av Sveriges mekanförbund tillsatt standardiseringskommitté, och det har förutsatts, att samråd också skall äga rum med företagare, som tillverkar kopplingsanordningar.

I början av februari detta år vidtogs härjämte en kraftig skärpning av kontrollen över släpvnaskopplingar i form av flygande inspektioner. Inspektionerna verkställes av statspolisen i samarbete med statens bilinspektion. Vidare har Svenska lasttrafikbilägareförbundet i ett cirkulär till sina medlemmar anmodat dessa att noggrant kontrollera att släpvnaskopplingarna är i ett tillfredsställande skick. Enligt vad som erfarits har här avsedda åtgärder medfört, att fordonsägarna i betydande omfattning numera låtit se över kopplingsanordningarna på sina fordon.

Inom kommunikationsdepartementet pågår f. n. undersökningar för att klarlägga, i vad mån gällande bestämmelser om bromsutrustning och kopplingsanordningar på släpvnar överensstämmer med rekommendationer från vederbörande organ inom Ekonomiska kommissionen för Europa och med vad som eljest får anses internationellt vedertaget. I anslutning därtill undersökes också, om möjlighet föreligger att under den närmaste tiden få till stånd en översyn av kopplingsanordningarna på vissa kategorier av bilar och släpvnar inom ramen för de resurser, som står till bilinspektionens förfogande.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Wiklunds fråga.

Vidare anförde

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min fråga.

Bakgrunden till denna fråga är väl-

Svar på fråga ang. kontrollen beträffande släpfordon

bekant. Den 28 januari i år dödades två personer utanför Krylbo på grund av att släpvagnen till en långtradare lossnade från det dragande fordonet. En liknande olycka inträffade, enligt vad tidningarna meddelade, bara några få dagar senare på vägen mellan Norrköping och Söderköping med lika fruktansvärda följder: två personer dödades. Det som till sist kom mig att ställa denna fråga till kommunikationsministern var dock en olycka, som hände genom att draganordningen mellan en lastbil och dess släpvagn brast den 16 februari mitt i stark trafik på S:t Eriks-gatan här i Stockholm, där släpvagnen på sin okontrollerade färd krossade en skåpbil, innan den stannade. Endast tillfälligheter gjorde att en katastrof kunde undvikas.

Då jag ställde min fråga, var jag väl medveten om att den utredning angående periodisk kontrollbesiktning av motorfordon och släpfordon, som kommunikationsministern tillsatte i december 1960, arbetar. Klart är att de många olyckorna av denna typ tätt inpå varandra skapade stor oro och osäkerhet bland både gångtrafikanter och bilister. Utredningens ordförande gjorde emellertid i samband med olyckan på S:t Eriksgatan ett uttalande för en morgontidning, som såvitt jag kan förstå inte verkade lugnande på allmänheten, och därför ställde jag min enkla fråga. Han förklarade nämligen — om han nu är rätt refererad — att utredningen fått tilläggsuppdrag att utreda kraven på och kontrollen av kopplingsanordningarna mellan lastbilar och släpfordon men att han inte kunde uttala sig om hur lång tid detta uppdrags fullgörande skulle komma att kräva. I en så uppjagad stämning som rådde vid den tid, då jag framställde min fråga, den 17 februari, var detta besked enligt min mening allt annat än lugnande.

En rad olyckor av samma slag som de här påtalade har inträffat både tidigare och efter det att min fråga framställ-

des. Den 19 februari skadades sålunda en mor och hennes två barn vid Bräkne-Hoby av en släpvagn, som lossnade och kolliderade med den bil hon och barnen färdades i. Den 4 mars lossnade en släpvagn lastad med timmer mitt under livlig trafik i Sundsvall, och fyra dagar senare hände detsamma med en släpvagn i Uppsala. Rena tillfälligheter har gjort, att ej svårartade skador på liv och egendom blivit följden av dessa olyckor. Och detta är ändå bara de olyckor, som jag fått kännedom om genom tidningarnas vanliga olyckskränikor!

Den flygande besiktning med speciell inriktning på lastbilars draganordningar, som kommunikationsministern nämnde i sitt svar och som sattes in under februari, har givit en skrämmande belysning av hur otillfredsställande kvalitet dessa draganordningar nu tycks ha. Av 24 stoppade lastbilar vid en besiktning den 24 februari vid Åby utanför Norrköping var enligt dagspressen 16, d. v. s. 67 procent, behäftade med påtalbara felaktigheter. Vid tidigare besiktningar har man vid vissa kontrollställen kunnat konstatera, att ända upp till 75 procent av de besiktigade kopplingarna varit felaktiga.

Vad man kan göra åt denna sak är väl främst att söka skapa större klarhet i frågan, hur slitaget på kopplingarna sker och vilka ökade tekniska krav man vid registreringsbesiktningen med hänsyn till de starka påkänningarna på kopplingsanordningarna måste ställa. Det är tillfredsställande att i kommunikationsministerns svar få besked om att särskild — man får hoppas också snabb — teknisk utredning härom pågår.

Vidare bör man söka nå en rimlig lösning av frågan om effektivare kontinuerlig kontrollbesiktning genom offentliga eller enskilda besiktningsinstitutioner liksom av frågan om en bättre flygande besiktning. Detta är i sin tur en fråga om bättre tillgång på personal

Svar på interpellation ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar

och teknisk utrustning hos bilinspektionen. Men kraftiga förbättringar av denna inspektions verksamhet just i fråga om både personal och resurser i övrigt — i detta sammanhang framför allt apparatur för teknisk fingranskning av kopplingsanordningarna på lastbilar och släpvagnar — måste väl, hur man än ser på dagens fråga, komma till stånd. Detta påfordrades ju också med skärpa av andra lagutskottet 1958, då man behandlade en proposition med anledning av 1953 års trafiksäkerhetsutrednings betänkande, och det ligger väl också i direktiven för den sittande besiktningsutredningen att komma med förslag till upprustning av bilinspektionen.

Slutligen kunde man väl pröva frågan om en extra kopplingsanordning, alltså en reservkoppling, mellan lastbilen och släpfordonen vore ändamålsenlig. Jag är inte tekniker och kan inte bedöma värdet av detta uppslag, men det har gång på gång dykt upp under den offentliga diskussionen i denna fråga, och det kan därför, såvitt man kan förstå, vara ett uppslag värt att närmare pröva.

Allmänheten skulle säkert känna sig lugnad, om man kunde räkna med att hithörande problem inte bara tas upp för sig inom utredningen och ägnas intensivbehandling utan också brytes ut ur det större problemkomplex, som besiktningsutredningen arbetar med, för att framläggas i ett separat och snarast avgivet förslag vid sidan om utredningens blivande betänkande. Kan man möjligen, herr statsråd, räkna med att man kommer att förfara på detta sätt från utredningens sida?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Jönsson i Ingemarsgården frågat mig om jag överväger några åtgärder för upprätthållande av den av riksdagen uttalade principen att reklam ej bör få förekomma i TV-sändningar.

Såsom svar vill jag anföra följande.

I gällande överenskommelse mellan staten och Sveriges Radio Aktiebolag angående rundradions programverksamhet föreskrives, att »program eller programinslag, där mot betalning eller vederlag i annan form kommersiell reklam medges, må icke förekomma». Enligt överenskommelsen ankommer det på radionämnden att granska bolagets handhavande av programverksamheten. Av instruktionen för radionämnden framgår, att dess granskning även omfattar efterlevnaden av bestämmelsen rörande reklam. Jag anser mig med hänsyn härtill icke böra göra något uttalande rörande det av herr Jönsson väckta spörsmålet.

Härpå anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Om jag fattat innebörden i svaret rätt, anser sig herr statsrådet inte ha anledning att befatta sig med det framställda spörsmålet om reklaminslag i TV-sändningarna, utan hänvisar till radionämnden. Jag känner givetvis också till radionämndens förekomst, och jag vet att i dess uppgifter bl. a. ingår att se till att reglerna om förbud mot reklam i TV och radio efterlevs. Men vad det här rör sig om är efterhandsgranskning. Vad jag frågade om var, huruvida man från regeringens sida övervägde några åtgärder för att göra de regler som Sveriges Radio har att gå

Svar på interpellation ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar

efter i detta sammanhang så tydliga, att avsteg från reklamförbudsprincipen eliminerades.

Jag har svårt att förstå, varför herr statsrådet inte skulle kunna ge ett svar på den punkten, då det ju är riksdagen som uttalat dessa principer. Mig förefaller det ganska självklart, att vi här i riksdagen skall ha rätt att befatta oss med spörsmålet, huruvida de av oss fattade besluten efterlevs.

I tidskriften Fackföreningsrörelsen, som jag förmodar står herr statsrådet ganska nära, ger man i en ledande artikel i det sista numret uttryck för samma inställning till riksdagens rätt att bekymra sig över dessa saker. I slutet av denna artikel efterlyser man — precis som jag gjort i min interpellation — större konsekvens i tillämpningen av reklamförbudet. Den uppräkning, som förekommer i början av artikeln och som jag här inte skall upprepa, ger en ganska god illustration av hur vaga de bestämmelser måste vara, som reglerar frågan, när nämmandet av företag och andra institutioner får ske eller inte ske.

Det är alldeles klart att en precisering av bestämmelserna är i hög grad befogad, och jag beklagar att herr statsrådet inte velat ställa någon sådan översyn i utsikt.

Trots det vill jag än en gång tacka för svaret på min interpellation.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag har på senaste tiden många gånger frågat mig, om det finns något avsnitt av vårt offentliga liv som så ofta och så närgånget blir föremål för kritik som just radion och televisionen. Så snart ett program blir omdiskuterat, kommer som ett brev på posten artiklar och insändare i pressen och rätt ofta även interpellationer i riksdagen. Man gör ibland stor sak av bagatellartade händelser, och det vill gärna bli rabalder så snart någon in-

tressegrupp känner sig trampad på tårna.

Ingen vill heller tysta denna kritik. Den är säkert på sitt sätt välgörande, även om jag tycker att diskussionen verkar onödigt inflammerad. Att bära ansvaret för detta påpassade massmedium framstår för mig som en mycket svår och krävande uppgift. Vi glömmer bort alla bra program men slår med kraft ned på allt vi ogillar.

Nyss har man i anslutning till en tragisk händelse också här i riksdagen kritiserat televisionen för ungdoms- och familjeprogram, som haft inslag av råhet och brutalitet. Men så en annan kväll visas en ungdomsfilm, som har en hög moral, som har en klar tendens mot tuffheten, som är en parodi på den s. k. skinnjackementaliteten, som är emot serietänkandet; man visar helt enkelt en film som belyser ungdomens osäkerhet, svaghet, verklighetsflykt och rädsla. Formen är en musical, vilket gör att den bör ha utsikter att gå hem hos den tonårsungdom den vänder sig till. Filmen bär fram budskapet, att vi måste lära oss att samarbeta, att vi måste känna gemenskap raser och människor emellan. Flera tidningar konstaterade också, att det var en ren underhållningsprodukt utan något inslag av propaganda eller reklam.

Men herr Jönsson tar denna film som utgångspunkt för en interpellation i riksdagen. Varför? Jo, han har inledningsvis sett en textremsa »KF presenterar», och interpellanten frågar om detta är ett avsteg från principen att inte tillåta reklam i TV.

Då jag inte vill ha någon kommersiell TV, befinner jag mig, förmodar jag, i samma läger som interpellanten. Men jag anser inte att televisionen skulle ha avstått från att visa denna högt prisade ungdomsfilm eller andra filmer av lika god klass bara därför att de produceras av företag eller organisationer. Om denna film gjort någon reklam för KF, så är det närmast herr Jönssons in-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar

terpellation som åstadkommit denna effekt.

Vad är då mitt recept? Jag skulle önska en generösare men också konsekventare tillämpning av nu gällande bestämmelser. Jag vill framföra allt hoppas, att TV-atmosfären inte alltid skall vara så här inflammerad. Vi som menar att TV i vårt land inte skall kommersialiseras, skall ge reporters och medverkande rätt att lämna korrekta uppgifter om programmen. Man skall inte av rädsla för reklam dölja väsentliga fakta av nyhetsvärden. Om en kortfilm bedöms så värdefull att den kan visas i televisionen, behöver ingen bli ledsen, ifall det talas om att den är inspelad av exempelvis SJ, KF eller Köpmannaförbundet.

Rädslan för reklam tar sig ibland rätt löjliga uttryck. Här bara ett par exempel. När socialdemokratiska ungdomsförbundet anordnade ett fackeltåg genom Lund för att uppvakta Ernst Wigforss, förvanskades detta i televisionen till det politiskt neutrala, »att en *ungdomsuppvaktning* hade anordnats». Man vågade eller ville inte säga vem som stod bakom den. När Sandvikens ABF-orkester spelar upp i sommarfagra Furuviik, censureras det farliga ordet *ABF* bort, och man annonserar medverkan av Sandvikens orkesterförening. När Piteåbygdens ABF-avdelning informerar om den förestående kommunreformen, är censuren på nytt framme. Initiativet uppmärksammas av televisionen, men man vågar inte tala om vem som är arrangör.

Dessa exempel, hämtade ur ABF:s tidskrift *Fönstret*, har tagits från organisationer, vars verksamhet jag väl känner till. Men jag skulle tro att liknande exempel kan hämtas också från andra områden av svenskt samhällsliv. Jag säger inte detta för att jag har lust att kritisera. Det mesta får måhända skrivas på brådskans konto; det får kanske betecknas som olycksfall i arbetet.

Det kan emellertid vara på sin plats att man mot denna bakgrund efterlyser en större konsekvens och fasthet vid handläggningen av sådana här frågor. Jag anser att det ur nyhetssynpunkt kan försvaras att en ny bilmodell nämnes vid dess rätta namn när den presenteras. Om man vill belysa de problem man brottas med på platser med ett starkt inslag av utländsk arbetskraft, har jag ingenting emot att en stor svensk industri också namnges i samband med detta. Jag protesterar inte heller mot att representanter för detta företag får tala om vilket bra utbildningsprogram företaget har lagt upp. Ett sådant program betecknar jag som värdefullt, och det ger en intressant information till många TV-tittare. Man bör därför tänka sig för ordentligt innan man sätter reklamstämpeln på ett program. Man kan knappast förbigå en nyhet därför att den har anknytning till ett visst företag eller en viss organisation.

Herr talman! En generösare och konsekventare tillämpning av nu gällande bestämmelser skulle ge oss ett intressant TV-material, ty Organisations-Sverige och näringslivet har mycket av värde att bjuda på. Om vi drar upp alltför snäva gränser, betyder detta exempelvis att vi inte får se av svenska företag inspelade kortfilmer, vilka måste betecknas som ytterst värdefulla.

Herr statsrådet citerade en paragraf — jag tror att det var § 7 — i de regler, vilka statsmakterna fastställt för Sveriges Radio och TV, och jag tror att de för någon tid sedan till och med har skärpts. Dessa regler är vägledande för den svenska televisionen. Det betyder, att man inte lämnar favörer av något slag, att man inte gynnar vare sig den ena eller den andra parten, vilket enligt min mening är en linje som håller. Reglerna bör dock ges en så positiv tolkning, att vi slipper alla dessa gränsfall, som indirekt kan användas

Svar på interpellation ang. åtgärder mot reklam i TV-sändningar

som argument för en öppen kommersiell television.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag förstår, att statsrådet vill ha litet tid på sig att diskutera denna moderna tempeldans som vi har hållit på med alltför länge.

Vad som föranledde mig att begära ordet är ett 40-årigt engagemang inom den folkrörelse som döljes bakom de två bokstäver vilka — höll jag på att säga — blev elden i det Jönssonska fänghålet när det gäller TV och reklam.

I stort sett har jag blivit förekommen av herr Lindahl, och jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att bara göra några frågeställningar.

Kan man tänka sig att Nordiska Kompaniet spelar in en film, som objektivt ger nyttiga råd när det gäller heminredning och denna får rubriken »NK presenterar»? Kan vi tänka oss att Arvika-Verken, Söderberg & Haak eller någon annan maskinfirma spelar in en film, som objektivt redogör för hur man på ett rationellt sätt utför skördearbete i dagens Sverige och på denna sätter rubriken »Arvika-verken presenterar»? Kan vi för att gå in på ett annat område säga att Riksförbundet för sexuell upplysning spelar in en film om rationell familjeplanering och sätter rubriken »RFSU presenterar»? Ingen kan vara så ömhudad att han säger att det är förbjuden reklam.

Jag tycker mig ur denna interpellation kunna utläsa en nästan vidskeplig skuggrädsla. Under denna vinter har vi mött mycken reklam — under utsändningar från idrottstävlingarna i Centraleuropa har de stora vinfirmorna haft en våldsam reklam — och jag kan försäkra, herr talman, att jag av denna reklam inte har blivit tröstig en enda gång. Om de frågor jag har ställt besvaras nekande, skulle vi slippa sådana här onödiga interpellationer.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skall inte ingå på någon tolkning av vad herr Lindström sade om reklam i TV och radio. Vad som uppkallade mig var närmast vad herr Lindahl sade om den konkreta utgångspunkten för min interpellation. Han frågade om TV-bolaget hade bort avstå från filmen, därför att den producerats av ett enskilt företag. Jag tycker inte alls att filmen på något sätt var anstötlig ur reklamsynpunkt. Jag kunde inte märka något stötande utan fann filmen alldeles förträfflig. Vad jag undrade var om förordet »KF visar» kunde anses överensstämma med de principer och regler som vi har. Jag ställde mig den frågan därför att det var så många svenska män och kvinnor som också undrade, hur det förhåller sig med den saken. Jag tyckte att det kunde vara tillåtet även för en riksdagsman att fråga om tillvägagångssättet var riktigt eller inte. Tyvärr har jag ännu inte fått någon tolkning. Om vi emellertid tolkar reglerna på det sätt som herrar Lindahl och Lindström gjorde, skulle det vara tillåtet att ha filmer vari inte ingår någon reklam men där det som förord anges exempelvis »KF visar», »ICA visar», »Mo och Domsjö visar» och »Saab visar». Då är vi inne på en form av mild reklam, som är vanlig i länder där kommersiell TV förekommer.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Efter de inlägg som gjorts här både av herr Lindahl och herr Lindström vill jag bara konstatera att efterlevnaden av dessa regler nog är mycket svår. Jag har inte velat klandra vare sig radion eller TV för det sätt, på vilket man skött denna sak, utan endast konstatera att problemet är svåröst och säkerligen i framtiden blir än svårare med den utveckling som nu äger rum. Det hade därför varit önskvärt om man på något sätt hade kunnat komma fram till klarare regler på detta

Svar på interpellation ang. medel för barn- och ungdomsfilm för televisionen

område, vilket ändå måste ske genom någon form av översyn.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Får jag bara med anledning av herr Lindahls anförande göra en enda observation.

Herr Lindahl sade, att »här skall ingen ha några favörer, här skall ingen gynnas» — jag tror att orden föll på det sättet. Men samtidigt sade herr Lindahl, att han dels önskade en generösare och dels en mera fast tillämpning av de nu gällande reglerna. Herr Lindahl måste väl ändå ha menat, att han önskade en in summa mera generös bedömning, samtidigt som ingen skulle gynnas och ingen skulle ha några favörer.

Jag vill bara, herr talman, vid detta tillfälle helt kort uttala att jag har den bestämda uppfattningen, att om man gav sig in på denna — om jag nu får använda herr Lindahls ord — generösa linje, skulle man komma fram till ett stigande antal av gränsfall och avvägningsfrågor och till ett stigande antal av sådana tvister, som herr Lindahl försäkrade oss att han ville undvika. Därför, herr talman, tror jag att man skall lägga tonvikten mera på uttryck som »fast» och »återhållsamhet» i tillämpningen av de nu gällande reglerna än på uttryck som »generös». Annars kan vi hamna i ett läge, som blir ohållbart.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. medel för barn- och ungdomsfilm för televisionen

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hamrin i Kalmar frågat mig om jag vill medverka till att Sveriges Radio AB tillerkännes licensmedel för beställning av barn- och ungdomsfilm

för television hos svenska filmproducenter.

Med anledning härav vill jag anförda följande.

Såsom interpellanten själv antytt har Sveriges Radio hos Kungl. Maj:t hemställt om 3 milj. kronor av televisionslicensmedel för att under budgetåret 1961/62 kunna lägga ut filmbeställningar hos svenska filmproducenter. Denna framställning kommer att tas upp till avgörande i maj eller juni i samband med frågan om den ordinarie medelstildelningen för ljudradions och televisionens programverksamhet för nästa budgetår.

Då ärendet sålunda är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, anser jag mig förhindrad att här i kammaren göra något uttalande i den av herr Hamrin väckta frågan.

Vidare anförde:

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Det var kort både i sak och kanske också i ton. Det är möjligt att det sistnämnda var oavsiktligt. Kanske berodde det på att statsrådet haft många frågvisa ledamöter här i kammaren, som har hållit sig till TV-problemen, och att statsrådet därför måst avfatta ett kort svar.

Jag hoppas i varje fall att det inte beror på att det ligger en skrivelse hos Kungl. Maj:t, vilken är föremål för behandling, och att statsrådet därför menar att frågan inte bör bli föremål för interpellation. Jag tycker för min del att det är ganska självklart, att det är bättre att uttala sin åsikt innan frågan är avgjord av Kungl. Maj:t och söka att på det sättet få en positiv lösning av den än att i efterhand komma med kritik, för den händelse man anser sådan vara berättigad.

Anledningarna till min interpellation

Svar på interpellation ang. medel för barn- och ungdomsfilm för televisionen

är två. En av dem är den debatt, som har pågått och ännu pågår rörande TV-programmen. Med anledning av vad herr Lindahl nyss sade ifrån denna plats beträffande den debatten och det ställningstagande som där har skett, kanske jag för egen del skulle vilja uttrycka min inställning närmast på det sätt, som Arbetarbladet i Gävle för några veckor sedan gav uttryck åt, då det gällde frågan om vad för slags inflytande som är av väsentlig betydelse för uppkomsten av brott. Tidningen skriver:

»Att tillgripa svepande, generella åtgärder eller drastiska förbud är inte rätta metoden att komma till rätta med dessa utslag av nutida privat företagsamhet som vilda västern-filmer, seriemagasin och skabrosa tidskrifter utgör. Vi tror mer på en fri opinionsbildning, på upplysningens metod, på kraften i en målmedveten, omfattande aktion som ungdomsorganisationerna borde ta initiativet till. Att köra bort bröderna Cartwright eller efterträdaren från TV är något som kan bäras med jämnmod, kanske rent av bör tillstyrkas. Men en aktion på större bredd och längre sikt mot förråande film och trycksaker och andra försimplade inslag i det kommersiella nöjeslivet måste samla krafter av helt annan styrka och räckvidd om den skall få effekt.»

Jag vill, som sagt, instämma i den uppfattningen om vad debatten här gäller.

Vid värriksdagen har tagits initiativ för att få fram bättre barn- och ungdomsfilmer. Bevillningsutskottet har ställt sig positivt till tanken härpå och jag hoppas att också riksdagen kommer att göra det. I anslutning till tanken på bättre barn- och ungdomsfilmer har också Sveriges Radio gjort en framställning till Kungl. Maj:t för att få medel till sitt förfogande för att få fram bättre barn- och ungdomsfilmer.

Jag tycker att den framställningen är värd allt beaktande. Man kan som sagt

ha den uppfattningen, att vad som ges i TV har föga inflytande på ungdomen. Men om man tror på att god litteratur, god film och god teater har en positiv effekt, kan man väl heller inte bortse från att de, om de är av dålig beskaffenhet, har en negativ effekt.

Ungdomsfrågorna debatteras ofta. Man måste emellertid göra den reflexionen, att mycket säges om dem men ganska litet göres, i varje fall i förebyggande syfte. Vi gör åtskilligt för att hjälpa missanpassad ungdom, och det med all rätt. Men vi har oerhört svårt att få fram de medel som behövs i förebyggande syfte för att ungdomen över huvud taget inte skall bli missanpassad.

Jag tror att den framställning, som föreligger från Sveriges Radio om medel för att få ett samarbete till stånd med våra inhemska filmproducenter — det rör sig visserligen om stora pengar, 3 miljoner kronor — är värd allt beaktande. Som framgår av skrivelsen behövs det medel för att få tillgång till bättre filmer att visas i TV. Den väg som här har anvisats tror jag är en framkomlig väg. När frågan skall avgöras på högsta ort, hoppas jag därför att den får en positiv lösning.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag måste ha uttryckt mig illa, om herr Hamrin uppfattade vad jag sade på det sättet, att jag menade att hans interpellation inte borde ha framställts. Självfallet har herr Hamrin liksom alla andra riksdagsmän rätt att framställa interpellationer vid vilken tidpunkt som helst. Vad jag ville påpeka var svårigheten för mig att nu, när framställningen legat på bordet endast tre veckor, kunna säga någonting bestämt om vad som kommer att ske med den. Jag hoppas att herr Hamrin håller mig räkning för att jag inte ställer i ut-sikt vare sig det ena eller det andra utan förklarar, att frågan kommer att

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

undersökas i samband med den prövning beträffande tilldelning av licensmedel till Sveriges Radio, som skall äga rum i maj eller juni.

När jag ändå fått ordet skulle jag vilja påminna om följande. Den s. k. ungdomsupplysningsutredningen framlade för någon tid sedan ett förslag om olika slag av åtgärder för att motverka ungdomsbrottsligheten m. m. På basis av den utredningen kommer om några dagar en proposition att föreläggas riksdagen och då kommer bl. a. att diskuteras frågan om möjligheten att ställa medel till förfogande för stödjande av film, som framför allt riktar sig till den ungdomliga publiken.

Jag har, herr talman, velat lämna dessa kompletterande upplysningar för att bilden skulle bli så fullständig som den borde bli.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås har i en interpellation frågat mig om jag anser att behov föreligger för utarbetande av föreskrifter för programutformningen i televisionen, som till sitt innehåll och syfte överensstämmer med bestämmelserna i gällande ordningsstadga vad gäller anordnande av offentlig tillställning vissa kyrkliga helgdagar.

Därjämte har herr Hamrin i Jönköping riktat en enkel fråga till statsrådet och chefen för justitiedepartementet, huruvida han ville redogöra för regeringens syn på frågan om radio- och TV-programmens utformning med

hänsyn till bestämmelserna i rikets allmänna ordningsstadga beträffande vad som där sägs angående anordnande av offentliga teater- och biografföreställningar m. m. under vissa högtider.

Då det torde ankomma på mig att besvara jämväl sistnämnda fråga ber jag att samtidigt få besvara båda frågorna.

Enligt allmänna ordningsstadgan får offentlig tillställning inte anordnas på juldagen, långfredagen och påskdagen efter klockan sex på morgonen. Med offentlig tillställning avses därvid bl. a. teaterföreställning, konsert och biografföreställning liksom även varje annan tillställning som anordnas för allmänheten och som inte anges i lagen om allmänna sammankomster. Från förbudet kan länsstyrelse medgiva undantag i fråga om tillställning vars innehåll och syfte kan anses förenligt med högtidens helgd.

Dessa bestämmelser är, såsom herr Gustafsson antyder i sin interpellation, icke tillämpliga på televisionsutsändningar som sådana. Skulle däremot mottagning av televisionsprogram anordnas såsom tillställning för allmänheten blir bestämmelserna tillämpliga. Denna situation torde dock icke avses med frågorna.

Såsom torde vara bekant för frågeställarna äger Sveriges Radio rätt att inom ramen för gällande avtal mellan staten och företaget själv bestämma programmets innehåll och utformning. Enligt samma avtal ankommer det på radionämnden att granska företagets programverksamhet. Härvid har nämnden att pröva bl. a. huruvida företaget iakttar avtalets föreskrift att vid programmets utformning beakta ljudradions och televisionens centrala ställning i landets kultur- och samhällsliv samt att i skälig omfattning tillgodose olika intresseriktningar inom religion, musik, teater, konst, litteratur och vetenskap. Frågan om programmets förenlighet med de värderingar av religiös

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

och etisk natur som ligger till grund för gällande bestämmelser till skydd för allmän ordning torde därigenom falla inom området för nämndens granskning. Något behov av ytterligare föreskrifter på den av interpellanten anförda grunden anser jag icke föreligga.

Jag vill avslutningsvis upplysa om att under den för närvarande pågående, av riksdagen begärda förutsättningslösa utredningen om radions juridiska ansvarighet också spörsmål av här ifrågavarande art kan tänkas komma att beröras.

Härpå anförde:

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga, som ju eljest — i en alldeles speciell avsikt — var ställd till justitieministern. Jag bedömde det nämligen så, att frågan om radions och televisionens programutformning under långfredagen, som det nu närmast är fråga om, men även i övrigt under vissa andra kyrkliga högtidsdagar, i hög grad vore förtjänt av att göras till föremål för en rent juridisk prövning. Nu nödgas jag konstatera, att kommunikationsministern tyvärr kringgår den aspekten.

Emellertid måste jag självfallet, innan jag tar upp just den saken, något beröra utgångspunkten för min fråga. Låt mig då först säga, att man har anledning att förvåna sig över att ledningen för Sveriges radio och television tydligen lever så fjärran från de tänkesätt, som gör sig gällande bland kristna människor i detta land, att man valt att bjuda på en balett- eller dansföreställning, en pantomim eller vad man nu vill kalla det kring kristenhetens mest sublima, mest skakande, mest angelägna och mest centrala ämne.

Eller har man möjligen haft klart för sig trots allt, att ett programslag av

denna typ skulle komma att uppfattas som starkt kontroversiellt och av många mottas med förstämning och indignation och likväl bestämt sig för att ordna sändningen? Låt mig säga, att om den tolkningen är riktig och man således förstått vad man gett sig in på men ändå fullföljer sina avsikter, så förbättrar detta sannerligen inte saken, tvärtom. Då finns det orsak att sätta in kritiken om möjligt ännu hårdare. Ty då visar detta bara, att vederbörande över huvud inte frågar efter hur man inom stora folkgrupper — folkgrupper som kan räknas i hundratusentals människor — känner och reagerar inför ett programval av detta slag. Attityden blir alldeles särskilt betänklig, eftersom det här är fråga om ett monopolföretag, som just i den egenskapen borde ha all anledning att gå fram med hänsyn och med yttersta försiktighet.

Emellertid är kanske en av förklaringsarna till långfredagens olyckliga och utmanande programutformning helt enkelt att söka i detta, att de för sändningen ansvariga inte insett och förstått, inte velat inse och förstå, hur bekännande kristna på djupet upplever det som är själva grunden för deras tro, alltså just det som är knutet till passionstidens och påskens heliga minnen. Ty hade man det förstått, skulle man aldrig någonsin kommit på idén att söka omtolka detta det ojämförligt största i andelivets och mänsklighetens historia i något så trivialt som tåspetsdanser eller andra besläktade sceniska övningar, som sannerligen inte i medvetandet förknippas med kulturens djupare källsprång utan som hör ett utåtriktat och bullrande nöjesliv till.

Jag skulle, herr talman, från denna plattform vilja hemställa till herrarna i Sveriges Radio och television att ånyota under övervägande, om det ändå inte är en rimlig och legitim begäran,

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

att åtminstone en av årets trehundra-sextiofem dagar, en enda, så mycket hänsyn kunde tas till den samlade kristna opinionens önskemål, att man sluppe bevittna sådana här utslag av stilloshet och pietetslöshet. Kan det från någon enda synpunkt försvaras, att man just för långfredagen lägger upp program, som man från början måste inse kommer att väcka kraftiga gensagor?

Därtill kommer, som jag nämnde, att saken har en principiellt mycket intressant och mycket betydelsefull juridisk aspekt. Många har just med utgångspunkt från det aktuella fallet frågat sig, vad det egentligen är för lagar och bestämmelser, som reglerar radions och televisionens verksamhet i sådana här sammanhang.

Det förhåller sig bevisligen så, att s. k. offentliga tillställningar inte utan vidare får anordnas under vissa närmare angivna kyrkliga högtidsdagar, nämligen juldagen, långfredagen och påskdagen. Det betyder med andra ord, att det offentliga nöjeslivet då ligger nere, och det skall vi vara tacksamma för. I § 10 i rikets ordningsstadga finns klara bestämmelser därom. I vissa fall kan länsstyrelse ge dispens från lagen, d. v. s. då det är fråga om tillställning, »vars syfte och innehåll kan anses förenligt med högtidens helgd». Det förutsättes alltså konditionellt klart och tydligt en prövning från fall till fall, innan lagen kan sättas ur kraft.

Men — frågar man sig — vad är det då för myndighet som avgör vad som under dessa av lagen skyddade kyrkliga högtidsdagar får sändas i radio och TV? Är programledningen helt självständig? Är man sin egen domare? Bestämmer herrarna där egenmäktigt vad som enligt lagen kan anses tillåtet eller inte tillåtet?

Faktiskt verkar det av statsrådets svar som om så vore fallet. Men låt mig då säga, att detta verkligen öppnar ganska skrämmande perspektiv. Det

måste nämligen betyda att rena godtycket ligger farligt nära.

Enligt vanligt enkelt lekmanaförstånd måste en radiosändning eller TV-sändning i eminent grad rubriceras som offentlig tillställning och således falla under rikets ordningsstadga, men det tycks alltså herr statsrådet inte utan vidare vilja gå med på. Jag finner detta från allmänna synpunkter ytterst allvarligt.

Herr statsrådet hänvisar till det mellan Sveriges Radio och staten ingångna avtal som generellt reglerar radions och televisionens programverksamhet, och herr statsrådet nämner vidare radionämnden som en sorts garant mot missbruk.

Enligt mitt sätt att se går sådana här erinringar vid sidan om vad vi i dag närmast diskuterar, alldeles bortsett från att det bestående intrycket av exempelvis radionämndens insatser hittills är — det måste jag säga — kraftlöshet och ineffektivitet. Beträffande radionämnden skulle jag för övrigt vilja ställa den frågan, om jag får tolka statsrådets svar så, att radionämnden skulle kunna i förväg, alltså innan ett program har förevarit, ta ställning i en principfråga av det slag som vi nu diskuterar. Det skulle vara mycket intressant att få ett besked på den punkten.

En enda sats i statsrådets svar — det är den sista i det som här lästes upp — synes verkligen öppna en dörr på glänt till en rimlig handläggning av detta viktiga ärende. I denna sats hänvisas till den av riksdagen begärda utredningen beträffande radions juridiska ansvarighet. Där spåras åtminstone ett halvt medgivande från statsrådets sida av att saken kanske ändå inte är så solklar. Men det borde ha fastslagits på ett annat och mera eftertryckligt sätt.

Sista ordet kan väl omöjligen vara sagt i detta betydelsefulla principspörsmål genom det svar som jag här fått av statsrådet. Jag måste också tyvärr kon-

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

statera att detta svar ger vid handen, att man på högsta ort inte synes benägen fullt ut beakta allvaret i den uppkomna situationen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Även jag ber att till statsrådet få frambära mitt tack för svaret på min interpellation. Det är mycket kort och berör inte motiveringen för min fråga, men det är ett konstaterande av att Sveriges Radio suveränt bestämmer programmet. Sker det övergrepp, är det radionämnden som efteråt skall bedöma och döma. Något utöver detta anser statsrådet tämligen obehövt. Han upplyser dock — som herr Hamrin påpekade — att den pågående utredningen angående radions juridiska ansvarighet kan tänkas komma att beröra frågor av den art som jag hade fört på tal.

Herr talman! Även om vad jag kommer att säga är variationer på samma tema som herr Hamrin var inne på här, ville jag gärna söka belysa spörsmålet utifrån vissa andra synpunkter.

Många människor anser säkerligen att frågor av denna art är ganska likgiltiga. Jag tror dock att det svar som statsrådet har gett i dag har motsetts med stort intresse inom vida kretsar här i landet, även om jag inte från mina utgångspunkter finner det tillfredsställande. Debattens vågor har gått mycket höga alltsedan Sveriges Radio aviserade TV-baletten med bibliska bilder på långfredagen. Både i pressen och från TV-håll har man söka vrida debatten därhän, att här skulle vara fråga om en rad religiösa extremister av fanatiskt märke som reagerar mot balett som uttolkare av försoningens drama på Golgata. Jag tror att ingenting är felaktigare än detta resonemang. Jag har svårt att frigöra mig från tanken att det finns ett stycke medveten oärlighet i argumenteringen.

Även profana tidningar har ställt sig

fränt avvisande. Bland samfundsorganen kan jag nämna Veckoposten och Svensk Veckotidning. Jag vill även tillägga, att om pingstvännerna ensamma hade reagerat, hade de sannerligen inte behövt skämmas för det. Så är dock inte fallet. En rad av samfundsledare och representanter i ansvarsställning för både kyrka och frikyrka har med mer eller mindre utförlig motivering i sak intagit samma ståndpunkt. En säger i en intervju, att det måste vara helt otänkbart att man verkligen avser att ge en balettföreställning med dessa motiv. En biskop menar att dansen kring korset på Golgata innebär en profanering av det heliga som ligger mycket nära blasfemi eller hädelse. Många kristna församlingar inom olika samfund i landet har uttryckt sin sorg över långfredagens profanering. Kyrkobrödernas riksorganisation har enligt pressen framfört liknande synpunkter. Baletten i fråga måste enligt kyrkobrödernas uppfattning betecknas som drift med heliga ting. Herr talman! Så var det med skallet om att det skulle vara bara pingstvännar och andra frikyrkliga som har reagerat.

Ivo Cramérs konstnärskap har ingen människa diskuterat. Vad man sagt ifrån är att långfredagen borde få vara i fred i detta sammanhang. TV-ledningen tycks lyssna till uttalanden och vädjanden från kristet håll närmast med löje eller nedlåtande överseende och pekar på att det finns intervjuade som anser att TV är synd. Så enkel är alltså hela frågan för TV-ledningen. Klämmen blir: »Vi har inte för avsikt att underställa balettföreställningen någon myndighet», enligt referat i pressen.

Herr talman! Även om det är ovanligt vill jag knyta några rent personliga reflexioner till den sak det här gäller och jag tror att jag därvid tolkar många kristna människors känsla inför långfredagens budskap.

Inför Kristi lidande är en helt annan

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

attityd tillbörlig än balett eller dansspel. Varken jag eller någon annan är kallad till domare över hjärtats uppsåt och tankar, och motiven till att TV tagit sig före att på långfredagen framföra bibliska bilder i dramatiserad form med inslag av balettscener undandrar sig mitt bedömande. Jag tycker dock att då det om själva framställningsformen råder så kontroversiella meningar, borde programmet avföras från långfredagen. Det vore en enkel gård av hänsyn till de hundratusentals medborgare, som förbinder den dagens heliga minnen med en så utsäglig smärta att varje tanke på en tolkning av dess innebörd och djupdimension genom media, som normalt används, såsom herr Hamrin påpekade, i nöjesbetonade sammanhang, djupt sårar deras känsla. Detta borde ha betytt något för TV-ledningen. Ballettens sju scener börjas med krubban, fortsätter med Herodes palats, Betlehem, Egypten, predikan, Petri förnekelse och slutar med Golgata, där Maria, Jesu moder, dansar kring korset. Meningen skulle väl i alla fall vara att återge långfredagens budskap, fjärran från vad som kallas underhållningsincitament. Det är i detta avseende som man så grundligt tar fel.

Den kristendomstolkning jag företräder och som jag i all ödmjukhet tror är den riktiga — annars hade jag den inte — har sin primära grund i en personlig upplevelse av försoningens under på Golgata. För en människa med den erfarenheten är det mer än tillräckligt att se Maria, Jesu moder, i baletten dansande kring korset, såsom saken presenteras i nr 11 av Radio-TV. Man kan inte annat än känna den djupaste sorg och motvilja inför detta. Det har sannernligen inte sin grund i intolerans eller trångsyn — jag vill inte för min del karakteriseras som intolerant eller trångsynt — men det finns gränser som inte får överskridas. Vi anser att det här är fråga om en för kristen

känsla kränkande profanering av långfredagens budskap. Att på denna dag, då alla nöjestillställningar av pietets-skäl är inställda och förbjudna, ställa till med dans kring händelser ur Kristi liv och hans död på korset kan väl inte annat än betraktas som ett slag i ansiktet på majoriteten av kristna bekännare och säkert även för stora skaror utanför deras led.

Jag skulle i detta sammanhang vilja rikta uppmärksamheten på den överenskommelse som träffats mellan staten och AB Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet. I § 5 heter det att bolaget skall sträva efter bästa möjliga samarbete med kulturella och sociala institutioner och samman slutningar, särskilt i fråga om religion, musik, teater, konst etc.

Jag skulle i all ödmjukhet vilja till statsrådet rikta en fråga, som jag inte vet om han anser sig kunna eller böra svara på. Vet man, om Sveriges Radio i detta fall, när man kunde förutse att det skulle bli en kontroversiell fråga, konfererat t. ex. med Svenska kyrkans diakonistyrelse eller Frikyrkliga samarbetskommittén? Hade det inte varit naturligt i ett fall som detta? Samarbete brukar ju alltid etableras med den part, som är intresserad, innan man gör färdigt ett verk. Samarbete efteråt får något av utmaning för att inte säga förolämpning över sig.

Sedan vill jag nämna ett par ord om den juridiska sidan av saken. Vi har, som statsrådet påpekade i sitt svar, en stadga som uppstår förbud mot offentliga nöjestillställningar på de tre stora kristna högtidsdagarna juldagen, långfredagen och påskdagen. Det är uppenbart att den tekniska utvecklingen ständigt skapar nya situationer. När offentliga nöjen flyttar in i hemmen krävs det strängare kontroll över vad de innebär. Faktum är ju i alla fall, att biografensuren redan i visst avseende satts ur spel, eftersom barnförbjudna

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

filmer fritt visas i TV. Låt mig här säga, herr talman, att för barnen är i varje fall en del av dessa filmer sjufalt mer skadliga än de bibliska bilderna i er balett någonsin kan bli, hur denna än utformas. Detta är emellertid en fråga, som inte hör till min interpellation.

Är då teater och balettframställning i TV att hänföra till offentlig tillställning? Ja, det måste väl i allra högsta grad sägas vara en anordning för allmänheten. Vad är mer offentligt än ett TV-framträdande och vem når en större publik än TV-aktörerna? Det som har skett är ju bara, att tekniken har upphävt det gamla begreppet rum. Om publik är närvarande i studion blir det en offentlig tillställning, som alltså tydligt förbjödes. Om *mottagning* av TV-program sker i form av offentlig tillställning strider det mot bestämmelserna. På restauranger och konditorier kan gäster i hundratal följa programmen, utan att det blir någon påföljd. Om någon däremot annonserar »titt på TV utan servering» kan det bli rätts-sak.

Om man nu hävdar, att t. ex. en balettföreställning i TV icke faller under ordningsstadgan följer därav att TV-ledningen själv får avgöra vad »som kan vara förenligt med högtidens helgd», en rättighet som lagen frånhänt andra teater-, balett- och biografdirektioner. Man måste fråga, om detta varit lagstiftarens mening. Att hävda att en TV-sändning inte är en offentlig tillställning, därför att vid dess utförande ingen publik är närvarande, är så sofistiskt, att man har svårt att tro att det är ett ärligt menat resonemang.

Skall det ges någon biograföreställning på de stora kyrkliga helgdagarna måste man, som både herr statsrådet och herr Hamrin påpekat, begära licens hos länsstyrelsen. Vem avgör vad som får sändas i TV? Inte länsstyrelserna, ingen förordning utan programmakar-

na själva, som dock borde söka »sträva efter bästa möjliga samarbete» med aktuella institutioner enligt § 5 i överenskommelsen. Det synes mig som om det här är fråga om en betänklig brist eller lucka i lagstiftningen, som snarast bör bli föremål för översyn. Om statsrådet Skoglund vill medverka till att den sittande utredningen ägnar denna fråga tillbörlig uppmärksamhet är det tacknämligt.

Det vore säkerligen även av största intresse att få den praxis som nu följes rättsligt prövad. TV får sända balett på långfredagen. Det anses inte vara offentlig tillställning, fastän tusenden åser tillställningen i hemmen, på restauranger och på konditorier. Teater- och biografdirektörer får vila den dagen. Hur går det ihop? Helt enkelt genom att tekniken snabbt, som jag tidigare sagt, upphävt det gamla begreppet rum, medan vi ur lagstiftnings synpunkt kommer traskande ett stycke efter.

Jag vet väl, att det ingenting betyder för TV-ledningen, men jag vill ändå uttala den förhoppningen, att man avför baletten Kring bibliska bilder från programmet på långfredagen och visar något lämpligare.

Till sist, herr talman, vill jag passa på att tacka för alla de goda och fina program, som förekommer i radio och TV. Jag tycker att det kan vara tillbörligt att sluta med ett sådant tack.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Det finns ett par anledningar till att jag nu tar till orda i denna debatt. Den första är att jag, trots att jag förstår att jag måhända sårar de två interpellanterna, ändå måste säga att jag tycker mig känna en atmosfär i vad de sagt som jag inte vill beteckna som representativ för hela den kristna opinionen i detta land. Det är dock ett faktum att även konstens medel i många avseenden kunnat tas i bruk för religiösa ändamål. När det ta-

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

las om danstillställning eller man ger andra liknande skildringar av det som skall förekomma, så undrar jag om man verkligen försöker göra den objektiva bedömning som vi bör eftersträva.

Jag har vidare velat ta till orda för att upplysa att den kristna gruppens styrelse har uppvaktat Radiotjänsts ledning bl. a. för att tala om denna fråga. Vi har varit tveksamma om huruvida vi som anser oss representera en kristen opinion ständigt skall ta upp olika spörsmål som avser programvalet här i riksdagen i form av interpellationer, motioner eller vilken form vi nu kan påfinna. I längden är kanske inte den vägen den riktiga. Aktiebolaget Sveriges Radio är ju ett bolag där folkrörelserna är med. Vi har en radionämnd som också bör kunna fungera som ett opinionsinstrument, och vi har möjligheter att vända oss till radioledningen direkt. I den kristna gruppens styrelse ansåg vi nu detta sista vara den lämpligaste vägen.

För fjorton dagar sedan hade vi alltså ett sammanträde med några av tjänstemännen hos Sveriges Radio, där bl. a. lämpligheten av detta program diskuterades. Det visade sig att av oss i styrelsen och av tjänstemännen var det endast en som själv hade sett programmet, nämligen radiochefen själv. Han gav en redogörelse för innehållet som inte var alldeles sådan som den vi hörde nyss. Till att börja med ansåg han det mest olyckliga i denna sak vara att man kallat programmet »balett», under det att begreppet pantomim varit lämpligare. Det hade framförts för några år sedan av BBC i England och där inte föranlett någon kritik, i varje fall inte någon som man kände till. Radiochefen själv hävdade att han när han såg programmet hade fått ett intryck av att det var buret av ett religiöst allvar. Jag föreställer mig att när Ivo Cramér skall medverka i dessa bibliska bilder, är det verkligen inte ägnat att skapa associa-

tionen »ställa till med dans på långfredagen».

Här har talats om de olika scenerna. Jag skall bara tillägga att enligt den framställning vi fick skulle programmet vara genomfört med den största pietet och värdighet. »Endast den som har den uppfattningen att man över huvud taget icke bör behandla bibliska motiv i någon scenisk form kan antagligen finna något att anmärka på i programmet. Varje scen föregås av bibelläsning och ifrågavarande bibelställe åskådliggörs pantomimiskt. Eftersom kritik framförts mot att Golgatascenen förekommer, bör det påpekas att Kristus icke är synlig i bilden, att Maria och Johannes är centralgestalter i fonden och att dansen framför allt representeras av knektarna som slår tärning om Kristi kläder och ger uttryck för sin fasa över jordskalvet och förmörkelsen.»

Om man inte har en förutfattad mening om begreppet koreografi som samhörigt med en yttlig nöjesform — ordet »dans» är ju mycket mångtydigt — så bör i och för sig detta att de agerande rör sig rytmiskt inte behöva ge anledning till kritik. Det må emellertid vara hur som helst med det. Ganska få vet i alla fall uppenbarligen besked, och särskilt få, efter vad jag förstår, ett besked bland dem som har deltagit i protestaktionerna.

Vid vårt stiftsmöte i Stockholms stift i söndags var det en deltagare som påyrkade att mötet skulle göra ett uttalande. Det blev en kort debatt. Men det visade sig att när några upplysningar lämnats om vad radioledningen svarat i dessa ting var man icke beredd att om något som man inte sett uttala sig enbart på grund av den karaktär som ordet »dans» kan ge åt programmet. Stiftsmötet, som representerar församlingarna i Stockholms stift, avslog genom omröstning förslaget att göra ett uttalande. Nu kanske det kan invändas

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

att kristligheten är så låg inom kyrkan att man där inte förstår att man måste protestera i ett sådant här fall. Jag har emellertid bara återgivit de faktiska förhållandena.

Personligen tror jag att risken med sådana här aktioner som vi blåser ut över landet kan vara den att nya initiativ, nya former och vägar att nå människor med det kristna budskapet görs misstänkta redan från början och avskräcker skapande konstnärer från att arbeta inom detta område. Man godtar slentrianen. Bara det är en vanlig predikan, vanliga psalmer eller böner, så blir det ej protester. Men när vi har stora grupper av skapande konstnärer som vill arbeta på detta område får aktioner av den art som här förekommit endast den följden att de drar sig, om de genast möter en opinion inte bara av den styrka utan också med den inriktning och som använder sådana formuleringar som den som kommit till uttryck här.

Varje år skrivs omkring hundra böcker eller skådespel om Kristi liv. Jag finner det inte vara någon profanering även om författarna ibland går ifrån de evangeliska berättelsernas tolkning av Jesu liv. Tvärtom är det ett uttryck för den fascination som utgår från detta liv och denna historia. Om de skapande konstnärerna upphörde att arbeta med dylika ting skulle det i stället vara en stor olycka.

Jag vill inte lämna denna plats utan att också ha sagt att det naturligtvis finns skäl att sätta en del frågetecken. Jag skall sammanfatta dessa skäl till tre punkter.

1. Man kan inte undgå att fråga sig varför just långfredagen har valts. Personligen ämnar jag och många med mig fira långfredagen i kyrkan. Det kan tänkas att det finns människor som endast nås av budskapet genom dessa bibliska bilder, men det kan naturligtvis diskuteras varför man förlagt program-

met just till denna dag. Många andra möjligheter förelåg.

2. Man undrar också varför Sveriges Radio använt ordet »balett», när man ändå har en så pass förfaren presstjänst. Man lanserar själv ordet för att sedan ta det tillbaka när en debatt uppstår. Hade det inte varit lyckligt att redan från början välja en mer rättvisande rubrik?

3. Det som förvånade oss i den kristna gruppen är också att doktor Dahmén, som svarade för de kristna programmen i Radio-TV, uppenbarligen inte själv har varit i tillfälle att se programmet i förväg. Han kommer ju ändå att i stor utsträckning få uppbära klander för att det framföres. Endast radiochefen har tydligen på tidigt stadium haft tillfälle att se programmet.

Man har nog rätt att låta dessa frågetecken kvarstå. Framför allt tycker jag emellertid vi skall vara tacksamma för den iver man i Radio-TV visat för nyskapande verksamhet också när det gäller framställningar på det religiösa området.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att det bara är herr Hamrin och jag som är av den meningen att balett eller dansspel — vilket uttryck man nu vill använda; TV-ledningen har ansett det bäst att byta ordet balett mot dansspel, men det är ju precis samma sak — är en olämplig form för tolkning av försöningshemligheten på korset, om man nu över huvud taget skall tänka sig en tolkningsform av Golgataundret.

Jag antar att herr Zetterbergs ord i viss mån skall uppfattas som polemik mot oss interpellanter, men då vill jag säga att vi är i gott sällskap med herr Zetterbergs egen kyrka. Biskopen i Skara har nämligen i en intervju sagt, att honom syntes det som om detta spel

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

närmast gränsade till hädelse. Och jag kan försäkra herr Zetterberg att de brev jag fått från medlemmar av hans kyrka säger detsamma — och säger det väl så starkt som breven från frikyrkovärlden!

Det har också sagts att detta spel har framförts i England. Det är riktigt. Och jag vill inte säga något ont om engelsmännen. Jag har själv varit i England några somrar och därvid kommit i kontakt också med engelskt kyrkoliv. Men bara därför att spelet har uppförts i England är det inte utan vidare klart att det är bra. Det finns också ett annat engelskt kyrkospel, där en 15- å 16-års junior bär korset mot Golgata och ett 50-tal ungdomar dansar rock n'roll runt omkring. För oss här i Sverige måste väl detta ändå verka inte så litet stötande!

I tidningen Radio-TV finns en stor plansch, där Maria, Jesu moder, dansar balett på lå runt korset på Golgata. Den som tycker att detta är riktigt må göra det, men den som inte tycker det må ha rätt att uttrycka sin sorg och ledsnad däröver.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Eftersom jag redan fört min uppfattning till protokollet, har jag nu inte särskilt mycket att tillägga. Men jag vill säga att herr Zetterberg förvånade mig — eller kanske han inte gjorde det ändå! Han sade att min medinterpellant och jag inte finge anses som representativa för den kristna opinionen här i landet. Jag tillåter mig emellertid fästa herr Zetterbergs uppmärksamhet på att det finns en bred kristen front mot detta spel, en front som sträcker sig från svenska kyrkan till frikyrkorna, jag tror inga undantagna. Och jag vill upplysa herr Zetterberg om — för den händelse han icke redan vet det — att enligt vad som framgått i pressen, har en avdelning av de kristna socialdemokraterna, nämligen

den kristna broderskapsrörelsen i Bromma, avlätit en protestskrivelse mot TV:s långfredagsprogram. Jag tror som sagt, att man vågar tala om att här står en bred och stark opinion bakom.

Sedan inbillade jag mig, att jag hade tillräckligt tydligt klargjort att vad man i särskilt hög grad vänder sig emot är, att man i TV förlägger ett så starkt kontroversiellt program till långfredagen, en dag som ju ändå är skyddad av lagen. Just den dagen sätter man i gång med experimentverksamhet och laborerar med ting som man är fullt medveten om kommer att väcka gensaga. Jag tycker, herr talman, att det finns all anledning att mycket eftertryckligt understryka att det från radions och TV:ns sida här har förfarits på ett sätt som måste verka utmanande på vida kretsar av vårt folk.

Herr Zetterberg ville förringa betydelsen av kritiken genom att säga att det inte var fråga om balett och dans utan om någonting som han kallade pantomim. Jag skall avslöja min okunighet och säga, att under de minuter som gått sedan det yttrandet fälldes, har jag tagit reda på vad pantomim är för något. Enligt Svensk uppslagsbok betyder ordet scenisk framställning med mimik och mimisk dans som enda uttrycksmedel. Jag frågar då herr Zetterberg: Vad är det för skillnad mellan det ena och det andra i detta sammanhang? Är det inte adiaföra att föra en argumentation efter sådana linjer?

Jag tillåter mig också uttrycka min besvikelse över att inte statsrådet har velat yppa någon mening i ämnet. Det hade varit mycket intressant, om herr statsrådet hade på någon punkt givit sin egen uppfattning till känna i denna fråga.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag tycker nog att de två interpellanterna nu hade mera av modesti än i sina första anföranden.

Svar på fråga och interpellation ang. allmänna ordningsstadgans tillämpning på vissa radio- och TV-program, m. m.

Men det förefaller ändå som om det hela kan reduceras till frågan, huruvida dans i och för sig såsom ett mimiskt uttrycksmedel skall ensamt svara för det som anses felaktigt. Det är alldeles uppenbart att det är själva ordet dans, som här verkar uppskakande. Någon av herrarna talade i detta sammanhang om att »ställa till dans» och på ett sätt som om det gällde dans på lördagskvällen eller något liknande. All koreografi är ett sätt att mimiskt med rörelser återge ett inre förlopp, alldeles som musiken gör det i toner eller skådespelaren med ord och rörelser. Gränserna mellan koreografi och den sceniska framställningen är för övrigt mycket flytande och ibland helt enkelt omöjliga att upptäcka.

Jag är inte alls någon specialist på detta område, jag är bara häpen över att just det förhållandet, att i en pantomim ingår detta rörelseschema, skulle anses definitivt beröva en sådan framställningsform möjligheten att återge ett andligt innehåll.

Låt mig till sist få säga bara ett par ord om opinionen. Jag är väl medveten om — det hoppas jag har framgått av det lilla jag tidigare sagt — att här finns en opinion, inom både kyrka och frikyrka, av just det innehåll interpellanterna återgivit. Det finns många också inom den rörelse vars förbundsordförande jag är, vilka har precis den inställning som här företetts. Men det hindrar inte mig från att tala om att det också finns betänksamma, som inte utan vidare vill instämma i denna kritik, förrän de sett vad det är fråga om. Skulle det vara så tarvligt att vi vill se programmet innan vi är färdiga att fördöma? Är det verkligen herrarnas åsikt, då är jag en smula förvånad.

Nog säger det väl någonting att detta spel har visits i England, uppenbarligen utan större protester. Det engelska folket är väl inte så tåligt i sin kristlighet jämfört med vårt, att det är all-

deles utan betydelse att en sådan upplysning lämnas.

Jag har också, sedan jag höll mitt första anförande, fått veta att doktor Dahmén numera har sett detta spel och att han för sin del ansett det vara lämpligt för framförande. Men uppenbarligen hade han vid programmets fastställande ännu inte sett det.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vet inte vad som ger herr Zetterberg anledning att tala om att vi står här och fördömer honom eller hans meningsfränder. Varken jag eller herr Hamrin har mig veterligt sagt ett ord av denna innebörd. Vi har tvärtom sagt att det inte tillkommer oss att döma om radioledningens motiv för det program som skall framföras, det dömer en annan över. Om det skall talas om något dömande, tycker jag att det sannerligen är herr Zetterberg som gör sig skyldig därtill. Men det får stå för hans räkning.

Anledningen till att jag begärde ordet var att jag ville förtydliga vad jag nämnde förut i min fråga till statsrådet beträffande 5 § i överenskommelsen mellan svenska staten och Sveriges Radio Aktiebolag angående rundradions programverksamhet, där det står: »Bolaget skall sträva efter bästa möjliga samarbete med kulturella och sociala institutioner och sammanslutningar, särskilt sådana för religion — — —.» Hade det inte varit klokt och i överensstämmelse med denna paragraf, när det gällde att föra fram en sak som man visste kunde bli ganska kontroversiell, att då söka kontakt och samarbete med t. ex. Svenska kyrkans diakonistyrelse och Frikyrkliga samarbetskommittén? Jag tycker det hade varit en förnuftig väg att gå. Vad säger herr statsrådet om det?

Överläggningen var härmed slutad.

Interpellation ang. villkoren för beviljande av egnahemslån**§ 9**

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 66, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

nr 72, med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.,

nr 74, angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård, och

nr 81, angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun.

§ 10

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksbanken angående möjliggörande av vissa lån från riksbankens avbetalningslånefond till tjänstemän vid riksdagens verk.

§ 11

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 38—41, bevillningsutskottets betänkanden nr 5, 9, 15, 19, 23, 24 och 26, bankoutskottets utlåtanden nr 12—15, första lagutskottets utlåtanden nr 19 och 20, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 14, 19, 20 och 24, tredje lagutskottets utlåtande nr 9 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 8—10.

§ 12**Interpellation ang. villkoren för beviljande av egnahemslån**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVANBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse om egnahemslån m. m. må av statsmedel beviljas lån till uppförande eller ombyggnad av en- och tvåfamiljshus. Lånen för-

medlas genom länsbostadsnämnderna, vilka har att tillse att säkerhet erhålles för utlåmnat lån genom inteckning i fastigheten samt att i övrigt tillse att staten ej åsamkas förluster genom långivningen.

Vid prövningen av ansökningarna om egnahemslån framräknas för varje egnahem en s. k. bostadskostnad beräknad till minst 7 procent av produktionskostnaden. Då enligt gällande anvisningar bostadskostnaden ej bör uppgå till mer än 30 procent av den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten innebär detta att ett krav på en viss fixerad inkomst, ofta upp till 12 000—13 000 kronor eller mer, sätts som villkor för erhållande av egnahemslån. För en familj med flera minderåriga barn är inkomstkravet lägre eftersom familjebostads- och bränslebidrag frånräknas bostadskostnaden, medan inkomstkravet för en ung familj blir högre.

Dessa principer för långivningen har i vissa fall kommit att leda till uppenbara olägenheter. För många skogsarbetare, sågverksarbetare och andra med låg inkomst liksom också för många unga familjer, där inkomsten föregående år kanske på grund av värnplikt eller dylikt varit låg, innebär nuvarande praxis, att de utestängs från möjligheterna att erhålla egnahemslån, ofta trots att de kan förete intyg från arbetsgivaren om fast arbetsanställning och trots att ur lokaliseringssynpunkt ingen som helst invändning kan anföras. På orter med hög produktionskostnad blir problemen särskilt framträdande. Läggs därtill, att skogsarbetare och ofta även sågverksarbetare m. fl. är bosatta på orter utan egentlig hyresmarknad, där uppförandet av ett egnahem egentligen är enda möjligheten att ordna bostadsfrågan, framstår olägenheterna än tydligare. I allt väsentligt är här ovan nämnda svårigheter påtagliga på landsbygden och i mindre samhällen, medan på större orter med en stor hyresmarknad svårigheterna elimineras. Just

Interpellation ang. villkoren för beviljande av egnahemslån**§ 13**

skogs- och sågverksarbetare och andra med låga inkomster liksom också de unga familjerna är ju i särskilt behov av samhällets stöd för att kunna lösa sin bostadsfråga. Det är därför angeläget, att alla vägar provas till lösning av detta problem.

Helt naturligt kan inte en familj med alltför låg inkomst klara en hög bostadskostnad, men förmåga att klara bostadskostnaden är ju ej enbart beroende av den faktiska inkomsten utan också av rent personliga faktorer såsom familjens ambition, skötsamhet m. m. Ett alltför stelt tillämpande av kravet på en viss minimiinkomst som villkor för lån torde vara mindre lyckligt. Det torde också ur såväl den enskildes som samhällets synpunkt vara önskvärt och värdefullt, att en person, som har fast arbetsanställning och som visar vilja och ambition, blir i tillfälle att skaffa sig ett egnahem för att lösa sin bostadsfråga, synnerligast på orter där bygande av egnahem är den enda eller den lämpligaste utvägen härför, detta även om risken för långivaren något ökar eller om särskilda åtgärder får vidtas från samhällets sida.

Med stöd av ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har statsrådet uppmärksammat, att genom nuvarande bestämmelser och praxis vid beviljande av egnahemslån många personer med fast arbetsanställning men för låg taxerad inkomst uteslås från möjligheterna att erhålla dylikt lån?

2) Anser statsrådet det påkallat med särskilda åtgärder för att möjliggöra för ovannämnda grupper med låga inkomster att komma i åtnjutande av egnahemslån för att lösa sin bostadsfråga och anser statsrådet det i så fall möjligt att genomföra dessa åtgärder inom ramen för nuvarande lagbestämmelser?

Denna anhållan bordlades.

Till bordläggning anmälades

första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslagen),

nr 22, i anledning av väckt motion om ytterligare arbetstidsförkortning, och

nr 23, i anledning av väckta motioner angående upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränker den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete;

jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1961/62 jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckt motion om effektivisering av övervakningen av svensk krigsmaterielexport, och

nr 12, i anledning av väckta motioner om förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet.

§ 14

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om försäljning av obeskattade varor på tullflygplats; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny ölförsäljningsförordning, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 122, i anledning av väckta mo-

tioner angående de allmänna barnbidragen, m. m.;

nr 123, i anledning av väckta motioner angående rätt för kommun att uttaga avgifter för finansiering av allmän avstjälpningsplats och destruktionsanläggning; och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

§ 15

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 68, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.,

nr 69, angående upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena,

nr 77, angående avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m.,

nr 78, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m.,

nr 79, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 84, angående riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet, m. m.,

nr 85, angående vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m.,

nr 89, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket,

nr 90, angående ändring av vissa postavgifter m. m., och

nr 100, med förslag om förbättrad taxeringskontroll.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 61, med förslag till lag angående tillägg till lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar, m. m., motionerna:

nr 680, av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Brandt* i Sättila,

nr 681, av herrar *Larsson* i Norderön och *Lindström*, samt

nr 682, av herr *Tobé m. fl.*; ävensom

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, med förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision, motionerna:

nr 683, av herr *Cassel m. fl.*,

nr 684, av herr *Svensson* i Ljungkile m. fl., och

nr 685, av herr *Hansson* i Önnarp m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 19.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 22 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen nr 68, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 69, angående upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena;

till statsutskottet propositionerna:

nr 77, angående avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m.,

nr 78, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m.,

nr 79, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 84, angående riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap framtida organisation och verksamhet, m. m., och

nr 85, angående vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 89, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 90, angående ändring av vissa postavgifter m. m.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande propositionen nr 100, med förslag om förbättrad taxeringskontroll, hänvisades propositionen,

såvitt avsåge förordningsförslagen och i propositionen framlagda riktlinjer för förbättrad taxeringskontroll, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 2

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 680—685.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter första lagutskottets utlåtande nr 22, andra lagutskottets utlåtanden nr 21—23, jordbruksutskottets utlåtande nr 13 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11 och 12.

§ 4

Föredrogs den av herr *Svanberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhöllan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående villkoren för beviljande av egnahemslån.

Kammaren biföll denna anhöllan.

§ 5

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1961/62,

Tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska sili-kafforskningsinstitutet, m. m., och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens provnings-anstalts organisation och verksamhet, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6

Tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

Föredrogs bevillningsutskottets be-tänkande nr 5, i anledning av väckta motioner om tillstånd för Inomeuro-peisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten.

I de inom riksdagen väckta, till be-villningsutskottet hänvisade likalydan-de motionerna I: 256 av herrar *Möller* och *Nestrup* samt II: 216 av herr *Reg-néll m. fl.*, hade hemställts »att riksdagen måtte meddela organisationen Inom-europisk Mission tillstånd att tills vida-re till riket tullfritt införa sådana flyk-tingarbeten, som tillverkats vid I. M:s i utlandet belägna hjälpstationer».

Utskottet hemställde, att de likaly-dande motionerna I: 256 av herrar *Möl-ler* och *Nestrup* samt II: 216 av herr *Regnéll m. fl.* om tillstånd för Inom-europeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten icke måtte föran-leda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Gustafson* i Göteborg, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till nämnda motioner, måtte medgiva organisationen Inomeuropeisk Mission tillstånd att tills vidare till ri-ket tullfritt införa sådana flyktingarbe-ten, som tillverkats vid organisationens i utlandet belägna hjälpstationer.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *GUSTAFSON* i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag står som ensam re-servant till förmån för motionen om att riksdagen måtte medge organisationen Inomeuropeisk Mission tillstånd att tills vidare till riket tullfritt införa så-dana flyktingarbeten som tillverkats vid organisationens i utlandet belägna hjälpstationer.

Det förhållandet att jag är ensam re-servant i bevillningsutskottet innebär inte på något sätt att jag känner mig ensam här i kammaren. Den motion som väckts i frågan har undertecknats av representanter för samtliga de demo-kratiska partierna, och undertecknarna representerar mycket olika uppfatt-ningar i livsåskådningsfrågor. Förra gången när frågan var uppe här i kam-maren och då bevillningsutskottet en-hälligt avstyrkt motionen och det alltså inte fanns en enda reservant, samlade motionen 93 röster mot 111. Det var så-ledes med en mycket knapp majoritet som den den gången avslogs.

Inom bevillningsutskottet finns också starka sympatier för motionens syfte. Man säger att man är tveksam huruvida man skall kunna hjälpa denna organisa-tion med tullfrihet men man avstyrker i alla fall framställningen. Jag skulle tro att det delvis beror på att man bli-vit förhäxad av alla paragrafer i tull-taxan och inte riktigt kan se samman-hangen bakom förslaget.

Det har tillkommit ett motiv sedan förra gången vi diskuterade saken: be-villningsutskottet säger att verksamhe-ten är av kommersiell natur. Detta skulle vara ett motiv för att man inte kan bifalla motionen.

Om vi ett ögonblick, herr talman, ser på den verksamhet, som nu av bevill-ningsutskottets majoritet karaktäriseras som kommersiell, så finner vi genast att den knappast kan göra skäl för det namnet. Inomeuropeisk Mission, som jag själv inte är engagerad i, men vars verksamhet jag kunnat följa på avstånd, har inga fasta medlemmar men över

Tillstånd för Inomeuropisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

40 000 intressenter som står som stödja-re av dess arbete. Man har lagt ned mycken möda och mycket pengar på verksamheten, inte minst bland flyktingarna. Det gäller ungdomar i flyktinglägren som man hjälper med yrkesutbildning — skomakeri-, möbelsnickeri-, hushållsskolor o. s. v. — men man har också särskilt tagit sig an de åldriga flyktingarna, inte minst de åldriga kvinnliga flyktingarna, som har mycket svårt att få något att sysselsätta sig med och som riskerar att sjunka ned i apati och modlöshet. Man har ordnat verksamhet som går ut på att man tillhandahåller material och också instruktörer som reser omkring. Flyktingarna får förfärdiga arbeten av olika slag, såsom plädar, dukar o. s. v. Dessa arbeten försäljs sedan delvis i utlandet. Men det allra mesta tas till Sverige och försäljs här. Förra året kunde man på det sättet sälja arbeten här i Sverige till ett belopp av 80 000 kronor.

På vad sätt är nu denna verksamhet kommersiell? De som tillverkar dessa arbeten i flyktinglägren, en verksamhet som närmast är arbetsterapeutisk, får en ersättning som kan vara till stor hjälp för dem, men för övrigt är verksamheten så upplagd att den inte skall ge något överskott. Skulle det till äventyrs bli något litet överskott så går det utslutande till Inomeuropeisk Missions flyktingverksamhet. Ingen har någon som helst provision eller annan ersättning i samband med försäljningen. Därför är det enligt min uppfattning vilseledande att karaktärisera verksamheten som kommersiell.

Bevillningsutskottets majoritet har nu också sagt att om man skulle ge tullfrihet åt dessa arbeten så skulle man riskera att det kunde få prejudicerande verkningar och att man därför är rädd för att bifalla denna motion. Men, herr talman, det finns inte någon organisation som arbetar på samma sätt som Inomeuropeisk Mission, och jag kan därför inte se att det skulle innebära

några risker för prejudikat om denna motion bifölles. Därför, herr talman, vill jag vädja till kammaren att bortse ett ögonblick från paragraftänkande och bifalla denna motion, vilket den kan göra utan risk för de prejudicerande verkningar som utskottsmajoriteten talar om. Det är samtidigt också ett sätt att hjälpa denna organisation, som enligt vad alla ju erkänner gör ett mycket förtjänstfullt arbete.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Wiklund* i Stockholm (fp), *Keijer* (fp) och *Hammar* (fp), fröken *Elmén* (fp) samt herrar *Johansson* i Öckerö (fp), *Nelander* (fp) och *Arvidson* (s).

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Frågan om tullfrihet för Inomeuropeisk Missions flyktingarbeten är ingen stor fråga, men det synes mig som om utskottet velat ge den större betydelse än den egentligen förtjänar. Men även om den är en liten fråga i tull- och konkurrenssammanhang så har den en stor betydelse för den organisation det gäller och för dess möjlighet att hjälpa nödställda människor. Det går för närvarande över vårt land en våg av medkänsla och hjälpvillighet gentemot avlägset liggande länder, vilkas folk lever i yttersta misär, men vi får inte, därför att vi spänner våra krafter till deras hjälp, glömma bort de hjälpbehov som ligger oss närmare. Vi får inte underlåta att hjälpa grannen i närmaste kvarter därför att grannarna i den närmaste kommunen är i en katastrofsituation.

Jag nämnde att frågan har övervärderats. Man har anlagt dels prejudikatsynpunkten när det gäller tullfriheten och dels konkurrenssynpunkter. Jag har i likhet med den föregående talaren svårt att se att tullfrihet i detta fall skulle kunna ha någon prejudicerande betydelse, ty mig veterligt finns det inte

Tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

några likartade organisationer som kan åberopa denna tullfrihet.

När det sedan gäller konkurrensen med hemslöjdsföreningarna så kan det såvitt jag förstår inte föreligga någon risk härvidlag. Försäljningssumman för Inomeuropeisk Missions alster utgjorde 1937 endast 33 000 kronor, vilket medförde en skatt på 4 200 kronor. 1960 hade summan stigit till 80 000 kronor brutto, och då inbetalades 5 391 kronor i skatt. Sätter man dessa 80 000 kronor i relation till hemslöjdsföreningarnas försäljningsresultat så ger det en bild av konkurrensfaran. Hemslöjdsföreningarna sålde nämligen under 1959 för 20,5 miljoner kronor, och man beräknar preliminärt att summan i år skall gå upp till 21,5 miljoner kronor. Att då denna verksamhet skulle kunna utgöra en konkurrensfara kan jag inte förstå.

Den verkliga konkurrensfaran för hemslöjdsföreningarna ligger ju i den fuskslöjd som bjuds ut så rikhaltigt på den svenska marknaden och som vi inte kommer till rätta med på annat sätt än genom att stärka och höja människornas kvalitetsmedvetande. Det är inte så lustigt att köpa en souvenir från Dalarna och sedan upptäcka att den är gjord i Japan eller något annat land. Jag menar därför att konkurrensfaran här är helt obefintlig.

Materialet till dessa alster inköps i Sverige men bearbetas i utlandet, varefter de färdiga varorna skickas till Sverige och säljs här. Låt oss göra det tankeexperimentet, att flyktingarna varit här och bearbetat varan! Då hade någon tullavgift i detta fall aldrig kommit i fråga.

Jag tror, att kammaren med mycket gott samvete kan följa den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets betänkande, därför att här gäller det att med ett litet handtag stödja en behjärtansvärd verksamhet till hjälp åt nödställda människor på nära håll.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fru *Johnansson*, fru *Löfqvist*, herrar *Zetterberg* och *Alemyr*, fru *Jäderberg*, fru *Svensson*, herr *Svensson* i Kungälv samt fru *Torbrink* (alla s).

Fru LIDMAN-FROSTENSON (h):

Herr talman! Eftersom huvudmotionären inte har tillfälle att vara här i dag, vill jag som medmotionär säga några ord i detta ärende.

Det är ett mycket behjärtansvärt ärende som vi just nu har uppe till behandling. Vi vet att principerna för Inomeuropeisk Missions verksamhet helt enkelt har uttytts med orden »individuell människohjälp» och att denna hjälp sträcker sig till människorna oavsett den religiösa konfessionen. Man har ansett att man i allra första hand skall hjälpa dessa flyktingar i Mellan-europa att återvinna tron på sitt människovärde och att bygga upp sin tillvaro på nytt. I enlighet med dessa grundläggande principer har man förstått att uteslutande ekonomiska bidrag inte har varit tillräckliga, utan människorna i fråga har fått lov att börja arbeta på något sätt för att därmed återvinna känslan av sitt eget värde och sin förmåga att själva bygga upp en ny tillvaro i det främmande land dit de har kommit som flyktingar. Därför har Inomeuropeisk Mission både sy- och vävstugor samt skomakerier och snickerier i såväl Västtyskland som Österrike, Berlin och Paris.

Till dessa hjälpcentraler för man från Sverige ut material — när det gäller de handarbeten vid resonerar om kommer material, tyg, garn och tråd ifrån Sverige. Vid dessa hjälpstationer ute i Europa har man en anställd handarbetslärarinna som instruktör för att hjälpa framför allt de åldriga kvinnliga flyktingar, som är delvis handikappade och kanske oförmögna att på något sätt kunna ta sig ur sin svåra situation. Dessa handarbeten föres sedan tillbaka till Sverige och försäljes, och inkom-

Tillstånd för Inomeuropisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

ten går helt och håller till de människor som bearbetat dessa alster.

Det är på grund av detta som vi gärna skulle se att Inomeuropeisk Mission kunde få fortsätta sin verksamhet och slippa den belastning som en tullavgift härvidlag utgör. Jag måste också bestämt reagera emot ett uttalande från generaltullstyrelsen som i sitt remissutlåtande säger att denna verksamhet är av kommersiell natur. Det är den inte; den förmedlande länken får här inte någon reveny, utan behållningen går uteslutande till de hjälpbehövande flyktingarna. Vi har ju här heller ingen liknande organisation, som detta beslut kunde få en prejudicerande verkan för, varigenom man kunde befara att ett bifall till reservationen skulle inspirera en del organisationer att göra framställningar om liknande tullfrihet. Inomeuropeisk Mission är ganska ensam om sin verksamhet härvidlag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utskottsbetänkande.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag helt och fullt instämma i vad de föregående talarna har sagt om betydelsen av den verksamhet som utföres av Inomeuropeisk Mission. Genom denna får många nödlidande flyktingar säkerligen ett värdefullt stöd. Verksamheten är därför värd att få allt det stöd som man kan ge den. Detta har också bevillningsutskottet givit uttryck för i sitt betänkande år 1958, och detta hänvisar man nu till i det betänkande som vi i dag behandlar.

När utskottet trots sin uttalade uppskattning av Inomeuropeisk Missions verksamhet ändå yrkar avslag på motionen, är det alltså inte därför att det inte anser att det här är fråga om ett behjärtansvärt ändamål. Utskottet har heller inte byggt upp sitt avslagsyrkande på betänksamhet mot det inkomst-

bortfall som staten skulle drabbas av genom den nu begärda tullfriheten. Anledningen är i stället att utskottet i år liksom år 1958 anser att, om hjälp skall lämnas, bör detta ske på annat sätt än genom befrielse från tullavgifter. Utskottet har därvid måst ta hänsyn till den prejudicerande verkan som ett beslut om bifall till motionen kunde få.

Nu har de föregående talarna framhållit att, även om vi i dag bifaller motionen, behöver detta inte innebära någon prejudicerande verkan, eftersom den verksamhet det här gäller har en sådan särart, att någon jämförelse inte kan göras.

Jag vill då bara för dem, som anser att det här inte kan bli fråga om något prejudikat, peka på det förhållandet att motionärerna själva inte är så övertygade i det avseendet. I motionen framhålls, att den prejudicerande verkan visserligen inte behöver vara så farlig, men man anser dock, att det är ett antal organisationer, som kan komma i fråga för sådana särbestämmelser. Därmed är motionärerna också medvetna om att ett bifall till motionen kan innebära ett prejudikat, som kunde återopas vid liknande framställningar från andra organisationer och sammanslutningar med lika behjärtansvärd verksamhet. Dessa kan då med fog begära, att liknande undantag skall göras.

De föregående talarna har också riktat kritik mot utskottets betänkande för att däri angetts, att denna verksamhet skulle vara av kommersiell natur. Jag vill då peka på att utskottet närmast gjort det konstaterandet som en jämförelse med den befrielse från tullavgifter, som gäller för gåvor till Rädda barnen, där det är fråga om en direkt gåvoverksamhet. Vid jämförelse med den tullfrihet, som gäller för dessa gåvor, kan man betrakta denna verksamhet som kommersiell.

Om kammaren skulle bifalla motionen, skulle det med största säkerhet leda till att beslutet skulle bli prejudicerande.

Tillstånd för Inomeuropeisk Mission att tullfritt införa vissa flyktingarbeten

Vi skulle då få ta ställning till liknande framställningar från ett flertal andra organisationer, och problemet skulle då bli betydligt större än vad det är, när man ser det som en isolerad företeelse gällande tullfrihet för den här diskuterade verksamheten.

Jag ber med det anförda, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Utskottets värderade talesman sade, att den verksamhet, som Inomeuropeisk Mission bedriver, är värd allt det stöd man kan ge den. Det är ett uttalande, som jag tycker att kammaren skall ta fasta på. Men ändå slutar herr Allard med att yrka bifall till utskottets förslag, som innebär ett avslag på motionen.

Vad beror det på? Ja, det beror inte därpå, säger herr Allard, att staten därigenom skulle få något väsentligt inkomstbortfall. Det är inte motiveringen, utan motiveringen är den, att om hjälp skulle lämnas till denna verksamhet, »som är värd allt det stöd den kan få», så bör det ske på annat sätt. Men, ärade kammarledamöter, det föreligger inte något förslag från utskottsmajoritetens sida att stödja denna verksamhet på annat sätt. Enda möjligheten för kammarens ledamöter att ge denna verksamhet allt det stöd den kan få är att rösta för reservationen.

Sedan säger också herr Allard, att om kammaren nu skulle bifalla denna motion om tullfrihet så skulle genast en rad andra organisationer komma och begära samma sak. Då skulle jag vilja fråga herr Allard: Vilka? Jag känner ingen organisation, som har sin verksamhet upplagd på detta sätt att man skickar ut material, som huvudsakligen är inköpt i Sverige, till utlandet för att åldriga flyktingar där skall få något att syssla med och komma ur sin apati, kunna få någonting för händer och även kunna få någon liten inkomst i flykting-

lägret. Dessa varor införes sedan till Sverige igen och försäljes, utan att någon person får någon som helst vinst av detta. Skulle det vara så, att det skulle finnas någon ytterligare sådan organisation, som gör ett dylikt arbete, anser jag sannerligen att den också vore berättigad till tullfrihet. Men, som sagt, jag känner ingen sådan organisation.

Det rör sig här om ett enastående arbete, och jag tycker därför, herr talman, att kammaren skall ge den organisation, som har hand om det, det stöd som kammaren kan ge den genom att rösta för reservationen.

I detta anförande instämde herrar Dickson (h), Gustafsson i Borås (fp) och Berglund (fp).

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Av utskottets ledamöter är herr Gustafson i Göteborg ensam om att vara övertygad om att ett bifall till motionen inte skulle få någon prejudicerande verkan. Han stöder sig därvid på den uppfattningen, att han inte *tror* att så skulle bli fallet, och säger, att han inte känner någon organisation, som har en verksamhet liknande den som Inomeuropeisk Mission svarar för. Det är möjligt att det förhåller sig så, att det inte finns någon organisation, som har en direkt jämförbar verksamhet. Men, herr Gustafson, det finns säkerligen organisationer, som driver en lika behjärtansvärd verksamhet och som av det skälet skulle kunna begära liknande befrielse.

Jag vill bara, herr Gustafson, erinra om att vi för något år sedan hade att ta ställning till tullbefrielse för kort, som importerades för försäljning och där vinsten skulle gå till Förenta Nationernas internationella barnhjälpsverksamhet. Även i det fallet sade bevillningsutskottet och riksdagen nej. Oaktat verksamheten var behjärtansvärd, ansåg man inte att man kunde göra några sådana undantag.

Förordning om bensinskatt, m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Förordning om bensinskatt, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bensinskatt, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 december 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 7, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om bensinskatt; samt
- 2) förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 142 av herr *Ragnar Bergh* och II: 175 av herr *Östlund*, vari hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till sådan differentiering av bensinskatten, att utförsäljningspriset på bensin kan sättas lika inom skilda delar av landet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 7 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, måtte

- 1) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om bensinskatt med den ändringen att punkt 4 av övergångsbestämmelserna erhöles nedan såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Den jämförelse med annan hjälpverksamhet, som herr Allard här gjorde, är inte relevant. Den fråga riksdagen nu har att taga ställning till är den som finns i detta betänkande. Vi är alla överens om att denna verksamhet är av sådan karaktär, att den är värd allt stöd. Det har inte på något sätt visats, att beslut i enlighet med motionens syfte — som jag för min del anser att riksdagen skulle kunna vara stolt över — på något sätt skulle ha de verkningar som herr Allard försöker måla upp.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Gustafson i Göteborg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 98 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Förordning om bensinskatt, m. m.*Kungl. Maj:ts förslag*

4. För bensen, som tillverkas av Svenska skifferoljeaktiebolaget genom utvinning ur inhemsk skiffer, skall intill utgången av juni 1964 bensinskatt utgå med allenast *sju* öre för liter.

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt; även som

B. att de likalydande motionerna I: 142 av herr Ragnar Bergh och II: 175 av herr Östlund om en utjämning av bensenpriset i olika delar av landet genom differentiering av bensinskatten icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Vigelsbo*, vilken ansett att utskottet under punkten B bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 142 av herr Ragnar Bergh och II: 175 av herr Östlund om en utjämning av bensenpriset i olika delar av landet genom en differentiering av bensinskatten i skrivelse till *Kungl. Maj:t* giva till känna vad i reservationen anförts.

Vidare hade ett särskilt yttrande avgivits av herr *Kollberg*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **VIGELSBÖ** (cp):

Herr talman! Frågan om differentiering av skatten på flytande drivmedel i syfte att åstadkomma utjämning av priserna inom olika delar av landet har från mitt partis sida vid upprepade tillfällen aktualiserats i riksdagen. Under åtminstone tio år har denna fråga diskuterats här i kammaren. Senast i fjol hemställdes i en motion från centerpartiets sida om prövning av frågan om ett enhetligt bensenpris. I sitt av riksdagen då godkända utlåtande nr 8 hemställde allmänna beredningsutskot-

Utskottets förslag

4. För bensen, som tillverkas av Svenska skifferoljeaktiebolaget genom utvinning ur inhemsk skiffer, skall intill utgången av juni 1964 bensinskatt utgå med allenast *fem* öre för liter.

tet att motionen jämte utskottets utlåtande skulle överlämnas till utredningen rörande näringslivets lokalisering. Under behandlingen i utskottet av den nu föreliggande motionen uppgav emellertid en ledamot från denna lokaliseringsutredning, att ärendet trots beslutet i fjol inte kommit lokaliseringsutredningen till handa.

Detta är anledningen till att jag till utskottsutlåtandet fogat en reservation, som även grundar sig på de motioner, som i detta ärende avlämnats i år, nr 142 i första kammaren och 175 i andra kammaren. Jag uttalar nu den förhoppningen, att lokaliseringsutredningen med anledning av det beslut som fattades i fjol skall få denna fråga under sina ögon.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottsutlåtandet under punkt A. I fråga om punkt B ber jag att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr **ÖSTLUND** (h):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr Bergh i Luleå väckt en motion, som syftar till en utjämning av priset på bensen och andra flytande drivmedel inom olika delar av landet genom en differentiering av bensinskatten. Man tycker nog att eftersom skatten på bensen utgör den större delen av priset borde en differentiering av skatten kunna medföra en utjämning av priset.

Denna orättvisa med olika priser på bensen och andra flytande drivmedel inom olika delar av landet framträder med särskild skärpa med hänsyn till att skatten utgör den större delen av priset. Det blir de som bor i de mest avlägsna bygderna med långa avstånd

Förordning om bensinskatt, m. m.

och besvärliga vägförhållanden som på det sättet får betala i kronor räknat den högre skatten på bensin.

Nu har bevillningsutskottet inte kunnat biträda motionen under motivering att det anser, att det inte är lätt att hålla olika skattesatser inom olika delar av landet och att det medför praktiska svårigheter att differentiera skatten. Jag tror emellertid, herr talman, att med den kunnighet och den uppslagsrikedom som finns i finansdepartementet borde det inte möta några svårigheter att åstadkomma rättvisa på detta område.

Som herr Vigelsbo redan har framhållit är denna fråga inte ny. Den har kommit åter gång på gång här i riksdagen, och jag tror, att den kommer igen även i framtiden, tills den har kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt.

Självfallet kan man inte motsätta sig, att priset differentieras i förhållande till omkostnaderna i olika delar av landet. Det är självklart att kostnaderna för distribution av bensinen måste få uttas av dem till vilka distributionen blir dyrare. Det vore ju orimligt annars. Men eftersom, såsom jag tidigare sagt, skatten utgör den större delen av kostnaden, tycker jag, att det vore rättvist med en skattedifferentiering. En sådan kunde ske t. ex. genom en restitution av skatt inom de bygder och de zoner som betalar det högre priset.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig längre vid denna sak. Jag vet inte om det tjänar så mycket till, men jag tror, att jag gott kan yrka bifall till den reservation i detta ärende som avgivits av herr Vigelsbo. Sedan är det väl troligt, att frågan faller även i år, och vi får kanske komma tillbaka ett annat år.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Motioner, avseende åtgärder i syfte att åstadkomma ett enhetligt bensinpris i hela landet, har förekommit i riksdagen under en lång

följd av år. Jag skall inte ingå på någon lång historieskrivning utan bara erinra om ett par av dessa tillfällen, då jag som motionär medverkat till att hålla frågan vid liv.

Vid 1959 års riksdag väcktes motioner i syfte att få en prövning av frågan om enhetligt bensinpris. Motiveringen var i stort sett densamma som i de motioner vi behandlar i dag. De högre bensinpriserna känns givetvis tyngre, där avstånden är stora. Man kan säga att de leder till en ytterligare fördyring utöver de högre kostnader som de stora avstånden i och för sig medför. Med anledning av dessa motioner förutsatte allmänna beredningsutskottet att frågan skulle komma att behandlas vid inventeringen rörande olösta norrlandsfrågor. Detta utlåtande godkändes av riksdagen.

Senare under år 1959 framlades inventeringen av kvarstående olösta norrlandsfrågor. I betänkandet gjordes ett principiellt uttalande rörande frågan om bensinpriserna. Uttalandet lød: »Till vägväsendets trafikfrågor hör även problemen med de höga kostnaderna för brännolja i övre Norrland, de s. k. avståndskostnaderna, en fråga varom motion förelåg till 1958 års riksdag och där såvitt kan bedömas icke oväsentliga kostnadsminskningar torde kunna utvinna.»

Mot bakgrunden av bl. a. detta uttalande väckte vi år 1960 ånyo motioner i frågan med hemställan om »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en allsidig utredning om avståndskostnadernas betydelse för Norrland samt med ledning därav om prövning av möjligheterna till införande av ett för landet som helhet enhetligt bensinpris i enlighet med motionens syfte».

Med anledning av dessa motioner hemställde allmänna beredningsutskottet i sitt utlåtande nr 8 1960 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhänga att motionerna jämte utskot-

Förordning om bensinskatt, m. m.

tets över desamma avgivna utlåtande skulle överlämnas till utredningen rörande den samhällseliga lokaliseringsverksamheten, vilken utredningskommitté tillsatts ett par månader tidigare. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag, och motionärernas utredningskrav var därmed bifallet.

I år har väckts motioner från annat håll. De som i dag behandlas tar upp ett begränsat avsnitt av frågan, nämligen spörsmålet om det genom en differentiering av skatten går att uppnå ett enhetligt bensinpris. Naturligtvis är det tillfredsställande att denna angelägna fråga aktualiseras från olika håll, men det synes tyvärr som om de nu föreliggande motionerna inte kommer att påverka frågan i positiv riktning.

Vad har man nu uppnått? Jo, att majoriteten i bevillningsutskottet hävdar, att bensinskatten *inte* kan användas i prisutjämnande syfte. Redan innan dessa motioner väcktes hade *hela* frågan — alltså inte bara den del som gäller skattedifferentieringen — hänskjutits till en utredning. Jag hoppas verkligen att denna är i arbete med spörsmålet.

Får nu utskottets majoritet sitt förslag genomfört, torde detta innebära att man i direktiven för den allsidiga utredning, som beslutades förra året, inför ett — som jag ser det — mycket väsentligt förbehåll, som inte har funnits tidigare.

Till det utskottsbetänkande som vi nu diskuterar är emellertid fogad en reservation av herr Vigelsbo. Denna går i korthet ut på att prövningen av frågan om enhetliga drivmedelspriser i landet skall vara förutsättningslös och utan förbehåll och således kunna beröra även en differentiering av bränsleskatten.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till herr Vigelsbos reservation.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Riksdagen har vid samt-

liga tillfällen när frågan om ett enhetligt bensinpris för hela landet varit uppe uttalat sig mycket välvilligt, men något praktiskt resultat har detta ännu inte lett till.

Åren 1950, 1951 och 1952 avlämnades motioner i denna fråga. Riksdagen uttalade sig då för en jämkning av zonindelningen och för att priskontrollnämnden lämpligen borde vidtaga erforderliga åtgärder härvidlag. År 1956 hade ännu ingenting hänt på detta område annat än att utredningar pågick inom priskontrollnämnden. Riksdagen avtog på grund därav en motion i frågan under motiveringen att omnämnda utredningar borde avvaktas innan någon åtgärd vidtogs. Vart dessa utredningar tagit vägen har jag inte kunnat utröna.

Vid 1958 och 1959 års riksdagar väcktes ånyo motioner, som avtog med motiveringen att de norrländska transportproblemen i sin helhet behandlades vid inventeringen av olösta norrlandsproblem. När denna inventering så småningom blev färdig var det inte fråga om en utredning, som presenterade något förslag till hur de olösta norrlandsproblemen skulle lösas, utan närmast en uppräknings av dem.

Vid 1960 års riksdag väcktes ånyo en motion — som herr Larsson i Norderön här refererat — med anhängan om en allsidig utredning om avståndskostnadernas betydelse för Norrland samt med ledning därav om prövning av möjligheterna till införande av ett för hela landet enhetligt bensinpris. I denna motion framhölls bland annat: »Frågan huruvida sådan indirekt beskattning» — alltså bensinbeskattningen — »kunde differentieras med hänsyn till rådande lokala förhållanden har, såvitt vi kunnat finna, ej förutsättningslöst och ingående prövats».

Som redan nämnts från denna talarstol hänsköts frågan nu till utredningen om den samhällseliga lokaliseringsverksamheten.

Förordning om bensinskatt, m. m.

Jag har, herr talman, velat erinra om detta därför att frågan om ett enhetligt bensinpris för hela landet dels är en rättvisefråga och dels är av utomordentlig betydelse för näringslivet i Norrland. Detta problem är värt ett större intresse från statsmakternas sida än det som har visats hittills.

Reservanten herr Vigelsbo har pekat på en möjlighet, vilken enligt min mening borde delges utredningen som nu har hand om dessa frågor. Jag tror i likhet med vad som uttalats i reservationen att en restitution av viss del av bensinskatten inom vissa områden vore möjlig att genomföra utan nämnvärt krångel. Denna fråga bör snarast bringas till en tillfredsställande lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har avlämnats av herr Vigelsbo.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag vill börja med att kraftigt understryka att det inte råder några som helst delade meningar om att det är ett allmänt intresse att transportkostnaderna särskilt i Norrland hålles nere. Man har emellertid vid åtskilliga provningar av denna fråga kommit till det resultatet, att detta inte går att åstadkomma genom ett enhetligt bensinpris eller genom en skattedifferentiering. Det måste andra åtgärder till.

Nu verkade det ett ögonblick som om tanken på ett enhetligt pris på motorbränsle hade släppts av motionärerna, men så är tydligen inte fallet, ty det har också gått en motion i denna fråga till allmänna beredningsutskottet. Bevillningsutskottet har hand om frågan om en utjämning av bensinpriset genom en differentiering av bensinskatten, så att denna blir lägre inom områden med högre fraktkostnader. Det är alldeles uppenbart att en sådan skattedifferentiering strider mot den vid all beskattning tillämpade principen att statlig skatt skall uttas efter en för hela riket enhetlig skala. Jag tror inte att det finns

något beskattningsområde, där det tillämpas olika skatt för skilda delar av landet eller ens för olika medborgargrupper, såsom här påyrkas av motionärerna. För övrigt är det inte praktiskt genomförbart med olika skattesatser för skilda varupartier alltefter den plats där varan skall — såsom i detta fall bensinen — levereras och användas.

I den mån man allvarligt vill lösa problemet måste man gå andra vägar. Både av utredningen och andra har sagts att det krävs ett clearingförfarande eller statssubventioner för att saken skall kunna ordnas. Men skall frågan lösas nöjaktigt, måste det nog skapas ett statligt bensinmonopol. Om jag förstod herr Vigelsbo rätt, hade han ingenting att invända mot införandet av ett sådant monopol. Det är nog många som känner stor tacksamhet mot motionärerna för att de så oförbehållsamt uttalat sig för att man t. o. m. borde tillgripa en sådan utväg för att få till stånd en verklig lösning av frågan. Ja, något annat medel lär det inte finnas, och börjar man med åtgärder av det slag som här föreslås hamnar man förr eller senare i ett system med statsmonopol.

Herr talman! Jag skall inte längre ta kammarens tid i anspråk med denna sak, utan ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr ÖSTLUND (h):

Herr talman! Vi har inte i vår motion uttalat oss för inrättandet av ett statligt bensinmonopol. Jag tror att ett sådant monopol bara skulle innebära att flytande drivmedel över lag skulle bli dyrare här i landet och att det inte på något sätt skulle medverka till en lösning av den fråga det här gäller.

Inom andra beskattningsområden tillämpas ju metoden med restitution av skatt inom olika avsnitt och detta system borde kunna användas även i förevarande fall. Såsom tidigare sagts framträder orättvisorna med olika pris på framför allt bensin särskilt kraftigt i

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

Norrland på grund av de långa avstånden och de besvärliga vägförhållandena. Ju längre bort från nollzonen en person bor, ju mer bensinskatt får han betala i kronor räknat, eftersom det går åt större mängder bensin för honom när han skall bege sig till de centrala orterna.

Jag tror inte att det vore omöjligt att ordna en restitution av skatt när det gäller bensinstationer som nu har de högsta priserna, även om det skulle vara förenat med vissa besvärligheter. Men givetvis måste man utreda och klarlägga konsekvenserna av en sådan ordning.

Frågan om en utjämning av bensinskatten måste, herr talman, lösas på något sätt, så att de nuvarande orättvisorerna avskaffas. Jag kan emellertid inte se att det finns något skäl att i detta sammanhang tala om statsmonopol.

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Herr Brandt i Aspabruk påstod att jag lutade åt den åsikten att man borde inrätta ett statligt bensinmonopol. Det har jag inte sagt, och det sades inte heller i de motioner som ledde till fjolårets beslut. Men jag har bibringats den uppfattningen att årets motionärer, som till varje pris vill åstadkomma en reglering, inte väjer för tanken på ett statsmonopol.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid votering, i anledning varav efter

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets betänkande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Vigelsbo.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 160 ja och 50 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I:36 av herr Ringaby m. fl. och II:47 av herr Magnusson i Tumhult m. fl. hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen att avdragsrätt i någon form kan beviljas för nyanläggning genom skogsplantering».

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 36 av herr Ringaby m. fl. och II: 47 av herr Magnusson i Tumhult m. fl. om rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Hagberg, Yngve Nilsson, Darlin och Stiernstedt, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till nämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen att avdragsrätt i någon form kunde beviljas för nyanläggning genom skogsplantering.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Under senare år har statsmakterna visat ökat intresse för skogsplantering på sådana marker, som ur jordbrukssynpunkt anses vara mindre värda. Gällande skattelagstiftning hindrar emellertid denna av statsmakterna önskade utveckling.

De åtgärder i skogsvårdande syfte, för vilka avdragsrätt medges, finns angivna i 22 § 1 mom. kommunalskattelagen. Det är kostnader för skogsvård och underhåll såsom förvaltning, bevakning, väg- och byggnadsunderhåll, skogskultur, skyddsdikning, skogsindelning m.m. Dit räknas även kostnader för skogsavverkning och därmed sammanhängande arbete. Som avdragsgill kostnad räknas även kostnad för skogsplantering på område som tidigare burit växande skog av något slag. Däremot medges ej avdrag för plantering av skog å mark som icke tidigare varit skogbevuxen. Kostnaden för sådan skogsplantering räknas såsom grundförbättring.

Nu förhåller det sig emellertid så, att en skogsplantering knappast kan jäm-

föras med annan grundförbättring. Gör man en grundförbättring på en fastighet så räknar man ju med att relativt snart få tillbaka i varje fall räntan på det nedlagda kapitalet. Så är det inte om man planterar skog på en bit kalmare. Det tar cirka tjugu år innan man kan göra en första gallring, och alla vet att man vid denna gallring inte får tillbaka pengarna för det nedlagda arbetet. Fysiska personer som utför nyplantering å sin fastighet får praktiskt taget aldrig förmånen av någon inkomst av denna sin insats. Annat blir förhållandet om aktiebolag eller ekonomisk förening, som jämlikt 1955 års förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämnning gjort avsättning till investeringsfond. Dessa har möjlighet att ta fondmedlen i anspråk för nyplantering utan att beskattning inträder. Det föreligger sålunda en stor skillnad i möjligheterna att erhålla avdrag mellan å ena sidan aktiebolag och ekonomisk förening och å andra sidan övriga skattskyldiga som är skogsägare.

Det är mycket svårt att förstå att just de mindre enskilda skogsägarna icke skall kunna få avdrag för denna typ av skogsplantering när bolagen kan få det. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl. i bevillningsutskottets betänkande nr 15.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! I motioner i denna kammarare av herr Magnusson i Tumhult m. fl. och i medkammaren av herr Ringaby m. fl. har man yrkat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen att avdragsrätt i någon form kan beviljas för nyanläggning genom skogsplantering».

Såväl motionärerna som den ärade förre talaren gör det riktiga påpekan- det, att statsmakterna har visat ökat intresse när det gäller inplantering av skog på områden, som inte är lämpliga för egentlig jordbruksdrift. Man påpe-

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

kar vidare att detta måste vara en samhällsekonomiskt lönande åtgärd, och att den i någon mån bidrar till att begränsa jordbrukets besvärliga över-skottsproblem. Man kommer också fram till att den omständigheten att detta inte är avdragsberättigat, lägger hinder i vägen för utvecklingen, något som motionärerna vill söka komma till rätta med.

Det är riktigt, som det här har påpekats, att vår skattelagstiftning inte medger avdrag för dylika nyplanteringar. För plantering av skog på områden, som tidigare har varit skogbevuxna, medges dock avdrag. På de här ifrågavarande områden anses det vara fråga om nyanläggning. Samma princip gäller både för jordbruk och för vilken annan inkomstkälla som helst, nämligen att avdrag medges för omkostnader, som vederbörande har i samband med inkomsternas förvärvande. Det som ligger därutöver, kapitalinvesteringar, grundförbättringar o. d., är icke avdragsgillt. Man kommer alltså inte ifrån att nyplantering av skog på mark, som förut inte har varit skogbevuxen, måste hänföras till den form, vilken enligt skattelagstiftningen utgör grundförbättring.

Självfallet är detta ett allvarligt problem, särskilt med hänsyn till de värden som skulle vinnas om denna improduktiva mark kunde bli beväxt med skog, och statsmakterna har därför visat ett särskilt intresse för denna fråga. Det pågår ju också en naturlig och gagnarik utveckling på detta område. Genom nyplanteringar besås 7 000 å 8 000 hektar mark per år i vårt land. Man beräknar dock att det inom den närmaste framtiden behövs en nyodling av omkring 500 000 hektar mark. I årets statsverksproposition är även ett anslag av statsmedel om 2 900 000 kronor upptaget för detta ändamål.

Utskottet är trots sitt avslagsyrkande positivt inställt till motionärerna. Utskottet säger att det delar motionä-

rernas uppfattning att det beträffande nyplantering av skog föreligger särskilda omständigheter, som kan motivera ett avsteg från principen om att avdrag ej skall medgivas för grundförbättringar. Därtill kommer, som den förre talar- ren mycket riktigt påpekade, att aktiebolag och ekonomisk förening, som sedan 1955 har möjligheter att avsätta investeringsfonder, ur dessa fonder kan ta medel att användas för nyplantering av skog utan att de upptages till beskattning. Det är alltså ostridigt att aktiebolag och ekonomiska föreningar har en bättre ställning än den enskilde skogsägaren i detta hänseende, vilket utskottet kraftigt understrukit. I anslutning till att det 1959 infördes nya regler rörande beskattning av skog i samband med nyttjanderättsöverlåtelse, uttalades det dock önskemål från riksdagen om en allmän översyn av reglerna för beskattning av skogsbruk. Utskottet menar att det finns möjligheter att därvid behandla detta problem. Vi har inom utskottet velat skriva så positivt, som jag här försökt redovisa, men har dock ansett det vara lämpligt att frågan ägnas uppmärksamhet i det sammanhang, som jag nyss anförde.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STIERNSTEDT (h) kort genmäle:

Herr talman! Om man skall vänta på nya regler här kan man kanske tillämpa den gamla satsen, att medan gräset växer dör kon. Det är ju angeläget att ett sådant här arbete får komma i gång snarast möjligt.

För övrigt är det mycket svårt att dra gränsen mellan begreppen kalmare och sådan nyplantering som inte är avdragsgill. Det blir här stora svårigheter vid taxeringarna. Det vore bättre om de enskilda skogsägarna visste, att om man gör en insats här — man gör ju verkligen en insats för det allmänna, man ökar ju produktionen och det är

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

det vi alla strävar efter — då kan man också få göra det jämförelsevis lilla avdraget.

Det talas också om att man kan få statsbidrag för detta. Det är verkligen inte alla som får del härav. Får man statsbidrag så blir ju motsvarande belopp icke avdragsgillt. Det kan därför aldrig bli tal om både avdrag och statsbidrag. För övrigt borde det inte finnas några större hinder för att här göra ett undantag från den allmänna regeln om grundförbättringar, eftersom detta fall är så pass säreget.

Jag vidhåller mitt tidigare yrkande om bifall till reservationen.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Såsom motionär vill jag framhålla, att denna fråga är högst betydelsefull för bondeskogsbruket. Den är även av samhällsekonomiskt intresse.

Först vill jag erinra om att bolagen — såsom herr Stiernstedt framhöll — har andra möjligheter till avdrag än bondeskogsbruket nu har. Redan av denna anledning synes en uppmjukning av gällande avdragsregler för skogsbruket vara berättigade. Vidare pågår en livlig rationalisering inom jordbruket — särskilt inom det mindre — varför stora åkerarealer årligen läggs ut till skogsmark. Det måste ju vara ett samhällsintresse att dessa marker, liksom kalmarkerna, fortast möjligt sätts under skogskultur, och om kostnaderna för nyanlagd skogsplantering blir avdragsgilla, skulle det säkerligen i hög grad bidra till att främja intresset för sådana nyanläggningar. Skogen har som bekant en lång växttid, varför den enskilde inte har så stora möjligheter att själv dra nämnvärd ekonomisk vinning av nyanläggningar. På grund därav synes — såsom utskottet också framhåller — ett avsteg från principen att avdrag ej bör medges för grundförbättringskostnader vara motiverat. Man får heller inte bortse från att

planteringskostnaderna numera är tämligen höga.

Jag har emellertid svårt att förstå utskottsmajoriteten när den hänvisar till införandet år 1959 av nya regler rörande beskattningen av skog i samband med nyttjanderättsupplåtelse och därvid uttalade önskemål om en allmän översyn av reglerna för skogsbeskattning. Därmed kommer denna fråga bara att fördröjas ytterligare, vilket inte skulle vara så lyckligt för en av våra viktigaste näringar. Skogsbruket och inte minst bondeskogsbruket förtjänar att på allt sätt främjas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Denna fråga är verkligen litet besynnerlig, sedd från praktiska synpunkter. Om jag har en åker, som det inte lönar sig att beså, så får jag inte låta den ligga i lägervall, ty då kommer landsfiskalen och jag blir dömd för vanhävd. Åkern skall besås. Om jag då köper utsäde, t. ex. havre, så får jag göra avdrag för detta. Väljer jag i stället att så blåluzern, så får jag göra avdrag för det också, och den vallen kan sedan ligga i 20—30 år. Men om jag vill så granfrö på samma areal, får jag inte göra avdrag för det.

Jag vet inte var gränsen går i det fallet, och katten vete, herr talman, om jag inte på en eller annan fläck har sått eller planterat utan att för detta göra någon differentiering i min deklaration. Jag får lov att undersöka hur därmed förhåller sig, så att den saken blir uppklarad och herr Sträng får vad han skall ha.

Som herr Stiernstedt framhöll är det inte lätt att se var gränsen här går. Det bästa är väl att beså eller plantera sin mark med det som för tillfället är det riktigaste och att man sedan får avdrag för det antingen det är havre, blåluzern eller granfrö man sår på sin jordbit.

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

ställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Vi har på vårt håll ansett oss kunna biträda förevarande utskottsbetänkande. Utskottet säger bl. a. att visst fog synes föreligga för en omprövning av avdragsfrågan, men utskottet hänvisar samtidigt till en pågående utredning. Vi är väl medvetna om att man inte direkt kan komma och begära en skattesänkning av här föreslagen art, utan att vi först måste ha en någorlunda klar bild över vad en dylik skattesänkning innebär och vart den leder.

I motionen har framhållits, och samma sak har anförts även i andra sammanhang, att den föreslagna skattesänkningen skulle innebära en stimulans att odla skog på åkerjord. Men som ledamot av en lantbruksnämnd har jag erfarenheter av att någon sådan stimulans inte alls behövs. Vi får tvärtom ganska ofta avslå framställningar om att plantera skog på åkermark.

Vi har också konstaterat en annan sak, nämligen den att bönderna inte sår skog på sin åkerjord. De odlar jorden och bär gar skördar på den. Men nu har en helt ny kategori människor kommit in i jordbruket. Det är sådana som köper jord i spekulationssyfte och som sedan, för att inte behöva dras med den belastning som jordbruket och kreatursskötseln innebär, begär att få plantera skog på åkerjorden. Sådana ansökningar kommer in då och då och blir nog också i många fall beviljade.

Även om vi är medvetna om att skäl kan föreligga att se över hela denna fråga och att i framtiden kanske medge avdragsrätt för skogsplantering, så tycker jag ändå inte att riksdagen för dagen skall vara med om att bevilja en sådan skatteefterskänkning som här föreslagits.

Herr talman! Med det anförda hem-

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Detta ärende har egentligen förberetts på bevillningsutskottets andra avdelning, och där hade jag tillfälle att delta i de förberedande överläggningarna. Det är därför jag också tar till orda i denna debatt, trots att mitt namn inte återfinnes på betänkandet.

Från flera håll har det under senare år framhållits, att den svenska skogen förnyngas alltför långsamt. Skogsexperten varslar om en stor hotande fara för vårt skogsbestånd, om inte nyplantering sker i större utsträckning än vad som hittills varit fallet. Det är fråga om nyplantering på förut skogbärande mark, där skogen nu är färdig för avverkning. Men det är också fråga om plantering på sådan mark som det i våra dagar inte lönar sig att hålla öppen som åkerjord. Det gäller i senare fallet mången gång att få den mark, som på 1800-talet röjdes och odlades till åker, att nu på nytt bli skogbärande.

Att förnygringen av skogen är för ringa har delvis varit beroende på att vi i vårt land haft brist på skogsplanter. Denna brist lär nu för åtminstone några år framåt vara hävd. Men så kommer en annan faktor in i bilden, som hämmar den önskade nyplanteringen av skog. Denna faktor är vår skattelagstiftning.

Såsom framgår av såväl motionerna av herrar Ringaby och Magnusson i Tumhult som av utskottsbetänkandet och den här i dag förda diskussionen har en enskild jordbrukare icke avdragsrätt för de kostnader, som är förknippade med en nyplantering på mark som varit åkerjord. Kostnaderna måste, utöver vad som eventuellt kan erhållas i statsbidrag, bestridas antingen med beskattade besparingar eller med lånade pengar, för vilka naturligtvis

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

ingen avdragsrätt finns när jordbrukaren gör amorteringar på lånet.

Vad motionärerna nu vill är att få en ändring i avdragsbestämmelserna vid inkomsttaxeringen. De vill ha avdragsrätt för kostnaden vid nyplantering av skog.

Utskottet har visserligen en mycket välvillig skrivning men har inte ansett sig kunna bifalla motionen. Personligen anser jag att utskottet borde ha gjort detta. En ändring av avdragsbestämmelserna i detta avseende torde nämligen inte tarva någon speciell utredning, utan finansdepartementet torde säkerligen självt lätt kunna klara av denna detalj. En ändring i avsedd riktning skulle inte alls tynga taxeringsarbetet — snarare tvärtom, vilket herr Stiernstedt redan poängterat. Någon kontroll av luruvida den planterade marken tidigare varit skogbärande eller inte behövde nämligen då inte göras av taxeringsnämnderna, när de skall ta ställning till om ett yrkat avdrag för skogsplantering bör godkännas eller inte. Likaså anser jag att det skulle bli enklare att beräkna den skattepliktiga intäkten i samband med försäljning av skogsfastigheter, om planteringskostnaderna vore avdragsgilla redan när planteringen utfördes.

Att jämföra nyplantering av skog med annan grundförbättring går enligt mitt förmenande inte. När annan grundförbättring försäljes — om jag får uttrycka det så — föranleder detta i regel ingen beskattning, även om det objekt varpå förbättringen gjorts skulle leda till högre pris. Men när det gäller skog beskattas alltid tillväxtvärdet under innehavet, och här gäller ingen 10-årsregel. Följaktligen borde också kostnaderna för denna nyplantering omedelbart vara avdragsgilla i detta sammanhang.

Såsom jag ser saken har den önskade avdragsrätten den största betydelsen för vårt bondeskogsbruk. Som det från skogsstyrelsens sida framhölls vid den

nyss avslutade skogsveckan är det nämligen framför allt på den enskilda sektorn som föryngringen av skogen är försummad. Domänverket har nog i stort liksom våra skogsbolag en rationell föryngring av skogen. Dessa senare har också vissa möjligheter att enligt 1955 års förordning om investeringsfonder få avdrag för sina nyplanteringar. När detta är fallet frågar man sig: varför skall då inte också den enskilde skogsägaren ha denna rätt? Det är detta som högermotionärerna syftar till. De vill inte att bolagen skall ha bättre förmåner än den enskilde jordbrukaren i berörda avseenden.

Herr Andersson i Essvik har här i debatten framhållit, att det är ganska stora arealer som behöver skogsplanteras i vårt land i samband med jordbruksrationaliseringen. Det anges i utskottsbetänkandet att 530 000 hektar behöver nyplanteras. Man säger också där att det är 7 000—8 000 hektar per år som nyplanterats. Med den takt som nyplanteringen alltså enligt dessa uppgifter har skulle det ta inemot 70—80 år innan vi får hela denna plantering utförd.

I samband med detta sade också herr Andersson i Essvik, att statsbidrag utgick med 2,9 miljoner kronor för nyplanteringar. Men jag kan i detta sammanhang inte underlåta att nämna vad byråchefen Wilhelm Plym Forshell i skogsstyrelsen framhöll vid årets skogsvecka. Han tryckte inledningsvis mycket hårt på att fara hotar det svenska skogsbruket, om inte en föryngring kommer till stånd. Han framhöll att det belopp som behövs för den årliga skogsplanteringen, ligger mellan 20 och 30 miljoner kronor. Han uttryckte det så, att vi på våra skogskonton nu har 214 miljoner kronor inestående och att 10 à 15 procent av detta belopp under vart och ett av de närmaste åren borde tas ut för skogsplantering.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare, utan jag vill in-

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

stämman i motionärernas yrkande att finansdepartementet till nästa år måtte komma med en ändring i vår beskattning på detta område, en ändring som inte, såsom utskottet och vissa talesmän här i dag sagt, behöver föregås av någon lång utredning, eftersom en utredning kan ske inom departementet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **ANDERSSON** i Essvik (s):

Herr talman! De senaste anförandena ger vid handen att vad utskottet har sagt måste anses vara det riktiga. Utskottets inställning kan karakteriseras som positiv men något mer nyanserad än reservanternas och motionärernas. Orsaken till att vi inom utskottet har velat skriva mer nyanserat än reservanterna är att det här är fråga om en ny form av avdrag. Det gäller med andra ord att i vår skattelagstiftning få in en bestämmelse som innebär att en kapitalinvestering kan bli avdragsgill. I den händelse att förslaget härom går igenom skulle en jordbrukare, som genom att lägga ned kapital på plantering av skog på åkermark höjer egendomens värde, enligt motionärernas förslag ha avdragsrätt. Men sätter han in kapital i en annan del av sin egendom, t. ex. i syfte att förbättra byggnader, skall han inte ha sådan avdragsrätt.

Det är detta problem som har gjort att vi inom utskottet inte har varit pigga på att utan vidare tillstyrka motionärernas förslag. Därtill kommer en annan omständighet, som väl måste redovisas i detta sammanhang, nämligen att en fastighet efter skogsplantering har stigit i värde. Men beskattning av detta ökade värde kan vid en försäljning av fastigheten inte ske med mindre än att bestämmelserna om realisationsvinst tillämpas.

Dessa svårigheter har inte rubbat be-

villningsutskottets grundsyn på att en ändring bör komma till stånd, särskilt med hänsyn till vad riksdagen tidigare har beslutat i fråga om bolag och ekonomiska föreningar. Men vi har sagt att det är riktigt att den utredning som nu arbetar, får undersöka denna sak. Tvisten mellan utskottsmajoriteten och reservanterna gäller väl då ytterst frågan om det blir större effekt av vad motionärerna föreslår än av vad bevillningsutskottet föreslår. Detta kan vi tvista om hur länge som helst men vi kan aldrig avgöra det. Jag tror för min del att ett bifall till utskottets hemställan blir av större värde än ett bifall till motionärernas förslag.

Herr **NILSSON** i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik till herr Andersson i Essvik.

Herr Andersson framhöll med rätta att kostnaderna för kapitalinvestering inte är avdragsgilla. Herr Andersson jämför en nyplantering med en kapitalinvestering. Jag skulle för min del närmast vilja rubricera kostnaden för nyplantering som en kostnad för intäkternas förvärvande, därför, herr Andersson, att om man planterar skog på åkermark, ökar skogen årligen i värde, men om jag sedan säljer denna fastighet, kommer inte bestämmelserna om realisationsvinst att tillämpas i fråga om skogsmarken, utan man kommer alltid att beskattas för tillväxtvärdet av skogen vid försäljning av fastigheten även om man innehaft den 10 till 30 år. Följaktligen borde man vid det tillfället få avdrag åtminstone för vad skogsplanteringen då kostade, ty vi kan kalla denna kostnad för skogens ingångsvärde. Men så sker i regel inte, utan för t. ex. nyplanterad mark nollställs ingångsvärdet, och hela tillväxtvärdet blir beskattat. Även om ingångsvärdet inte skulle nollställas hur skall då en jordbrukare som haft sin egendom 25—30 år kunna bevisa hur stora planterings-

Rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för nyanlagd skogsplantering

kostnaderna var? Fick han avdrag för dem samma år som planteringen skett skulle taxeringsarbetet väsentligt för-
enklas.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Herr Andersson i Essvik sade att ett bifall till vårt förslag skulle innebära, att särskilda bestämmelser infördes i skattelagstiftningen för skogsbruk. Men det är ju redan på det sättet! Bolag och ekonomiska föreningar kan få göra avdrag härvidlag men inte den enskilde.

Vidare talade herr Andersson i Essvik om investeringar. Vad är det för investeringar, om man planterar skog på åkerjord? Man minskar ju då åkermarkens taxeringsvärde från 2 000—3 000 kronor per hektar till under 500 kronor per hektar. Det är ingen investering — det får ses på lång sikt.

Till herr Vigelsbo vill jag säga, att jordförvärvslagen måtte inte tillämpas hemma hos honom, eftersom han hävdar att det finns andra kategorier än jordbrukare som kommer och begär att få plantera skog på åkerjord.

Avslutningsvis vill jag påpeka, att jag tror det finns många mindre skogsägare och jordägare som har vretar uppe i skogen som skulle kunna bli planterade med skog, därest det begärda avdraget finge göras.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Låt mig framhålla, att för de mindre skogsägarna är detta inte något särskilt stort problem, ty om man planterar skog på ett tunnland mark, där skog tidigare inte vuxit — och det är ju detta det här gäller — blir kostnaderna inte överväldigande. Arbetet utförs i regel av gårdens folk och plantkostnaden är mellan 75 och 125 kronor per tusen plantor (för ett tunnland torde åtgå cirka 5 000 plantor). Då det gäller större arealer och större jordägare blir kostnaderna naturligtvis högre på grund av att folk måste lejas.

Jag anser för min del att man kan vara med på vilket som helst av de två förslagen. Men jag är rädd för att plantering av skog på åkermark stimuleras i alltför hög grad, om beskattningsreglerna görs för generösa.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Bara ett tillägg till vad jag sade för en stund sedan!

Jag trodde ett ögonblick att jag gjort mig skyldig till falskdeklaration eller rättare sagt dragit av mera än tillbörligt hade varit. Men jag har suttit i min bänk och kommit underfund med att den mark jag åsyftade bröts upp av min far för cirka 65 år sedan och sålunda egentligen är skogsmark. I varje fall har det veterligen varit skog på den förut, och jag tror att mitt samvete därmed kan vara lugnat.

Men detta reser ju den aspekten, att man i historiska skrifter måhända kan fastställa, att viss åkermark eller annan mark tidigare faktiskt har varit skogsmark. Därmed försvåras definieringen av problemet på ett sätt som kan göra det mycket krångligt för lagstiftaren. Även detta talar, tycker jag, för att reservationen bör bifallas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stiernstedt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stiernstedt begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 162 ja och 40 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av väckta motioner om vidgad avdragsrätt för vetenskaplig forskning vid beskattning av rörelseinkomst.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10**Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckta motioner om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 10 av herr *Eric Peterson* och II: 15 av herr *Gustafsson* i Skellefteå, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om översyn och förslag om reformering av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid

försäljning av egna hem i syfte att underlätta rörligheten på arbetsmarknaden»;

2) de likalydande motionerna I: 78 av herr *Sundin* och II: 93 av herr *Fälldin*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande undantag från realisationsvinstbeskattning vid försäljning av egna hem i enlighet med vad i motionerna anförts»; samt

3) de likalydande motionerna I: 482 av herr *Ringaby m. fl.* och II: 53 av herr *Björkman m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående sådan ändring i skatteförfattningarna, att vinst som enbart beror av penningvärdets fall i möjligaste mån kan undantas från beskattning».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 10 av herr *Eric Peterson* och II: 15 av herr *Gustafsson* i Skellefteå samt de likalydande motionerna I: 78 av herr *Sundin* och II: 93 av herr *Fälldin* även — i anledning av de likalydande motionerna I: 482 av herr *Ringaby m. fl.* och II: 537 av herr *Björkman m. fl.* — i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheterna att från beskattning för realisationsvinst undanta vinst vid egnahemsförsäljning; samt

2) att de likalydande motionerna I: 482 av herr *Ringaby m. fl.* och II: 537 av herr *Björkman m. fl.* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda anförde och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson*, *Einar Eriksson* och *Jansson*, fröken *Ranmark* samt herrar *Oscar Carlsson*, *Brandt* i Aspabruk, *Kärrlander*, *Engkvist*, *Asp* och *Kristenson* i Göteborg, vilka ansett att utskottet bort

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

hemställa, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 10 av herr Eric Peterson och II: 15 av herr Gustafsson i Skellefteå,

2) de likalydande motionerna I: 78 av herr Sundin och II: 93 av herr Fälldin, samt

3) de likalydande motionerna I: 482 av herr Ringaby m. fl. och II: 537 av herr Björkman m. fl.,

måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Detta ärende har avgjorts i bevillningsutskottet med lotstens hjälp, och den har utfallit så, att socialdemokraterna är reservanter.

Får jag börja med att erinra om att syftet med bestämmelserna om beskattning av realisationsvinst är att komma åt de rena spekulationsvinsterna. Men det är uppenbarligen svårt att bevisa om en försäljning skett i spekulations-syfte eller inte, och därför har bestämmelserna utformats så att beskattningen drabbar alla som överlåter en villafastighet med vinst inom en viss tid.

När riksdagen 1951 beslöt införa lättnader i realisationsvinstbeskattningen så mjukades gränsen upp mellan skatteplikt och full skattefrihet. Om en fastighet innehafts kortare tid än sju år så blir det full skatteplikt med en fallande procentuell skala för varje år däröver tills man kommer till tio år, då skattefrihet inträder oavsett vinstens storlek.

Då denna uppmjukning beslöts, diskuterades även skattefrihet i sådana fall som motionärerna åsyftar nu. Riksdagen konstaterade emellertid då att det inte var praktiskt möjligt att införa särskilda bestämmelser för sådana fall. Det var vanskligt att finna en objektivt hållbar gränsdragning mellan dem som i så fall borde få skattefrihet och andra. Man kan ju inte gärna låta den skatt-

skyldige själv, alltså den som säljer en villa, visa att han inte har sålt i spekulations-syfte. Å andra sidan hade taxeringsmyndigheterna inte tillräcklig ledning vid taxeringsarbetet.

För man nu ut problemet på skatteområdet i dess helhet stöter man på ännu större svårigheter. Det bör observeras att vissa tillgångar, t. ex. fastigheter och aktier, ofta stiger i värde med penningvärdets försämring och därigenom behåller sina reella värden eller till och med stiger i värde reellt. Detta är inte fallet med exempelvis inteckningar och obligationer. De som äger dylika ting kan därför i realiteten göra en förlust. Om man skulle undanta vinst genom penningvärdeförsämringen från beskattning så borde man ju då också medge avdragsrätt för förlust av samma anledning. Men det skulle ju ingalunda förenkla problemet utan tvärtom skapa ännu större svårigheter.

Om man sålunda skulle vilja tillgodose motionärernas önskemål så strandar detta på omöjligheten av att samtidigt kunna komma åt spekulationsvinsterna. Av samma anledning måste man också avvisa yrkandet om indexberäkning av realisationsvinst. Några generella regler som tillgodoser båda önskemålen går inte att praktiskt åstadkomma.

Nu vill emellertid motionärerna jämföra de fall, då en villaägare anser sig nödsakad sälja sin fastighet på grund av avflyttning från orten, med sådan avyttring av jordbruksfastighet som är ett led i jordbrukets rationalisering. I de fallen är nämligen realisationsvinsten skattefri. Men det går väl inte rimligen att göra en sådan jämförelse. En dylik försäljning av jordbruksfastighet är väl riktigare att jämföra med en försäljning i samband med expropriation, alltså en tvångsförsäljning, men detta kan inte gärna åberopas vid beskattning av vinst på grund av försäljning av egnahemsfastighet, såvida det nu inte är fråga om expropriation även i det fallet.

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

Vi har nu i några år haft en praktiskt taget stabil prisnivå i vårt land, och alla vill vi ju gärna eftersträva att kunna behålla den även i fortsättningen. Skulle emellertid penningvärdet försämrast, så får man inte glömma bort att den som äger tillgångar som behåller sitt realvärde trots att penningvärdet försämrast och som kan sälja dem med vinst befinner sig i ett bättre läge än den som har tillgångar som inte är värdebästandigt placerade. Det är inte svårt att hitta exempel på försäljningar av fastigheter, där man får ett försäljningsvärde som väl täcker försämringen av penningvärdet men som dessutom också ger stor vinst. Då kan man alltså inte tala om en fiktiv vinst.

Låt mig ta följande exempel. Aktievärdena har stigit sedan 1946 med 164 procent, medan prisnivån har stigit med 60 procent. En person placerade i slutet av 1946 1 000 kronor i en tänkt genomsnittspost av börsaktier. Utdelningen var första året 40 kronor. I slutet av 1960 skulle samma aktiepost vara värd 2 640 kronor och ge en utdelning av 83 kronor. Om han avyttrade denna aktiepost i dag skulle han realisera en kapitalvinst på 1 640 kronor. Denne person finge alltså på den tusenlapp han betalade 1946 en genomsnittlig avkastning av 12 procent varje år i 14 år. Där är det inte fråga om någon fiktiv vinst.

Ett bifall till motionerna skulle emellertid kunna befrämja, ja rent av stimulera spekulationsköp och i varje fall animera till placering av kapital i realvärden med tendenser till ytterligare tryck uppåt på prisnivån som följd, med andra ord verka inflationsfrämjande. Även ur den synpunkten vore det betänkligt att bifalla motionärernas krav.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Bakom två av de motionspar, som ligger till grund för bevillningsutskottets betänkande om undantag från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, ligger en alldeles speciell fråga. I motionerna begärs en översyn av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av egna hem. Det tredje motionsparet syftar något längre och innehåller en begäran om översyn och eventuell ändring av skatteförfattningarna, så att vinst som enbart beror av penningvärdets fall i möjligaste mån skulle undantas från beskattning.

Utskottets lottmajoritet har nu enats om att hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande möjligheterna att från realisationsvinstbeskattning undanta vinst vid egnahemsförsäljning. Detta är ju motivet för två av dessa motionspar. Motiven för en sådan begäran har vid flera tidigare tillfällen redovisats här i kammaren, och alla vet att vi, som omfattar detta förslag, anser att en sådan ändring skulle underlätta bl. a. omflyttning av friställd arbetskraft.

Utskottsmajoriteten säger också i sitt betänkande, att realisationsvinstbeskattningen av egnahemsfastigheter ofta leder till otillfredsställande resultat. Detta sammanhänger med att vad som beskattas i allmänhet är en på grund av penningvärdets försämringen uppkommen fiktiv vinst och icke en reell vinst. Vi anser att denna beskattning är oskälig, särskilt i de fall då den skattskyldige avyttrar sin bostadsfastighet med anledning av att han fått anställning på annan ort och måste företa en förflyttning och för att kunna erhålla en lämplig bostad på den nya orten för sin familj nödgas inköpa eller bygga likvärdig fastighet. Genom den beskattning som nu gäller för en realisationsvinst på den gamla fastigheten minskas den skattskyldiges möjligheter att förse sig med en ny bostad. Det är denna spe-

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

ciella argumentering som utskottsmajoriteten använder, när den begär en översyn av bestämmelserna.

Jag tycker att reservanternas talesman skulle ha tagit större hänsyn till vad utskottsmajoriteten enats om i detta speciella syfte. Vi anser att befrielse från realisationsvinstbeskattning i detta speciella fall ligger just i linje med 1959 års riksdagsbeslut att vinst vid avyttring av jordbruksfastighet, som utgör ett led i åtgärderna för jordbrukets eller skogsbrukets yttre rationalisering, inte skall betraktas som skattepliktig realisationsvinst.

Härtill kommer att realisationsvinstbeskattningen tar särskilt syfte på spekulationsmomentet, och något sådant kan man väl ändå inte anse att det föreligger, när det gäller avyttring av en egnahemsfastighet. Därför menar vi att det är särskilt välmotiverat att begära en översyn av dessa bestämmelser. Det förvånar mig då att man i reservationen inte ägnar större uppmärksamhet åt realisationsvinst i samband med egnahemsförsäljning utan i stället i reservationen och i det anförande som reservanternas talesman här höll speciellt tagit sikte på aktier och värdepappershandel över huvud taget och den spekulationsvinst som där kan uppkomma.

Reservanterna gör gällande, att det är svårt att införa den föreslagna skattebefrielsen, bl. a. därför att det inte går att åstadkomma någon objektiv gränsdragning. Det är ju just den frågan vi vill att man skall utreda. Vi tror inte att det skall vara omöjligt att få fram bestämmelser som kan medföra en lättnad av den s. k. realisationsvinst som uppstår i detta speciella fall. Av den anledningen har vi, herr talman, kunnat enas om den målsättning som framkommer i utskottsmajoritetens betänkande, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 23.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Svalöv (h) och Nordgren (h).

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Herr Brandt i Aspa bruk menar att man inte som motionärerna och utskottsmajoriteten gjort kan göra en jämförelse mellan å ena sidan den speciella form av realisationsvinst vi nu diskuterar och å andra sidan den vinst som uppstår vid försäljningar, som utgör ett led i jordbrukets yttre rationalisering, eftersom det i det senare fallet föreligger ett visst mått av tvång, som enligt hans mening närmast är att jämföra med expropriation.

Men, herr Brandt, låt mig hänvisa till den situation som ofta uppstår. Det finns ju många skäl som talar för en viss rörlighet på arbetsmarknaden. Låt mig mera parentetiskt säga, att även om jag inte anser att rörligheten i och för sig är en god och slutlig lösning på våra arbetsmarknadsproblem — jag tror att en aktiv lokaliseringspolitik, som tar sikte på nyetablering och underlättande för etablering i sysselsättningssvaga områden o. s. v., är en mycket angelägen del i vår arbetsmarknadspolitik — så menar jag att det ofta kan uppstå situationer, som har rätt mycket av tvång över sig. Jag kan exempelvis inte anse annat än att det föreligger en rätt hög grad av tvång att sälja sitt egnahem, när någon inte längre kan få sysselsättning på hemorten utan hänvisas till ett annat område i landet. Därtill kommer att vi ofta och under lång tid har haft en restriktiv kreditpolitik, som har gjort det svårt för egnahemsägaren att få ut hela köpeskillingen i kontanter. För att över huvud taget kunna avyttra sin fastighet har säljaren ofta fått nöja sig med revers eller inteckning. Han har dessutom fått skatta för realisationsvinsten, som jag vill påstå kan vara fiktiv i många fall.

Om man tar hänsyn till dessa förhållanden, måste det erbjuda vederbörande verkligt stora svårigheter att kunna skaffa sig ett nytt egnahem på den plats, dit han blivit hänvisad för arbete.

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

Jag kan inte se annat än att tvångssituationerna i de båda fallen är tämligen jämförbara. Ur den synpunkten borde det vara befogat att följa upp vad utskottsmajoriteten här har yrkat. Jag delar helt uppfattningen, att man genom realisationsvinstbeskattningen måste sträva efter att komma åt spekulationsaffärer över huvud taget. Men det finns möjligheter att införa begränsningar i den uppmjukning, som vi har krävt i motionerna -- möjligheter som vi också pekat på där. Man skulle väl kunna tänka sig att om vederbörande, som har sålt sitt egnahem, inte inom exempelvis tre år skaffat sig ett nytt i stället, skulle realisationsvinstbeskattning i vanlig ordning kunna komma i fråga. Men därest han har skaffat sig ett nytt egnahem, dit han flyttar, skulle han bli befriad från denna beskattning. När vi i andra sammanhang är ense om det värde, som ligger i att människor skaffar sig egnahem och anser den boendeformen vara värd att stimulera, borde man inte på detta sätt faktiskt försämra möjligheterna för vederbörande att ordna sin bostadsfråga på det sätt vi finner önskvärt.

Jag kan vidare påminna om att vi har en form av tidsbegränsning när det gäller de s. k. fartygs- och eldsvådefonderna. Den innebär att man inte blir beskattad för realisationsvinst, som har uppstått vid fartygsförsäljning, om man skaffat ett nytt fartyg inom tre år. Inte heller blir försäkringsbelopp, som man fått ut för varulager vilka förlorats genom brand, beskattade, om varulagret förnyas inom tre år.

Jag vill instämma i vad herr Stenberg sagt om att det är detta som är huvudsyftet i de båda motionspar, som bildar underlag för utskottets betänkande. Jag måste säga att jag är förvånad över att inte utskottet har kunnat bli enigt i detta avseende, ty de skäl som föreligger för undantag från realisationsvinstbeskattningen är av den karaktären, att det borde vara möjligt att

nå allmän enighet om dem. Jag kan inte inse det rättvisa i att dessa människor, som kanske helst av allt hade velat bo kvar i sina egnahem och ha arbete på sin hemort, skall drabbas ytterligare, därför att de inte kan erbjudas sysselsättningstillfälle där utan tvingas att flytta annorstädes. Förflyttningen i och för sig kan vara uppoffring nog, men till denna kommer också en form av straffbeskattning. Det finner jag vara mycket olämpligt, och det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Denna debatt är något av en repetitionskurs i argument för och emot realisationsvinstbeskattningen. Skillnaden mot i fjol är bara den, att talesmännen på reservanternas sida är några andra än i fjol, medan vi på motsatta sidan är ungefär desamma, som vi varit i flera år. Det är nu tredje året i följd, som vi diskuterar denna fråga här i kammaren. I fjol hade bevillningsutskottet efter lottning tillstyrkt utredning, och utskottets hemställa bifölls i denna kammare med en rösts övervikt. Men första kammaren var av annan mening, varför frågan föll.

Bevillningsutskottet har även i år, som herr Brandt redan nämnt, återigen med lottens hjälp tillstyrkt en utredning. Det råder inga delade meningar, såvitt jag förstår, mellan reservanterna och oss om angelägenheten av att arbetskraften är rörlig. Då bör man eftersträva att varje hinder för en sådan rörlighet undanröjes.

Ni reservanter kan inte gärna mena, att det är en tillfredsställande ordning, att man beskattar en vinst, som är en ren fiktion. Bestämmelserna om beskattning av realisationsvinst syftar, som herr Brandt sade, till att komma åt rena spekulationsvinster. Bevillningsut-

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

skottet har tidigare inte velat förneka, att det finns ett visst berättigande för vårt yrkande då det gäller en villafastighet, som användes som bostad för ägaren och försäljes vid avflyttning från orten. Det gäller för övrigt inte bara avflyttning till annan ort utan även flyttning till en större villa på samma ort på grund av att familjen blir större; det kan den ju bli på några år. Den familjen kan då drabbas av realisationsvinstbeskattning. Det bör inte vara omöjligt för taxeringsmyndigheterna att avgöra om det varit fråga om spekulation eller om familjen på grund av sin storlek faktiskt behövt flytta till en större bostad. Men varför kan ni på den socialdemokratiska sidan inte sträcka er ens så långt att ni går med på en utredning om möjligheterna att från beskattning för realisationsvinst undanta vinst vid egnehemsförsäljning? Längre har inte utskottet sträckt sig, och det är inte särskilt långt.

Vi har i vår motion från högerhåll tagit upp hela frågan att från beskattning undanta vinst, som beror på penningvärdeförsämringen. Den frågan är, det medger jag, mycket mer besvärlig än den om egnehemsbeskattningen. Jag fick närmast intrycket att herr Brandt argumenterade mot den del som utskottet inte gått med på. För att nå borgerlig enhet om den mera begränsade frågan om att undanta vinst vid egnehemsförsäljning från realisationsvinstbeskattning har vi ställt den mera komplicerade delen på framtiden. Är inte, herr Brandt, denna fråga i alla fall så begränsad och av en sådan art att den knappa majoritet som ni har i denna kammare och också i första kammaren skulle kunna visa en liten smula tillmötesgående mot minoriteten, när denna minoritet såsom här är fallet anser denna fråga vara så angelägen och när vi inte sträckt oss längre än till att begära en utredning av saken?

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Om man frågar sig vilka det är som kan komma att flytta, så vet man att det finns bygder där industrien lamlås och människorna måste se till att komma till annan ort. Men jag tror att det på dessa platser alls inte blir fråga om några spekulationsvinster. De behöver över huvud taget inte denna lindring i beskattningen. Myndigheter och kommuner måste kanske t. o. m. hjälpa dem med att bli av med fastigheten.

Uppenbart är emellertid att det finns statstjänstemän som tvångsförflyttas, och andra som söker sig bättre arbete på annan ort och därmed anser sig tvingade att sälja sin fastighet. Det är ingen som förnekar detta, och visst vore det önskvärt om man i de få fall det här gäller kunde åstadkomma en särskild stiftning för dem. Det är här man kommer in på gränsproblemen och de svårigheter som medför att fältet släppes fritt för spekulanter.

Nu säger herr Björkman att det kan inträffa att någon måste flytta på samma ort när han får för stor familj. Ja, men skall då taxeringsnämnderna också få en sådan arbetsuppgift att de skall sitta och bedöma om en familj är för stor och bostaden för trång? Detta går inte. Det måste väl ändå finnas några generella regler för taxeringen. Vill man komma åt spekulationsvinsterna vid försäljning av fastigheter, måste man ha regler som drabbar alla vilka säljer med vinst. Jag tror inte att någon kan hitta på någon regel som är tillfredsställande i detta fall, hur gärna man än skulle vilja hjälpa det fåtal det här kan vara fråga om.

Ja, herr talman, jag nämnde något om aktievärdena. Det var med anledning av att man också får ta hänsyn till att här finns möjligheter att placera pengar på sådant sätt, att inte någon förlust uppstår på grund av penningvärdeförsämringen. Jag nämnde också att det finns oerhört många som kan

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

sälja fastigheter med full kompensation för penningvärdet och kanske mera därtill. Men om någon tvingas att sälja sin villa för att flytta från orten eller till annan plats inom orten, hur stor blir då realisationsvinsten? Om de har haft sin fastighet under tio år, blir försäljningen, som vi vet, helt skattefri. Om de har haft den mellan åtta och nio år blir det 50 %, mellan sju och åtta år 75 %. Om man har innehaft fastigheten mindre än sju år, blir hela vinsten fullt beskattad. Detta innebär att endast den som alldeles nyligen har byggt eller skaffat sig en villafastighet, som han tvingas lämna, drabbas hårdast. Detta bör man också lägga märke till. Ofta torde dock vederbörande kunna förutse om familjeförhållanden eller andra omständigheter är sådana att han måste lämna fastigheten inom kort tid och därför inte anskaffar någon egen fastighet.

Herr talman! Hur man än funderar på detta och hur gärna man än skulle vilja åstadkomma en lösning på detta lilla begränsade avsnitt, finns dock inga praktiska möjligheter, om man samtidigt vill komma åt spekulationsvinsterna. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Det förefaller mig som om reservanternas talesman drar litet förhastade slutsatser. Han säger att det inte finns några praktiska möjligheter att genomföra detta. Han håller med om att det vore önskvärt med en särlagstiftning, men skulle vi få en sådan kommer spekulationshajen genast in i bilden, då han anser att denna särlagstiftning måste gälla all försäljning och den vinst som uppstår i detta speciella fall.

Men om någon av arbetsmarknadspolitiska skäl måste sälja sitt egna hem och skaffa sig bostad på annan ort, finns det väl möjligheter att bevisa detta, så att ett undantag kan göras i beskattningshänseende. Det kan inte vara så

märkvärdigt, att man inte skulle kunna klara det. Vi har inte i motionerna sagt, hur denna fråga bör lösas, vi har endast begärt en översyn för att utreda möjligheterna att få en ändring till stånd. Herr Brandt i Aspabruk tar för givet att svårigheterna är så stora, att det inte går att eliminera dem. Men man skulle exempelvis kunna tänka sig att först då man flyttar till en arbetsplats på ny bostadsort inträder denna särlagstiftning beträffande realisationsvinsten vid försäljning av en villa som innehafts mindre än sju år.

Jag tror det skulle vara av stort värde, att vi fick undersöka möjligheten till en sådan lösning av frågan. Utskottsmajoritetens betänkande siktar inte längre än till just egnahemsfastigheter. Vi behöver inte taga upp debatt om aktievärden m. m., ty dit syftar inte utskottsmajoriteten med sitt förslag.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Herr Brandt i Aspabruk säger att det kan bli tal om förflyttning endast av personer som hör hemma i en bygd där det råder sysselsättningssvårigheter på arbetsmarknaden, och om jag fattade honom rätt sade han att där skulle det inte uppstå sådana fastighetspriser, att det blir någon vinst. Jag tror att det är felaktigt att förutsätta, att rörligheten på arbetsmarknaden är stor bara där näringslivet sitter trångt. Rörligheten kan vara stor från den ena orten till den andra även när sysselsättningen är hög på ömse håll. En person kan t. ex. ha en speciell yrkesutbildning, som gör att han inte har möjlighet att få sysselsättning på den ort där han bor. Vi kan väl vara överens om att det då är bättre för honom att söka arbete inom sitt yrke på annan ort än att stanna kvar där han är för omskolning.

Jag vill instämma i herr Stenbergs synpunkt, att om reservanterna anser att det är tråkigt med de nuvarande förhållandena och gärna skulle vilja få

Undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

en ändring, om det bara funnes möjligheter, varför kan de då inte gå med på en utredning av frågan? Om det inte går att åstadkomma en ändring efter de linjer vi anvisat i motionerna, får man försöka följa andra linjer.

Den särskilda svårighet, som herr Brandt pekade på, att taxeringsmyndigheterna skulle behöva taga ställning till om en familj är för stor för att bo kvar i sitt egnahem, tror jag skulle bortfalla, om man t. ex. går på den tidsregel som gäller beträffande fartygsfonder. Jag tror inte att man skall överdriva svårigheterna. Hela frågan tjänar på att vi samsas om att undersöka den.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Det är möjligt att herr Brandt i Aspabruk inte riktigt hörde vad jag sade. Jag sade inte att familjen blivit för stor utan att den hade blivit större och därför behövde en större villa att bo i. Det tycker jag är ett fullt tillräckligt skäl för att en familj vill byta till sig en större bostad.

Jag nämnde förra året ett exempel; jag skall nämna det igen. Herr Brandt var inte talesman för reservanterna vid det tillfället. Det var nämligen en sann berättelse ur livet, i verklig mening. En man hade haft sin lägenhet i sex år, från 1953 till 1959. Han kunde alltså inte få någon reduktion av realisationsvinsten. Han drabbades av beskattning av realisationsvinsten, cirka 10 000 kronor, och med den marginalsatt han hade på 40 procent fick han betala en skatt på 4 000 kronor för att hans familj hade blivit större och därför behövde flytta. Den mannen behövde mycket väl dessa 4 000 kronor som bidrag till köpeskillingen för nyförvärvet av en något större villa. När sådana fall kan inträffa, borde ni på reservanternas sida inse, att den nu gällande ordningen på detta område inte är tillfredsställande.

Jag undrar om ni inte överdriver svårigheterna att åstadkomma rättelse här-

vidlag. Ni staplar svårigheter ovanpå varandra för att finna motargument. När vi inte kan bli ense om hur stora svårigheterna är, tycker jag, att ni kan sträcka er till att gå med på en utredning om möjligheterna att få en ändring till stånd. Kanske kan vi bli överens om att en ändring är praktiskt ogenomförbar, men så länge vi inte undersökt detta, tror vi inte att så är förhållandet.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Herr Stenberg vill att man skall dra gränsen vid det fall att arbetsmarknadsstyrelsen dirigerar arbetskraft till annan ort. Det är ju ett begränsat fall. Men hörde inte herr Stenberg, att herr Björkman redan är färdig med att utvidga detta till att gälla även det fall, att en familj blivit större. Ni kan vara övertygade om att ifall vi skulle besluta på sätt som här föreslagits, så skulle vi redan nästa år få en massa motioner om skattelättnader i sådana fall, där motionärerna skulle anse det vara lika berättigat och lika ömmande som i de fall, då fråga är om en familj, som blivit större eller man fått flytta på grund av arbetsmarknadsstyrelsens omdirigering av arbetskraft. Detta visar vilka svårigheter det här är fråga om. Man löser inte det hela genom att klippa till på ett begränsat område, ty därmed nöjer sig inte motionärerna och inte andra heller.

Vad beträffar det exempel herr Björkman anförde på hur de nuvarande beskattningsreglerna verkar har jag inte anledning att säga annat än att det är beklagligt — jag har gjort det tidigare — men problemet kvarstår.

Till herr Stenberg vill jag säga, att vi reservanter har yttrat oss också över motionerna, och det har vi väl rätt till. Det kan sägas till herr Stenberg i dag, därför att herr Stenberg inte tyckte om att jag förra onsdagen sade, att man kanske motionerade i onödan. Det är alltså mot motionärernas resonemang som vi har vänt oss i reservationen.

Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt i Aspabruk begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 112 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

§ 11**Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 24, i anledning av väckt motion om utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 554

av herr *Wahrendorff*, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt utredning beträffande höjning av det skattefria beloppet för förmögenhet för äkta makar i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde, att motionen II: 554 av herr *Wahrendorff* om utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Gustaf Elofsson, Yngve Nilsson, Magnusson* i Borås och *Darlin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till berörda motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsamt utredning av frågan om höjning såvitt avser äkta makar av det enligt förordningen om statlig förmögenhetsskatt skattefria beloppet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WAHRENDORFF** (cp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga vill jag inledningsvis erinra om att man i fråga om inkomstskatten gör skillnad mellan ensamstående och makar. Det föreligger också ett samband mellan förmögenhetsskatten och inkomstskatten så till vida att den förstnämnda avvägs med hänsyn till den sistnämnda. Det förefaller mig därför inkonsekvent att man i fråga om förmögenhetsskatten inte tar samma hänsyn till om det är äkta makar eller ej.

Jag medger gärna att i fråga om förmögenhetsskatten samma sociala synpunkter inte kan anföras som beträffande inkomstskatten. Men det finns ändå inga skäl för att behålla den nuvarande ordningen. Utskottsmajoritetens uttalande, att man skulle få två skattetabeller för förmögenhetsbeskattningen i stället för en, är en mycket svag motivering för avslag av motionen.

Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar

Man bör se denna fråga ur rättvisesynpunkt. Två ogifta, som sammanlagt har 150 000—160 000 kronor i behållen förmögenhet, erlägger inte förmögenhetsskatt. Men äkta makar med 80 000—90 000 kronor i behållen förmögenhet skall erlägga en viss förmögenhetsskatt. Det borde vara möjligt att få en rimligare avvägning. För min del har jag i motionen framhållit att om den skattefria gränsen för ensamstående går vid 80 000 kronor, bör den för äkta makar gå vid 120 000 kronor. Äkta makar skulle alltså få en skattefri förmögenhet som är 50 procent större än för ensamstående.

Herr talman! Härmed ber jag — med risk att vi skall få ytterligare en skattetabell — att få yrka bifall till reservationen om en utredning av denna skattefråga.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Detta är en fråga som flera gånger tidigare har varit föremål för behandling här i riksdagen. Det är riktigt som herr Wahrendorff sade att det finns all anledning att närmare se på detta spörsmål, då det är befogat att man liksom vid inkomstbeskattningen har ett mindre bottenavdrag. Det är också naturligt att detta bottenavdrag bör vara större för familjer än för enskilda personer. Vi har tidigare i olika motioner under årens lopp krävt detta.

Det finns så mycket större anledning här till, alldenstund förmögenhetsskatten utgår även om förmögenheten inte ger någon avkastning. Taxeringsvärdena, inte minst inom jordbruket, är i dag ganska höga, och detta gör att underlaget för denna skatts uttagande blir mycket högt beräknat.

En annan stor grupp i samhället träffas också mycket hårt av denna beskattning, nämligen familjeföretagen. Det är ett låst kapital som där arbetar i näringslivets tjänst men som kanske i vissa fall inte ger tillräcklig utdelning. Det är inte ett kapital som man har

möjlighet att omsätta i reda pengar, utan i så fall måste hela rörelsen som sådan avyttras. Det förekommer också en mycket hård beräkning av kapitalet i dessa företag i och med att de dolda reserverna i varulager — de reserver som finns för prisfallsrisker och dylikt — beräknas synnerligen högt. När det gäller de enskilda företagen tar skattemyndigheterna ingen som helst hänsyn till att det t. ex. finns en mycket stor skatteskuld, i den händelse detta belopp kommer att framtas till beskattning.

Det är därför, herr talman, som jag menar att det finns stort fog att se närmare på detta problem. Det är av så speciell art att det bör behandlas omgående.

Nu påpekar utskottet att denna fråga är föremål för beaktande av den stora skatteutredning som har tillsatts. Vi har emellertid alla klart för oss att denna kommer att ta mycket lång tid, och därför anser vi reservanter att denna fråga bör tas upp i ett tidigare sammanhang.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Som herr Magnusson i Borås framhöll är detta ett mycket gammalt yrkande, som riksdagen har haft att behandla vid ett flertal tillfällen. Man har emellertid ansett att man bör ha en enhetlig skattepliktsgräns när det gäller förmögenhetsskatten och att det inte finns något behov av en högre gräns för makar. Det är ju endast förmögenheter över 80 000 kronor som nu beskattas. Skatten utgår med 5 promille för den del som ligger mellan 80 000 och 100 000 kronor. Det betyder alltså 100 kronors skatt för 100 000 kronors förmögenhet.

Herr Wahrendorff menade att det är en svag motivering när utskottet säger att det är önskvärt att ha endast en tabell men man skulle bli tvungen att ha två. Detta är ingen särskilt viktig punkt

Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar

i utskottets motivering; den har tidigare framförts av skattekommitterade. Utskottet har endast understrukit att där-
est man skulle införa denna regel
krånglar man i varje fall till det hela
så att man måste ha två tabeller. Jag
kanske också skall erinra om att man
alltsedan år 1910 har haft en enda skat-
tepliktsgräns för förmögenhetsskatt.

Nej, herr Wahrendorff, en mycket
viktigare motivering för avslag anser
jag den olägenheten med en differentie-
rad förmögenhetsskatt vara, att då ett
äktenskap upplöses genom den ena ma-
kens död skulle den efterlevande maken
eller maken få en skattehöjning. Om
herr Wahrendorffs yrkande ginge ige-
nom skulle efterlevande make, då den
andra alltid i stället för att betala skatt
efter 80 000-kronorsregeln få en höjning
av gränsen till 120 000 kronor. För änk-
lingar och änkor vore detta inte något
särskilt önskvärt resultat.

När 80 000-kronorsgränsen fastställdes
av riksdagen år 1957 innebar det att
man höjde gränsen från 50 000 kronor.
Detta ansåg man kunde neutralisera
konsekvenserna av den höjning av taxe-
ringsvärdena som då skedde. När om-
läggningen av arvsbeskattningen disku-
terades år 1958 fann man inga skäl att
ändra på skattepliktsgränsen. Arvsskat-
tesakkunniga var eniga om att någon
anledning att höja gränsen inte förelåg.
Jag tycker därför att bevillningsutskot-
tet är i ganska gott sällskap. Frågan har
ju grundligen penetrerats tidigare av
sakkunniga.

Man kan naturligtvis alltid diskutera
var gränsen skall gå. Men någon allmän
fastighetstaxering har inte ägt rum se-
dan gränsen senast fastställdes och det
lär inte bli någon ny sådan taxering
förrän 1964. Följaktligen kommer taxe-
ringsvärdena att ligga stilla till dess.

Därtill kommer vad som är det vik-
tigaste skälet, nämligen att den allmän-
na skatteberedningen skall ompröva
även frågan om förmögenhetsskatten.
Då finns det väl ingen anledning att

bryta ut just frågan om skattepliktsgrän-
sen för äkta makar, vilken i varje fall
inte är något större problem, och uppta
den till särskild behandling.

Utskottet har därför ansett sig böra
avstyrka motionen och jag ber att få
yrka bifall till utskottets avstyrkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort
genmäle:

Herr talman! I dag har det egendom-
liga inträffat att man har anledning rika
ta ett tack till herr Brandt för att han är
så vänlig och vill förhindra att det skul-
le kunna uppkomma en skatteskärpning
för människor här i landet. Det är
inte så vanligt med en sådan inställning
på det hållet.

Då herr Brandt alltså talar om att han
inte vill vara med om ett högre avdrag
för gifta än för ogifta, eftersom det
skulle kunna bli en skatteskärpning i
det ögonblick äktenskapet upplöses, vill
jag bara erinra om att när äktenskapet
ingås uppstår det en skatteskärpning.
Det är just denna skatteskärpning som
vi för vår del finner orimlig. Då ett äk-
tenskap upplöses, delas vanligen för-
mögenheten på olika arvtagare och man
undgår därigenom den skatteskärpning
som herr Brandt var så rädd för.

Jag tror för min del att herr Brandt
mycket väl skulle kunna vara med på
förslaget om utredning utan att därige-
nom behöva dra på sig ansvaret för att
vissa grupper av medborgare skulle få
vidkännas en skatteskärpning.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tillhör dem som me-
nar att det finns starka skäl för att ut-
reda frågan om gränsen för förmögen-
hetsbeskattningen. Denna gräns har un-
der lång tid varit densamma för ensam-
stående och äkta makar, men det är in-
te därför säkert att så bör vara förhål-
landet för all framtid. Jag håller med
motionären herr Wahrendorff så långt,
att jag menar att det verkligen finns an-
ledning att överväga denna sak.

Utredning rörande förmögenhetsskatten för äkta makar

Det var flera än jag som hade denna uppfattning när frågan behandlades i bevillningsutskottets andra avdelning. Men vi var inom avdelningen också överens om att eftersom frågan skall upptas inom den allmänna skatteberedningen och där övervägas i samband med hela spörsmålet om förmögenhetsbeskattningen, kunde det inte vara motiverat att nu begära en särskild utredning. Jag anser mig vara bunden av denna överenskommenhet och det har också herr Wahrendorffs partikamrat herr Fälldin gjort. Det var någon av utskottsledamöterna, som inte betraktade sig vara på detta sätt bunden, men jag har ingen anledning att här gå in på den saken.

När herr Magnusson i Borås talar om förmögenhetsskattens verkningar över huvud taget, kan man invända att detta är något som faller utanför motionens område. Och när vidare herr Brandt radar upp en del argument mot att ändra skattepliktsgränsen, så vill jag påpeka att herr Brandt talar för sin egen och icke för utskottsmajoritetens räkning. Utskottsmajoriteten har visserligen refererat en del argument som anförts, men utskottsmajoriteten säger sedan att eftersom frågan kommer att upptas av den allmänna skatteberedningen finns det inte någon anledning att nu göra en speciell utredning.

Det är mot denna bakgrund som jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! När jag har ställt mig bakom utskottets utlåtande har det skett med den motivering som herr Gustafson i Göteborg här redovisat. Då vi inom avdelningen diskuterade frågan var vi — även om vi hade skilda meningar om de normer som borde tillämpas — överens om att denna fråga liksom allting annat på området borde utredas av den stora skatteberedningen. Vi enades om att det inte var befogat med en *speciell*

utredning för den form av beskattning det här gäller.

Jag är också angelägen framhålla att den första delen av herr Brandts argumentering har jag inte skrivit under på. Vad jag står för är utskottets uttalande om att frågan bör bli föremål för utredning inom den allmänna skatteberedningen.

Det är med denna motivering som jag ansluter mig till utskottets betänkande.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag vill understryka att jag här bara redovisade de motiv som anförts i utskottets utlåtande. Det enda som jag därutöver sade var att jag erinrade om ett förhållande som tidigare anförts såsom ett argument mot att ändra skattepliktsgränsen för äkta makar, nämligen att det kan uppstå en skatteskräpning när äktenskapet upplöses.

Nu invänder herr Magnusson att när äktenskapet ingås får båda parter vidkännas en skatteskräpning, därest de har förmögenhet. Det är naturligtvis riktigt, och efter vad jag vill minnas redovisas också den saken i utskottets betänkande. Då har man emellertid vanligtvis en starkare skattekraft än när ett äktenskap upplöses på grund av den ena makens död. Jag vet inte i hur många fall den ena maken i ett äktenskap avlider när äktenskapet är barnlöst; det måste väl ändå vara ganska många. I detta fall står änklungen eller änkan kvar ensam och får bära den skärpta förmögenhetsskatten.

Det är detta mitt yttrande som jag förmodar att herr Gustafson i Göteborg ville fatta som min personliga uppfattning. Jag bara redovisade vad som tidigare framförts och jag vill minnas att det också redovisats i reciten i betänkandet. Det viktigaste är ju — och detta underströk även herr Gustafson i Göteborg — att frågan är föremål för den allmänna skatteberedningens utredning. Det är framför allt av den anledningen

Ändringar i förordningen om allmän energiskatt

som utskottet inte kunnat inta någon annan ställning.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Brandt, att när det vid ett dödsfall endast finns en enda arvtagare, då kommer beskattningen under alla förhållanden aldrig att bli högre än den är i dag. Ett dödsfall medför däremot ofta en ganska kraftig skärpning av inkomstskatten. Jag skulle vara mycket glad om herr Brandt ville använda samma tongångar också i sådana fall.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahrendorff begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahrendorff begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 150 ja och 56 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

§ 12**Ändringar i förordningen om allmän energiskatt**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om allmän energiskatt.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande behandlas ett flertal motioner rörande ändring av energiskatten, och jag har, herr talman, begärt ordet för att understryka några synpunkter i anslutning till motionsparet I: 32 och II: 55, som avser beskattningen av den borgerliga energiförbrukningen och som i förevarande sammanhang har behandlats av bevillningsutskottet.

Frågan om elskatt på den borgerliga förbrukningen har varit uppe till riksdagens prövning i skilda sammanhang, och senast i fjol avslog riksdagen motioner om en omläggning av elskatten från nuvarande värdeskatt till en stycskatt. Denna omläggning vore enligt min och många andras uppfattning den rättvisaste formen för uttagande av elskatt. Den nuvarande värdeskatten innebär att de abonnenter, som har att erlagga höga grundavgifter och betalar efter en hög eltaxa också får betala en större elskatt till staten. Jag undrar om en sådan beskattningsprincip på andra områden skulle kunna vinna riksdagens gillande, som i detta fall nu innebär att de människor, vilka redan förut har en stor utgift att bära, av denna anledning också skall erlagga högre skatt.

Det är i första hand grundavgifternas varierande storlek i olika delar av landet, som ger detta orättvisa utslag i

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

den nuvarande elskatten. Vi vet att man exempelvis i Värmlands glesbygd har att erlagga grundavgifter på 17 kronor per tariffenhet, medan man i Stockholm endast betalar 7:85 per tariffenhet. Om man då slår ut en 7-procentig värdeskatt på dessa olika belopp, är det självklart att de som har att erlagga högre grundavgifter också får betala den högre elskatten.

Såsom framgår av betänkandet har bevillningsutskottet vid behandlingen av motionerna i år visat större förståelse för motionärernas krav och låtit detta komma till uttryck i en mera positiv skrivning, vilket gör att vi motionärer kan känna oss något mer nöjda, ehuru jag står fast vid min principiella uppfattning beträffande elskattens uttagande.

Med hänsyn till den kompromiss som dock har åstadkommit i bevillningsutskottet har jag, herr talman, inget annat yrkande än utskottets, men jag vill starkt understryka vad utskottet har skrivit om möjligheterna för abonnenter att erhålla nedsättning av elskatten. Utskottet finner det angeläget »att nedsättning av skatten sker i sådana fall, där kraftpriserna på grund av speciella förhållanden är särskilt höga och skattebelastningen därigenom blir betydligt större än vad som kan anses normalt för landet i övrigt». Jag vill, herr talman, livligt hoppas att kontrollstyrelsen vid handhavandet av denna beskattning skall tillämpa bestämmelserna på sätt som utskottet nu har föreslagit och som jag också hoppas blir riksdagens beslut.

När det gäller motionsparet I: 255 och II: 213 har jag inget annat yrkande än utskottets, men detta beror på den kompromiss, som vi har kommit fram till beträffande det första motionsparet. Jag avstår därför från något annat yrkande än vad som är utskottets, men jag vill också här understryka att ifrågavarande motioner I: 255 och II: 213 är av högsta angelägenhetsgrad.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har inte ställt något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Även jag yrkar bifall till bevillningsutskottets förslag sådant det föreligger i det betänkande som kammaren nu har att behandla.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner angående sänkning av riksbankens diskonto samt angående riksbankens räntepolitik.

I en inom riksdagens andra kammare väckt motion nr 95 av herr Nilsson i Gävle *m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige måtte föreslå fullmäktige att efter förhandlingar med regeringen vidtaga åtgärder i syfte att sänka riksbankens diskonto, förslagsvis från nu gällande fem procent till fyra procent. Vidare hade i två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 262 i första kammaren av herr Sundin *m. fl.* samt nr 222 i andra kammaren av herr Börjesson i Falköping *m. fl.*, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till riksbanksfullmäktige i motionernas syfte anhålla om snar omprövning av förutsättningarna för en penningpolitik med långsiktig räntesänkning som målsättning.

Utskottet hemställde, att motionerna II: 95 samt I: 262 och II: 222 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Torsten Mattsson och Hansson i Önnarp, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att motionerna I: 262 och II: 222 måtte anses besvarade med vad i reservationen anförts, samt

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

B. att motionen II: 95 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Utskottet och riksbanksfullmäktige instämmer i det allmänna önskemålet om en utveckling mot en lägre räntenivå »på längre sikt». Eftersom man avböjer att ta något som helst steg på denna väg och inte med ett enda ord förordar en politik i denna riktning inger deklarationen föga respekt.

Det är ett faktum, att en skepsis mot högräntepolitikens möjligheter att vara konjunkturstyrande är av gammalt datum och inte enbart förefunnits bland kommunisterna. Låt mig erinra om vad dåvarande regeringsorganet Morgon-Tidningen skrev den 15 mars 1957 med anledning av den detta år genomförda höjda räntan. Artikelns stod på ledarplats och var rubricerad »Vad vann vi på räntan?». Den frågan kan man med fog ställa sig även nu. Låt oss gå tillbaka till vad Morgon-Tidningen skrev den gången:

»Vår tveksamhet och alljämt reserverade hållning har varit av samma art som när man i den medicinska läkonsten avstår från ett eljest fullt legitimt medel, därför att den goda effekten i ett avseende uppväges av ogynnsamma biverkningar.»

»Se på läget som nu är aktuellt», fortsatte MT:s artikel. »Vi har höjt räntan, det har kanske något hjälpt till att inflationsfebern har dämpats. Men den höjda räntan gör dyrare bostad och höjer ytterligare prisnivån. Och ett bidrag till stigande prisnivå är ju inte ett odelat bra medel mot inflation!»

Vad har inträffat som kan motivera en annan hållning från regeringspartiets talesmän inom utskottet? Har vi inte i dag samma »ogynnsamma biverkningar» av läkemedlet höjd ränta — för att tala med MT — nämligen höjda hyror som hårdast drabbar de lägre in-

komsttagarna såväl som ett svårare läge för de låntagare som hör till kategorien småföretagare och mindre jordbrukare. Detta är fakta.

Ser vi till sakens andra sida, kan man fråga vad som uppnåtts för att det här uppräknade kan anses vara ett försvarbart pris att betala. Riksbanksfullmäktige kan inte bestrida påpekandet i den kommunistiska motionen, att diskontohöjningen icke har kunnat minska investeringslusten. Detta har man tidigare velat påskina vara en väsentlig målsättning för höjd ränta.

Nej, nu är det något annat man främst velat uppnå, och så redovisar man en mindre ökning av den kommersiella långivningen och synes förvänta, att detta »skall leda till en dämpning av överkonjunkturen och motverka de pris- och kostnadsstegringar, som för närvarande synes hota».

Detta är sannerligen en mager redovisning. Mot den står inte prisstegringar som »synes hota», utan de faktiska hyresstegringar som har inträffat. Här kan man åter erinra om MT:s ord, att ett bidrag till stigande prisnivå ju inte är ett odelat bra medel mot inflation. Ställes för- och nackdelar mot varandra, då anser vi att det inte är svårt att träffa valet.

Bakom oss kommunister står i denna fråga hela den svenska organiserade hyresgäströrelsen. På Hyresgästernas riksförbunds kongress, som hölls i Stockholm den 29—30 augusti 1960, yttrade förbundets ordförande, herr Erik Svensson följande:

»Det allmänekonomiska läget uppvisar en rad ur bostadskonsuments synpunkt säregna drag. Vi har haft utomordentliga svårigheter att finansiera nyproduktionen — tidvis inte på grund av kapitalbrist. Kreditinstituten har varit så penningstinna, inlåningsöverskottet så betydande, likviditeten så stor, att man måst sätta extra hysskor på penningpungarna i form av s. k. kvotering, för att inte innehålllet skall rinna ut och

ställa till trassel i ett näringsliv, vars optimism inför framtiden synes sakna gränser.

Vad spelar räntan för roll i det sammanhanget? Det är intressant att notera, att man både på och mellan raderna i det som skrivs om vår ekonomiska situation just nu även av sådana, som tidigare deltagit i den allmänna välsignelsen över högräntan såsom någonting i stil med de medeltida alkemisternas vises sten, upptäcker tvivel på det s. k. räntevapnets möjligheter att helt eller väsentligen styra konjunkturen. Bostadskonsumenterna vet emellertid att de gångna fem åren av högränteexperiment kostat dem hundratala miljoner kronor. Vi vet också, att räntegarantiregelns utlösning rivit upp en politisk storm kring vår bostadspolitik. När man nu tar del av detta alltmåra utbredda tvivel på räntans förträfflighet, frågar man sig: »När skall fjällen falla från riksbanksledningens ögon?»

Det var en socialdemokrat som talade så — och inte vilken socialdemokrat som helst utan ordföranden i en organisation med 280 000 medlemmar. Jag låter herr Svenssons fråga gå vidare och adresserar den även till bankoutskottets ärade ledamöter. Men därutöver låter jag den också gå till alla de ledamöter i denna kammare, som på sina hemorter är aktiva inom hyresgäströrelsen och som så ofta deras tid tillåter medverkar till uttalanden om sänkt ränta. Av denna s. k. utomparlamentariska verksamhet, som vi kommunister anser helt befogad, ser vi emellertid ingenting här i riksdagen. Här tiger dessa räntesänkingspropagandister stilla och uppträder som hyfsade och disciplinerade regeringsanhängare. Här avstyrker de varje försök från vår sida att få till stånd en räntesänkning. Och själva tar de över huvud taget inga initiativ i syfte att sänka räntan. Denna dubbelhet kan inte vara bra ens för socialdemokratiska riksdagsmän. Bostadskonsumenterna och småföretagarna — kort

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

sagt alla som drabbas av högräntepolitiken — kommer snabbt att få upp ögonen för detta politiska lurendrejeri.

På samma nivå befinner sig enligt min mening också många centerpartister. Förra året hade herr Eliasson i Sundborn knäpat ihop ett särskilt yttrande i räntefrågan. I dag är det herr Torsten Mattsson och herr Hansson i Önnarp som har axlat herr Eliassons mantel och skrivit en reservation. Man har rätt att fråga sig vad dessa ansträngningar har för syftemål. Vad är det som ligger bakom skrivklådan? Jag vill påstå att syftet är att vilseleda. Här har dessa båda herrar tillfälle att göra ett konkret ställningstagande för en räntesänkning, men de ansluter sig ändå till regeringens högräntepolitik. De röstar tillsammans med högern och folkpartiet ner det kommunistiska förslaget till räntesänkning för att därefter skyla över sitt konkreta ställningstagande med en reservation. Om denna taktik upprepas ofta — och den har tillämpats tillräckligt ofta hittills — så måste min betygssättning, att de vill vilseleda sina egna väljare, vara helt riktig.

I reservationen säges bl. a.: »Motionerna I: 262 och II: 222 syftar till en snar omprövning av förutsättningarna för en penningpolitik med långsiktig räntesänkning som målsättning.»

En sådan målsättning kan man knappast gå emot. Men vad innebär den för förpliktelser för centerpartisterna? Det är ju samma mening som riksbanksfullmäktige har, och även regeringen kan göra sådana uttalanden. Centerpartiet överlämnar alla strävanden att sänka räntan på lång sikt till krafter, som gång efter annan avslår varje försök i den riktningen. Detta är såvitt jag förstår inte någon konsekvent och logisk ståndpunkt. Vi kommunister kan acceptera målsättningen, men vi kan inte godkänna motiveringen för centerpartiets reservation. Jag är mycket angelägen om att understryka detta.

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

Motiveringarna syftar till att beröva samhället dess naturliga företrädesrätt på kapitalmarknaden samt att beröva bostadsbyggandet det behövliga kapitalet. Sådana strävanden kan vi kommunister inte godkänna. Det måste få stå för centerpartiets egen räkning att försämra bostadsbyggandets kapitalförsörjning i en tid då hundratusentals människor i vårt land saknar den bostad de önskar sig.

Reservationens strävan att få en räntesänkning till stånd kan vara hur vällovlig som helst, men på dessa vägar kan vi inte följa centerpartiet. Jag måste också fråga mig om man i centerpartiet över huvud taget har tänkt på följderna, om reservationen skulle bifallas och leda till en räntesänkning. Då skulle det inte bli några förmåner för hyresgäster och andra.

När det klagas på att bostadsbyggandet får prioritet på kreditmarknaden, vill jag erinra om vad statsrådet Torsten Nilsson sade om den s. k. garanterade räntan på hyresgästernas kongress: »Vi har försökt att göra en realistisk uppskattning av vad det skulle innebära, om staten tog sin hand från denna bostadspolitik. Vi kom då fram till att hyran för en tvårummare på 60 m² i ett nybyggt hus skulle behöva höjas med 850—1 000 kronor om året, om man tog bort det statliga räntestödet. Detta gäller Stockholm. För en likadan lägenhet någon annanstans i Mellansverige måste årshyran höjas med 750—900 kronor.» Det är detta centerpartiet vill.

Om man sänker räntan och samtidigt tar bort dessa förmåner på bostadsområdet, innebär det ingen som helst förbättring för bostadskonsumenter, snarare tvärtom. Vår mening är att det är fullt möjligt att med bibehållande av en prioriterad lånemarknad och till och med utvidgande av den gynnade sektorn behålla de garanterade räntorna och trots detta sänka riksbankens diskonto med 1 procent.

Jag är angelägen, herr talman, att till

slut erinra om vad jag sagt tidigare i dessa debatter, nämligen att hög ränta betyder höjda bostadskostnader. När man sagt till mig i debatten, att räntan får betraktas som priset på det lånekapital man vill ha och att man skall använda den höga räntan för att förhindra en inflationistisk utveckling, så måste jag säga att detta är underliga motiveringar. Om man höjer räntan, höjer man ju kostnadsnivån; det kan ingen förneka.

Jag är också angelägen om att säga att de stora kapitalinnehavarna här i landet gynnas av en hög ränta. De kan på olika vägar få de krediter de behöver till en genomsnittligt lägre ränta än vad som gäller på den allmänna lånemarknaden. Det är alltså ett krav från bostadskonsumenter och från de lägre inkomsttagarna som vi framför, då vi här föreslår en räntesänkning.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till motion nr II: 95.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Räntans roll i den ekonomiska politiken är ju inte något nytt debattämne. Vad som nu aktualiserat denna fråga är att det rådande höga ränteläget berörts i några motioner.

Bankoutskottet, dit motionerna har remitterats, har behandlat dem, får man väl säga, ganska snävt genom att bara hänvisa till vad riksbanken sagt. Man kan därav lätt få det intrycket, att utskottsmajoriteten inte alls tillmäter räntefrågan samma betydelse som vi reservanter gör.

Enskilda personer, som har en stor skuldbörda, och företag i utsatta likvida situationer har sannerligen ingen anledning att rosa den nu förda ekonomiska politiken och den räntepolitik, som de får bära tungan av. Räntan ställer stora ekonomiska krav på dessa ka-

tegorier. De får bära en stor del av den inflationsbekämpande politikens bördor, som inte alls står i rimlig relation till den betydelse deras verksamhet kan anses ha för penningvärdet.

Förespråkarna för en rörlig ränta kan nog sägas ha blivit bönhörda t. o. m. med en hög ränta och en stabil sådan. Den rörliga räntans politik har blivit något av en konstant högräntepolitik. Räntan håller på att förlora sin karaktär av ett smidigt verkande penningpolitiskt medel. Det må vara mig ursäktat om jag i min enfald har uppfattat teorien om den rörliga räntans betydelse så, att räntan bör vara rörlig i båda riktningarna och att det inte bara, som huvudsakligen skett under en följd av år, blir en rörelse uppåt.

Gällande höga ränteläge betraktar vi som en kvadrerande effekt av en alltför expansiv statlig upplåningspolitik. Men det går inte att göra ett objektivt bedömande av räntans betydelse som konjunkturpolitiskt styrningsmedel utan att också ta med i bilden att kapitalmarknaden är uppdelad i två delar: en prioriterad och en icke prioriterad. Till viss del är den prioriterade sektorn även avskärmd från ränteeffekten. Bortser man från de s. k. varaktiga konsumtionsvarorna blir fördelningen mellan den prioriterade och den icke prioriterade delen fifty-fifty. Storleksordningen är således ingalunda betydelselös.

Räntepolitikens möjligheter att påverka de offentliga investeringarna får inte överdrivas. Efterfrågetrycket på de tjänster, som staten tillhandahåller via sina investeringar, är därtill för stort. Av sociala skäl tillhandahålls de till mycket låga priser och ibland utan kostnad för den som anlitar dem. Prisbildningen som efterfrågereglerande faktor existerar i stort sett inte. Och inte heller kan man avväga investeringarna efter företagsmässiga principer och låta det mest räntabla objektet få förtur. Det är självfallet helt andra bedömnings-

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

grunder som blir vägledande. Många gånger får sociala skäl bli avgörande för investeringar, som vid ekonomiska beräkningar aldrig skulle ha kommit till stånd. För undvikande av varje missförstånd vill jag framhålla, att jag säger detta enbart som bevis för räntans underordnade roll såsom dämpande faktor inom den statliga och även inom den kommunala sektorn.

Även om avsikten hos riksbanken kan förutsättas vara att göra de statliga investeringarna dyrare genom att upplåningen nu måste ske vid högre räntenivå och därmed framkalla större försiktighet och noggrannare avvägning vid planering av och beslut om nya projekt, menar vi att starkare krafter av tidigare antytt slag ändå till sist faller avgörandet. Den statliga upplåningens placering i öppna marknaden i större omfattning än tidigare har självfallet sugit upp motsvarande likviditetsöverskott i framför allt affärsbankerna. Jag vill inte bestrida den stabiliserande effekten härav, men vad är det som säger att detta bara varit möjligt vid nuvarande höga räntenivå? Jag menar att sådana operationer blir nödvändiga även i andra räntelägen. Den viktigaste förutsättningen är väl ränteskillnaden på den långa och den korta marknaden.

Syftet med den förda politiken har varit att hindra en kreditexpansion med därav följande risker för prisstegring. Men jag frågar: Hur skall det inom en snävre kreditram bli möjligt att både tillgodose ett kvantitativt oförändrat bostadsbyggande och ge näringslivet vad det behöver? Detta är ingen oväsentlig fråga. I det förra fallet gäller det att häva bostadsbristen, i det andra att investera för sysselsättningens bevarande på längre sikt.

Samhällsekonomisk balans måste helt naturligt uppnås genom en intim samverkan mellan penning- och finanspolitik. Statens utgiftspolitik kan därvid inte lämnas utanför. Den nuvarande ytterst strama penningpolitiken får ses

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

mot bakgrunden av hårt ansträngda resurser i allmänhet.

Nu har vi en inflationsbekämpande politik som för skuldsatta människor betyder både omsättningsskatt, höjd kommunalskatt, höjda räntor och stigande hyror. Därtill kommer att skulderna ofta inte löper med bunden ränta. Följden blir att även tidigare lämnade krediter, som inte längre tar de allmänna resurserna i anspråk, belastas lika hårt som nya lån.

En annan aspekt, som jag något vill belysa och som inte saknar betydelse i det stora sammanhanget, är räntans inverkan på småföretagsamhetens möjligheter att klara de krediter som är nödvändiga för rationaliseringen och för att det skall gå att hänga med i konkurrensen. Detta gäller inte minst jordbruket. En betydande kapitalflykt äger årligen rum från jordbruket. Den sker företrädesvis genom rationaliseringen och genom arvsskiftet för s. k. fysiska personer. Det sammanlagda beloppet för denna årliga kapitalflykt beräknas till mellan 200 och 300 miljoner kronor. Härtill kommer jordbrukets kreditbehov för den ökade mekaniseringen, som är nödvändig och av alla anses vara ett villkor för att jordbruket skall kunna följa med i konkurrensen. Det är inte oväsentligt till vilket pris denna kapitalförsörjning sker. Menar man allvar med talet om inkomstlikställighet för jordbruket — och det utgår jag från — måste de ökade räntekostnaderna sägas vara en belastning för konsumenterna. Rationaliseringsvinsten äts i viss mån upp av växande räntekostnader.

Herr talman! Jag förmodar att denna delfråga i de stora ekonomiska sammanhangen kommer upp till behandling senare vid årets riksdag, och det är väl ingen mening i att utveckla något större resonemang omkring den nu. Jag skall därför sluta med att bara göra några sammanfattande reflexioner. Vår uppfattning är, som jag nyss nämnde,

att räntans betydelse som konjunkturstyrande medel har överdrivits, och att vi kanske är på väg att satsa alltför hårt just på detta medel.

I motionen har begärts att vår ekonomiska politik skall ha en långsiktig räntesänkning som målsättning. Jag tror att räntans betydelse som penningpolitiskt medel framför allt ligger på det psykologiska planet, i det att en rörlig ränta, som snabbt varierar efter det läge som kan tänkas inträda, har sin klara uppgift. En sådan rörlig ränta skulle bli vad den bör vara, en komplettering till övriga åtgärder på den ekonomiska politikens område. Faran i dag är att räntan har stabiliserats på en relativt hög nivå. Den har också ständigt stigit — med ett undantag — från 2 $\frac{3}{4}$ procent 1953 till 5 procent 1960. Risken är att om det i framtiden visar sig att nya räntehöjningar blir nödvändiga har dessa inte förberetts och inte heller gjorts möjliga genom att då så tidigare kunnat ske sänka räntan. Jag menar att om räntan alltför länge har varit stabiliserad på en viss nivå, har räntepolitiken mist sin smidighet.

Slutligen vill jag, herr talman, bara rikta några ord till herr Nilsson i Gävle. Det är just räntans rörlighet och psykologiska betydelse som vi i utskottet menar har sitt värde, och då faller hela ert resonemang, herr Nilsson.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Det är med förvåning jag konstaterar, att utskottets utlåtande är så kortfattat och vagt formulerat. Visserligen instämmer till synes utskottet i riksbanksfullmäktiges allmänna önskemål om en utveckling mot lägre räntenivå på längre sikt, men i övrigt är man inom utskottet föga intresserad av en snar omprövning av förutsättningarna för en penningpolitik med

långsiktig räntesänkning som målsättning.

Det kan inte förnekas, att riksbanken på ett alltmer iögonfallande sätt utnyttjat räntan som instrument i kampen för ett stabilare penningvärde. Riksbankens diskonto är uppe i 5 procent. 1955/56 var diskontot $3\frac{3}{4}$ procent. Under perioden 3/5 1958—15/1 1960 låg diskontot vid $4\frac{1}{2}$ procent.

Denna högräntepolitik har bl. a. medfört vidgade marginaler mellan kreditinstitutens in- och utlåningsräntor. Vid den senaste diskontohöjningen ökades utlåningsräntan i kreditinstituten med $\frac{1}{2}$ procent, medan inlåningsräntan endast höjdes med $\frac{1}{4}$ procent. Därmed ökades marginalen mellan in- och utlåningsräntorna, och detta har återspeglats i bankernas bokslut. Aldrig tidigare har väl bankerna redovisat så goda bokföringsresultat som för det senaste räkenskapsåret.

Den förda penningpolitiken har medfört, att det produktiva näringslivet pressas av de skärpta räntevillkoren samt att kreditgivningen har hållits tillbaka. Det kapital som näringslivet har möjlighet att upplåna i kreditinrättningar får betalas efter en ränta på mellan 6 och 8 procent, i vissa fall till ännu högre procentsatser. Näringslivet får sannerligen känna av en tung räntebörda. Den höga ränta, som vi i dag har, drabbar främst de mindre och medelstora företagen och bland dessa räknar jag givetvis in jordbrukarna. De större företagen är i regel självfinansierande och räntan spelar därför inte samma roll för dem som för de mindre företagen.

Om man vill skapa ett produktivt näringsliv, får man samtidigt se till att förutsättningarna därför skapas och att det förs en sådan kredit- och räntepolitik — inte minst med sikte på den alltmer hårdnande konkurrensen på världsmarknaden — att företagsamheten gynnas. I detta syfte bör räntesänkning eftersträvas så snart förut-

6 — Andra kammarens protokoll 1961. Nr 11

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

sättningar därtill bedöms föreligga. En räntesänkning medför sänkta omkostnader och därmed större konkurrensförmåga. Den kreditmarknadsreglering, som vi haft under senare år, har medfört att pengar dirigerats från det produktiva näringslivet till staten och framför allt till bostadssektorn.

Jag är medveten om att man inte kan låsa fast räntan exempelvis till en viss lågräntenivå, utan att räntan skall kunna röra sig uppåt men även nedåt. Om så är fallet, kan räntan i viss mån vara ett betydelsefullt instrument i den ekonomiska politiken. Men min uppfattning är att räntan icke spelar den avgörande rollen i kampen för ett stabilt penningvärde eller att den har en så konjunkturdämpande effekt som många gör gällande. Om räntan skall ha den effekt som jag här nämnt, får räntevapnet inte ha en ensidig effekt. Den nu förda räntepolitiken innebär i praktiken, att en mindre del — cirka två femtedelar inom den fria sektorn — av kapitalmarknaden direkt drabbas av den räntepolitik som förs i konjunkturdämpande syfte. Den prioriterade sektorn på penningpolitikens område bidrar inte till inflationsbekämpandet. Som jag ser det kan det ur rättvisesynpunkt inte vara riktigt att använda räntevapnet i konjunkturdämpande syfte, om detta får en ensidigt verkande effekt. Som framhållits i motionen kan de större, självfinansierade företagen fortsätta att investera, medan flertalet småföretagare, som driver sin rörelse med lånemedel eller som önskar utvidga eller etablera med upplånat kapital, antingen måste räkna med högre kapitalkostnader eller helt enkelt riskera att få sin företagsamhets- eller nyetableringsvilja hämmad.

Jag vill, herr talman, något beröra fullmäktiges i riksbanken yttrande, att räntepolitiska åtgärder måste bli beroende av det ekonomiska läget. Jag kan villigt gå med på detta, men däremot synes det mig vara felaktigt med en

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

ökad differentiering av in- och utlåningsräntorna.

De kommersiella krediterna har under 1960 ökat. Huruvida detta har inneburit en ökning av utlåningen till de mindre och medelstora företagen framgår däremot inte av det redovisade siftermaterialet.

Det synes, ärade kammarledamöter, vara på tiden att våra penningvårdande myndigheter allvarligt överväger en omvärdering av räntans roll i det moderna samhällsmaskineriet. Jag vill göra mig till talesman för de många i vårt samhälle, som tillhör låntagarnas stora skara och som får vara med och betala en hög ränta. De har svårt att förstå, varför man i andra länder kan sänka räntan i nuvarande konjunkturläge, under det att vi i vårt land håller fast vid en, låt mig säga, oskäligt hög ränta. De kan ej heller förstå det skäliga i kreditinrättningarnas ökade marginaler mellan in- och utlåningen. De kan ej heller acceptera, att räntan skall utnyttjas på det sätt som skett — som ett ensidigt verkande konjunkturdämpande instrument.

Med anledning av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid bankoutskottets utlåtande fogade reservationen av herrar Torsten Mattsson och Hansson i Önnarp.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Under de tre senaste åren har kommunisterna i motioner föreslagit, att riksdagen skulle besluta att sänka räntan från 5 till 4 procent. I år har man föreslagit, att riksdagen skulle påkalla samråd mellan riksbanksfullmäktige och regeringen om att sänka räntan från 5 till 4 procent. Ingen som sysslat med ekonomi kan ens fundera på denna teknik i fråga om penningpolitiken, som kommunisterna här rekommenderat. Det är uppenbarligen en helt orealistisk princip som man här försöker få riksdagen att gå med på.

Centerpartiet har i år liksom under

tidigare år i samband med bankoutskottets granskning av riksbankens förvaltning motionerat om en sänkning av räntan. Nu föreslår man, att riksdagen skall verka för en ekonomisk politik med en långsiktig räntesänkning som mål. Ingen av dem som företräder bankoutskottets majoritetsuppfattning har någon som helst annan uppfattning än att man skall sträva efter en lägre räntenivå. Frågan är emellertid, hur man skall kunna åstadkomma denna lägre räntenivå utan att rubba den samhälls-ekonomiska balans och prisstabilitet i vårt land, som vi i dag har anledning att känna oss tillfredsställda med.

Jag vill erinra de föregående talarna om att frågan om räntepolitiken inte bör diskuteras isolerat utan att den bör tas upp som en del av hela den ekonomiska politiken. Därför skulle denna debatt med mycket stor fördel kunna uppskjutas, till dess vi får den ekonomiska debatten i riksdagen. Nu har emellertid här förts fram så många synpunkter, att det finns anledning att säga några ord om vad som här framhållits.

Räntan är naturligtvis i och för sig en mycket viktig del av den ekonomiska politik vi bedriver. Men den är bara en del. Centerpartiet och kommunisterna, som i dag företräder en annan uppfattning än riksdagsmajoritetens, har inte bidragit till att skapa en allmän ekonomisk politik som skulle möjliggöra en lägre räntesättning. Införandet av omsättningsskatten, som ger något mer än en miljard kronor om året, har i hög grad bidragit till att minska statens upplåningsbehov och därmed minskat trycket på kapitalmarknaden. Men när riksdagen skulle fatta beslut i den frågan, röstade herrarna emot.

Det är alldeles uppenbart, att den mycket starka och bestämda finanspolitik som finansministern drivit har avsatat mycket påtagliga och för vår ekonomi betydelsefulla resultat. Det ändrade ränteläget och den differentierade räntan har i hög grad bidragit till att

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

vi fått en lång kapitalmarknad av en omfattning som vi knappast vågade tro på för några år sedan. Vi har helt vänt på förhållandena. I dag är det inte staten som lånar av affärsbankerna, utan det är affärsbankerna som lånar i riksbanken. Det är uppenbart, att vi härigenom fått ett annat grepp över penningpolitiken. Den prisstabilitet vi kunnat glädja oss åt under de senaste två åren har naturligtvis i hög grad bidragit till att skapa den stabilitet som råder i hela det svenska samhället.

Kommunisterna talar om att räntan höjer bostadskostnaderna med så och så mycket. Detta är i och för sig riktigt, men den ekonomiska stabiliteten och prisstabiliteten i samhället betyder ofantligt mycket mera i det sammanhanget. Att hela samhällsekonomin fungerar är det mest betydelsefulla målet vi har att sträva efter. Vi behandlade för några veckor sedan bankoutsiktets utlåtande beträffande dess granskning av riksbankens förvaltning. Centerpartiet hade ett särskilt yttrande, men i stort sett skrev man under den mycket tillfredsställande beskrivning av det ekonomiska läget som bankoutsiktet föreslog att riksdagen skulle godkänna.

Det finns inte någon rimlig anledning att dra ut en del av denna politik och alltså tala om räntan som det enda avgörande för kostnaderna och för den industriella utvecklingen. Om räntan vore ett hinder för industriens utbyggnad, ett hinder för företagsamheten i landet, så skulle vi självklart ha fått uppleva en vikande tendens i produktionen och en lägre sysselsättning. I stället har vi fått en mycket hög sysselsättning, kanske den högsta vi någonsin haft, med en exceptionellt låg arbetslöshet. Lön-samheten synes vara god. Det är mycket felaktigt att söka framställa räntan som en avgörande kostnadsdel för industrien och som avgörande för utvecklingen. Det finns en rad andra faktorer som spelar in.

Både kommunisterna och centerpartiet har påpekat att pengar har dirigerats från det produktiva näringslivet till staten, framför allt då till bostadssektorn. Detta är ett ganska vårdslöst sätt att handskas med terminologien. Utan statens medverkan och statens insatser är det mycket tvivelaktigt om vi skulle ha de goda förutsättningar för produktionen som nu föreligger. Att framställa statens verksamhet som improduktiv har egentligen mycket litet att göra med saklighet. Det finns ingen täckning för ett sådan påstående.

Man säger också att staten har förbilligat sitt låntagande på övriga gruppers bekostnad. Det verkar inte som om de som säger så har följt med den penningpolitiska utvecklingen. Staten har i hög grad fört över sina lån från den korta till den långa marknaden. Detta är kanske en av de mest betydelsefulla vinster vi har gjort under de senaste åren. Det är alldeles uppenbart för alla som känner till penningpolitiken, att i samma ögonblick som staten för över lånen till den långa marknaden blir också kostnaderna högre för staten. Det är alltså precis tvärtom mot vad centerpartiet påstår.

Det har i denna utveckling också varit möjligt att öka kapitalmarknaden, vilket vi har all anledning att vara tillfredsställda med. Det har tillförts nytt och friskt kapital. Småindustrien har haft möjligheter att genom olika kreditinstitut i större utsträckning än tidigare få behövligt kapital, framför allt genom Industrikredit och genom att Hypoteksbanken har ökat sina insatser på marknaden. Under 1960 ökade t. ex. Hypoteksbankens insatser med cirka 75 miljoner kronor. Denna utveckling av Industrikredit och Hypoteksbanken fortsätter, vågar jag säga, i accelererad takt.

Den ekonomiska politiken har avsatt betydande resultat. Upplåningen under 1960 har varit betydligt mindre än tidigare. Den uppgick till 1 080 miljoner kronor mot 1 920 miljoner under 1959.

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

Hade inte de kraftiga finanspolitiska och kreditpolitiska åtgärderna vidtagits är det alldeles uppenbart, att utrymmet för industrien och småföretagsamheten hade varit mycket mindre. Nu har statens anspråk på kapitalmarknaden i hög grad lättat och följaktligen har andra intressen i det sammanhanget bättre kunnat tillgodose sina behov.

Herr talman! Det gäller här ett mycket stort ämne. Jag skall inte längre uppta kammarens tid. Jag vill bara erinra herrar motionärer och reservanter om att man bör vara mycket försiktig med att beträda vägar, som innebär att man drar ut räntepolitiken som en fristående del och söker att få riksdagen att direkt påverka de penningvårdande myndigheterna i det avseendet. Penningpolitiken är en del av vår ekonomiska politik. Den måste stödjas av en aktiv finanspolitik, och den politik, som förts under de senaste två åren, har i hög grad strävat efter ett lägre ränteläge. Den politiken är också förutsättningen härför. Kan vi förstärka dessa åtgärder i finanspolitiken, kan vi också ha hopp om att i framtiden kunna få en lägre ränta. Avviker vi från den hårda linjen, ter sig de möjligheterna mindre.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till bankoutskottets utlåtande.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby slutade sitt anförande med att säga, att det är ett stort och vidlyftigt ämne vi diskuterar. Det har han rätt i. Jag vill emellertid också understryka, att han inte stack under stol med att han tyckte vi hade rätt, när vi hävdade att en lägre ränta bör vara något eftersträvanvärt.

Herr Andersson sade vidare, att dessa strävanden borde stöttas under med en aktiv finanspolitik. Det har han ock-

så rätt i, och det har jag även framhållit i mitt tidigare anförande.

Om jag sedan hörde rätt, ville herr Andersson göra gällande, att omsättningsskattens genomförande i hög grad skulle ha underlättat förutsättningarna att senare kunna sänka räntan. Jag vill medge att det i dagens läge är ett riktigt resonemang, att omsättningsskatten är ett köpkraftsuppsugande instrument, liksom andra finanspolitiska åtgärder till inkomstförstärkning för budgeten skulle ha varit det. På den punkten kan vi alltså vara överens. Vi skall dock inte glömma, att omsättningsskatten betydde rätt mycket för exempelvis byggnadskostnadsindex. Vi fick en ökning av byggnadskostnaderna under loppet av ett år på bortåt 10 procent, vilket inte minst berodde på omsättningsskatten.

När herr Andersson till sist sade, att man inte skall bryta ut räntan som en del av den ekonomiska debatten, så vill jag genmäla, att vi för vår del bara har ställt den frågan, huruvida det kan vara riktigt att här i Sverige säga, att det inte går att föra en stabiliseringspolitik utan ett relativt högt ränteläge. I andra länder är man inne på en annan linje och tror sig kunna driva denna. Vi menar — och det vill jag upprepa — att räntan som ett ekonomiskt-politiskt medel har sin största betydelse genom att den är ett *rörligt* instrument som kompletterar andra åtgärder. Vi menar också att räntan inte skall stabiliseras på en hög nivå och få bli kvar på denna. Då kan den inte tjäna det syfte den är till för.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Att utskottets utlåtande är mycket kort förstår jag bättre sedan jag hört herr Anderssons i Ronneby anförande.

Han talade om teknik och menade att den kommunistiska tekniken att sänka räntan inte kan godkännas av någon.

Vilka vägar skall man då gå? Socialdemokraterna har själva tidigare varit inne på denna linje, när de kämpade för en låg ränta. Vi har föreslagit att räntefrågan skall behandlas i en skrivelse till regeringen och att bankofullmäktige efter överenskommelse med regeringen skall gå in för en räntesänkning. Det är ingen märklig teknik; den är möjlig att använda. Eller har herr Andersson den uppfattningen, att riksbanksfullmäktige — utan hörande av regeringen eller riksdagen — ensamma har att bestämma i denna fråga? Det är i så fall fel enligt vår mening.

Vi har inte skilt ut räntan från den ekonomiska politiken i övrigt, men vi har här fört fram en specialfråga. Vi har tagit nödiga hänsyn till förhållandena på kreditmarknaden, och vi anser att det finns alla möjligheter att nu kunna genomföra en räntesänkning.

Att staten inte lånar i affärsbankerna utan tvärtom tycker herr Andersson är ett alldeles utomordentligt bevis på god politik. Jag är inte så säker på det, ty att affärsbankerna får låna av staten förklaras kanske bara därav, att de kapitalinnehavare, som förut hade konton i affärsbankerna, nu har flyttat över dessa till staten, till »Spar 60» eller i obligationer med förmånligare räntesatser än dem affärsbankerna kunde ge. Kapitalinnehavarna har alltså fått ökade förmåner på statens bekostnad. De ökade ränteutgifter, som staten får genom dessa förmånliga erbjudanden, medför att ytterligare bördor läggs på skattebetalarnas axlar. Det är en ekonomisk lag, som inte ens herr Andersson kan förneka. Räntan drabbar därtill ensidigt. Det är av denna anledning, som vi föreslagit ett godkännande av vår motion.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag begärde ordet för denna replik var närmast att det föreföll som om herr An-

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

dersson i Ronneby missuppfattade mig, när jag talade om industrien. Jag avsåg i detta fall den mindre industrien. De stora industriföretagen är i regel självfinansierande och har inte samma känning av den höga räntan som den mindre industri, vilken i första hand måste förlita sig på lånat kapital.

Det förefaller ganska märkligt, att det för inte så många år sedan har förts en lågräntepolitik i vårt land. I dag är tongångarna helt annorlunda. I dag går det inte an att tala om sänkt ränta. Men jag vill, herr talman, än en gång fästa uppmärksamheten på alla dem i vårt land, som får känna av den tunga räntebördan. De är värda samhällets aktning i form av om möjligt en räntesänkning inom en ganska snar framtid.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att herr Hansson i Önnarp numera erkänner, att införandet av omsättningsskatten var ett riktigt led i vår ekonomiska politik. Även om erkännandet kommer litet sent, kan jag i alla fall säga så mycket, att herr Hansson och hans parti inte har någon som helst del i den åtgärden. Men den har i hög grad bidragit till den stabilisering av vår ekonomi, som vi i dag har i vårt samhälle.

Herr Nilsson i Gävle förvånar sig över att vi tycker att det är märkvärdigt att man här har föreslagit, att riksdagen i skrivelse skulle ge regeringen i uppdrag att förhandla med riksbanksfullmäktige om räntesänkning. Ja, detta strider emot den ordning som alltid rått här i landet. Det är riksbanken som svarar för räntesättningen, och det sker enligt praxis i samarbete med regeringen. Jag tror att det finns anledning att tänka igenom dessa problemställningar mer än en gång, herr Nilsson i Gävle.

Sedan konstaterar jag att herr Nilssons uttalanden om kapitalmarknaden lider av den bristen, att herr Nilsson inte inser vad det innebär, om staten

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

placerar huvuddelen av sitt penningbehov i långa eller korta pengar. Här har vi under en lång följd av år strävat mot att få en bättre lång kapitalmarknad, och 1960 var det år då vi fick ett verkligt genombrott. Vi fick då det stora lånet på över en miljard kronor. Vi fick en rad andra obligationslån emitterade, och vi fick »Spar 60», som fick ett gott mottagande hos småspararna och som kanske framför allt skapade förtroende hos dem för obligationssparandet. Den som inte vill erkänna de framgångar man nått tack vare penningpolitiken och finanspolitiken har inte så mycket intresse av att gå till grunden med de mycket besvärliga problem, som penningpolitiken och den ekonomiska politiken utgör.

Till herr Börjesson i Falköping skulle jag beträffande kapitalbehovet vilja säga, att genom statens minskade tryck på kapitalmarknaden har det blivit möjligt för småindustrien, framför allt genom hypoteksinstitutet och Industri kredit, att bättre tillgodose sitt kapitalbehov.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Andersson i Ronneby sade sig med tillfredsställelse konstatera, att jag numera erkänner omsättningsskatten såsom ett finanspolitiskt riktigt medel, glömde han att lägga till att jag sade: »liksom andra inkomstförstärkningar av budgeten hade varit».

Sedan vill jag kanske erinra herr Andersson om att när den första tanken på införandet av en omsättningsskatt presenterades skedde det av en helt annan anledning, ja närmast av skäl rakt motsatta dem man i dag motiverar den med. Den kom till för att klara den fulla systerställningen, för att skapa resurser för denna i ett vikande konjunkturläge. Men så svängde konjunkturen om, och då dög samma skatt att använda för det

rakt motsatta syftet. Det är en historie-skrivning av det faktiska förhållandet.

Sedan vill jag till herr Andersson ytterligare säga, att de ökade kraven på ränteeftergifter kanske talar sitt tydliga språk om hur nödvändigt det är att söka utnyttja alla möjligheter att komma ner till en lägre och något rimligare räntenivå.

Till sist vill jag hälsa herr Andersson välkommen i samma sällskap som det jag tillhör och där han tidigare så frejdigt har kämpat för en låg ränta.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! På kommunistiskt håll förstår vi mycket väl fördelen av att flytta över lånen från korta till långa. Det återstår bara för herr Andersson i Ronneby att bevisa, att sådana transaktioner inte skulle vara möjliga med ett diskonto vid 4 procent i stället för som nu vid 5 procent. En allmän räntesänkning förbjuder inte dylika transaktioner utan möjliggör dem lika väl som nu.

Till herr Andersson skulle jag vidare vilja säga, att vi upprepade gånger har föreslagit en räntesänkning. Vi kommer att göra det i fortsättningen också och vi kan inte godkänna den tes som herr Andersson gjort till sin, nämligen att riksbanksfullmäktige i ensamt majestät skall bestämma över detta.

Allra sist, herr talman, skall det bli mycket intressant att se när herrarna i centerpartiet avslår den kommunistiska motionen om räntesänkning för att minuten efteråt rösta för en räntesänkning.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Önnarp inbjöd mig till det förnämliga sällskap som numera tar hänsyn till de realpolitiska åtgärderna i fråga om inkomstförstärkande ting. Herr Hansson för-

söker komma ifrån omsättningsskatten genom att hänvisa till att jag glömt andra inkomstförstärkningar. Men av dem såg vi ingenting, som var av större betydelse för att bringa ordning i statsfinanserna, så att inkomsterna bättre skulle svara mot utgifterna.

För övrigt vill jag säga till kommunistiska partiets talesman här, att ingen över huvud taget exakt kan säga hur en kapitalmarknad reagerar vid fyra eller fem eller sex procent. Men alldeles uppenbart är räntan det pris vi betalar för kapitalet. Det är likaså alldeles uppenbart att den ränta, som gjort att vi kunnat gå över till en långfristig marknad, var det pris vi fick betala för kapitalet. Därmed har vi nått de vinster i samhället, att vi fått samhällsekonomisk stabilitet under en utomordentligt hög sysselsättning. Hade vi däremot fått en inflationsutveckling, hade vi betalat ett utomordentligt högt pris både för vår interna ekonomi och för vår möjlighet att konkurrera på världsmarknaden. Det var det priset regeringen inte ville betala, och det är därför som en mycket bestämd finanspolitik drivits i vårt land. Den har drivits i motsättning till oppositionen. Det är därför självklart, att jag hälsar det med utomordentligt stor tillfredsställelse, när herr Hansson i Önnarp säger, att han anser att den största stridsfråga som vi haft i detta avseende, nämligen omsättningsskatten, var ett riktigt drag i den ekonomiska politiken.

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Det var närmast med anledning av herr Börjessons i Falköping första anförande som jag begärde ordet.

Utskottet har givit uttryck för ett allmänt önskemål om en utveckling mot lägre ränta på längre sikt. Jag kan försäkra att betydelsen av den låga räntan inte har undervärderats av utskottet. Reservenarna däremot kräver en snar

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

anpassning av förutsättningarna för en penningpolitik med långsiktig räntesänkning som målsättning. Orsakerna till den höga räntan skulle vara en kvardröjande effekt av en alltför expansiv statlig utlåningspolitik.

Det är riktigt som sagts tidigare, att räntefrågan knappast kan diskuteras isolerad, utan att den ekonomiska politiken i stort beröres.

Det kan konstateras att statens upplåning under 1960 var cirka 900 miljoner kronor lägre än 1959 och att statens upplåning nu har skett på längre sikt. Ett femtonårigt obligationslån har emitterats mot 5,5 procent, vilket gav 1,1 miljarder kronor. Därigenom har upplåningen inom bankväsendet skurits ned i hög grad. Enligt vad riksbanksfullmäktige anför har de kommersiella krediterna från affärsbankerna ökat med cirka 700 miljoner under 1960. Ökningen är visserligen något mindre än tidigare, men den har helt säkert inneburit, att en kreditgivning till småföretagare och jordbrukare har kunnat bli möjlig. Man konstaterar också i fullmäktiges skrivelse, att marknaden har tillförts 300 miljoner kronor. Genom denna ökning av utrymmet på kapitalmarknaden har både Industrikredit och Hypoteksbanken beretts ökad tillgång till marknaden. Den senare institutionen har, som herr Andersson i Ronneby också nämnde, ökat sin utlåning med 75 miljoner kronor. Det torde numera, som väl är, vara accepterat av de flesta att räntepolitiken måste utgöra ett nödvändigt inslag i den ekonomiska politiken och att den likaså måste anpassas efter det ekonomiska läget och de förändringar som detta kan undergå.

Jag är övertygad om att vi på nytt kan komma i en situation då — och det skall vi väl hälsa med glädje — vi kan sänka räntan och få bevis för att den rörliga räntan är en tillgång i den ekonomiska politiken. Jag menar att det är riksbankens sak att bedöma hur hög räntan bör vara. Det kan man inte ta

Sänkning av riksbankens diskonto, m. m.

ställning till i detta sammanhang. Det är sådana ting som riksbanken lämpligen bör handha. Vi har här i riksdagen bara för någon vecka sedan behandlat dechargeutlåtandet, och riksdagen har godkänt detta. Det finns även av den anledningen ingen orsak att i dag inta någon annan ståndpunkt än vi gjorde för någon vecka sedan.

I statsverkspropositionen finns en tabell som visar upplåningen av staten och av kommuner, till bostadsbyggandet och till näringslivet. Det har visserligen gjorts några korrigeringar av de siffrorna på senare tid, men jag skall ändå be att få nämna dem som finns i statsverkspropositionen. De visar att statens upplåning 1959 var 1 925 miljoner kronor och att den 1960 sjunkit till 1 200 miljoner kronor. Bostadsbyggandet ligger på ungefär samma nivå som tidigare, likaså utlåningen till näringslivet, till vilket affärsbankerna visserligen har lånat ut 100 miljoner kronor mindre men övriga kreditinstitut i stället något ökat utlåningen. Utlåningen är nämligen exakt densamma 1959 och 1960. De siffrorna visar ju att staten och kommunerna dragit sig tillbaka något, medan däremot näringslivet och bostadsbyggandet fått del av lånemöjligheterna i samma utsträckning som tidigare.

Med det nu anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag är glad över denna debatt. Jag är glad över att vi i dag fått debattera räntan, och jag är absolut övertygad att även om vi motionärer inte vinner syftet med vår motion har vi i alla fall vunnit ett med den, nämligen att vi fört fram berättigade önskemål inför Sveriges riksdag. Jag vill också fastslå, att jag har den absoluta uppfattningen att räntan inte kan frälsa oss ifrån inflationen och skapa ett stabilt penning-

värde. För det ändamålet måste, ärade kammarledamöter, andra medel tillgripas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen meddelade, att proposition först komme att framställas beträffande motionen II: 95 och därefter beträffande de likalydande motionerna I: 262 och II: 222.

Motionen II: 95

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 95; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12, såvitt avser motionen II: 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda motion.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 180 ja och 14 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Motionerna I: 262 och II: 222

§ 14

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12, såvitt avser motionerna I: 262 och II: 222, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Torsten Mattsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 39 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Sedan besluten fattats anmälde herr Larsson i Borrby, att han vid rösträkningen beträffande motionen II: 95 av misstag kommit att rösta för bifall till motionen, men att hans avsikt varit att rösta för bifall till utskottets hemställan.

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående AB Industrikredits utlåningsverksamhet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 102 i första kammaren av herr *Stefanson* samt nr 128 i andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Darlin*, hade hemställts, att lån från AB Industrikredit, i större utsträckning än vad som för närvarande skedde, borde beviljas även i de fall lånebeloppet ej uppginge till den normerande lånegränsen.

Vidare hade i två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 488 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* samt nr 573 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om sådan ändring av bestämmelserna för Aktiebolaget Industrikredits utlåningsverksamhet att mindre företag bereddes ökade möjligheter att erhålla långfristig kredit i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 102 och II: 128 samt motionerna I: 488 och II: 573 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Mattsson* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 488 och II: 573 samt i anledning av motionerna I: 102 och II: 128 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om initiativ till förhandlingar mellan staten och övriga aktieägare i Aktiebolaget Industrikredit i syfte att bereda de mindre företagen ökade möjligheter att erhålla långfristig kredit från företaget.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I utskottets utlåtande erinras om att kreditmöjligheterna för de mindre företagen inte kan anses tillfredsställande. Detta har också uppmärksamrats av regeringen som tillsatt 1960 års företagskreditutredning och i sina direktiv för utredningen uppmärksammat de små och medelstora företagens problem. Den fortgående rationaliseringen av vårt näringsliv ställer stora anspråk på dess kapitalförsörjning. För de små och medelstora företagen kommer kapitalförsörjningen att vålla stora svårigheter. Dessa företags självfinansieringsförmåga är i allmänhet mindre och deras möjligheter till upplåning på den reguljära kreditmarknaden starkt begränsade i jämförelse med vad fallet är för de större företagens del.

Statsmakterna har medverkat i kreditgivning till de mindre och medelstora företagen genom vissa speciella lån till företagarföreningar och genom statliga lånegarantier.

Trots detta kvarstår för de mindre och medelstora företagen legitima finansieringsproblem som inte kan lösas. Med tillfredsställelse kan konstateras att vid överläggningen i Harpsund i fredags med småföretagarna utlovades — enligt vad som framkommit i tidningspressen — från regeringens sida förslag till nästa års riksdag om åtgärder för att tillgodose de mindre och medelstora företagens långfristiga kapitalbehov.

I avvaktan på förslaget synes det vara riktigt att söka åstadkomma sådana ändringar i AB Industrikredits utlåning, att de mindre företagens lånebehov bättre kan tillgodoses. Enligt av 1960 års riksdag godkända grunder för AB Industrikredit skall bolaget som regel icke lämna lån understigande 150 000 kronor. Denna spärregel utgör ett hinder för de mindre och medelstora företagen att erhålla långfristiga krediter. Visserligen kan sägas att det finns möjlighet till undantag och att krediter kan

beviljas även till lägre belopp än 150 000 kronor, men sådana krediter kommer att lämnas i ytterst begränsad omfattning. Och är det så som här framhållits av AB Industrikredit, att ingen låneansökan har avslagits på grund av att lånebeloppet understigit 150 000 kronor, varför skall man då ha denna spärregel?

Det har också gjorts gällande att antalet ansökningar om lån understigande 150 000 kronor är ytterligt litet. Detta är i och för sig icke så märkligt, emedan vetenskapen om att i grunderna för AB Industrikredit finns en bestämmelse, att man som regel icke skall utlämna lån till belopp understigande 150 000 kronor, utgör en begränsande faktor. Säkerligen har mången lånesökande ansett att det under sådana förhållanden är föga idé att söka lån i AB Industrikredit.

Det skulle ur de mindre och medelstora företagens synpunkt hälsas med tillfredsställelse att lånegränsen sänkes i nivå med den övre gränsen för lån ur statens hantverks- och industrilånefond. Från bankhåll göres gällande, att ett sådant förfarande skulle leda till väsentligt ökade omkostnader. Jag vill, herr talman, framhålla att jag icke helt delar denna uppfattning. Visserligen blir lånebeloppen lägre per låntagare och antalet låntagare väsentligt större, men samtidigt är det inte här fråga om någon större administration vid handläggningen av dylika lån. Oftast har kreditobjekten prövats av affärsbankerna tidigare, varför jag knappast kan anse att kostnaderna för kreditprövningen kommer att ökas genom att antalet låneobjekt blir större. Jag vill dock, herr talman, framhålla, att marginalen mellan inlånings- och utlåningsräntorna är av den storleksordningen att den borde vara tillräcklig för att täcka även de eventuellt ökade kostnader som skulle uppstå i och med att man vidgar klientelet och därmed får ett större antal lån.

Det bör i detta sammanhang observera-

ras, att när AB Industrikredit bildades år 1934, efter beslut av riksdagen, meddelades i direktiven att det skulle ha till uppgift att meddela medellånga och långfristiga krediter till näringslivet, främst de mindre och medelstora industriföretagen.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den vid bankoutsnittets utlåtande fogade reservationen.

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Vi torde alla vara överens om att det är av utomordentlig betydelse att även de mindre företagens kreditbehov kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Det är alltså inte nödvändigt att i och för sig diskutera den frågan.

I fjol fördes här i kammaren en principdebatt om AB Industrikredits verksamhet och jag förmodar att denna debatt inte nu behöver upprepas. Vad som i detta sammanhang kan vara av intresse är hur verksamheten har utvecklats efter riksdagens beslut föregående år. Debatten gällde då närmast samma sak som nu, nämligen den lånegräns av 150 000 kronor som har fixerats, men också frågan om fördelarna med den bundna ränta och den 20-åriga bindningstid, som AB Industrikredit tillämpade, i förhållande till bankernas obundna låneränta och 10-åriga bindningstid. Beträffande den första frågan hade reservanterna då samma uppfattning som nu, att 150 000 kronor var en alltför hög gräns, medan däremot den bundna räntan och den längre bindningstiden givetvis enbart utgjorde fördelar i detta sammanhang.

Från AB Industrikredits sida framhålls nu att även lån på belopp understigande 150 000 kronor har beviljats och att regeln om lånegränsen över huvud taget har tillämpats med viss generositet i de fall då den lånesökande kunnat prestera godtagbara säkerheter. Man säger att ingen låneansökan har avslagits därför att beloppet har

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

legat under 150 000 kronor. Detta torde också stå i överensstämmelse med den mening som utskottet och riksdagen gav uttryck åt i samband med fjolårets beslut.

Personligen anser jag det värdefullt att de olika låneärendena har blivit handlagda på ett sådant sätt. I det avseendet har alltså reservanternas synpunkter i stor utsträckning blivit tillgodosedda.

Vad beträffar bindningstiden säger AB Industrikredit att låntagarna som regel icke vill binda sina lån på längre tid än 10 år. Den frågan har inte heller aktualiserats i detta sammanhang.

Kvar står givetvis frågan om hur man, utöver vad banker, AB Industrikredit, företagarföreningar och andra kan ställa till förfogande, skall kunna skapa lånemöjligheter för de företagargrupper som här åsyftas, i den mån ytterligare behov kan anses föreligga. Här kommer naturligtvis ATP-fonderna in i bilden. Detta spørsmål har — som herr Börjesson i Falköping antydde — diskuterats de senaste dagarna, och det sitter också en utredning med statssekreteraren i finansdepartementet som ordförande, som handlägger dessa frågor. Till vilket resultat denna utredning kommer vet vi inte i dag. Om det skall bli ett nytt institut eller om AB Industrikredit skall ombildas på något sätt får vi väl anledning att ta ställning till i ett senare sammanhang. Jag hoppas att det då skall gå att komma fram till en ur alla parter synpunkt tillfredsställande lösning av detta problem.

Att i dag tänka sig en ombildning av AB Industrikredit tror jag skulle vara olyckligt. Man kan nog lugnt avvakta vad denna utredning kan komma till, i synnerhet som AB Industrikredit på det generösa sätt som skett har tillämpat de bestämmelser som nu råder inom ramen — förmodar jag — för det avtal som har träffats mellan bolaget och bankerna.

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Möjligheterna för de mindre och medelstora företagen att täcka sitt kapitalbehov är — som vi redan hört av de två föregående talarna — begränsade genom olika åtgärder och regleringar. Med tanke på de nya marknader som öppnats och de omställnings-, anpassnings- och rationaliseringsåtgärder som kommer att bli aktuella för att dessa företagargrupper skall kunna hävda sig i konkurrensen, ligger en förbättrad kapitalförsörjning för dem enligt min mening i både näringslivets och landets intresse.

Åtgärder som kan bli nödvändiga är självfallet utbyggnad och modernisering av verkstäder, omställning av produktionen till längre serier samt specialisering. Detta kräver kapital. I samma riktning verkar också de ökade anspråken på reklam- och distributionsapparaten, särskilt för de företag, som vill exportera och som därför också behöver ha ökad lagerhållning såväl inom som utom landet.

För att klara upp den kapitalförsörjning som erfordras härför krävs olika åtgärder. En sådan åtgärd är den i motion nr II:128 och I:102 föreslagna, nämligen att den vid föregående års riksdag beslutade utökningen av Aktiebolaget Industrikredit i större utsträckning än hittills kommer de mindre företagen till godo, bl. a. genom att lån även under 150 000 kronor beviljas.

Vid behandlingen i utskottet av ovan angivna motioner liksom även av motion nr II:573 av herr Hedlund m. fl. lämnades en klar redogörelse över Aktiebolaget Industrikredits verksamhet. Av denna framgick att ingen ansökan hade avslagits på grund av att lånebeloppet understigit 150 000 kronor. Detta framgår också tydligt av det till

utlåandet fogade yttrandet från Aktiebolaget Industrikredit där det heter: »Ingen ansökan har heller avslagits på grund av att beloppet understigit 150 000 kronor», och litet längre ned heter det beträffande motionärernas önskemål att bolagets styrelse i princip borde vara liberal i sina bedömningar när det gäller låneansökningar understigande 150 000 kronor: »Om därmed avses att sådana ansökningar i prövningshänseende skall vara likaberättigade med ansökningar å högre belopp behövs intet uttalande, enär detta förhållande redan föreligger.»

Med tillfredsställelse kan jag alltså konstatera, att den i motion nr 128 uttalade önskan om liberalare bedömning när det gäller låneansökningarna är tillgodosedda av Aktiebolaget Industrikredits styrelse. Vidare vet vi att en utredning, den s. k. Wickmanska utredningen, sysslar med dessa frågor och undersöker möjligheterna att bereda de mindre företagen ökad tillgång till kapital från bl. a. ATP-fonderna. Jag har anledning att tro, att denna utredning relativt snabbt kommer att lägga fram förslag om förbättrade åtgärder för dessa företag.

Detta betyder att de önsksningar, som uttryckts i den av mig inlämnade motionen i denna kammare och i den av herr Stefanson avgivna motionen i första kammaren, i görligaste mån för närvarande är tillgodosedda. I utskottets skrivning bekräftas också detta. När förslaget till densamma föredrogs stod det efter ett par justeringar fullt klart, att motionärernas önsksningar i stort var tillgodosedda. Mot denna bakgrund förefaller det mig anmärkningsvärt, att det till detta utlåtande har fogats en reservation, som efter vad jag kan förstå endast kan vara av demonstrativ eller propagandistisk karaktär. Ett bifall till reservationen skulle sannolikt bara förvirra och fördröja effektiva och eftertraktade lösningar på detta område. Även Sveriges

hantverks- och industriorganisations ledning är övertygad om att vi för närvarande bäst gagnar de mindre företagen, om vi här följer utskottet och möjligen samtidigt uttalar en förhoppning om att Aktiebolaget Industrikredit tills vidare fortsätter på den inslagna vägen och att den Wickmanska utredningen snarast presenterar förslag i här berörda frågor.

Med detta ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp) kort genmäle:

Herr talman! Denna reservation är ingen demonstration, det kan jag tala om för herr Nordgren. Vi reserverar tycker liksom motionärerna, att när det nu finns möjligheter att betala ut lån understigande 150 000 kronor, så kan man ta bort denna spärregel i Aktiebolaget Industrikredits direktiv. Varför skall denna spärregel finnas kvar?

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det finns två förhållanden, som väl är obestridliga när det gäller de mindre företagens kapital- och kreditsituation. Det ena är, att de mindre företagen i allmänhet har en mindre självfinansieringsgrad än större företag och därmed också relativt sett är mera beroende av lånat kapital. Den andra omständigheten som man också måste tillmäta stor vikt är att de mindre företagen får dras med dyrare räntekostnader och osäkrare kreditförhållanden än de större företagen i allmänhet, beroende på att de inte som de stora företagen har möjligheter att via obligations- eller aktiemarknaden skaffa sig långfristigt kapital. Om man har kortare krediter, får man inte bara större räntekostnader, utan man får också större osäkerhet i fråga om möjligheterna att behålla en kredit och att öka den.

Det var värdefullt att man i fjol vidgade lånemöjligheterna för AB Industri-

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

kredit. Men vi måste ändå allvarligt beklaga att man införde denna spärregel, att AB Industrikredit enligt avtalet mellan staten och de affärsbanker, som är intressenter i företaget, inte annat än i undantagsfall skall bevilja krediter under 150 000 kronor. Vi tog upp denna fråga inom centerpartiet i fjol och krävde en ändring, och vi har i år återkommit med en partimotion.

Här sägs visserligen — och utskottsmajoriteten åberopar detta — att man inte från AB Industrikredits sida avslagit någon ansökan om lån å lägre belopp än 150 000 kronor. Detta säger emellertid inte mycket. Det avgörande i detta sammanhang är hur stor frekvensen av sådana lån varit. När man i allmänhet vet att AB Industrikredit inte annat än i undantagsfall lämnar kredit på lägre belopp än 150 000 kronor, då underlåter man väl att söka kredit. I varje fall måste det, som herr Börjesson i Falköping sade, verka återhållande.

Nu är det visserligen sant att man gått in för en relativt liberal bedömning av de lån som legat under 150 000 kronor. Men det finns inga närmare uppgifter om frekvensen av dessa lån och inte heller några uppgifter — sådana är omöjliga att få — om i hur många fall låntagare skulle ha sökt lån om inte denna spärregel hade existerat.

Ett annat motiv som anfördes i fjol från utskottets sida och som i viss mån återkommer i år, även om det inte direkt sägs ut, är att om man vidgar dessa lånemöjligheter och även beviljar lån under 150 000 kronor i större utsträckning så kommer detta att leda till att AB Industrikredit tvingas att skaffa sig en större räntemarginal. Ett större antal mindre lån kommer nämligen att leda till större förvaltningskostnader, menar man. Jag sade det i fjol och jag säger samma sak i år: hela denna argumentation övertygar inte alls — i varje fall inte mig. Då AB Industrikredit har bottenkrediter och vidare kan samver-

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

ka med ett stort antal aktieägande affärsbanker med ett betydande antal kontor ute i landet, kan inte prövningen av krediter av denna karaktär bereda större besvär och kostnader. Det är ju ändå en väldig skillnad på kreditbedömningen vid mera toppbetonade krediter och bedömningen av den kreditgivning det här är fråga om.

För övrigt tycker jag att detta argument verkar litet märkligt. Det innebär att man skulle säga, att nu skall vi inte söka underlätta möjligheterna för dem som vill låna mindre belopp än 150 000 att få långfristig kredit. Även om man skulle lägga på dem en liten förvaltningsavgift måste ju ändå en långfristig kreditgivning i detta fall vara förmånligare än att lita till kortare krediter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I anledning av vad herr Nordgren framhöll vill jag säga, att jag tycker att det är litet märkligt mot bakgrunden av att herr Nordgren och de andra motionärerna i denna fråga begärt att man här skall få bättre lånevillkor för de mindre företagen och då närmast angripit lånegränsen på 150 000 kronor. När han nu säger att önskemålen är ganska väl tillgodosedda och t. o. m. påstår att ett bifall till reservationen kan försvåra en förbättring av de mindre företagens kreditmöjligheter i framtiden, är det en argumentation som inte verkar särskilt stark. Om man beslutar en ordning som på ett bättre sätt tillgodoser behovet av dessa krediter, då kan väl inte detta vara någonting annat än ett understrykande av att det här föreligger ett behov som måste tillgodoses. Att detta skulle verka försvårande för framtiden har jag verkligen svårt att fatta.

I detta anförande instämde herrar Jansson i Benestad, Börjesson i Glömminge, Svensson i Vä, Magnusson i Jönköping, Elmwall, Brandt i Sätilla, Björkänge, Eriksson i Bäckmora, Fälldin,

Larsson i Norderön, Nilsson i Tvärålund och Wahrendorff (samtliga cp).

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Som bekant föreligger det ett avtal mellan AB Industrikredit och affärsbankerna, där AB Industrikredit har att lämna sådan kredit som icke lämnas av affärsbankerna. Detta innebär alltså att affärsbankerna skulle lämna kredit på lägre belopp — i princip belopp som understiger 150 000 kronor. Detta har de faktiskt också gjort. Enligt uppgifter i pressen den senaste tiden har det inte förekommit att de avslagit några låneansökningar från detaljhandel, småindustri och hantverk, om god säkerhet kunnat ställas för lånen. I stället har de visat en viss återhållsamhet på andra håll. Den saken har omvitnats från flera banker på siststa tiden.

Jag vill ytterligare understryka att man på AB Industrikredit inte har avslagit andra låneansökningar än sådana, där man inte kunnat presentera den erforderliga säkerheten. Och det kan ju inte vara AB Industrikredits fel att lånen inte sökts — vilket herr Eliasson i Sundborn här antydde.

Vidare är det klart, att om vi ökar lånemöjligheterna till att omfatta även lån av små belopp, så stiger förvaltningskostnaderna. Inte heller kan det vara i överensstämmelse med avtalet att låta affärsbankerna utreda de lånesökandes ekonomiska situation och sedan överlämna ansökningarna till AB Industrikredit, som har att lämna de begärda lånen. Det som herr Eliasson här förordar tror jag skulle leda till ökade administrationskostnader, vilket i så fall motverkar det syfte man här vill främja.

Det har också antytts att finansministern skulle vara beredd att inrätta ett hypoteksinstitut, som skulle tillmötesgå just de önskemål som herr Eliasson och andra talare här har givit uttryck åt. När den utredningen kommer — vil-

ket enligt vad som antytts i olika sammanhang kan ske relativt snart — så kanske vi kan få en lösning efter de riktlinjer som reservanterna föreslagit. Men i dagens situation föreligger inga skäl att ändra det avtal och den lånepraxis som AB Industrikredit nu tillämpar.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag kom osökt att tänka på en herre, som i en viss situation fick rådet av sin hustru att inte komma med så många förklaringar, »för det gör bara allting värre».

Herr Boija nämnde det avtal som här gäller mellan affärsbankerna och staten, och vad det innehåller vet vi alla. Jag vill fråga herr Boija om det var ett intresse från affärsbankernas sida att skriva in den 150 000-kronorsregel som det här talas om? Enligt de uppgifter jag fått förelåg det inte några särskilda önskemål från affärsbankernas sida att få den regeln inskriven. Följaktligen har jag inte heller fått den uppfattningen att affärsbankerna skulle ställa sig ovilliga till en ändring på den punkten. Jag har en känsla av att regeln mera har kommit till i hastigheten.

Sedan återkom herr Boija till att AB Industrikredit inte har avslagit några lån. Då vill jag än en gång påpeka att det inte säger någonting om frekvensen, ty en del presumtiva låntagare har underlåtit att söka lån, därför att de har känt till denna regel.

Ja, men detta kan inte vara AB Industrikredits fel, säger herr Boija. Nej, det är möjligt. Men då är det väl riksdagens fel, eftersom majoriteten här har beslutat att den regeln skall stå kvar i avtalet.

Herr Boija försöker också bevisa litet för mycket, när han säger att förvaltningskostnaderna blir större om vi ökar långivningen till att omfatta även mindre belopp. Men menar herr Boija då att vi av det skälet aldrig i någon större utsträckning skall ge de mindre före-

AB Industrikredits utlåningsverksamhet

tagen lån under 150 000 kronor? Herr Boija får väl bestämma sig för om han vill det ena eller det andra.

Man kan inte å ena sidan säga att man vill tillgodose önskemålen om lån och samtidigt å andra sidan avstyrka detta på grund av att förvaltningskostnaderna blir något större — vilket jag medger att de kan bli. Men jag har påpekat att denna ökning av förvaltningskostnaderna endast kan röra sig om en obetydlig del av en procent. Här är det fråga om bottenkrediter, och affärsbankerna kan utnyttja sina lokala kontor för att skaffa upplysningar om dessa icke toppbetonade krediter.

Herr Boija säger — och det bevisar att hans förklaringar är väl många — att affärsbankerna skall inte göra dessa undersökningar kostnadsfritt. Nej, det har jag aldrig ifrågasatt. Vi kan ju inte ha en förvaltningsavgift för att täcka AB Industrikredits kostnader och samtidigt säga att affärsbankerna skall göra detta arbete gratis. Det var inte så jag argumenterade, herr Boija!

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Endast ett par ord till. Jag vill bara understryka att i samband med det avtal, som träffades i fjol, ökade Industrikredits utlåningsmöjligheter betydligt, och det har säkert också haft sin utomordentliga betydelse för just dem som där söker sina lån.

Sedan måste ju Industrikredit ha en sådan portfölj att man kan uppta lån både på obligationsmarknaden och i ATP-fonderna.

Till sist vill jag säga att jag tror att Industrikredit har de billigaste tänkbara administrationskostnaderna, vilket naturligtvis kommer låntagarna till godo.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den

Minskning av kostnaderna för riksdagstrycket

förra propositionen vara med överbä-
gande ja besvarad. Herr Börjesson i
Falköping begärde emellertid votering,
i anledning varav efter given varsel föl-
jande voteringsproposition upplästes
och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller
bankoutskottets hemställan i utskottets
utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit
den vid utlåtandet fogade reservationen
av herrar Torsten Mattsson och Börjes-
son i Falköping.

Sedan kammarens ledamöter häref-
ter intagit sina platser och voterings-
propositionen blivit ännu en gång upp-
läst, verkställdes omröstning genom
uppresning. Herr förste vice talmannen
tillkännagav, att han funne flertalet av
kammarens ledamöter hava röstat för
ja-propositionen. Herr Börjesson i Fal-
köping begärde emellertid rösträkning,
vadan votering medelst omröstnings-
apparat verkställdes. Därvid avgåvos
170 ja och 39 nej, varjämte 2 av kam-
marens ledamöter förklarade sig avstå
från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan.

§ 15

Föredrogs bankoutskottets utlåtande
nr 14, i anledning av väckt motion om
förlängning av preskriptionstiden för
uttagande av premieobligationsvinster.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16**Minskning av kostnaderna för riksdags-
trycket**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande
nr 15, i anledning av väckt motion om

minskning av kostnaderna för riksdags-
trycket.

Sedan utskottets hemställan föredra-
gits yttrade:

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! Fru Sjövall och jag har
motionerat om att kanslideputerade
skall få i uppdrag att ta ett krafttag för
att sanera floran av tryck i riksdagen.

Bland annat har vi föreslagit, att frå-
gan om snabbprotokollen återigen skall
tas upp, denna gång förslagsvis så att
man gör dem definitiva i någon form.
Kanslideputerade vitsordar möjligheten
till en besparing av nära 80 000 kronor
per år bara på denna punkt men är för
närvarande inte beredda att tillstyrka
ett införande av anordningen. Utskot-
tet berör märkligt nog över huvud ta-
get inte spörsmålet utan nöjer sig med
en allmän platonisk förhoppning om att
riksgäldskontoret och kanslideputerade
följer utvecklingen.

Den enda ljuspunkten är att Nordiska
rådet äntligen tvingats överväga litet
rimligare proportioner åt sin andes
stämma i världen.

Det är beklagligt att inte utskottet
kommit med bestämda påpekanden,
som om ett par veckor kunde följas av
anslagsnedskärningar på huvudtiteln
Riksdagen och dess verk.

Jag har, herr talman, i detta samman-
hang intet yrkande.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Med hänvisning till ut-
skottets motivering ber jag att få yrka
bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bi-
föll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs första lagutskottets utlå-
tande nr 19, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag

Tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18**Tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! I egenskap av motionär i detta ärende ber jag att få foga några få ord till kammarens protokoll.

Utskottet har glädjande nog anslutit sig till min uppfattning, att det är önskvärt att den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t avges så tidigt, att riksdagens ledamöter har tillfälle att utnyttja den allmänna motionstiden i början av varje riksdag för att motionsvis lägga fram förslag, föranledda av det sätt på vilket riksdagsskrivelserna blivit behandlade av Kungl. Maj:t, speciellt om en skrivelse inte blivit slutbehandlad.

Det sägs nu i utskottets utlåtande att några olägenheter inte uppkommit av att årsredogörelsen, som ju tillika är en redovisning för icke slutbehandlade ärenden inom Kungl. Maj:ts kansli, numera kommer på riksdagens bord först vid månadsskiftet januari—februari, alltså efter den allmänna motionstidens utgång. Men att några olägenheter inte påtalats måste väl hänga samman med att nuvarande ordning tillämpats bara ett par år och erfarenheter därför ännu inte hunnit samlas för ett bedömande av hur denna ordning verkar.

Utskottet säger vidare att riksdagsledamot kan genom interpellation eller enkel fråga rikta uppmärksamheten på Kungl. Maj:ts handläggning av en riksdagens skrivelse, om han finner anledning härtill. Ja, det är naturligtvis riktigt. Det föreligger bara det väsentliga hindret för en riksdagsledamot att i riksdagen ta upp ett sådant förhållande, att han ju inte kan ställa något yrkande, om han inte haft tillfälle att lägga fram en motion. Och det rör sig inte bara om närmast föregående års riksdagsskrivelser! I årets berättelse finns förtecknade ett stort antal oavslutade ärenden hos Kungl. Maj:t som anhängiggjorts av riksdagen för många år sedan — ett ärende för så länge sedan som 1924. Nog kan det väl ibland finnas behov av att väcka en motion i så gamla ärenden.

Liksom utskottet vill jag nu uttala den förhoppningen, att författningsutredningen tar upp och söker lösa även denna fråga. Det är bara beklagligt att vi då torde få räkna med en ganska lång väntetid.

Eftersom ett enhälligt utlåtande från utskottet föreligger avstår jag, herr talman, från att ställa något yrkande.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till de synpunkter som herr Wiklund i Stockholm framfört. Jag vill emellertid framhålla att utskottets skrivning åtminstone på en punkt är vilseledande. Det står: »De i redogörelsen förtecknade spörsmålen har alltså redan varit föremål för riksdagens behandling.»

Låt mig ta ett exempel! 1942 avlog riksdagen, sedan motion väckts, en proposition rörande kontroll av insamlingar och begärde en ny proposition. Under samtliga år efter 1942 har det i redogörelsen stått att frågan varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Ja, det är tjugo år sedan propositionen avslogs, och ingen ny proposition har

Tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

lagts fram. Skulle man läsa utlåtandet efter bokstaven finge man uppfattningen, att det behövs inte mer än att det i redogörelsen talas om att ärendet varit under regeringens prövning! Det är en underlig metod att behandla ett riksdagens ställningstagande. Riksdagen avslår en proposition och begär — fullt klart — en ny proposition, men någon sådan kommer inte på tjugo år. Riksdagen nöjer sig med beskedet att spörsmålet har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Men så är inte fallet — tvärtom har riksdagens mening klart åsidosatts.

Det var verkligen inte avsikten med den för två år sedan väckta och bifallna motionen att regeringen inte skulle upplysa om vad den gjort med anledning av riksdagens skrivelse. I själva verket ges ingen upplysning alls, om man säger att frågan är under regeringens prövning. Prövningen kan innebära att Kungl. Maj:t inte gjort ett dugg i frågan. Den kan också innebära att Kungl. Maj:t gjort åtskilligt som inte talas om. Så var exempelvis fallet när det gällde en utredning rörande näringsvärdet hos smör respektive margarin; i detta ärende företogs vissa åtgärder av Kungl. Maj:t.

Hela denna redogörelse med terminologien om att den och den frågan är under regeringens prövning ter sig ganska meningslös. Ibland kan det vara fråga om att regeringen vill men icke kan en sak, ibland vill den inte genomföra vad riksdagen beställt. Det är betydelsefullt för en motionär att få veta hur det förhåller sig härmed.

Det heter i utskottsutlåtandet att riksdagsledamot kan interpellera. Men interpellerar man kan svaret från regeringsbanken bli att frågan är föremål för prövning. Så går decennierna och ingenting görs. Det kan inte anses underlätta riksdagens arbete, att riksdagen inte får reda på hur Kungl. Maj:t uppfattar riksdagens skrivelser. Det enda

riktiga är att närmare redovisa, vilka åtgärder som vidtagits.

Det kan förekomma att ett ärende ligger inne i någon låda, så att en efterträdande departementschef inte vet någonting om vad företrädaren gjort, och riksdagen har kanske icke heller några handlingar som visar vilken behandling frågan kan ha varit föremål för. Tolkas det enhälliga utskottsutlåtande som föranledde att JO befriades från uppgiften att lämna redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser på detta sätt, så har man ingenting vunnit. Tvärtom har riksdagens i en parlamentarisk stat oavvisliga plikt att ta reda på, hur regeringen behandlar riksdagens skrivelser, helt bagatelliserats. Utskottet borde ha kunnat uttrycka sig mycket klarare.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Utskottet är, vilket också framgår av utlåtandet, helt ense med motionären om att det är ett stort intresse för riksdagen att så snart som möjligt få del av denna redogörelse för hur Kungl. Maj:t har behandlat riksdagens skrivelser. Men — som vi också framhållit i samma utlåtande — några olägenheter har inte framkommit av att redogörelsen lämnas först vid denna senare tidpunkt. Det är möjligt att motionären har rätt när han säger att detta kanske beror på att denna ordning bara har tillämpats några få år. Eftersom riksdagen så sent som förra året tog ställning till denna fråga, har vi i utskottet dock ansett det onödigt att ta upp den på nytt. Det kan också hända att om ifrågavarande redogörelse krävts till en tidigare tidpunkt, detta skulle ha inneburit att redogörelsen inte omfattat hela den tid som den skall avse. Detta skulle ju också innebära vissa nackdelar.

Vidare vill jag till herr Braconier säga att om det nu inte är möjligt att motivera med anledning av att Kungl. Maj:ts

Lagen om semester, m. m.

redogörelse kommer efter motionstidens utgång, och om man inte är nöjd med möjligheten att framställa interpellationer och frågor, kan man vänta till ett följande år och motionera. Då det gäller frågor som ligger långt tillbaka i tiden, såsom det av herr Braconier anförda exemplet, kan ett eller annat års dröjsmål inte ha nämnvärd betydelse.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Vad fru Gärde Widemar säger är alldeles riktigt under den förutsättningen att regeringen meddelar vad det innebär att en fråga är under Kungl. Maj:ts prövning. Detta kan innebära att frågan verkligen tagits upp till prövning. Men att en fråga ligger hos Kungl. Maj:t i ett par decennier utan att någonting blir gjort är en helt annan sak. Hennes resonemang skulle kunna leda till att riksdagsledamöter motionerade varje år. Men det var bara för några dagar sedan som herr Brandt i Aspabruk yttrade: Varför skall man lämna så många motioner under ett år då det inte skall bli val?

Denna brist på respekt för riksdagens prövningsrätt tar sig också uttryck i att man ofta säger att statsråden är så betungade av arbete att det är olämpligt att framställa frågor och interpellationer till dem. Åsikter av detta slag framförs ideligen. Hur skall vi egentligen bete oss för att få upplysningar och klarhet, om vi nöjer oss med utskottets skrivning: »De i redogörelsen förtecknade spörsmålen har alltså redan varit föremål för riksdagens behandling.» Det har de visst inte varit. Det kan väl heller inte vara utskottets mening att vi i varje ärende skall interpellera för att få besked och klarhet. Det hade varit bättre om utskottet hade sagt ifrån, att vi förväntar klara besked från regeringen om vad som har

gjorts med anledning av riksdagens skrivelser.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! I ett sådant fall som herr Braconier nämnde förefaller det mig lämpligast att fråga vederbörande statsråd om vad som har blivit gjort.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har sagt att denna fråga prövades förra året. Detta är inte riktigt. Utskottet konstaterar det med följande ord: »Frågan, huruvida omläggningen kunde inverka på riksdagsmännens möjligheter att granska redogörelsen, synes däremot icke ha upptagits till övervägande.»

Det är just den frågan min motion gäller. Jag tycker att utskottets skrivning är positiv; utskottet delar helt min uppfattning. Jag kan bara åter uttala förhoppningen att frågan blir behandlad i det förslag som författningsutredningen kommer att framlägga.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Lagen om semester, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående lagen om semester, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) motionen nr 6 i andra kammaren av herr *Andersson* i Linköping angående kvalifikationsreglerna för semester,

2) motionen nr 186 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.* om förbättring av lönen under semester, samt

3) motionen nr 430 i andra kammaren av herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Löfroth* om fyra veckors semester för vissa arbetstagargrupper.

Lagen om semester, m. m.

I *motionen II: 6* erinrades om att med dag, å vilken arbete utförts, jämfördes dag, varunder arbetstagaren under pågående anställning varit oförmögen till arbete på grund av sjukdom, dock att dag, som inföll efter det arbetstagaren till följd av sjukdom varit frånvarande från arbetet under sammanlagt 90 dagar av kvalifikationsåret, jämfördes endast om arbetsförmågan föranletts av yrkesskada. Motionären framhöll, att regelns utformning innebure att en arbetstagare, som drabbades av ett olycksfall i början av kvalifikationsåret medförande arbetsförmåga under 90 dagar, inte finge räkna därefter infallande sjukdomstid till någon del som semesterkvalificerande. Då det enligt motionären saknades skäl att semester-rätten skulle påverkas av ordningsföljden mellan sjukdom och olycksfall föreslog han »att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att den år 1960 tillsätta utredningen för översyn av semesterlagen får i uppdrag att pröva denna fråga».

I *motionen II: 186* yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning och förslag i syfte att nå en förbättring av semesterlönen, eventuellt genom att den göres avdragsgill i skattehänseende upp till en viss gräns». Utskottet hade hos motionärerna inhämtat, att de med uttrycket »semesterlönen» avsett lönen under semester.

I *motionen II: 430* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om förslag till 1962 års riksdag om förlängning av semestertiden till fyra veckor för de grupper av arbetstagare, särskilt gruvarbetare, som har pressande eller hälsofarligt arbete».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med bifall till motionen II: 6 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det uppdroges åt den år 1960 tillsatta semesterutredningen att pröva den i 7 § andra stycket b)

semesterlagen intagna bestämmelsen om jämförande av sjukdag med dag under vilken arbete utförts i enlighet med vad utskottet anfört;

B. att motionen II: 430 icke måtte föranleda någon annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att motionen överlämnades till semesterutredningen för kännedom; samt

C. att motionen II: 186 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Under den senaste valkampanjen hade regeringspartiet en mycket färgglad och uppfriskande affisch med propaganda för fyra veckors semester. Men vi skall inte tro att detta — även om det väckte allmän tillfredsställelse hos framför allt industriarbetarna — mottogs med odelade känslor. Det har rapporterats från arbetsplatserna att arbetarna där omedelbart tog upp frågan och menade att den fjärde veckan naturligtvis skulle försvåra finansieringen av semestern. Det fanns t. o. m. de som menade att det vore bättre att arbetarna fick en månads extra semesterersättning för att kunna finansiera treveckorssemestern än att de fick en fjärde semestervecka. Detta resonemang kan inte utan vidare godkännas. Riktigare är att försöka ordna finansieringen av semestern på ett bättre sätt än genom de bestämmelser i detta avseende som återfinns i semesterlagen. Det är alldeles uppenbart att om människor skall få rekreation och vila under semestern, räcker det inte med att vederbörande får den lön som han eljest uppbär, utan det fordras väsentligt mycket mer. Då vi med ledning av den offentliga statistiken kan se att många arbetare har så dålig lön att de praktiskt taget lever ur hand i mun, intar frågan om finansiering av semestern givetvis en central position i arbe-

Lagen om semester, m. m.

tarnas resonemang kring semesterför-månen. Det är därför vi i motion II: 186 har yrkat på en utredning i syfte att nå en förbättring av semesterlönen. Vi har framhållit att detta eventuellt skulle kunna ske genom att semesterlönen görs avdragsgill vid beskattning — dock endast upp till en viss gräns för att förhindra att direktörer och likställda med stora löner, blir oskäligt gynnade.

Utskottet har ställt sig avvisande, och det i en form som gör att jag inte kan värja mig mot misstanken att utskottets ledamöter inte har tagit del av motionens innehåll eller i varje fall inte sökt analysera vad vi menar i den här frågan. Det borde inte vara andra lagutskottet obekant att detta är en lagstiftningsfråga i första hand, ty lagen innehåller bestämmelser som klart utvisar efter vilka grunder semesterlön skall utgå, i det att man talar om att för det stora flertalet arbetare skall kvalifikationsårets genomsnittslön läggas till grund för bedömandet av semesterlönen det kommande året.

Det sägs klart ifrån i § 14 att lön skall utgå under semestern. Principen är redan fastslagen. Det kan alltså inte som utskottet skriver i första hand vara en fråga som skall avgöras av arbetsmarknadens parter. Lagen rör grunderna för semesterlönens utgående.

När man spikat att lönen under kvalifikationsåret skall ligga till grund för beräkningen av den lön som skall utgå under semestern, så kan man ju också lagstifta om att det skall vara lönen under det år semestern infaller som skall vara utslagsgivande. Därför begriper jag inte varför utskottet då kommer med en rad — ursäktat att jag säger det — plattityder såsom att detta inte är någon lagstiftningsfråga utan en fråga som får göras upp mellan parterna på arbetsmarknaden. Det resonemang som håller inte. Just detta att det är fastställt i lagen efter vilka grunder semesterlönen skall utgå, är ett hinder för att saken kan göras upp mellan parterna på arbetsmarknaden.

Det är ett ganska enkelt resonemang utskottet för när det säger att riksdagen vid tidigare tillfällen, senast 1948, hade att ta ställning till motioner av liknande innebörd och att dessa motioner har avslagits. Ingenting har alltså inträffat på dessa 13 år som skulle kunna föranleda ett annat ställningstagande. Det är ett mycket enkelt och schablonmässigt resonemang, som tyvärr återkommer också i andra sammanhang från andra utskott. Man har tillägnat sig vissa standardformuleringar för att komma ifrån motioner som inte är så behagliga ur utskottens synpunkt. Jag kan inte godkänna utskottets motivering.

Dessutom har vi ju även pekat på att man eventuellt skulle kunna göra semesterlönen avdragsgill vid beskattningen. Utskottets motivering för sitt avstyrkande håller inte där heller, ty vi visar ju på en utväg som inte arbetsmarknadens parter kan bestämma över utan som måste beslutas av statsmakterna.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till motion nr II: 186.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Senander att vi inom andra lagutskottet har noggrant studerat den motion som behandlas i detta utlåtande och som herr Senander själv har kommenterat i sitt anförande. Men vi har, även om herr Senander har en annan uppfattning, kommit till det resultatet att frågan om lönen under semestern närmast är en löneteknisk fråga och att det ankommer på parterna på arbetsmarknaden att träffa överenskommelse om vilka löneförmåner som skall utgå utöver semesterlagens grunder. Det framgår ju klart av semesterlagen att bestämmelserna där kan uppfattas som minimibestämmelser. Det är till och med i semesterlagen utsagt att parterna på arbetsmarknaden kan träffa överenskommelse om annan lön under semestern.

Vad sedan beträffar det något vagt formulerade yrkandet i motionen att semesterlönen eventuellt skulle kunna göras avdragsgill vid beskattningen, så vill jag bara säga herr Senander att den delen av motionsyrkandet inte ligger inom andra lagutskottets kompetensområde. Den hör närmast hemma i skattelagstiftningen.

Med hänvisning till vad jag anfört och till vad som anförts i utskottsutlåtandet ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Utskottets talesman försäkrar att utskottet noggrant har studerat motionen. Det har jag ingen anledning betvivla, eftersom jag nu fått officiell bekräftelse på det. Det är bara tråkigt att det inte visar sig i utskottsutlåtandet att så varit fallet.

Vad sedan beräffar vårt förslag eller rättare sagt vår antydan om att man skulle kunna göra semesterlönen avdragsgill vid beskattningen upp till en viss gräns, så känner vi mycket väl till att detta inte hör hemma på andra lagutskottets kompetensområde. Det ligger ju under bevillningsutskottet. Men det finns ju något som heter sammansatt utskott. Om man verkligen haft intresse för saken så hade man ju kunnat ordna så att den behandlats av ett sammansatt utskott.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 186 av herr Senander m. fl.; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 20

Ändringar i 27 § värnpliktslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om ändringar i 27 § värnpliktslagen.

I en inom andra kammarerna väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 231, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hamilton* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 27 § värnpliktslagen måtte omarbetas i följande avseenden:

1) bestämmelsen om utbildningstid för den som sökt fast anställning såsom reservofficer vid armén borde borttagas.

2) bestämmelse om att uttagning till officersutbildning endast finge ske efter frivilligt åtagande av den värnpliktige borde införas.

3) bestämmelse om att den som frivilligt åtagit sig förlängd utbildning under vissa förutsättningar skulle kunna befrias därifrån borde införas.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, II: 231, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils Elowsson* och *Axel Svensson*, fru *Carlqvist* samt herrar *Magnusson*, *Nilsson* i Göteborg, *Odhe* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motion, II: 231, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Så sent som vid fjolårets riksdag behandlades i anledning av en kunglig proposition med förslag till ändring av värnpliktslagen det spörsmål vi nu har framför oss. Riksdagen avlog då motionsvis framförda förslag och biföll propositionen oförändrad.

Ändringar i 27 § värnpliktslagen

Riksdagens beslut i föl om ny befälsordning medförde, att utbildningstiden för samtliga befälskategorier ökades. För de aktiva officerarna beslutades bl. a. en obligatorisk krigshögskolekurs, och för de värnpliktiga officerarna ökades utbildningen med två särskilda övningar. Det var naturligt att även reservofficerarnas utbildning förbättrades. De har en mycket viktig roll i krigsorganisationen, främst som kompanichefer vid stridande förband. Beslutet medförde att reservbefälets utbildningstid blev 200 dagar längre än de värnpliktiga officerarnas. Tidigare var reservofficerarnas utbildning endast några månader längre än de värnpliktiga officerarnas. Förlängningen av utbildningstiden ansågs av alla instanser nödvändig för att chefskapet på kompanichefsnivå skulle kunna upprätthållas.

Nu säger motionärerna och utskottsmajoriteten, att den förlängda utbildningstiden binder officerarna hårdare än tidigare och att ändringar i den enskilda officerens levnadsvillkor kan inträda under utbildningstiden, varför vederbörande icke bör vara bunden av skyldighet att fullfölja en påbörjad utbildning som reservofficer.

Det är ett ensidigt betraktelsesätt, som kan leda till en sådan uppfattning. Man kan med skäl fråga, hur situationen skulle bli, om reservofficersaspiranter när som helst skulle kunna avbryta sin utbildning. Inte vittnar utskottets ställningstagande om någon särskilt realistisk syn på försvarets oundgängliga behov av välutbildat befäl. Det är riktigt, att reservbefälet principiellt räknas till kategorien fast anställda och åtnjuter vissa förmåner som de aktiva officerarna har. Men man bör inte driva denna jämförelse för långt. Reservbefälets situation är mer lik de värnpliktiga officerarnas. De tjänstgör för egen utbildning och är ej utbildare som de aktiva. Liksom de värnpliktiga officerarna har de en frivillig men bindande utbildning utöver den som till-

kommer övrigt värnpliktigt befäl. Även om denna utbildning är frivillig måste den vara bindande, om man skall kunna planera utbildningen och nå fram till en tillräcklig kunskapsnivå för denna befälskategori. Det må ju i och för sig vara önskvärt, att den enskilde tillförsäkras så stor frihet som möjligt, men det får inte leda till att samhället lägger ned stora kostnader på en utbildning som inte kan fullföljas.

Den nya ordning som beslutades i föl har ännu inte tillämpats så lång tid, att man fått någon erfarenhet att bygga på. För reservofficerarnas vidkommande innebar fjolårets beslut att pensionsförmånerna utbyttes mot premier under utbildningstiden. I stället för att erhålla gottgörelse långt fram i tiden, får reservofficerarna nu sin belöning i icke så obetydliga belopp under själva utbildningstiden. Detta bör bedömas som en positiv faktor när det gäller att locka lämpliga sökande till reservofficersutbildning, även om denna blir något mer omfattande än tidigare. Men ännu vet man som sagt ingenting om verkningarna av beslutet, och det skulle vara synnerligen oklokt att på så lösa grunder som andra lagutskottet anfört redan nu ta upp frågan om reservofficersutbildningen till ny prövning.

I motionen sägs bl. a., att den som frivilligt åtar sig en förlängd utbildning under vissa förutsättningar bör kunna befrias därifrån. Jag har redan framhållit vilka konsekvenser detta skulle kunna få.

Men i detta sammanhang synes utskottet utgå ifrån att den, som förklarar sig villig att undergå viss utbildning, skall tvingas fullgöra densamma under alla förhållanden. Jag vill erinra om att den frivilliga, bindande uttagningen till värnpliktig officer redan nu kan avbrytas av medicinska, sociala eller andra skäl. Den kan hävas av militära chefer och i sista hand prövas av Kungl. Maj:t. Utskottet förmenar att tvånget att under alla förhållanden fort-

Ändringar i 27 § värnpliktslagen

sätta utbildningen skulle få rekryteringshämmande verkningar. Detta har inte och kan inte utskottet bevisa. Men för att lugna motionären och utskottets majoritet kan jag hänvisa till att samma motion, som det här gäller, under fjolåret prövades av statsutskottet också av organisatoriska och ekonomiska skäl. Statsutskottet framhöll i sitt yttrande över de motioner, som därvid behandlades, att »utskottet vill framhålla att därest utvecklingen skulle besanna de farhågor beträffande rekryteringsutfallet, som yppats i de föreliggande motionerna, utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag till ändringar i tjänstgöringsförhållandena och förmåner, som i så fall kunna befinnas vara erforderliga».

Jag menar att denna utskottets mening till Kungl. Maj:t att iakttaga, hur rekryteringen till officersutbildningen utvecklar sig, sålunda för närvarande bör vara till fyllest för att lugna både motionären och utskottet.

Av vad jag här har anfört, herr talman, framgår att reservanterna anser det mindre välbetänkt att på så lösa grunder och så svaga skäl, som utskottet här presenterat för sin ståndpunkt, riva upp fjolårets beslut i denna fråga. Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! Det spörsmål, som beröres i denna motion, är kanske i största utsträckning av närmast rent lagteknisk natur. Det är, som säkerligen även herr Nilsson i Göteborg erinrar sig, så att propositionen i fjol om reservofficersutbildningen kom till — jag vill inte påstå i hast men i sista minuten — för att hela denna fråga skulle kunna lösas i laga tid. Det förekom dragningar åt olika håll både under utarbetandet av propositionen, i utskottet och i kamrarna. Det erkändes redan då, att det fanns en del inadvartenser. Det

var bl. a. därför, som statsutskottet, såvitt jag fattade situationen rätt, för att slippa skriva om Kungl. Maj:ts proposition fogade in brasklappen om att man kanske kunde ordna det hela framdeles, om det skulle visa sig uppstå olägenheter.

Det rör sig väl inte här om så särskilt märkvärdiga saker. Vi har 1960 års värnpliktsutredning, som skall granska värnpliktslagen. Utskottet har då tyckt, att det kunde vara lämpligt, när det redan finns en utredning, att denna tar upp och granskar de uppslag som framkommit.

Det finns någon sak, som jag möjligen skulle vilja peka särskilt på, nämligen att vi skall vara på det klara med att utbildningen av fast anställd personal i staten, både civil och militär, regleras på annat sätt än i lagen. Enda undantaget såvitt jag vet är reservofficerarna vid armén. Reservofficerarna vid marinen och flygvapnet har inte sina utbildningsvillkor reglerade i värnpliktslagen. Det är en inkonsekvens, som bör rättas till, men det är närmast en ordningsfråga.

Beträffande spörsmålet, som herr Nilsson var inne på och som i viss mån utgör grunden för att en reservofficersaspirant skall kunna medges att sluta innan de 380 dagarnas utbildning är till ända, förhåller det sig kanske så, att en aspirant inte är, som måhända en del av kammarens ledamöter skulle kunna tro, en 18—19-årspojke, som skall börja göra sin första tjänstgöring. En reservofficersaspirant har numera gjort sin värnpliktsutbildning och skall ovanpå den obligatoriska utbildningen fullgöra ytterligare 380 dagars utbildning. Detta åtar han sig frivilligt. Det kan naturligtvis, när det gäller personer i den ålder det här är fråga om, hända en del beträffande deras privatliv. Våldsamma förändringar kan inträffa i deras försörjningsbörda, vilka kan vara ett fullgott skäl för en dispensgivning. Men det kan också uppstå den situatio-

Ändringar i 27 § värnpliktslagen

nen, att fysiska omständigheter — inte direkta skador men nedsättning av vissa fysiska förmögenheter — hos en aspirant som visserligen inte hindrat honom från att bli antagen men dock är sådana att han sedan inte kan medges officersbefordran. Om aspiranten vet detta kanske ett helt år innan han skall bli officer, är det då inte ganska obarmhärtigt att tvinga honom att stanna kvar och sysselsätta honom med något under de 380 dagarna. Skall lagen tolkas som den är skriven, finns inga andra möjligheter än att i sådant fall gå till Kungl. Maj:t och begära dispens. Det synes vara onödigt hårdhänt. Det är självklart, som herr Nilsson i Göteborg har påpekat, att staten inte kan hålla dyrbar utbildning åt aspiranter och riskera att dessa »hoppas av» hur som helst. Men herr Nilsson pekade själv på korrektivet; de inte obetydliga premier som är förenade med utbildningens olika stadier utgör ett kraftigt incitament för att vederbörande fullföljer sin utbildning.

Herr talman! Att ingå i detalj på dessa frågor, tror jag inte ger så mycket. Utskottet har önskat att den sittande utredningen skall få granska problemet. Det är en ganska hovsam och anspråkslös önskan som utskottet har, och jag föreslår, herr talman, att kammaren bifaller denna.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag undrar vad det är som gör att herr Hamilton särskilt ömmar för de förhållanden som rör reservofficerarna. Övrigt värnpliktigt befäl ålägges ju också en viss utbildningstid, även om den inte är av samma längd.

Det är stora krav som ställes på befälet inom försvaret med hänsyn till den snabba tekniska utveckling som nu sker. Statsmakterna måste väl ändå utöva något inflytande över hur det hela skall vara.

Men jag skall inte diskutera längre om den saken utan övergår till att göra en annan reflexion. Jag räknar herr Hamilton till dem som när det gäller den enskilde medborgarens personliga uppförfningar och kostnader för försvaret inte anser någon möda för stor och inga kostnader för höga. Men i detta speciella fall, vilket jämfört med de stora sammanhangen är ganska betydelselöst, ådagalägger han en ovilja mot en personalgrupps utbildning, som staten av effektivitetsskäl anser vara nödvändig.

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg försöker blanda bort korten genom att tala om värnpliktigt befäl i allmänhet. Vi skall komma ihåg att för värnpliktigt befäl t. o. m. underofficer är all utbildning obligatorisk. Det gäller alltså bara för värnpliktiga officerare frivilliga åtaganden, men dessa gäller högst för sex månader. För en ungdom är det en väsentlig skillnad mellan sex månader, en överskådlig tid, och 380 dagar.

Beträffande mitt intresse för försvaret, dess effektivitet och nödvändigheten av att fordra uppförfningar av medborgarna kan jag säga att herr Nilsson i Göteborg har alldeles rätt. Det är just detta intresse som gör att jag betraktar det som ytterligt motbjudande att i dessa fall hålla folk inne för en utbildning som de antingen inte duger till eller absolut motsätter sig. Detta, om någonting, är dålig ekonomi och vittnar om ett ringa intresse för försvaret, herr Nilsson!

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andreasson

Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen

begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nils Elowsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 95 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen i samband med sjukgymnastisk behandling, m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 24, för-

anlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för sjukgymnastisk behandling.

§ 23**Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motion angående ändrad lydelse av 23 § jaktlagen.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 21 i andra kammaren, av herr *Levin*.

Motionären hemställde, »att riksdagen måtte besluta vidtaga den ändring i lagen om rätt till jakt att paragraf 23 får följande lydelse: Förvildad katt som anträffas utanför gård eller trädgård må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 21, icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att motionen jämte utskottets utlåtande i ärendet överlämnades till 1949 års jaktutredning.

Reservation hade avgivits av herr *Levin*, fru *Torbrink* och herr *Persson* i Tandö, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande motion, II: 21, måtte för sin del antaga följande

*Förslag
till*

*lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 3 juni 1938
om rätt till jakt (nr 274).*

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 3 juni 1938 om rätt till jakt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Katt som anträffas utanför gård eller trädgård må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas.

Förvildad katt som anträffas utanför gård eller trädgård må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1961.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag har jämte ett par andra utskottsledamöter till detta utskottsutlåtande fogat en reservation, som jag skall försöka att motivera med några ord.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att katten sedan lång tid tillbaka har behandlats med stränghet i lagstiftningen. Ja, det är riktigt att så skett, men medan lagstiftning i allmänhet, antingen det gäller jaktlag eller övrig lag, undan för undan har givits en humanare utformning, har bestämmelserna om katten skärpts så att desamma nu är betydligt mer inhumana än vad de var för hundra år sedan. Enligt 1864 års jagstadsга ägde envar rätt att döda katt som anträffades i skog eller hage. Därmed ville man tydligtvis markera, att det var de förvildade katter som höll sig borta från bebyggelsen och som livnärde sig utan att ha kontakt med människor, man ville ge rätt för envar att döda.

Men nu gällande lagstiftning är betydligt mera inhuman. »Katt som anträffas utanför gård eller trädgård må av jakträttsinnehavaren eller hans folk saklöst dödas», lyder nu jaktlagens kattparagraf. Därmed har man utvidgat rätten att döda eller på annat sätt bemäktiga sig katt från att tidigare ha gällt kringströvande katter i skog och hage till att gälla envar katt som tillfälligtvis kommit utanför sin ägares gård eller trädgård. Det betyder också att kattjakten flyttats in i städer och samhällen. Inte så att man i allmänhet skjuter

katterna där, men man infångar dem för försäljning till vetenskapliga institutioner för experiment. Det är inte på något sätt förvildade katter man här har att göra med, en förvildad katt går säkerligen inte lätt att locka i en fälla, utan det är grannarnas tama huskatter det gäller. Ofta är kattägarna gamla, ensamma och fattiga människor, för vilka katten är en kär och trogen vän, men när densamma så utan vidare försvinner har de i de flesta fall varken råd eller andra möjligheter att efterspana vart den tagit vägen. Det är många tragedier, som dessa samvetslösa kattfångare varit orsak till, och det har hänt, att gamla människor blivit nedbrutna och sjuka av sorg över deras katts öde. Men det har också hänt, att kattägaren haft ekonomiska och andra möjligheter att spåra sin katt, och vi har ju av tidningarna sett, att t. ex. en kattägare i sydligaste Sverige, som förlorat sin katt, uppspårade den och återfann den på en vetenskaplig institution i Stockholm.

I sitt remissvar till tredje lagutskottet ansluter sig domänstyrelsen till uppfattningen om det olämpliga i att tamkatter lockas i fällor och därefter försäljes. Det torde ej heller ha varit lagstiftarnas mening att godkänna ett sådant förfarande, som av den stora allmänheten måste allvarligt fördömas, fortsätter styrelsen. Tredje lagutskottet instämmer i detta och säger, att det förfarande som i viss utsträckning synes förekomma att allenast för ekonomisk vinning locka tamkatter i fällor för försäljning till vetenskapliga institutioner eller eljest vill utskottet allvarligt fördöma. Men vad är ett fördömande av för värde, när man inte vill vara med

Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen

på att ändra den lagstiftning som nu möjliggör att dylikt sker och sker inom lagens skydd? Att samvetslösa människor har lagligt skyddad rätt att sätta upp fällor med lockbete vid gränsen till grannens trädgård för att för vinnings skull tillägna sig grannens tama katt är upprörande. Och vad skulle man säga om det gällde grannens övriga husdjur?

Det finns kanske de som tvivlar på att gällande lag verkligen tillåter något dylikt, men hur otroligt det än låter är det verkligen fallet. Jag skall här ta ett par exempel som bevis.

Till poliskammaren i Malmö inkom någon gång 1952—1953 en anmälan från en djurskyddsförening mot en namngiven person som inom stadens område infångat och försålt katter till en institution i Lund. Ärendet överlämnades för utredning till kriminalpolisen. Den utpekade erkände. Han påstod visserligen att hans avsikt varit att fånga förvildade katter, men han vidgick att även tama katter infångats och försålts. Vid några tillfällen hade kattägare på institutionen i Lund uppsökt och återfått sina katter. Sedan utredningen avslutats avskrevs saken efter det att kriminalpolisintendenten konstaterat att något brottsligt förfarande ej styrkts.

Den 16 juli 1953 infångades en katt, tillhörande en fru Persson i Malmö, och försåldes till fysiologiska institutionen i Lund, där ägarinnan av katten återfann den några dagar senare. Försök hade då påbörjats, och katten kunde den dagen ej återfås. Ägarinnan blev därför tillsagd att återkomma påföljande dag, men då hon återkom hade katten avlivats. Fru Persson fick ett nervöst sammanbrott och måste uppsöka läkare. Genom en djurskyddsförenings utredning konstaterades vem som infångat och sålt katten. Det var två »gentlemän» varav den ene infångat katten på sin tomt och den andra transporterat den till Lund och sålt den. De två kattjägarna anmäldes till åtal, men efter ut-

redning avskrev åklagaren målet och motiverade sitt beslut med hänvisning till 23 § i jaktlagen.

Föreningen överklagade detta beslut till riksåklagarämbetet, som i skrivelse till statsåklagaren i Malmö lämnade direktiv hur riksåklagaren ansåg att lagen skulle tolkas i detta fall samt uppdrog åt stadsfiskalen i Malmö att anställa åtal mot de två skyldiga. I riksåklagarens skrivelse framhölls att katten otvivelaktigt är ett tamdjur och att endast förvildad katt men ej tamkatt kunde ifrågakomma som objekt för jaktrett.

De åtalade företrädde i häradsrätten av en advokat, som inom parentes sagt är sekreterare i Skånska jägaresällskapet. Han åberopade en då ännu ej utkommen tolkning av jaktlagen av överdirektör G. A. Bouveng, i vilken hävdas att även tama katter faller under jaktlagen. Det ansåg rådhusrätten också, som i sitt domslut fann det bäst överensstämmande med syftet i 23 § jaktlagen, att densamma tolkades så att katt, som anträffas i jakträttsinnehavarens gård eller trädgård, får dödas av denne och hans folk. De åtalade frikändes således, och deras advokat tillerkändes arvode av allmänna medel med 290 kronor. Riksåklagaren, som föranstaltat om åtalet, anbefallde vederbörande åklagare i Malmö att överklaga rådhusrättens dom. Så skedde också, men hovrätten ogillade åklagarens talan.

Jag kan ta ett nyare exempel. En målare i Furulund förlorade sin katt. Eftersom han fått vissa upplysningar spårade han densamma till fysiologiska institutionen i Lund, som återlämnade katten men vägrade upplysa om vem som sålt den dit. Kattägaren fortsatte emellertid sina efterforskningar, och det framkom då, att katten försålts av en granne till målaren. Det föranledde en anmälan om åtal mot kattfångaren, och jag skall här med uteslutande av namnen återge det beslut som landsfiskalen i Torna distrikt fattade efter förunder-

Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen

sökning. Det löd: »Såvitt utredningen ger vid handen har O. någon gång i januari 1959 i källaren till sin fastighet ... inom Furulunds köping fångat J:s katt och därefter transporterat den till fysiologiska institutionen vid Lunds universitet, där han försålt katten för 15 kronor.

Jämlikt 23 § har O. varit berättigad att döda katten. Skäl till åtal mot O. föreligger därför icke, varför förundersökningen beträffande denne nedlägges.

Vid prövningen av detta mål har beaktats det i Svensk Jakt år 1958 sid. 85 återgivna rättsfallet samt uttalande av G. A. Bouveng i Jakträtt och viltvård.»

Det är således klara papper på att förseelser som i annat fall skulle rubriceras som snatteri eller stöld legaliseras genom den orimliga utformningen av 23 § i jaktlagen. Bara ytterligare ett exempel. I november 1959 stals en katt på en gård i Östraby. Ägaren var vid tillfället ute på sina marker, men han skyndade hem, då han såg en bil framme vid gården. När han kom hem, hade bilen lämnat gården och katten var försvunnen. Genom efterforskningar blev det klart, att katten gått med en kattransport från Hörby till Stockholm. Två ynglingar kunde spåras, och anmälan om stölden gjordes till landsfiskalen i Sjöbo. Trots målsägarens upprepade påstötningar har ärendet ännu ej föranlett någon åtgärd och vid senaste förfrågan den 17 mars i år meddelades endast, att inget besked kunde lämnas i saken. Med kännedom om utgången av andra liknande mål drar man sig tydligen för att väcka åtal, även då fångsten gjorts på kattägarens egen gård.

Jag skall inte anföra fler exempel, ehuru säkerligen ytterligare många skulle kunna plockas fram.

Jag kan emellertid inte i detta sammanhang underlåta att uttala min förvåning över att de vetenskapliga institutioner det här är fråga om verkligen vill engagera sig i en dylik verksamhet. Behöver man djur för sina experiment

bör man väl vända sig till sådana som uppföder djur för institutionernas räkning — så sker beträffande andra djur. Hur kan man över huvud inlåta sig med folk som genom ett kryphål i lagen ges möjlighet att ostraffat stjäla andras husdjur?

Det har under remissen inte från något håll kunnat anföras bevis för att den nuvarande stränga lagstiftningen är nödvändig. Jägareförbundet, som väl efter sitt namn att döma borde ha rikligt med exempel att komma med säger, att »det torde vidare förhålla sig så att även en katt, som tillfälligtvis kommer ut i markerna, är ett skadegörande rovdjur». Man har tydligtvis inga som helst bevis för att så är fallet. Då hade man väl inte låtit sig nöja med ett »torde». För övrigt hänvisar man till G. A. Bouvengs kommentarer till nämnda paragraf i jaktlagen. Det är emellertid betecknande att även i denna så ofta åberopade kommentar användes uttrycket »torde» — det heter att det icke »torde» finnas några svårare skadedjur än katten o. s. v. Det är således inte fråga om några bevisade fakta, utan enbart en trossak att katten skulle vara särskilt farlig för småviltet.

Nej, det finns inte något som helst skäl för att längre bibehålla lagen i dess nuvarande utformning. Utskottet ställer sig inte heller helt avvisande, utan föreslår att motionen överlämnas till 1949 års jaktutredning. Men kan det vara riktigt att betunga denna utredning, som nu har varit verksam i 12 år, med ytterligare uppgifter? Jag betvivlar inte att utredningen arbetar med all möjlig energi, men är det inte bättre att den får slutföra de uppdrag som den har fått utan att bli ålagd ytterligare uppgifter.

Även andra skäl än omtanken om utredningens arbetsro gör emellertid att jag inte finner det lämpligt att detta ärende skickas till utredningen. I spetsen för denna står just den person, vars uttalanden katthatarna vid varje till-

Andrad lydelse av 23 § jaktlagen

fälle åberopar som bevis på vilket farligt odjur katten är och på nödvändigheten av att katten får dödas var, när och hur som helst. Det kan därför aldrig bli tal om en förutsättningslös utredning, därest detta ärende remitteras till 1949 års jaktutredning. För övrigt är saken så brådskande att det inte kan vara riktigt att genom en sådan remiss skjuta den ytterligare på framtiden.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr TURESSON (h):

Herr talman!

Jaktlagens kattparagraf, en utmaning för herr Levin, kort och brutalt dekretar: Utanför gård eller trädgård saklöst må anträffad katt av jakträttens ägare dödas.

Det herr Levin vill skall gälla endast om katt som förvildats.

Fångst och försäljning av tamkatt utskottet önskar motverka.

Närmast som stöld bör det ses, och utskottet därför fördömt att katter för vivisektionen fångas i fällor och säljs till

statliga institutioner. Utskottet enat sig om att

kattfångst i fällor ej borde hänföras till det begrepp, som

jakten juridiskt bör vara. Här motionären har fått

stöd för sin vänliga avsikt. Majoriteten har dock

ansett att erfarenheten visar att katten det vilda

ävensom småfåglar skadar på ett förödande sätt.

Detta, herr talman, är fallet såväl med vildkatt som tamkatt:

även den raraste huskatt rovdjuret inom sig bär.

Utskottet ock funnit svårt att tamkatt, om aldrig så kelen, skilja från katt som förvildats.

Därför motionen bör fällas.

Därför, herr talman, jag yrkar bifall till utskottshemställan.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! När det gäller jakten på katter som säljes till vetenskapliga institutioner råder väl inte mer än en mening. Både utskottet, reservanterna och vi andra är överens om att man måste försöka komma till rätta med detta problem, men det får ske på annat sätt än genom ett sådan förslag som motionärerna framlagt. Det kan hända att jaktstadgan behöver ändras, men det kan inte vara nödvändigt att göra detta i hela den utsträckning motionärerna önskar. Om motionärerna får som de vill, skall en tomtägare bara kunna avliva vildkatter som kommer in på hans tomt. Men vildkatterna ger sig sällan in på bebyggda tomter, utan de håller sig i skogen och utgör naturligtvis en fara för småviltet där. De katter som gör åverkan på småfåglarsbeståndet i närheten av bebyggelse är vanligen tamkatter. Deras ägare har vant dem av med att jaga småfågel hemma på tomten och då söker sig katterna till andra tomter, där de jagar desto mer.

Det finns också tamkatter som flyttar. Herr Levin ansåg att katten är trogen mot sin ägare. Ja, det är den i viss utsträckning, men ägaren är kanske inte alltid trogen mot katten. Ute i sommar- nöjeskommunerna finns det varenda höst en mängd övergivna katter, som sommargästerna lämnat åt sitt öde när de flyttat in till staden. Dessa katter är inte några vildkatter utan tvärtom synnerligen tama och de söker sig till andra människor, som har mycket svårt att bli av med dem. Det är ett djurskyddsintresse inte minst med hänsyn till katterna själva, att dessa övergivna sommarnöjeskatter fortast möjligt blir infångade och avlivade.

Det händer ofta att hängivna kattälskare skaffar sig en kattunge utöver den katt de redan har. Då vantrivs den gamla katten. Han vill inte ha någon rival, utan följden är att han flyttar och slår sig ned på något annat ställe —

Ändrad lydelse av 23 § jaktlagen

utan att fråga ägaren om han är välkommen. Jag vet vad jag talar om, ty jag har vid fyra olika tillfällen blivit adopterad av katter. Bara i ett fall lyckades jag få tag på ägaren som kom och hämtade sin katt och själv avlivade den, eftersom katten tydligen inte ville stanna i sitt gamla hem — han hade rymt tidigare och blivit återhämtad. En annan gång kunde jag skaffa ett fosterhem åt katten hos en familj. Den trivdes emellertid inte där utan gav sig i väg, men den kom inte tillbaka till mig utan lyckliggjorde någon annan. I de båda återstående fallen hade jag — efter att i flera veckor ha försökt övertyga katterna om att jag varit mycket otrevlig fostermamma och att de borde flytta från mig — inte något annat val än att låta avliva katterna. Men det skulle jag inte ha haft rätt till, om herr Levin fått sin vilja fram.

Det har här gjorts jämförelser med andra tamdjur som är skyddade mot avlivning. Men en häst eller en ko, som råkar på avvägar, smyger sig inte in i en bostad och gömmer sig under sängen. Inte heller kryper de in under husgrunden och föder ungar, såsom tamkatterna med förkärlek gör på andras tomter.

Det talas också i motionen om vilda djur som har blivit tämjda och som har större rätt än katterna. Nu vet jag inte hur ett lejon eller en boaorm beter sig om de hålls som husdjur, men blir detta vanligt och de företar strövtåg på andra människors tomter, måste man vidta åtgärder för att skydda sig mot dem. För närvarande är detta problem inte aktuellt; detta särproblem gäller bara katter.

Naturligtvis är det riktigt att vi försöker att så långt det är möjligt skydda kattägare som är måna om sina djur mot att få dem stulna, men det är också nödvändigt att vi andra, som inte är kattägare och kattvänner, får behålla möjligheten att skydda småfåglarna på

våra tomter och oss själva mot alltför närgångna katter.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Det var intressant att höra hur katterna är efterhängsna mot fröken Olsson. Hon påstår att hon är en väldig fågelvän, men när man hör om hennes intresse för katterna kan man också ungefär förstå hurudant hennes intresse för fåglarna är. I allmänhet brukar människor som intresserar sig för djur intressera sig för alla djur, om dessa så är katter eller fåglar. Ofta är kattvännerna också de verkliga fågelvännerna och katthatarna de verkliga fågelhatarna. Så förhåller det sig väl för det mesta, fröken Olsson.

Fröken Olsson nämnde att det står något om vilda djur som tämjts i motionen. Det behöver faktiskt inte vara fråga om lejon eller tigrar; vi har åtminstone två fall — ett med en silverräv och ett annat med en blåräv — då vilda djur som tämjts kommit ur fångenskapen ut på andras jaktmarker, där de skjutits. Jägarna blev åtalade och dömda, därför att de inte hade rätt att jaga ett som regel vilt djur som hade tämjts, även om det tillfälligt kommit loss ur fångenskapen. Man behöver sålunda inte ta till lejon eller tigrar utan kan hålla sig till de fall som vi haft här i landet. Det är bara katten som är alldeles fredlös.

För övrigt är det kanske riktigt att katten i viss utsträckning kan döda småfåglar, men vi har en hel rad av rovfåglar, t. ex. av hök- och falksläkterna, som nästan helt och hållet lever på småfåglar men som vi de senaste åren har totalfridlyst. Det har då ansetts att det förhållandet att de dödar andra, mindre djur, inte borde utesluta rätten för dem att ändå få leva. Däremot kan man

inte tillåta att en katt, om den är aldrig så tam, får överskrida gränsen till ägarens tomt eller trädgård — då skall den vara fredlös för alla. Jag tycker att det är ett orimligt förhållande, och ingen kan rubba mig från den ståndpunkten. Det är klart att kammaren kan fälla motionen, men jag kan försäkra att jag skall komma tillbaka.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Levin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Levin m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Levin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 64 nej, varjämte 24 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 24

Nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Det var en gång två äldre damer som bodde tillsammans. Den ena av dem hade fått medalj, hon hade fått S:t Eriksmedaljen första gången den utdelades. Hon bevarade den väldigt noga i ett etui i en byrålåda. Så hände det sig, att hennes väninna var tvungen att lämna henne ensam en kväll, och då blev glädjen stor när en annan väninna kom på besök. Denna väninna hade helt nyligen också blivit medaljerad. Hon hade fått medaljen för nit och redlighet. När sedan den först medaljerade damen dagen därpå tillfrågades av sin väninna, som inte hade fått någon medalj, vad de båda damerna hade roat sig med kvällen före, fick hon till svar: Jo, vi satt och tittade på våra medaljer.

Jag tror att det är så det ofta går till i medaljörernas kretsar; de sätter sig en och annan gång och tittar på medaljerna. Jag är fullt medveten om att det finns människor, som tycker att detta är lika roligt, som jag tycker det är att titta på gamla fotografier, särskilt om medaljerna utdelats av en kunglig hand eller av en hög chefschef. Det blir likasom en blomma, som man suger honung ur den återstående delen av livet.

Jag är alltså medveten om att en medalj har ett stort affektionsvärde för många människor, men jag drömde aldrig om att beredningsutskottets ledamöter var så bundna vid gamla konventionella tänkesätt som utlåtande visar. Skrivningen ger belägg för min

Interpellation ang. obligatorisk sjuk- och yrkesskadeförsäkring av elever vid de s. k. inbyggda yrkesskolorna

gamla tes — en tes som jag anammade redan som ombudsman — nämligen att en arbetsgivare aldrig gör en förbättring utan att de anställdas organisationer eller den anställde själv kräver en ändring. Utskottet klarar sig undan ett ställningstagande genom att hänvisa till att frågan om medaljväsendet kommer upp under minst två förbundskongresser i sommar.

Mitt syfte med motionen var att väcka arbetsgivaren statens uppmärksamhet på denna fråga. Även om man väl kan säga att det är en fråga för företagsnämnderna att ta upp, skadar det inte att de missnöjdas talan förs även av någon som står utanför gruppen. Jag har mött många statsanställda, som känner sig missnöjda med denna form av hedersbevisning. De anser att liksom de privata företagen i mycket stor utsträckning har övergått till att lämna andra minnesgåvor, så borde staten också kunna göra det. Jag har dock aldrig tänkt mig annat än — även om detta inte står i motionen — att det skall bli en valfrihet, så att man skulle kunna få välja mellan en medalj och någon annan gåva.

Jag känner till landsting, där man sedan flera år tillbaka har haft det systemet, att de anställda fått välja mellan en medalj eller en klocka, och det har sagts mig att det inte på många år har förekommit att någon har valt medaljen. Man tycker liksom att klockan är mera gångbar. Jag har som sagt mött flera som velat ha någonting annat, och sedan jag avlämnat denna motion har jag fått flera brev från människor som är i den situationen, att de skulle ha fått en medalj eller att de kanske kan ha utsikt att få en sådan. Dessa människor har hälsat denna motion med glädje. Eventuella medaljvänner har emellertid inte låtit höra av sig. Kanhända har de förlitat sig på det konservativa utskottet — vad vet jag.

Jag hoppas i alla händelser att ut-
8 — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 11*

skottets fromma önskan att de anställda ställer krav på en ändring skall uppfyllas, och fastän jag tycker att det vore självklart att beredningsutskottet hade givit arbetsgivarparten tillfälle att ta initiativet har jag, herr talman, inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Föredrogos vart för sig allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om hälsoundersökning av unga kvinnor, och

nr 10, i anledning av väckta motioner om taxenedsättningar för busstrafiken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 26**Interpellation ang. obligatorisk sjuk- och yrkesskadeförsäkring av elever vid de s. k. inbyggda yrkesskolorna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SENANDER (k), som yttrade:

Herr talman! I slutet av år 1960 fälldes ett utslag i försäkringsrådet som ställer eleverna vid de s. k. inbyggda yrkesskolorna utanför den obligatoriska sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. Som följd härav har riksförsäkringsanstalten utsänt ett cirkulär vari det bland annat förklaras:

»Riksförsäkringsanstalten har funnit att den som är elev vid en till kommunal yrkesskola hörande s. k. inbyggd skola, icke skall i denna sin egenskap betraktas som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst enligt lagen om allmän sjukförsäkring, till följd varav den inkomst han såsom elev uppbär, icke skall utgöra inkomst av tjänst. Inkoms-

Interpellation ang. sysselsättningen inom skogsbruket

ten skall ej heller utgöra inkomst av annat förvärvsarbete.»

Berörda elever är följaktligen utstängda från möjligheten att erhålla sjukpenning i händelse av sjukdom eller yrkesskada. Försäkringsrådets tolkning av arbetstagarbegreppet i detta fall kan, såvitt jag förstår, omöjligen stå i överensstämmelse med allmänna sjukförsäkringslagens anda och mening. På de unga yrkeselever, som drabbas av utslaget, måste det verka totalt obegripeligt, att de skall berövas försäkringskydd i fråga om sjukdom och yrkesskada enbart därför att de anses som arbetstagare i sitt förhållande till yrkesskolan och inte till det företag, där de meddelas sin praktiska yrkesundervisning. Genom detta ytterligt formalistiska, för att inte säga byråkratiska betraktelsesätt, blir många tusentals ambitiösa ungdomar utestängda från ett viktigt socialt skydd som tillkommer landets medborgare i övrigt.

Då det måste anses vara otänkbart att försäkringsrådets tolkning skall vinna burskap hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder kan förväntas från statsrådets sida i syfte att undanröja den diskriminering av ungdomen i de s. k. inbyggda yrkesskolorna, som genom försäkringsrådets tolkning av arbetstagarbegreppet tagit sig uttryck i att den utestänges från den obligatoriska sjuk- och yrkesskadeförsäkringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Interpellation ang. sysselsättningen inom skogsbruket

Ordet lämnades på begäran till

Herr SUNDELIN (s), som yttrade:
Herr talman! Sysselsättningen inom

skogsbruket karakteriseras av starka variationer. Den vikande konjunkturen under 1957 medförde en betydande arbetslöshet inom skogsarbetarkåren i Norrland. Skogs- och flottningsarbetarförbundets arbetslöshetskassa utbetalade 1957 i arbetslöshetsersättningar ca 3,2 miljoner kronor mot ca 2,4 miljoner kronor 1956. Arbetstillgången inom skogsbruket försämrades därefter ytterligare i samband med den allmänna konjunkturavmattningen. Ersättningarna från arbetslöshetskassan uppgick under tiden maj 1958—april 1959 till ca 7,1 miljoner kronor. Efterfrågan på virke har därefter stigit och därmed också sysselsättningen för att under innevarande avverkningssäsong ligga på en nivå som kräver import av utländsk arbetskraft.

Samtidigt med att skogsbrukets anställda, på grund av variationerna i konjunkturen, icke kunde beredas en tryggad anställning behöll i stort sett sågverken och cellulosaindustrin sina anställda genom att i viss utsträckning producera på lager. Vid minsta köpmotstånd för skogsindustriens produkter blir verkningen den att man minskar uttagen i skogen, med vikande sysselsättning för skogsarbetarna. Skogsbrukets anställda blir de som får bära nästan hela bördan av näringens anpassning till det uppkomna försäljningsläget. Men man kan också göra den iakttagelsen, att skogsägarna vid fallande priser och skärpt konkurrens söker kompensation genom att i viss mån förlägga avverkningsarna till de bästa avsättningslägena, vilken omständighet medför minskat behov av arbetskraft lokalt med arbetslöshet som följd. Denna otrygghet i anställningen för det stora flertalet av denna arbetstagargrupp har medfört en kraftig avgång från yrket. En ökad rationalisering och mekanisering av skogsarbetet har givetvis också medverkat till minskningen av behovet av arbetskraft inom skogsbruket.

Interpellation ang. sysselsättningen inom skogsbruket

Den låga årsinkomsten, osäkra anställningsförhållanden och därmed otryggheten för skogsarbetarna medför, som ovan sagts, en flykt från yrket och därmed en många gånger icke önskvärd utflyttning från vissa skogskommuner. Många kommuner har, då skogsarbetarna inte kunnat erhålla arbete, anordnat omskolningskurser. Företrädesvis har de yngre yrkesutbildats, men de har i mycket liten omfattning kunnat erhålla arbete i hemkommunen. De flesta har flyttat till andra, framför allt bättre betalda och lättsammare arbetsområden. Det har också hänt att en del för skogsarbetet yrkesutbildade inte ansett sig kunna stanna kvar, då deras utkomst-möjligheter i skogen varit för dåliga. Detta har i sin tur inneburit, att åldersfördelningen inom skogskommunerna blivit ogynnsam. Antalet åldringar och icke arbetsföra ökar i antal under det att de yrkesverksamma åldrarna minskar i oroväckande grad. Jag vill också erinra om att det hårda arbetet i skogen orsakat, att många med mer eller mindre arbetsdefekter blir socialfall och en ekonomisk belastning för kommunerna, eftersom sådan arbetskraft har ytterst svårt att finna sysselsättning. Skogsarbetet är för hårt för dem och inga andra företag vill heller ge dem sysselsättning. Redan nu brottas många sådana kommuner med svåra ekonomiska problem. Det är inte bara de i skogen sysselsatta utan befolkningen över huvud taget som får sämre levnadsförhållanden; eftersom skogsarbetarnas arbetsinkomster är låga och antalet arbetsföra människor minskar blir det inte möjligt för kommunerna att hålla den service som bättre lottade samhällen har möjligheter till. Många av dessa kommuner har redan nu en samlad utdebitering, som överstiger 20 kronor. Denna utveckling, som pågått de senare åren, kan inte längre få fortgå.

Skogsbruket har dock en framtid, och de människor som valt att få sin ut-

komst därifrån bör också i likhet med andra samhällsgrupper ges trygghet i sin anställning. Förutsättningar finns även för att skapa denna trygghet. Den svenska cellulosaindustrien är just nu inne i ett mycket livligt expansions-skede. Vid detta års utgång beräknas den totala årskapaciteten uppgå till 5,67 miljoner ton. Under de närmaste fyra åren (1961—1964) beräknas tillkomma en kapacitet på 1,5 miljoner ton. Dessa siffror vill visa, att kapacitetsökningen gått i raskare takt mellan 1958 och 1960 än vad man tidigare beräknat och att den sammanlagda kapaciteten 1964 beräknas uppgå till drygt 7 miljoner ton.

Industrien kommer att kräva avsevärt mer virke än tidigare, samtidigt som skogsvårdande åtgärder är en brådskande och angelägen uppgift. Det är uppenbart att statsmakterna bör medverka till att råvara finns tillgänglig och att den kan tillföras industrien i erforderlig omfattning.

Det borde således finnas goda förutsättningar för att skogsarbetarna skulle få en förbättrad lönesättning, kunna beredas en jämn och trygg anställning, samtidigt som skogskommunerna finge tillfälle att stabilisera sin ekonomi genom skattesänkningar eller genom andra skattereglerande åtgärder skapa bättre förutsättningar för en varaktig boställning.

Skogsbruket måste kunna konkurrera om arbetskraften. Det måste skapas likställighet mellan skogsarbetaren och andra anställda med likartat arbete. Skogsbruket måste kunna lämna garantier för full sysselsättning, trivsel och trygghet inom yrket. Man måste ställa tekniska hjälpmedel till skogsarbetarens förfogande, men han skall i likhet med andra yrkesgrupper få fri tillgång till dem och de skall finnas på arbetsstället att tagas i bruk vid arbetsdagens början. (Vem kräver att en väg- eller anläggningsarbetare själv skall inköpa, underhålla och på egen rygg medföra arbetsmaskiner miltals fram till sin ar-

Interpellation ang. sysselsättningen inom skogsbruket

betsplats? Man kräver det av skogsarbetaren; han skall hålla motorsåg och andra verktyg och själv transportera verktygen till arbetsplatsen.) Skogsbilnätet måste snabbt byggas ut dels för att förbilliga råvaran och dels för att förbättra landsbygdens kommunikationer och på det sättet öka trivseln.

Skogsbrukets målsmän och inte minst samhället måste vidtaga åtgärder för att ge arbetstagarna bättre utkomstmöjligheter. Stadsnäringarna har under den senare tiden dragit till sig en mycket stor del av framför allt den yngre arbetskraften.

Vakanserna har fått fyllas med utländsk arbetskraft. Är det någon som vet hur länge vi får behålla denna arbetskraftsreserv, detta lån av arbetskraft? Är det rimligt att söka klara en betydande exportindustris råvarubehov genom tillfällig arbetskraft? Är det rimligt att planering och organisation skall vara sådan inom skogsbruket, att stat och kommun genom beredskapsarbeten och arbetslöshetsförsäkring långa tider skall underhålla arbetskraft till skogsbruket? Har skogsbrukets målsmän intresse av att tillförsäkra sig arbetskraften måste det ske snart, innan bättre skötta och organiserade näringsgrenar suger till sig arbetskraften.

Den kan inte få fortsätta, denna miss-hushållning av arbetskraft, en miss-hushållning, som är direkt ruinerande inte bara för den enskilde skogsarbetaren och berörda kommuner, utan också för samhället som sådant.

Under flera år tillbaka har företrädare för skogsbruket uppgivit, att det inom olika skogsbolag, domänverket och övriga skogsägargrupper, pågår utredningar om i vilken omfattning rationaliseringar och omläggningar av skogsdriften kan genomföras. Undersökningar och prognoser har upprättats för bedömning av arbetskraftsbehovet i skogen, och konferenser och möten av skilda slag har hållits, där skogens rationaliseringsfrågor och arbetskrafts-

problem varit det dominerande inslaget. Där har skogsindustriens talesmän uppträtt välvilligt och medgivit angelägenheten av att något bör göras, som ger de i skogen sysselsatta ett bättre arbetsförhållande. De förväntningar, såväl den enskilde som berörda kommuner ställde på de många utredningar och deklarationer som lämnades, har icke uppfyllts. Fortfarande arbetas det i skogen under samma otrygghet och i stor omfattning mot dålig betalning.

För de förbättringar som åstadkommits har den fackliga rörelsen fört en lång och hård kamp. Skogsarbetsgivarernas organisationsstyrka är skogsarbetarnas överlägsen, vilket självfallet haft sin stora betydelse i fråga om lönsamheten i arbetet. Här berörda kommuners strukturförhållanden, rörligheten år från år i arbetet och den tillfälliga arbetskraft som vid vissa tillfällen står till skogsbrukets förfogande, utgör svårigheter för den fackliga rörelsen att skapa en med arbetsmarknaden i övrigt jämförbar levnadsstandard.

Med skogsbrukets nuvarande inställning, oförmåga till verkliga krafttag för att trygga arbetskraftsfrågan och den bristande förståelse, som ådagalagts när det gäller att betala bättre löner kan inte skogsnäringens behov av arbetskraft säkras.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att i det allmänna intresse medverka till att det inom skogsnäringen genomföres rationaliseringar av sådan art, att nuvarande arbetsförhållanden förbättras?

2. Är statsrådet beredd också att medverka till att det från det allmänna sidan vidtages åtgärder, som snarast möjligt leder fram till jämn och trygg sysselsättning för skogsarbetarkåren?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

**Interpellation ang. ökad statsfinansiering
av investeringarna för enhetsskolans
genomförande**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Luttra (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt skolöverstyrelsens beräkningar uppskattas investeringsbehovet under budgetåren 1961/62—1970/71 inom det allmänna skolväsendet till ca 2 000 miljoner kr., varav ca 1 400 miljoner kr. kommer på investeringsperiodens förra hälft. Detta stora investeringsbehov redan under de närmaste fem åren sammanhänger i huvudsak med enhetsskolans genomförande.

Det är av utomordentlig betydelse att detta investeringsprogram kan genomföras och att kostnaderna för det samma fördelas någorlunda jämnt efter skattekraft på landets invånare. Nuvarande statsbidragsbestämmelser är i detta avseende allt annat än tillfredsställande. Genom att antalet skattekronor främst på grund av penningvärdeförsämringen ökat ganska kraftigt i absoluta tal men variationen i skatteunderlag mellan olika kommuner förblivit i stort sett oförändrad, har statsbidragets skatteutjämningseffekt så gott som helt eliminerats. Endast ett par kommuner är genom sitt låga skatteunderlag, under 17 skattekronor per invånare, kvalificerade för ett något högre statsbidrag än det normala. Alla övriga kommuner hänföres till samma bidragsgrupp.

Genom de stora skillnaderna i skatteunderlag mellan olika kommuner ger dessa bidragsbestämmelser väsentligt olika skolkostnader, per skattekrona räknat, i skilda kommuner. Genomsnittligt har landskommunerna redan dubbelt så höga kostnader per skattekrona för det obligatoriska skolväsendet som städerna och i de enskilda fallen blir skillnaderna än större. Särskilt markanta blir dessa skillnader gi-

vetvis för nya utgifter, t. ex. för enhetsskolan, genom att de så att säga lägges till de tidigare kommunalbudgeterna, i vilka vissa skattelindringsbidrag och skatteersättningsbidrag ingår. Inte mindre än 106 kommuner hade 1959 mindre än 20 skattekronor per invånare, medan 138 kommuner hade mer än 40 skattekronor per invånare. Det betyder att investeringskostnaderna för enhetsskolan, liksom en rad andra allmänna angelägenheter, blir mer än dubbelt så höga per skattekrona i de 106 kommunerna som i de 138.

Riksdagen har redan 1945 uttalat sig för hälften-hälften principen vad det gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om skolkostnaderna och allmänna statsbidragsutredningen uttalade så sent som 1956 (stencilerat betänkande 13/12 1956) att syftet med differentieringen av statsbidragen bör vara att — vid lika kostnad per invånare — ge samma kostnad per skattekrona i olika kommuner. Allmänna statsbidragsutredningen presenterade också ett färdigt förslag om differentieringen av statsbidragen med hänsyn till den varierande skattekraften, vilket i stort sett skulle återställa den 1945 år beslutade hälftendelningsprincipen. Sänkningen av statsbidragskvoten från 50 % till nuvarande 35—38 har nämligen skett genom att skatteunderlagsdifferentieringen successivt minskat. Det är alltså de skattesvaga kommunerna som fått sina statsbidrag relativt sett minskade.

Regeringen har hittills inte funnit sig föranlåten att till riksdagen föreslå ett införande av allmänna statsbidragsutredningens förslag i detta avseende, utan hänvisat frågan till en ny utredning; till 1958 års skatteutjämningsutredning, som inte kan väntas framlägga förslag förrän till 1964 års riksdag, d. v. s. när huvudparten av detta investeringsprogram skall vara avslutat.

Kommunerna befinner sig i dag i en svår ekonomisk situation. Den kommunala utdebiteringen har under en

Interpellation ang. ökad statsfinansiering av investeringarna för enhetsskolans genomförande

tioårsperiod ökat med nära fem kronor. Kostnadsstegringar och övertagandet av nya uppgifter kommer att leda till nya ekonomiska påfrestningar. Vad gäller skolan kan överförandet av en större del av utgifterna på staten motiveras även från den synpunkten, att utbildningskostnaderna ofta inte ger »avkastning» i den bygd där »investeringen» i utbildning göres. Genom befolkningsomflyttningen har här under en lång följd av år utflyttningssorterna direkt subventionerat näringslivet i inflyttningssorterna. Även om det bjuder emot att betrakta grundutbildningen som en »företagsekonomisk» fråga, anser jag att resonemanget har sitt berättigande, och det står enligt min mening fullt klart, att kravet på lika skolkostnader per skattekrona i olika bygder är ett minimikrav. Likaså är det enligt min mening inte möjligt att för en lösning på denna fråga avvakta resultatet av utredningar, som kan väntas framlägga förslag först när huvudparten av detta investeringsprogram är genomfört.

Med stöd av vad ovan anförts ber jag därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framlägga följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att i skatteinrättande syfte framlägga förslag om en ökad statsfinansiering av de investeringar, som under de närmaste åren behövs för enhetsskolans genomförande?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag,

avseende justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1961/62;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska siliikatforskningsinstitutet, m. m.; och

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens provningsanstalts organisation och verksamhet, m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 102, angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 103, för herr Bengt Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 104, för herr Ingemar Andersson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 105, för herr Sven Gustafson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 106, för herr Gunnar Hedlund att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 107, för herr Hans Hagnell att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 108, för herr Gunnar Heckscher att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 109, för herr Yngve Möller att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 110, för fröken Lisa Mattson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 111, för herr Per-Olof Hanson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 112, för herr Torsten Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 113, för fru Elisabeth Sjövall att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 114, för herr Carl Göran Regnéll att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 30

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 67, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.,

nr 75, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62,

nr 88, med förslag till åtgärder för förbättring av rekryteringen till polisväsendet m. m.,

nr 94, angående ett system för permanent skördeskadeskydd, m. m.,

nr 96, angående tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar,

nr 99, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfällen fast egendom, och

nr 102, med förslag till lag angående

ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 31

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

För enskilda angelägenheter får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagen från den 5 april till och med den 11 april.

Stockholm den 22 mars 1961

T. G. von Seth

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad Annie Jäderberg ämnar deltaga i en Nordisk kurs i Paris, Frankrike, och anhåller därför om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 25 april—5 maj 1961.

Annie Jäderberg

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 32

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.32.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 24 mars

KL 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 17 innevarande mars.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad, som blivit utsedd till ledamot av riksdagens Andra Kammare

för Kalmar läns valkrets, avsäger sig härmed detta ledamotskap från och med den 31 mars 1961.

Som skäl för denna min avsägelse anföres fullgörandet av offentliga uppdrag i hemlandet.

Gränö, Järnforsen, den 22 mars 1961

John Johansson

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 3

Upplästes ett till kammaren inkommet läkarintyg, avsett för vederbörande sjukassa, varav inhämtades att herr Nyberg vore sjukskriven från och med den 20 innevarande månad till och med den 9 nästkommande april.

Herr Nyberg beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 4

Meddelande ang. sammanträdestider

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetet under återstoden av innevarande session meddela följande.

Såsom tidigare meddelats kommer plena att hållas onsdagen den 5 april kl. 14.00 och fredagen den 7 april kl. 11.00. Något ärende som föranleder gemensam votering föreligger icke, och vid onsdagens sammanträde avses därför endast skola förekomma bordläggningar och andra formella ärenden samt eventuella interpellations- och frågesvar.

Från och med den vecka, som börjar måndagen den 10 april, blir det såvitt nu kan bedömas nödvändigt att räkna med arbetsplena såväl onsdagar som fredagar, varvid fredagsplena i regel kommer att börja kl. 11.00. Sammanträdet onsdagen den 10 maj, d. v. s. dagen före Kristi Himmelfärdsdag, då folknökykterhetens dag traditionellt firas, kommer icke att fortsättas på kvällen. Detsamma gäller sammanträdet fredagen den 19 maj, som är dagen före pingstafton. Under veckan efter pingst torde det komma att anordnas arbetsplena tisdagen den 23 maj kl. 11.00 och onsdagen den 24 maj kl. 10.00, bordläggningsplenum torsdagen den 25 maj kl. 16.00 samt arbetsplenum fredagen den 26 maj kl. 11.00, eventuellt också lördagen den 27 maj kl. 10.00. Det kan givetvis även bli erforderligt att hålla arbetsplena måndagen den 29, tisdagen den 30 och

onsdagen den 31 maj. Måndagssammanträdet kommer i så fall att utsättas till kl. 11.00 och övriga plena till kl. 10.00.

Till kammarens ledamöter har utdelats en plan för arbetet under återstoden av vårsessionen 1961. De däri angivna sammanträdestiderna meddelas naturligtvis under förbehåll att intet oförutsett inträffar.

Vidare har kammarens ledamöter tillställts en preliminär plan för behandling i kamrarna av utskottsutlåtanden under tiden 7 april—vårsessionens slut år 1961. För en del av de däri upptagna ärendena har angivits alternativa tidpunkter, och självfallet kan tidsförskjutningar komma att inträda även beträffande åtskilliga andra ärenden.

Av de i den preliminära planen förtecknade ärendena vill jag nämna följande:

Fredagen den 7 april

Sjätte huvudtiteln. Befrielse från nöjesskatt beträffande idrottstävlingar m. m.

Onsdagen den 12 april

Fjärde och femte huvudtitlarna.

Fredagen den 14 april

Nionde huvudtiteln.

Onsdagen den 19 april

Tredje huvudtiteln (utrikesdebatt). Del av åttonde huvudtiteln, avseende allmänna kultur- och bildningsändamål m. m. Tionde huvudtiteln. Bostadsförsörjningen.

Fredagen den 21 april

Från plenum onsdagen den 19 april eventuellt återstående ärenden.

Onsdagen den 26 april

Valutaregleringen (ekonomisk debatt).

Fredagen den 28 april

Alkoholreklam m. m. System för permanent skördeskadeskydd.

Onsdagen den 3 maj

Ändring i vissa postavgifter.

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapen- och ammunitionsstölder från militära anläggningar

Onsdagen den 10 maj

Dechargebetänkandet. Taxeringskontrollen.

Onsdagen den 17 maj

Högertrafiken.

Fredagen den 19 maj

Åtgärder till stöd åt det mindre jordbruket, m. m.

Onsdagen den 24 maj

Ny församlingsstyrelselagstiftning.

De av mig här uppräknade ärendena har upptagits i en till kammarens ledamöter utdelad preliminär plan för behandling i kamrarna av vissa ärenden under vårsessionen 1961.

§ 5

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapen- och ammunitionsstölder från militära anläggningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Torbrink har frågat mig, om jag är i tillfälle att lämna upplysning om huruvida under år 1960 och den gångna delen av 1961 några åtgärder vidtagits för att ytterligare begränsa riskerna för stölder av vapen och ammunition från militära förråd och förläggningar eller om sådana åtgärder planeras.

Sedan åtskilliga år pågår en kontinuerlig upprustning av inbrottsskyddet för vapen och ammunition. Denna upprustning har under 1960 och 1961 bedrivits i snabbare takt än tidigare. Sålunda pågår utbyggnad av förrådsutrymmen i berg och betong. Antalet nytillkomna sådana förrådsutrymmen beräknas under innevarande år öka med mer än 50 procent jämfört med vad som färdigställdes år 1960. Jag vill vidare erinra om att enligt förslag i årets statsverksproposition investeringsanslag för

skyddade förrådsanläggningar upptagits med i runt tal 14 miljoner kronor högre belopp för budgetåret 1961/62 än för innevarande budgetår.

Sedan någon tid pågår konstruktionsarbete och försök med särskilda anordningar för skydd mot stölder. De första resultaten, som föreligger klara för praktiska prov, utgöres främst av armerade betongkasuner, vapenkistor av grov järnplåt och en ny typ av larmanläggning.

I övrigt vidtages fortlöpande åtgärder såsom låsbyten, förstärkningsarbeten m. m. för att öka inbrottsskyddet inom försvaret. Sedan 1951 finns en särskild kommitté för kontroll av förrådsskyddet, numera benämnd försvarets bevakningstekniska kommitté. I denna finns polisiär expertis representerad. Kommittén skall verka för att åtgärder snabbt vidtages för att minska inbrottsriskerna vid förråd tillhörande försvaret. Kommitténs arbete har lett till ett avsevärt förbättrat förrådsskydd.

Skärpta föreskrifter om vapenförvaring m. m. vid utbildningsförbanden har utfärdats under år 1960.

Under innevarande år sker särskild utbildning i inbrottsskydd m. m. av all personal inom försvaret med ansvar för eller verksamhet i förråd.

Stölderna från de militära vapenförråden var föremål för överläggning hos mig under hösten 1960. Därvid erhöll chefen för försvarsstaben i uppdrag att verkställa utredning rörande de åtgärder som bör vidtagas för att stärka säkerheten. Denna utredning är ännu inte avslutad. Undersökningar pågår också i syfte att ernå en tryggare förvaring av vapen i förläggningar. Med hänsyn till nödvändigheten av att utan dröjsmål förstärka stöldskyddet inom försvaret vidtages emellertid — såsom framgår av det föregående — åtgärder av skilda slag utan att resultaten av ifrågavarande utredning och undersökningar avvaktas.

Svar på interpellation ang. viss för militära ändamål förvärvad mark m. m.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat fru Torbrinks fråga.

Härpå anförde

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för denna redogörelse, vilken säkert många i vårt land hälsar med tillfredsställelse.

Vapen är mycket begärliga ting, både för sådana som vill smuggla ut dem och för sådana som vill sälja dem inom landet. Och de är mycket farliga i händerna på tuffa ungdomar. Därför är det med stor glädje och tillfredsställelse jag tar del av försvarsministerns redogörelse. Jag har vid flera tillfällen tidigare besvarat försvarsministern i denna fråga, och jag är glad för de förbättringar som sker på detta område för att förhindra oärlig åtkomst av vapen. Men under förra året förekom både i mitt hemlän och annorstädes vapenstölder. Det är inte bara vid militära förläggningar som vapen kan stjälas utan också ur hemvärnets förråd samt på andra håll. Därför är det önskvärt att all tänkbar vaksamhet iakttages för att förhindra vapenstölder.

En annan sak i detta sammanhang vill jag särskilt bringa till försvarsministerns kännedom. Jag tycker att det skall förhindras, att en värnpliktig från regementet tar med sig sitt vapen hem under permission. Det får inte heller förekomma sådana tillgrepp som då en yngling stal ett vapen ur ett oläst vapenskåp, sålde det för 200 kronor och lovade att stjäla ett till för samma pris. Det finns många ungdomar som om de får kännedom om att det går att stjäla vapen begagnar sig av den möjligheten. Tillgrepp av detta slag bör alltså göras omöjliga.

Jag förlitar mig sålunda på att försvarsministern ser till att det blir allt svårare att komma över vapen illegalt. Har vi försvarskostnader på 3 miljarder bör vi också ha möjlighet att förvara

vapnen på sådant sätt, att de inte kommer i händerna på obehöriga. Allmänheten skall inte behöva riskera att när som helst hotas av vettvillingar med stulna vapen i händerna.

Jag tackar försvarsministern än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. viss för militära ändamål förvärvad mark m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Larsson i Hedenäset frågat mig vilka åtgärder eller förslag som är att emotse från Kungl. Maj:t i anledning av utredningen om återförande till de tidigare fastigheterna av mark eller avverkningsrätt, som av 1942 års militära markersättningsnämnd (sedermera 1944 års markersättningsdelegerade) förvärvats eller arrenderats inom Norrbottens län, ävensom när åtgärder eller förslag härvidlag kan vara att emotse.

Med anledning härav får jag anförda följande.

Kungl. Maj:t uppdrog den 8 mars 1957 åt chefen för försvarsstaben att utreda frågan, i vad mån förutsättningar ur militära synpunkter finns att vad beträffar förenämnda inköpta och arrenderade markområden i Norrbottens län till vederbörande fastighetsägare återställa avverkningsrätten på de arrenderade markområdena respektive upplåta avverkningsrätt till ägarna av de stamfastigheter, från vilka markområden sålts till kronan.

Chefen för försvarsstaben har, sedan utredningen i samråd med fortifikationsförvaltningen slutförts, den 29 december 1959 redovisat resultatet av densamma till Kungl. Maj:t.

Härefter har från länsstyrelsen i

Svar på interpellation ang. lektorsbristen vid läroverken

Norrbottnens län, statskontoret och försvarets fastighetsnämnd inhämtats utlåtanden i ärendet. Med anledning av att fastighetsnämnden i sitt utlåtande framlagt vissa förslag, vilka syntes böra underställas länsstyrelsen i Norrbottens län, har ärendet den 21 mars 1961 ånyo remitterats till länsstyrelsen för yttrande.

Av det anförda framgår, att remissbehandlingen av ärendet ännu icke avslutats. Med hänsyn härtill kan jag icke för närvarande precisera när beslut av Kungl. Maj:t kan vara att emotse.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Larssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet uttalar jag ett tack för svaret på min interpellation.

Statsrådets svar är en utpräglad formell beskrivning av ärendets handläggning. Då jag tidigare i olika sammanhang givit uttryck för en uppfattning i sakfrågan kan jag nu, under hänvisning till vad jag tidigare anförde, begränsa mig till att endast kommentera några av de sakupplysningar som statsrådet lämnat i sitt svar.

Ärendet har, säger statsrådet, återremitterats till länsstyrelsen i Norrbottens län. Detta skedde så sent som i tisdags eller samma dag som jag tillfrågades om jag nu kunde ta emot interpellationssvaret. Jag tillåter mig i anslutning härtill säga, att frågan för mig syns vara av den betydelse och så komplicerad, att en ordentlig remissbehandling är nödvändig. Jag har ingenting att invända emot utan finner det tvärtom lovvärt, att frågan återigen underställes länsstyrelsen i Norrbotten. På samma gång som jag uttalar min uppskattning av detta re-

missförfarande måste jag dock ifrågasätta, om detta även måste innebära att det inte går att förutse den tidpunkt då regeringen kan ta ställning i sakfrågan.

Herr talman! Det rör sig här om markförvärv av kronan som jag betecknar som en upprepning av haggbölle-riet i modern tid. Till en del är det fråga om långtidsarrenden av markområden på 49 år. Det är bra att frågan ordentligt utreds, men detta får inte leda till att utredningen pågår tills den 49-åriga arrendetiden utgår.

Med understrykande av angelägenheten av att frågan inte bara ordentligt utreds utan också att vi snart får ett beslut i saken tackar jag återigen för interpellationssvaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det som gör att jag inte vågar precisera tidpunkten när Kungl. Maj:t kan fatta beslut är att det råder delade meningar bl. a. mellan försvarets fastighetsnämnd och länsstyrelsen i Norrbottens län. Det är möjligt att uppfattningarna sedan frågan nu på nytt remitterats till länsstyrelsen kan komma närmare varandra. Då blir det i varje fall lättare för Kungl. Maj:t att fatta beslut i detta mycket besvärliga ärende.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. lektorsbristen vid läroverken**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hamrin i Jönköping frågat, om jag är i tillfälle dels att verifiera interpellantens uppgifter om den vid de högre allmänna läroverken rådande lektorsbristen och dennas sam-

Svar på interpellation ang. lektorsbristen vid läroverken

band med bl. a. rekryteringen av motsvarande tjänster vid folkskoleseminarierna, dels att ge en bedömning av möjligheten att inom rimlig tid komma till rätta med den nämnda bristen.

Med anledning härav vill jag först nämna, att lektorsbristen för närvarande är mycket stor. Vid de allmänna läroverken var den 1 juli 1960 — av sammanlagt 1 093 ordinarie lektorstjänster — inte mindre än 442 vakanta, d. v. s. de saknade ordinarie innehavare och uppehölls alltså av vikarier. Den 1 januari 1961 minskade sistnämnda siffra genom nyutnämningar till omkring 400.

Möjligheterna till minskning av vakanserna är i hög grad beroende på utvecklingen av antalet licentiatexamina och disputationssprov vid de filosofiska fakulteterna. Dessa har de senaste åren ökat och uppgick läsåret 1959/60 till omkring 190 respektive 90. Med dessa siffror bör vidare sammanställas några uppgifter om utvecklingen av antalet aktiva licentander och doktorander vid universitet och högskolor, till alldeles övervägande delen avseende de filosofiska fakulteterna. Antalet licentander har mellan 1955 och 1959 ökat från närmare 1 000 till omkring 1 800, d. v. s. med nästan 85 procent. Antalet doktorander har under samma tid ökat från närmare 750 till drygt 1 100, d. v. s. med omkring 50 procent. Denna utveckling torde leda till ett betydligt ökat antal licentiatexamina och disputationssprov, vilket i sin tur kan förväntas successivt medföra en avsevärd förbättring av rekryteringsunderlaget för lektorstjänsterna inom skolväsendet.

I interpellationen har upptagits en speciell fråga beträffande lektorsbristen. Herr Hamrin har sålunda anført, att rekryteringen av lektorer särskilt vid landsortsläroverken ytterligare försvårats, därför att ordinarie lektorer vid sådana läroverk förordnas att uppehålla lektorstjänster vid folkskoleseminarier, varav följer att de berörda

läroverken även på grund därav måste anställa vikarierande lektorer. Detta system av »kedjevikariat» förekommer, såsom interpellanten säkert också vet, i större eller mindre omfattning inom alla sådana förvaltningsområden, där tillgången på arbetskraft inte motsvarar efterfrågan. Det är en konsekvens av den enskildes frihet att allt efter behörighet söka de tjänster eller förordnanden, som han själv helst vill ha. Systemet medför emellertid även en viss utjämning av bristens negativa verkningar så till vida, att arbetskraftsresurserna allt efter kvalifikationer sätts in där de från det allmännas synpunkter kan sägas behövas bäst. Vikariesystemets utbredning minskar emellertid naturligtvis i och med att, såsom jag nyss påpekat, rekryteringsunderlaget för lektorstjänsterna successivt breddas. Vad gäller just den av herr Hamrin upptagna detaljfrågan vill jag slutligen framhålla, att den har en förhållandevis mycket liten räckvidd. Av de för närvarande 30 vakanta lektorstjänsterna vid folkskoleseminarierna uppehålls nämligen endast 4 av lektorer vid högre allmänna läroverk — vilket dock givetvis inte utesluter att vissa besvärligheter kan uppstå för det enskilda läroverket.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag uttalar till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ett tack för det svar som jag fått på min interpellation. Jag vill skynda mig att säga något om anledningen till att jag, utan att på något sätt kunna åberopa några expertinsikter i den problematik, som i dag möter på skolans område, likväl som intresserad lekman har tagit detta steg att påkalla statsrådets uppmärksamhet för det spörsmål som jag kort angivit i interpellationen.

Svar på fråga ang. V5-spelet

Förklaringen är helt enkelt den, att jag personligen mycket oroats av vissa iakttagelser jag kunnat göra på mycket nära håll, nämligen vid mitt eget gamla läroverk i Jönköping, där rekryterings-svårigheterna i fråga om vissa tjänster sedan länge varit högst betydande och alltjämt är det. Klart är att den stora lektorsbristen generellt måste ses med stark oro av alla, som beaktar vilka utomordentliga bildningsvärden som representeras av våra läroverk, eftersom dessa ju har på sin lott att svara för de förberedande studierna på vägen till universitet och högskola.

Mot den bakgrunden måste varje ljusning i läget som till äventyrs kan skönjas hälsas med tillfredsställelse. Den prognos som statsrådet nu gav på grundval av den väntade ökningen i antalet licentiatexamina och disputationssprov på något längre sikt ger löften om förbättringar, vilket är utomordentligt glädjande.

Emellertid hade jag av olika skäl begränsat min fråga till att gälla en speciell aspekt på rekryteringsproblemet, nämligen den som har med sugningen från läroverken till folkskoleseminarierna att göra. Det förefaller för övrigt som om läroverken rekryteringsmässigt vore trängda även från ytterligare något håll, men det skall jag nu inte gå in på. Självfallet är jag medveten om att systemet med s. k. kedjevikariat — som statsrådet påpekade — tillämpas även på andra förvaltningsområden, men det hindrar inte att jag ändå finner det olustigt att behöva bevitna hur t. ex. ett landsortsläroverk som tidigare varit förskonat från sådant nu råkat i underläge på grund av detta system, ett underläge som ännu starkare markeras därav, att även adjunktstjänsterna i inte ringa grad drabbas. Jag vill särskilt understryka detta att även adjunktstjänsterna berörs.

Man kan rent av till en ganska bestämd tidpunkt fixera, när dessa olägenheter satte in, eftersom den uppen-

barligen sammanfaller med den tidpunkt, då folkskoleseminarierna blev jämställda med provårsläroverken. Vid provårsläroverk finns konkurrenskraft i detta hänseende, men annars finns den inte. Ett läroverk, som nödgas se både sina ordinarie lektorer och sina ordinarie adjunkter försvinna till andra läroanstalter, måste självfallet svårt lida av detta, med de risker det innebär med hänsyn till möjligheterna att upprätthålla undervisningsstandarden. Goda skollokaler och goda anordningar i övrigt är naturligtvis en mycket viktig faktor och något som bör eftersträvas, men saknas fullt kvalificerade lärare, så är det mycket betänkligt. En specialutbildad lektor i varje ämne vid ett läroverk måste enligt min mening vara en rimlig begäran.

Jag är givetvis medveten om att statsrådet har full förståelse för dessa allmänna synpunkter. Jag noterar också, att statsrådet, såsom framgår av slutorden i svaret, är på det klara med att situationen i det hänseende som jag här tillåtit mig beröra i det enskilda fallet kan bli mycket besvärlig. Med detta vill jag än en gång tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. V5-spelet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Borrbý har frågat mig, om jag avser vidtaga åtgärder för att förhindra att V5-spel urartar på sätt som förekommit under senaste tiden.

Eftersom herr Larsson inte på något sätt uppgivit hur enligt hans uppfattning V5-spelet urartat, har jag endast kunnat anta att han avsett de oredlighetsbrott som den senaste tiden enligt tidningarna satts i samband med höga spel på en del kapplöpningsbanor för

Svar på interpellation ang. obligatorisk ansvarighetsförsäkring för jägare

hästar. Utredningarna i dessa ärenden är icke avslutade och om sambandet mellan de påtalade oegentligheterna och V5-spel kan jag därför inte uttala mig. Jag vill emellertid endast framhålla, att i utredningar om förskingringsbrott eller liknande förmögenhetsbrott brukar framkomma hur vederbörande ofta i alltmer hektiskt tempo sökt förbättra situationen genom att skaffa sig lotteri- eller andra spelvinster. Huruvida just V5-spel skulle ha större lockelse i dylika sammanhang än andra spel eller lotterier torde vara ovisst. Skulle så vara fallet är det väl närmast att tillskriva den publicitet som ägnas V5-spelet. Svårigheterna att göra särskilda ingrepp i V5-spelet är stora. Lantbruksstyrelsen har emellertid sin uppmärksamhet riktad på förhållandena.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Larssons fråga.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min fråga. Att jag tagit statsrådets och kammarens uppmärksamhet i anspråk för detta beror inte enbart på vissa aktuella förmögenhetsbrott utan hänger samman med min uppfattning, att V5-spelet i sin nuvarande utformning visat sig medföra så allvarliga olägenheter. Jag noterar därför med mycket stor tillfredsställelse, att statsrådet meddelat kammaren att lantbruksstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden.

Jag tror sedan inte, att reglernas avigsidor påverkas av om V5-spelet får mer eller mindre publicitet, och kan inte finna, att dessa regler skulle bli bättre, om spelet vore mindre känt.

Jag är medveten om svårigheterna att göra särskilda ingrepp i V5-spelets utformning. Men eftersom jag konstaterat,

att konsekvenserna av den nuvarande utformningen medfört så betydande olägenheter, anser jag mig dock, herr talman, oförhindrad att hysa den uppfattningen, att ett försök till övervinande av dessa svårigheter är väl värt att göra — en inställning som jag anser ligger ganska nära den positiva formulering, som herr statsrådet har givit sitt svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. obligatorisk ansvarighetsförsäkring för jägare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Sköldin frågat mig, dels om jag ämnade uppdraga åt 1949 års jaktutredning att företaga översyn över det förslag till obligatorisk ansvarighetsförsäkring för jägare, vilket av den dåvarande utredningsmannen lades fram den 28 februari 1953, dels om jag, därest detta uppdrag meddelas jaktutredningen, ämnar i direktiven föreskriva att översynen skall göras med sådan skyndsamhet, att propositionen i ämnet kan läggas fram vid vårriksdagen 1962.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Ifrågavarande förslag överlämnades för ett par år sedan under hand till den nuvarande utredningsmannen i 1949 års jaktutredning. Det förutsattes därvid, att utredningsmannen skulle äga befogenhet att göra den översyn av förslaget, som han kunde finna påkallad. Emellertid delar jag interpellantens uppfattning, att frågan om obligatorisk ansvarighetsförsäkring för jägare nu bör tagas upp till behandling. Det är därför min avsikt att uppdraga åt jaktutredningen att verkställa den av interpellanten ifrågasatta översynen av 1953 års förslag i ämnet.

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

Vad angår interpellantens andra fråga finner även jag att det är önskvärt, om översynen kan föranleda förslag redan till 1962 års riksdag. Som bekant har emellertid jaktutredningen erhållit åtskilliga andra uppdrag, och av dessa är flera redan under arbete. På grund härav och då det alltid är vanskligt att föreskriva en snäv tidsgräns för slutförandet av ett utredningsuppdrag anser jag mig inte nu och innan uppdraget närmare preciserats kunna ange tidpunkten för när det skall vara avslutat.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellantens frågor.

Vidare anförde

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Jag vill först framföra ett tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det svar, som han har lämnat på den av mig framställda interpellationen.

Jag är särskilt glad åt att statsrådet har givit sin anslutning till de synpunkter, som jag har anført i interpellationen beträffande önskvärdheten av att införa en obligatorisk försäkring för dem som utövar jakt. Jag vill erinra om att därest det skulle vara möjligt att få fram ett förslag till 1962 års riksdag, skulle 30 år ha förflutit sedan den första framställningen gjordes i denna sak. Det var nämligen 1932, som man framlade förslag om en sådan försäkring. Under mellantiden har emellertid inträffat en hel del, som jag inte vill förbigå i detta sammanhang.

Det förslag, som framlades 1953, hade tillkommit efter förhandlingar med försäkringsbolagen. I uppgörelsen med dessa angavs vilken storlek premien skulle få för varje jaktkortslösare. Man kom fram till att premien skulle vara 2 kronor 50 öre. Det skulle i dagens läge med 255 000 jaktkort betyda att premierna skulle bli 637 500 kronor. Bestämmelsen innebar emellertid också, att därest det uppkom överskott skulle

detta gå tillbaka till jaktvårdsfonden. Uppgörelsen innehöll därför även en bestämmelse om att de försäkringsbolag, som skulle handha denna försäkring, skulle få tillgodogöra sig en förvaltningsavgift om 4 procent av premieintäkterna. Det skulle i dagens läge betyda 25 420 kronor. Därutöver skulle försäkringsbolagen få uppbära vad man kallade en riskpremie om 8 procent. Överfört på dagens förhållanden skulle det bli en ytterligare kostnad på 50 840 kronor. Sammanlagt skulle alltså försäkringsbolagen erhålla 76 260 kronor för att sköta denna sak.

I dag föreligger det faktiskt erbjudande från ett försäkringsbolag att ta denna försäkring för en avgift av 1 krona i stället för 2 kronor 50 öre. Då är att märka, att man inte begär något premietillägg för förvaltningskostnaderna. Jämfört med 1953 års avtal skulle det betyda, att försäkringsbolagen i dag skulle nöja sig med 30 600 kronor i stället för 76 260 kronor, vilket innebär en prutning med 45 660 kronor. Man brukar säga att man ej prutade mycket men hälften prutades genast, men i detta fall har man kommit fram till ett resultat som är ännu bättre för försäkringstagaren. Mot bakgrund av att det är 7 år sedan man begärde de avgifter jag förut nämnde kan man väl säga, herr statsråd, att senfärdigheten har lönat sig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Elmwall frågat mig, om jag anser att det föreligger möjlighet att vidtaga åtgärder, som medför att mjölkhanteringen inom Mellansve-

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

rige återföres till en så lönande nivå, att produktionen av mjölk återställs i den omfattning, som produktionsbetingelserna medger och konsumtionsintresset i området kräver.

Med anledning härav vill jag först erinra om att den vid mejeri invägda mjölken sedan början av 1950-talet — den tidpunkt interpellanten valt som utgångspunkt — minskat med omkring 15 procent i hela landet. Vidare vill jag erinra om att mjölkproduktionen vid 1950-talets ingång var väsentligt större än vad som svarade mot föreliggande avsättningsmöjligheter. Den minskning som ägt rum bör därför betraktas såsom en nödvändig produktionsanpassning.

Enligt min mening finnes ingen anledning att nu vidtaga åtgärder för att stimulera till en ökad totalproduktion av mjölk. Jag utgår vidare från att — något som interpellanten också bör vara ense med mig om — eventuella produktionsstimulerande åtgärder endast kan ske inom ramen för den nu gällande prisöverenskommelsen. En ensidig förbättring av prisbildningen på mjölk innebär i så fall, att det totala prisstödet måste omfördelas på bekostnad av någon annan jordbruksprodukt.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att problemet kan begränsas till frågan om mjölkproduktionen för närvarande kan anses vara riktigt lokaliserad och, om så inte är fallet, huruvida och i vad mån åtgärder bör vidtagas för att få till stånd en ändring härutinnan.

Nedgången av mjölkinvägningen inom Mellansverige har som interpellanten påpekat varit större än genomsnittet i hela landet. Inom det område i Mellansverige, som utgör Mjölkcensalens tillförselområde, d. v. s. i stort sett Stockholms, Upplands, Södermanlands, Östergötlands och Västmanlands län samt vissa delar av Kalmar län, har invägningen sålunda mellan 1950 och 1960 minskat med omkring 22 procent. Det kan emellertid framhållas, att det finns områden, som uppvisar ännu större

minskning i mjölkinvägningen, t. ex. Värmland, Örebro län samt södra och mellersta Norrlands kustbygd.

Vid en bedömning av frågan om hur stor mjölkproduktion, som kan anses önskvärd inom Mellansverige, bör hänsyn tagas till att förhållandena i vissa avseenden väsentligt förändrats på tio år. Moderna mejerimetoder och transportmedel har således frigjort mjölkproduktionen från närhetslokalisering. Möjligheter finns numera att utan kvalitetsförsämring tillföra mjölk till de mellansvenska industriområdena från betydligt längre bort liggande områden än för tio år sedan.

Det må även framhållas, att från år 1950 någon direkt brist inte förelagat på mjölk och grädde för konsumtion inom det mellansvenska området. Erfarenheter från 1940-talets missväxtår visar å andra sidan, att det vid krisituationer mycket väl går att från södra Sverige tillföra området erforderliga kvantiteter mjölk för direkt konsumtion. Det är emellertid givetvis inte något konsumentintresse, att mjölken förs onödigt långa vägar till en konsumtionsort och att stora kostnader nedlägges i transportapparaten.

Sådana synpunkter förefaller i viss mån ha beaktats, när man fastställt de interna utjämningsavgifter på konsumtionsmjölk och vissa andra mjölkprodukter, som uttages på grundval av statliga författningar och vilka, sedan kostnaderna för vissa allmänna regleringsändamål bestritts, återgår till mejerierna i form av utjämningsbidrag på den till mejeri levererade mjölken. Dessa avgifter, vilka avser att utjämna lönsamheten mellan olika grenar av mejeriområdet, fastställs av statens jordbruksnämnd efter förslag av riksorganisationen på mejeriområdet, Svenska mejeriernas riksförening.

De nu utgående avgifterna uttages efter en plan, om vilken — enligt vad jag blivit upplyst — det förelagat enighet inom mejeriorganisationen och som in-

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

nebär, att en del av konsumtionsmjölkens merpris i förhållande till andra produkter får behållas av de konsumtionsmjölkförsäljande mejerierna. Merintäkten, som för närvarande beräknas till cirka 4 öre per kilogram, anses motsvara kostnaden att frakta konsumtionsmjölk från andra områden. Då de mellansvenska mejerierna genom områdets struktur har möjlighet att försälja en mycket hög procent av den invägda mjölken i form av konsumtionsmjölk, innebär detta givetvis en icke oväsentlig favör för detta område i förhållande till produktionsområden med en begränsad försäljning av konsumtionsmjölk.

Som jag tidigare framhållit bör en eventuell allmän förbättring av mjölkproduktionens villkor ävensom en omfördelning av mjölkproduktionens lönsamhet mellan olika områden ske inom ramen för det nu gällande jordbruksprisavtalet. Åtgärder i sådant syfte bör i första hand ske i samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation och bör i så fall företagas vid de ändringar i införselavgifter och konsumtionsmjölkpriser, som kan uppkomma vid utlösning av olika i det nuvarande prissättningssystemet ingående spärregler.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag nog konstatera, att svaret i stort sett är negativt — särskilt med hänsyn till den motivering som jag anfört i interpellationen.

Jag betraktar även i stort sett de områden, som jordbruksministern i svaret nu har angett såsom ännu mer markerade i fråga om minskad mjölkproduktion, såsom inneslutna i min fråga. Närke och Värmland hör ju även geografiskt till Mellansverige.

Om en produktion är lönande, upprätthålles den. Att produktionen av mjölk minskar i vissa delar av landet i en så snabb takt, innebär att den där inte betraktas som lönande. Det är inga skrivbordskonstruktioner som avgör detta utan producentens egen praktiska bedömning.

Den nuvarande jordbrukspolitikens mål har varit och är tydligen fortfarande att minska produktionen. Men nog måste det vara fel, om mjölkproduktionen upphör nära de stora befolkningscentra. Det förvånar mig att jordbruksministern inte alls känner sig oroad av detta. Vad är anledningen till produktionsminskningen här? Nog torde kostnaderna för att tillgodose konsumtionsbehovet ha en viss betydelse i detta sammanhang. Producenterna tvingas att räkna med transporterna. De 4 öre per kilogram konsumtionsmjölk, som jordbruksministern i sitt svar velat beteckna som en särskild favör, är knappast någon favör alls. De motsvaras i stort sett av transportkostnaderna.

Även om andra områden kan fylla behovet av konsumtionsmjölk för de stora befolkningscentra i Mellansverige, så kommer alltid kravet på kostnadstäckning att bestå och producenternas handlande att bestämmas av lönsamheten. Eftersom man kan motse en ökad befolkningskoncentration till dessa områden, måste det vara fel att låta mjölkproduktionen minska i dessa trakter, fel bland annat därför att produktionen måste bli dyrare. Det kan inte vara av intresse för vare sig producenter eller konsumenter att så sker. I de områden som här berörs, Mellansverige och områden i liknande läge, har jordbruket tidigare haft mjölkproduktionen som ekonomisk grund. Strukturomvandlingen behöver inte hindra att denna grund bibehålles.

Statsrådet hänvisar till att sexårsavtalet skulle hindra en förnuftig prissättning; en omvärdering skulle endast kunna ske på bekostnad av någon annan

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

produkt. Jag och många med mig hade nog hoppats att jordbruksavtalet skulle ha fått en sådan konstruktion, att ingen jordbrukare skulle tvingas upphöra med en produktion som har naturliga förutsättningar på gården och som varit grundläggande för bärigheten av det företag han driver.

Vidare har jordbruksministern i sitt svar berört detaljer i jordbruksavtalet, som i och för sig är intressanta och betydelsefulla. Mitt allmänna intryck har blivit, att jordbruksministern vill fastslå, att staten genom sitt beslutande organ tagit ansvaret för vad som sker. Människorna har bara att finna sig däri. Det kan kanske vara bra, att detta blir fastslaget. Ungdomen behöver besked för sitt ställningstagande. Åldersammansättningen i jordbruket bland både företagare och anställda är nu sådan, att den om endast några år kommer att ge kanske avgörande utslag i produktionen, eftersom nyrekryteringen är beroende av lönsamheten. Jag är inte så övertygad om att konsumenterna i framtiden kommer att bedöma den jordbrukspolitik som nu förs som förutseende och riktig.

Herr talman! Jag skall med några siffror ytterligare söka belysa hur utvecklingen varit i den del av landet där jag vistas för att därmed visa, hur berättigad den aktuella frågan är. I Mjölkcentralen, den mejeriförening inom området som jag närmast har beröring med, var mjölkinvägningen under november 1960 9 procent lägre än under november 1959. Det beräknas att produktionen nu ligger cirka 7 procent lägre än under förra året. Som angivits i interpellationen sjönk mjölkproduktionen under 1950-talet med 24 å 25 procent. Under verksamhetsåret 1958/59 minskades antalet leverantörer till Mjölkcentralen med 880 och i medeltal de senaste 5 åren med 600 per år. Katrineholms mejeri hade 1952 2 300 leverantörer; nu är antalet 1 700.

Jag skulle i det sammanhanget kun-

na säga, att jag uppskattar en annan ärad ledamot av denna kammare för hans avståndstagande från vad han kallar akademiska jordbrukspolitiker. Jag tror vi har fått alltför många skrivbordsjordbrukare i detta land, vilka utan praktiska erfarenheter sätter sig ned och med några penndrag löser jordbrukets problem. Man bollar med termer som vertikal integration och strata, och man löser praktiska problem genom produktionsomflyttningar, precis som man flyttar pjäserna på ett schackbräde. Om man i förbifarten skulle råka offra några bönder bekymrar inte så mycket. De rent mänskliga problemen kommer oftast i skymundan. Jordbrukarna och säkert även konsumenterna önskar emellertid en praktisk jordbrukspolitik efter bärande ekonomiska grunder, efter linjer som håller även i framtiden.

Huruvida vi skall fortsätta med en jordbrukspolitisk målsättning, som syftar till produktionsminskning, kan i varje fall mot bakgrunden av det växande behovet av livsmedel i världen diskuteras. Jag kan inte biträda den målsättningen.

Frågan om mjölkproduktionen har många aspekter. Den minskade lönsamheten kan kanske verka stimulerande på den yttre rationaliseringen, men samtidigt skapar den stora problem på andra områden. Med det mindre jordbruket försvinner också värdefull arbetskraft från skogarna. Transporten av skogsprodukterna möter då allt större svårigheter. Detta och mycket annat är, herr talman, problem som berör hela samhället.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! Herr Elmwall vidrörde en hel serie problem. Jag skall inte trötta kammaren med att kommentera vart och ett av dem. På ett par väsentliga punkter tycker jag emellertid att det tarvas ett par kommentarer.

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

Herr Elmwall betecknade svaret som negativt. Jag är ledsen om det framstår som negativt, men jag kan inte rå för det. Svaret hänvisar till ett par väsentliga faktorer, som herr Elmwall sorgfälligt förbigick i sin kommentar till svaret. Jag vill sålunda erinra om att det förelegat en absolut enighet inom den gren av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse som representerar just mjölkproduktionen, Svenska mejerier-nas riksförening, om hur man skall förfara i detta sammanhang. Och detta har i sin tur legat som underlag för den prisöverenskommelse, som träffades 1959 och som gäller fram till den 1 september 1965. Frågan gäller inte huruvida man vill klassificera dem som är intresserade av jordbruksfrågorna som världsfrämmande skrivbordsteoretiker eller enbart som omdömesgilla, kunniga, praktiska och kloka jordbrukare, utan frågan är en del i ett stort sammanhang, där det gällt att avväga regler för prissättningarnas förändringar och för avvägningen av prissättningen mellan olika grödor. Detta har lett fram till ett avtal, som jag för min personliga del hyser större respekt för än vad herr Elmwall tycks göra av hans kommentar att döma.

Jag ber vidare att få erinra om att det inte ens under 1950-talets ytterst allvarliga missväxtår i just Mellansverige har rått någon brist på mjölk i området. Däremot har allvarliga orostecken pekats på motsatsen. Behöver jag erinra om vad som hände våren 1958, när våra lagerhus var överfyllda? I och för sig är väl detta problem som inte behöver vara oöverkomliga, men resultatet var att just det praktiska jordbrukets män vid den tidpunkten fick vidkännas utomordentligt stora förluster för en export, som krympte till sin omfattning och som i fråga om värdet oavbrutet sjönk ända ned till ett pris, som svarade mot tredjedelen av vad Sveriges konsumenter fick betala för en del av mjölkprodukterna. Nedgången i mjölk-

produktionen är 15 procent. Jag kallar det för produktionsanpassning.

Det finns sätt att tillmötesgå herr Elmwalls önskemål — ehuru icke i detta sammanhang — och det är om någon kan åstadkomma ett system, som utan att orättvisa vederfares jordbrukare på andra håll i landet kan tillförsäkra de mjölkproducerande jordbrukarna i Mellansverige större lönsamhet. Jag tror inte — och jag begär det inte heller — att herr Elmwall skall kunna peka ut de områden inom landet, där man skulle vara beredd att sänka priset på mjölken för att tillförsäkra stockholmsområdet större lönsamhet. Jag tror inte att herr Elmwall — lika litet som jag eller någon annan — skulle vilja förbättra lönsamheten för mjölkproduktionen i Mellansverige genom att i motsvarande grad nagga prisöverenskommelsens reella innebörd i kanterna när det gäller andra produktionsområden.

Jag har i mitt interpellationssvar givit en anvisning på hur detta problem skulle kunna lösas, och det är om det skulle finnas — ehuru jag naturligtvis betvivlar det på det allra högsta — någon i jordbrukets förhandlingsdelegation eller i andra hithörande organisationer, som vid nästkommande utlösning av någondera spärregeln i sexårsavtalet skulle vilja göra en så radikal omflyttning som den, som skulle vara den innersta innebörden i herr Elmwalls önskemål.

Jag har velat säga detta, därför att det inte bör föreligga något missförstånd om att jag inte vill förstå herr Elmwalls synpunkter. Jag har velat redovisa de utomordentligt stora svårigheterna, för att inte säga det omöjliga i att utan hänsyn till gällande prisavtal åstadkomma den korrigerings som herr Elmwall pläderat för.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har frågat statsrådet, om han ansåg att det fanns möjligheter att öka lönsamheten för mjölk-

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

produktionen inom Mellansverige. Anledningen härtill är den utveckling, som har skett och som kanske varit tydligast de senaste två åren — i varje fall i våra bygder. Statsrådet pekar på de svårigheter som föreligger. Dem är jag medveten om, och jag är också medveten om att inga jordbrukare i detta land får för mycket betalt för mjölken. Det är emellertid inte det frågan gäller. Interpellationssvaret har jag betecknat som negativt, därför att det tydligen inte medger några möjligheter att öka lönsamheten i Mellansverige utan att inskränka den på andra håll. Ur den synpunkten måste jag även beteckna avtalet som en besvikelse.

Jag vet inte, om jag har räknat rätt, men jag undrar ändå om man vid alla tillfällen beaktar dessa synpunkter. När löneregeln utlöstes skulle mjölken ha varit berättigad till ett med 1,4 öre höjt pris. Enligt Jordbrukarnas Föreningsblad skedde en höjning med 1,2 öre. Därav var 1 öre generell höjning, och $\frac{2}{10}$ sattes in som punkthöjningar. De andra $\frac{2}{10}$ försvann ur bilden när det gällde mjölken. Kostnadsstegringarna vid mejerierna var — har det upplysts mig — ungefär 0,6 öre, som skulle täckas. Medelst dessa transaktioner erhöles täckning, genom punkthöjningarna med 0,1 öre och genom de generella höjningarna med 0,3 öre. Ersättningen blev således 0,4 öre.

Jag vet inte om jag har räknat rätt, men jag kan inte komma fram till något annat resultat än att mejerierna här inte fick täckning för de ökade kostnaderna. Huruvida jordbrukarna har kunnat täcka in sig genom ökad rationalisering är en fråga som jag kan lämna öppen. Jag tror inte att det har lyckats.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Herr Elmwall har i sin interpellation till jordbruksministern vidrört ett synnerligen allvarligt problem, som ligger i den minskade mjölkproduktionen. Det är dess värre inte

enbart begränsat till Mellansverige, utan precis samma tendenser kan spåras även i andra delar av landet, inte minst i Norrland, vilket statsrådet även berörde i sitt svar.

Om jag, herr talman, endast avgränsar problemet till mitt eget hemlän och kanske framför allt då till delen Hälsingland, som tydligen statsrådet särskilt åsyftade i sitt svar, har mjölkproduktionen där under 1950-talet gått ner med cirka 30 procent. Det finns områden i Hälsingland där nedgången är hela 68 procent under samma tid.

När det gäller att finna orsaken till denna kraftiga nedgång ger ju dessa siffror ett klart och otvetydigt belägg för den dåliga lönsamhet som är förenad med mjölkproduktion och för att mjölkpriset, därest produktionskostnaderna skulle täckas, skulle ligga betydligt högre än vad det gör i dag.

Herr talman! Om jag fortfarande bedömer situationen i mitt eget län, så täcker vi nu knappt det lokala konsumtionsbehovet. Vi har tidvis betydande underskott, och en fortsatt nedgång i mjölkproduktionen kommer snart nog att förvandla vårt produktionsområde till ett permanent underskottsområde med de konsekvenser detta kommer att medföra inte minst för konsumenterna.

Bara för en kort tid sedan stod det att läsa i tidningarna, att det rådde brist på smör i Hälsingland. I det fallet har vi länge utgjort ett underskottsområde, men, herr talman, jag har från mejerihåll fått bekräftat, att det då uppgiften spreds verkligen förelåg en bristsituation och att en viss ransonerings under någon tid fick tillgripas i väntan på importerat smör. Det har också sagts mig, att vid den nyligen avslutade militärmanövern i Hälsingland fick manskapet utspisas med margarin, eftersom smör i tillräcklig mängd icke fanns att uppbära på orten. Det är möjligt att detta förhållande just nu är ett distributionsproblem.

Jag har velat belysa denna situation,

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

som sannolikt kommer att accentueras, mot bakgrunden av de prisgeografiska förändringar som jordbruksnämnden och statsmakterna gjort i fråga om det extra mjölkpristillägget. Här vidtog man för några år sedan den åtgärden att delar av Hälsingland flyttades från mellersta Norrlands prisutjämningsområde till ett nytt sådant tillsammans med delar av Kopparbergs län. Denna åtgärd medförde att vi inom landskapet fick sådana prisgränser att det uppstod en prisskillnad på 1,6 öre exempelvis för två grannar som levererar mjölk, och detta har naturligt nog skapat irritation.

Man har verkligen svårt att inse det rättvisa och motiverade med en sådan åtgärd. Den är icke motiverad ur produktionssynpunkt, eftersom det knappast kan vara någon skillnad i produktionsbetingelser mellan exempelvis Medelpad och Hälsingland. Den är icke motiverad av att det skulle ha förelegat ett produktionsöverskott, eftersom förhållandet är det motsatta och denna utveckling blir alltmer markerad. Varför vidtogs det då en sådan åtgärd som denna områdesförflyttning? Ja, det kanske vi inte här kan få något besked om, men eftersom jordbruksministern i sitt interpellationssvar pekar på södra Norrlands kraftigt minskade mjölkproduktion, vill jag ställa en direkt fråga till honom: Är statsrådet villig medverka till att de delar av Hälsingland som nu erhåller det lägre mjölkpristillägget — det gäller närmast Hudiksvallsområdet och Södra Hälsinglands mejeriområde — återföres till Mellersta Norrlands prisutjämningsområde? Man hejdar sannolikt inte därigenom den fortgående minskningen av mjölkproduktionen, men man skulle kunna tillgodose ett rättvisekrav, och jag hoppas att jordbruksministern vill medverka därtill.

Om jag till sist, herr talman, får anföra några mera allmänna synpunkter på frågan om mjölkproduktionens fram-

tidsutsikter, skulle jag vilja framhålla att den kraftiga produktionsminskning, som noterats under 50-talet, sannolikt kommer att fortsätta i ökad takt under 60-talet. Var kommer vi då att hamna? Jo, det kommer säkerligen att här i landet uppstå en ännu allvarligare bristsituation i fråga om mjölk och mejeriprodukter, vilket måste vara till stor nackdel inte minst ur folkförsörjningens synpunkt. I detta sammanhang får inte heller förglömmas att med ökad utslaktning av kreatur följer inte bara en minskad mjölkproduktion utan också en allvarlig bristsituation inom köttproduktionen, vilket gör att en del av behovet måste täckas med import utifrån. Då är frågan: Skall vi i det gamla jordbrukslandet Sverige tära på andra länders överskott av livsmedel, när vi dessutom vet att en stor del av världens människor svälter och att överskotten i stället borde förbehållas dem?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! En hel del av vad herrar Elmvall och Eriksson i Bäckmora yttrade borde kanske höra mera hemma i SMR än här, ty grundvalarna för det system vi tillämpar emanerar från överväganden inom den centrala mejeriorganisationen, och jag utgår från att man där har kontakt med alla dessa synpunkter.

Jag vill till detta foga att jag egentligen är skyldig herr Eriksson i Bäckmora ett tack, ty hans anförande bestyrker att i varje fall han inte vill avstå någonting av det norrländska jordbrukets lönsamhet när det gäller mjölkproduktionen till förmån för Mellansverige. Jag uppfattar det som ett bevis för att tendenserna är likartade över hela linjen. Därmed är strängt taget hela den centrala fråga som herr Elmvall förde på tal i sin interpellation besvarad. Man kan inte tillgodose dessa önskemål utan att beröva något annat område en del av dess nuvarande lön-

Svar på interpellation ang. mjölkproduktionen i Mellansverige

samhet eller förminska lönsamheten för någon annan gren av jordbruksproduktionen. Gör man inte det, rubbar man för den andra partens vidkommande den materiella innebörden av jordbruksavtalet, och det är det väl ändå inte fråga om.

Herr Elmwall framförde som exempel den mekanism som trädde i funktion vid den senaste utlösningen av 3-procentregeln. Jag skall inte gå in på någon teknisk diskussion utan nöjer mig med att hänvisa till att regleringen på mjölkprisområdet skedde efter samråd mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnd. Jag gissar, att vi nog på alla sidor torde kunna uppfatta den tolkning man här givit avtalet som tillräckligt auktoritativ såväl för jordbrukarna och deras ansvariga instanser som för statsmakternas företrädare.

Även herr Eriksson i Bäckmora talar om »bristsituation». Man bör kanske vara litet försiktig med att använda ett sådant uttryck i detta sammanhang. Inte ens under 50-talet med hela serien av missväxtår har det förekommit någon bristsituation som varit till ohägn, och det är inte heller fallet under den pågående produktionsanpassningen med den delvisa övergången från mjölkproduktion till köttproduktion.

Vad beträffar smörtlillgången i Hälsingland vill jag bara framhålla att det ju inte är förenat med samma olägenheter att från andra delar av landet utan förlust transportera smör till Hälsingland som att till pressade priser sälja smör på världsmarknaden. Visst låter det bestickande när man framställer saken på det sätt som herr Eriksson här gjorde, men i själva verket är det endast fråga om ett distributionsproblem som kommer att föreligga till dess produktionsanpassningen blir sådan, att det inom vårt avsättningsutrymme finns en betryggande marginal, så att inte jordbrukarna skall behöva riskera att det uppkommer sådana be-

svärliga situationer som inträffade i början av 50-talet och ända fram till 1958 och som medförde högst betydande förluster för dem.

Slutligen ställde herr Eriksson i Bäckmora en direkt fråga till mig, om jag nu ville medverka till att även Hudiksvalls-området skulle föras till de delar av Hälsingland som redan tillhör det prisutjämningsområde där man är berättigad till det extra mjölkpristillägget för Norrland. Nej, det är jag inte beredd att göra. Innan några sådana justeringar kan vidtas måste saken diskuteras av behöriga instanser tillsammans med jordbrukets organisationer.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag hoppas att jordbruksministern inte med sitt yttrande avsåg att förhindra kommentarer från jordbrukarleden i detta sammanhang.

Vad vidare gäller de motiv som jag anført i min interpellation och de frågor som jag där framställt vill jag än en gång understryka att jag inte har tagit sikte på några direkta åtgärder utan endast att få klarlagt huruvida det finns möjligheter att på ett sådant sätt förbättra lönsamheten av mjölkproduktionen inom det mellansvenska området att jordbrukarna kan beräknas fortsätta med denna produktion.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jordbruksministern fann anledning uttala en viss tacksamhet mot mig. Tråkigt nog kan jag inte återgälda den hövligheten, eftersom herr statsrådet gav mig ett så klart nej på min begäran om en omprövning av frågan om det extra mjölkpristillägget när han borde ha sagt ja. Men vi kommer säkert, herr jordbruksminister, att föra fram denna från till SMR och jordbrukets förhandlingsdelegation, och det gör väl att frågan så småningom också kommer till jordbruksdepartementet, där statsrådet då får ta ställning till densamma. Jag hoppas att herr statsrådet

Svar på interpellation ang. garantilånen för skördeskador

då skall visa större vilja att tillmötesgå detta rättvisekrav från jordbrukarna i Hälsingland. Ty herr statsrådet kan väl inte bevisa att vi har bättre produktionsbetingelser där än vad man har i angränsande områden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation ang. garantilånen för skördeskador**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Björkänge frågat mig

1) om jag vill lämna kammaren en redogörelse för i vilken utsträckning ansökningar om statlig garanti för skördeskadelån avslagits eller bordlagts av de olika lantbruksnämnderna samt för de skäl som angivits härför,

2) om jag är beredd att på grundval av sådant material vidtaga åtgärder i syfte att uppnå en såvitt möjligt enhetlig tillämpning över hela landet och härvid söka möjliggöra en sådan generositet i bedömningen, att alla jordbrukare och trädgårdsodlare, som behöver skördeskadelån för upprätthållande av näringen och vid normala skördeår kan förutsättas kunna återbetala lånen, också kan få sådana lån, särskilt med beaktande av att inventarieinteckningar regelmässigt bör kunna godtagas som tillfredsställande lånesäkerheter.

Med anledning av vad interpellanten anfört vill jag först erinra om att statlig garanti för skördeskadelån skall enligt riksdagens beslut hösten 1960 kunna lämnas till jordbrukare och trädgårdsodlare, som lidit väsentlig förlust på grund av felslagen skörd år 1960 eller drabbats, förutom av skördeskador nämnda år, av kännbara skördeskador under åren närmast dessförinnan. Kreditstöd må lämnas endast åt den som gjort på vad honom ankommit för att

motverka skadorna och som bedömes kunna med hjälp av kreditstödet fortsätta sin näring. Som villkor för lånegaranti gäller vidare, att den sökande skall kunna ställa säkerhet som befinnes tillfredsställande ur det allmännas synpunkt.

Genom lantbruksstyrelsens försorg har jag låtit införskaffa uppgifter från lantbruksnämnderna om hur bestämmelserna beträffande lånegarantien tillämpats. Av denna undersökning framgår, att intill den 25 februari 1961 hade till nämnderna inkommit 1 535 ansökningar om lånegaranti för skördeskadelån, varav 1 035 bifallits, 190 avslagits, 115 bordlagts och 195 ansökningar ännu ej prövats.

Av de 190 avslagna ansökningarna har 62 avslagits på grund av att sökanden ej kunnat lämna säkerhet, som ansetts tillfredsställande ur det allmännas synpunkt, 59 därför att sökanden bedömts icke kunna fortsätta sin näring, 29 emedan sökanden icke ansetts vara i behov av lånegaranti, då han kunnat utnyttja botteninteckningar i fastigheten, 18 på grund av att sökanden inte lidit väsentlig skördeförlust och 22 stycken på grund av att sökanden ej varit beroende av jordbruket för sin utkomst m. m.

För att ge en bild av variationen mellan olika län, kan jag nämna att av prövade ansökningar har i Kalmar län avslagits 31 av 89, i Västmanlands län 28 av 90, i Örebro län 16 av 75, i Östergötlands län 19 av 185, i Södermanlands län 17 av 238, i Stockholms län 8 av 116 och i Uppsala län 4 av 95. I övriga län har av sammanlagt 337 prövade ansökningar 67 avslagits.

Som framgår av de redovisade siffrorna föreligger en betydande variation mellan de olika länen. Något annat torde heller inte vara att förvänta med hänsyn till att de förutsättningar som har betydelse vid avgörandet av lånegarantien kan variera starkt från län till län, särskilt då de sökande utgör en mycket liten andel av jordbrukarkåren

Svar på interpellation ang. garantilånen för skördeskador

i länet. Med hänsyn härtill kan man på grundval av de redovisade uppgifterna inte draga några säkra slutsatser om att lantbruksnämnderna inom vissa län skulle ha varit mera restriktiva vid sin bedömning än nämnderna inom andra län. Av de redovisade siffrorna synes dock framgå, att en mindre andel av ansökningarna avslagits i de fyra län i östra Mellansverige som tillhör de svårast skördeskadeträbade länen. I dessa län finns också det största antalet lånesökande.

Vad beträffar frågan om säkerhet i form av inteckning i jordbruksinventarier kan man av den företagna undersökningen utläsa att sådan säkerhet erbjödits i 235 fall och godtagits utan komplettering i 60 fall. I flertalet resterande fall har lånegaranti beviljats efter komplettering med annan säkerhet. Endast i 36 fall har ansökningarna om lånegaranti avslagits på grund av att erbjuden säkerhet i inventarieinteckning inte kunnat godtagas. Härav torde framgå, att frågan om inventarieinteckning inte haft någon större betydelse för det stora flertalet sökande.

Inteckning i jordbruksinventarier har som framgår av översikten i många fall godtagits som säkerhet för statlig lånegaranti av detta slag i de fall sökanden inte kunnat ställa bättre säkerhet. Man bör dock vara medveten om att dylik säkerhet är av begränsat värde, särskilt med hänsyn till att den endast medför förmånsrätt vid konkurs. Inventarierna kan också avyttras av ägaren utan lånegivarens vetskap. Utfästelse om lånegaranti mot inventarieinteckning torde därför som regel få förutsättas grunda sig på ett visst förtroende till låntagarens vilja och förmåga att göra rätt för sig. Jag har sålunda förståelse för att lantbruksnämnderna iakttar en viss försiktighet vid beviljandet av lånegarantier på grundval av säkerhet i jordbruksinventarier. Man kan emellertid inte såsom interpellanten förordar generellt fastslå, att en viss form av sä-

kerhet regelmässigt skall godtagas. Bedömningen om säkerhetens värde och frågan om den kan godtagas måste i realiteten avgöras från fall till fall.

I anslutning till vad interpellanten anfört om olikhet i handläggningen inom skilda lantbruksnämnder vill jag erinra om att lånesökande, som är missnöjd med nämndens beslut, kan klaga hos lantbruksstyrelsen. Härigenom erhålles en garanti för att ansökningar från olika län bedömes på ett likartat sätt. Att ersätta detta förfarande med i detalj utarbetade regler om hur låneansökningar skall behandlas och olika slag av säkerheter bedömas är inte endast ogörligt. Alltför långt gående försök i den riktningen skulle enligt min uppfattning med rätta även kunna för dömas såsom riktade mot den decentralisering av beslutanderätt och administration, som i de flesta andra sammanhang eftersträvas.

Jag vill slutligen upplysa om att enligt lantbruksstyrelsens anvisning av den 17 mars 1961 skall lantbruksnämnderna snarast möjligt till förnyad prövning upptaga sådana avslagna eller bordlagda ansökningar, som nämnderna finner böra prövas med hänsyn till de uppmjukade villkoren för att erhålla garanti för lån till inköp av driftförmödenheter för vårbruket i år.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att jag kommit till den slutsatsen, att de jordbrukare och trädgårdsodlare, som behöver skördeskadelån och som vid normala skördeår kan förutsättas kunna återbetala lånen, också torde komma att erhålla begärd lånegaranti. Det ligger dock i sakens natur att det vid så grannliga bedömningar, som det här är fråga om, ibland uppstår gränsfall, vilka kan vara tveksamma. I den mån en lånesökande är missnöjd med den egna lantbruksnämndens beslut kan han dock alltid få sin ansökan prövad hos lantbruksstyrelsen. Det torde åligga lantbruksstyrelsen att i samråd med riksbanken tillse att dessa

Svar på interpellation ang. garantilånen för skördeskador

ärenden får en så enhetlig behandling som möjligt.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret bekräftar den misstanke jag hade vid interpellationens avlämnande, nämligen att lantbruksnämnderna var betydligt mer restriktiva när det gällde säkerheterna för skördeskadelånen än statsrådet själv. Visserligen säger statsrådet i sitt svar att han har förståelse för lantbruksnämndernas försiktighet vid beviljandet av lånegarantier på grundval av säkerhet i jordbruksinventarier, men han klandrar inte heller de nämnder, som godtagit denna form av säkerhet. Det stora flertalet lantbruksnämnder torde dock ha vägrat lånegaranti, om ingen annan säkerhet än inventarieinteckning kunnat presteras. Vid en telefonförfrågan hos lantbruksnämnden i Örebro upplyste en tjänsteman att man där krävde samma säkerheter som för rationaliseringslån, en låneform där inventarieinteckning inte alls godtagas.

Det måste föreligga ett beklagligt missförstånd, när ett underlydande organ kategoriskt vägrar att godtaga inventarieinteckning under det att statsrådet förklarar att den kan godtagas, ehuru med viss försiktighet. Att det föreligger missförstånd kan man också utläsa av ansökningsblanketten, där sökanden under moment A, B och C får anteckna den form av säkerhet, som han kan erbjuda. Här förekommer som alternativ under moment C rubriken: Inteckning i jordbruksinventarier. Det är ju alldeles uppenbart att detta alternativ inte skulle ha tagits med på blanketten, om det inte varit meningen att denna form av säkerhet skulle godtagas.

Den restriktiva bedömningen av säkerheterna hos en del lantbruksnämnder är så mycket beklagligare, eftersom detta avsevärt fördröjer möjligheterna för de sämst ställda lantbrukarna och trädgårdsodlarna att reglera sina affärer. Att regering och riksdag med fördömlig snabbhet behandlade ärendet tycks inte ha inverkat i rätt riktning på underlydande myndigheter.

Herr statsrådet har anvisat möjligheten för lånesökande, som är missnöjda med lantbruksnämndens beslut, att överklaga desamma hos lantbruksstyrelsen för att på så sätt få garanti för att deras ansökningar blir bedömda på likartat sätt. För den som haft otur att få sina ansökningar bordlagda förefinnes emellertid inte denna möjlighet.

Jag har redan i början av mina kommentarer till interpellationssvaret tackat för detsamma. Jag har all anledning att vara belåten med innehållet när jag i slutet av svaret finner, att lantbruksnämnderna enligt lantbruksstyrelsens anvisning av den 17 mars 1961 skall ompröva de avslagna eller bordlagda låneärendena.

Jag tackar också herr statsrådet för den slutsats han kommit till i sin sammanfattning, att alla jordbrukare och trädgårdsodlare, som behöver skördeskadelån, torde komma att erhålla begärd lånegaranti, och i det tacket instämmer de jordbrukare och trädgårdsodlare som drabbats värst av skördeskadorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 67, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande propositionen nr 75, angående allmän beredskapsstat för

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

budgetåret 1961/62, hänvisades propositionen, såvitt avsåge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionen nr 88, med förslag till åtgärder för förbättring av rekryteringen till polisväsendet m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 94, angående ett system för permanent skördeskadeskydd, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 96, angående tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar, och nr 99, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 102, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag.

§ 13

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammararens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående obligatorisk sjuk- och yrkesskadeförsäkring av elever vid de s. k. inbyggda yrkesskolorna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 14

Föredrogs den av herr *Sundelin* vid kammararens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående sysselsättningen inom skogsbruket.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15

Föredrogs den av herr *Larsson* i Luttra vid kammararens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående ökad statsfinansiering av investeringarna för enhetsskolans genomförande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 16**Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 175 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 204 i andra kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ten anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 175 och II: 204, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A) av herr *Johansson* i Dockered, utan angivet yrkande;

B) av fru *Gärde Widemar* samt herrar *Gezelius*, *Alexanderson*, *Gustafsson* i Borås, *Hilding* och *Fröding*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 175 och II: 204, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ten anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Detta ärende rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen har varje år sedan 1954 varit föremål för riksdagens prövning i anledning av väckta motioner, nu senast undertecknade av representanter för alla tre oppositionspartierna.

Trots att hela första lagutskottet säkerligen vill medverka till ett så starkt rättsskydd som möjligt för de enskilda, har motionerna avstyrkts av utskottets majoritet i år liksom tidigare. Utskottet anser att några mera genomgripande förändringar av rättsskyddssystemet inte behövs, utan att önskvärda reformer kan göras inom ramen för det nuvarande systemet.

Vi reservanter anser däremot att det inte är möjligt att komma till rätta med detta omfattande och viktiga problem genom partiella reformer, utan att vi måste eftersträva en enhetlig och generell lösning av hela frågan. Och detta kan bara ske genom en grundlig och förutsättningslös utredning.

Sedan riksdagen senast behandlade denna fråga har utredningen rörande administrativa frihetsberövanden lagt fram förslag om bl. a. inrättande av socialdomstolar, vilket förslag är utskickat på remiss. Vidare är förslaget om kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t och regeringsrätten och om lagstiftning rörande skadestånd i offentlig verksamhet föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I stort sett har frågan dock inte förts närmare sin lösning under det gångna året, och hänvisningen i utskottsutlåtandet till att besvärssakkunniga och författningsutredningen kommer att slutföra sitt arbete under innevarande år är knappast ägnad att inge några förhoppningar om en positiv lösning av detta allvarliga spörsmål.

Som redan påpekats åtskilliga gånger under debatterna i denna sak ingår inte frågan om en domstolsmässig överprövning av rättsfrågor inom förvaltningen i de besvärssakkunnigas uppdrag — detta sades ifrån redan i början av år 1958 — och författningsutredningen kan knappast nu i sitt sista skede ta upp detta spörsmål, särskilt som av de rapporter därifrån som kommit till allmän kännedom framgår att utredningen inte tänker göra det. Vice ordföranden i första lagutskottet, som är ledamot av författningsutredningen, har inte heller på något sätt antytt, att någon lösning vore att vänta från det hållet.

Under tiden ökar problemet i omfattning allteftersom förvaltningsapparaten byggs ut och fler och fler uppgifter läggs på de förvaltande myndigheterna.

Även om vårt förvaltningsförfarande undan för undan förbättras genom de delreformer som kommer till stånd — vilket man naturligtvis hälsar med tillfredsställelse — så kommer det alltså kvarstå denna »lucka i vårt rättsskydd», som den tidigare ordföranden för besvärssakkunniga, professor Herlitz, en gång kallade denna brist i förvaltningsförandet. Det är förvånansvärt att utskottsmajoriteten alltså motsätter sig den av oss begärda utredningen. Man kan tycka att behovet av att få rättsenligheten av ett beslut av administrativ myndighet prövat i domstolsmässig form många gånger varit så uppenbart, att det borde inses av alla numera.

I och för sig skulle man naturligtvis kunna tänka sig att ett långt större antal ärenden än nu överflyttas från Kungl. Maj:ts prövning till regeringsrätten. Kompetensfördelningen dem emellan undergår varje år vissa förändringar på det sättet, att somliga grupper av ärenden flyttas över till regeringsrätten. På grund av regeringsrättens stora arbetsbörda är det dock inte möjligt att flytta över något större

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

antal ärenden, utan att man väsentligt utbygger regeringsrätten, och det har i andra sammanhang förklarats vara olämpligt.

Någon lösning av den administrativa besvärsmålets problem på denna väg kan därför knappast tänkas. Snarare förefaller det som om regeringsrätten på ett eller annat sätt behöver beredas lättnad i sina nuvarande arbetsuppgifter. Det är dock inte det som frågan gäller i dag, utan vad vi reservanter och motionärer önskar är en allmän utredning om vilka domstolsorgan som skall kunna anförtros uppgiften att pröva förvaltningsbeslut och hur dessa domstolar skall sammansättas och uppbyggas.

Jag är angelägen att här påpeka, att jag är helt medveten om svårigheterna att finna en lösning på problemet, men vi kommer inte ifrån det. Frågan är av sådan vikt, att den inte kan skjutas undan, och vi anser det som vår plikt att vidhålla kravet på en utbyggnad av den enskildes rättsskydd. Jag tvivlar inte på utskottsmajoritetens önskan att medverka till en sådan sak, och jag hoppas att vi så småningom skall kunna enas om formerna för att genomföra den av oss önskade revisionen av rättsskyddssystemet.

Innan jag slutar vill jag liksom tidigare år framhålla, att Sverige är ett av de få länder med västerländskt statskick som inte har ett genomfört system för prövning i domstolsmässig ordning av lagligheten i såväl regeringsbeslut som beslut av förvaltningsmyndighet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Borås (fp) och *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Sedan frågan om ökad möjlighet till domstolsmässig prövning

av rättsfrågor i förvaltningen först aktualiserades här i riksdagen 1954 — frågan har nu varit uppe fem gånger sedan dess — har det onekligen rört på sig en smula inom det administrativa rättsskyddets område. Till att börja med har JO-kontrollen numera bestämts till att omfatta även de kommunala myndigheterna, och genom den förstärkning av JO-ämbetets organisation som medgavs häromåret har JO också numera möjlighet att i betydligt större utsträckning än tidigare ägna sig åt administrationen.

En hel del utredningar har också igångsatts eller rent av avslutats inom rättsskyddsområdet. Som fru Gärde Widemar framhöll har sakkunnigbetänkanden avgivits angående det allmännas skadeståndsansvar och vidare rörande förfarandet vid administrativa frihetsberövanden, detta utomordentligt känsliga avsnitt. Pågående utredningar sysslar dessutom med det administrativa besvärsmålets utformning liksom också med kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Av dessa avslutade eller pågående utredningar är det dock, herr talman, bara två, nämligen den rörande de administrativa frihetsberövandena och den rörande kompetensfördelningen mellan regeringen och regeringsrätten, som har något mer direkt samband med den fråga som vi i dag diskuterar.

För att få frågan om domstolsmässig prövning av dessa rättsfrågor åtminstone ett litet steg närmare sin lösning var jag för min del i utskottet beredd att denna gång från utredningskravet tills vidare uttryckligen undanta såväl Kungl. Maj:ts avgöranden i statsrådet som, naturligt nog, också de administrativa frihetsberövandena. När inte ens detta begränsade yrkande vann de socialdemokratiska utskottsledamöternas gehör, har jag anslutit mig till den vid utlåtandet fogade reservationen, som

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

ju går ut på helt bifall till årets motion.

Anledningen till att jag i utskottet kunde tänka mig att tills vidare undantaga regeringsbesluten från utredningskravet var givetvis den nu pågående författningsutredningen. Enligt det av mig framförda förlikningsbudet skulle man alltså tills vidare ha kunnat nöja sig med att pröva möjligheten till en ökad domstolsmässig prövning av rättsenligheten hos sådana myndighetsbeslut, Kungl. Maj:ts undantagna, som inte avser administrativa frihetsberövanden.

Jag skall tillåta mig att här, om också mycket skissartat, åtminstone antyda hur denna onekligen mycket svårösta fråga möjligen skulle kunna tänkas arrangerad. Man skulle sålunda kanske kunna tänka sig en ny administrativ hovrätt, dit en förvaltningsmyndighets beslut skulle kunna fullföljas med avseende på beslutets rättsenlighet. Jag tror dock knappast att en sådan överdomstol skulle bli fullt sysselsatt med dylika överklaganden. Det vore därför måhända lämpligt att på denna nya instans överflytta även ändamålsenlighetsprövningen beträffande vissa ärenden, exempelvis körkortsfrågorna. Fullföljd till regeringsrätten mot denna mellaninstans avgöranden skulle vidare kunna tänkas få ske blott efter fullföljdstillstånd från regeringsrätten.

Det av mig här mycket skissartat antydda systemet skulle förmodligen kunna medföra en viss välbehövlig avlastning av regeringsrättens för närvarande mycket pressande arbetsbörda. Man lär nu i regeringsrätten ha ungefär två och ett halvt års balans beträffande skattemålen, samtidigt som man får lov att ägna ungefär en femtedel av sin tid åt så pass okvalificerade rättsavgöranden som körkortsärenden. När jag räknat med att den av mig antydda mellaninstansen skulle kunna vara ägnad att minska regeringsrättens arbetsbörda, har jag bl. a. utgått ifrån att veder-

börande part, åtminstone i vissa fall, nog skulle ha lättare att definitivt böja sig för en förvaltningshovrätts avgöranden i en rättsenlighetsfråga än för en administrativ mellaninstans beslut.

Jag beklagar att vi tydligen inte heller i år kommer ett enda steg längre i denna omstridda sak, men jag vill liksom fru Gärde Widemar uttala den förhoppningen, att frågan inte skall förbli olöst för all framtid. Kan man inte här våga hoppas på ett initiativ från justitieministern? Jag vill inte tro att en sådan förhoppning är alldeles obefogad.

Även jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Dockered (cp):

Herr talman! Ett utvecklat skydd för den enskilde gentemot samhället är i den demokratiska samhällsordningen ett problem som måste intressera oss alla. I föreliggande motion har vi i mycket försiktiga ordalag begärt en utredning av detta problem. Men redan i utskottet visade det sig att det gått troll i orden, och från medmotionärers sida framkom förslag och yrkanden, som visade att vi inte menade samma sak med samma ord.

Under den behandling, som denna fråga tidigare undergått i riksdagen, har den blivit politiskt inflammerad, och detta måste man beklaga. Rättstryggheten för den enskilde gentemot samhället bör vi kunna lösa i samförståndets tecken. Kravet på en lösning av denna viktiga fråga får inte bli en bricka i det politiska spelet.

Det finns en växande skara människor som nu identifierar sina problem med rättskraven på detta område. Det nuvarande samhället, som griper in på allt flera avsnitt, ökar denna skara. Jag vill bara peka på kommunernas förslag till hälsovårdsordningar, för att nämna aktuella fall.

Utskottet hänvisar till väntade förslag och resultat av pågående utredning-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

ar, och detta brukar ju vara ett bärande skäl för att vänta. Men utan att vilja föregripa författningsutredningen får man väl tro att andemeningen i rege- ringsformens § 16 återfinnes i den nya författningen.

Att hoppas på en lösning av dessa frågor i år går inte. Utskottsbehand- lingen ger vid handen att dessa frågor inte kan diskuteras utan affekt.

Jag kan inte följa mina medmotionä- rer när de önskar att en domstol skall kunna bryta en politisk utvecklings- linje, som regering och riksdag varit överens om.

Som en framgång för rättsskyddet no- terar jag skyldigheten för myndighet att motivera sina beslut. Jag tror att vi får ta upp dessa problem efter nya för- utsättningar. Rättsskydd och rättssäker- het i en rättsstat är ord som inte helt motsvaras av fasta begrepp. I en demo- krati är värjandet av den enskilda män- niskans rätt en samhällsdetalj, som bor- de stå över alla partibegrepp. Detta gäl- ler i synnerhet om den enskildes rätt hotas av samhället.

Besvärssakkunniga, som 1955 avgav betänkandet »Administrativt rätts- skydd», pekade på olika vägar för att öka rättssäkerheten. Vi har säkerligen ett system för att skydda den enskildes rätt som väl står sig vid jämförelse med övriga länder. Men vi har också ett ex- panderande samhälle som kräver skärpt uppmärksamhet mot tendenser som ho- tar den enskilde.

Herr talman! Vissa uttalanden i ut- skottet gjorde mig tveksam och ställde mig ensam i denna fråga. Jag har fo- gat en blank reservation till utskottets utlåtande. Med denna vill jag markera att jag inte tror på en lösning efter de linjer som motionsledes framförts un- der flera år i riksdagen. Det är min för- hoppning att vi skall finna vägar till samförstånd — detta har sagts förut här och jag vill understryka det. Någon lösning i dag är emellertid inte möj- lig. Demokratien mår dock inte väl av

att vi här kivas på vägen, och därför har jag inte något yrkande i dag utan kommer att avstå från att rösta.

Herr LANDGREN (s):

Herr talman! Frågan om domstols- mässig prövning av rättsfrågor i för- valtningen har varit uppe till behand- ling här i riksdagen år efter år och kommit tillbaka. Riksdagen har avsla- git framlagda förslag. Utskottsmajori- ten har inte funnit att det på sista ti- den har inträffat någonting som kan ge anledning för riksdagen att intaga en annan ståndpunkt i dag än den gjort un- der de senaste åren. Vi kan väl vara överens om att det på vissa områden i detta rättsskyddssystem kan vara ange- läget att justeringar sker för att största möjliga trygghet skall kunna nås. Jag vill då bara erinra om att det pågår ett flertal utredningar som i vissa detalj- frågor skall försöka komma fram till bättre lösningar än vi nu har. Därut- över vill jag erinra om författningsut- redningen — det har tidigare erinrats om denna — som skall se över hela statsskicket och som avser att slutföra sitt arbete under 1961. Utredningen om frihetsberövanden har under 1960 fram- lagt sitt betänkande, vilket för närva- rande är föremål för remissbehandling. Besvärssakkunniga beräknar att avge sitt slutbetänkande vid årsskiftet 1961/62.

Inom utskottsmajoriteten rådde inte någon tvekan om att frågan om en rätts- kontroll av den typ som här föreslås, såvitt det gäller regeringsbesluten, in- timt hänger samman med statsskicket över huvud taget och inte bör lösryckas från en allmän översyn av hur det svenska statsskicket i framtiden skall se ut. Oavsett vad man sålunda anser om det nuvarande rättsskyddet kan det inte anses påkallat med en särskild ut- redning i frågan, innan resultat av re- dan pågående utredningar hunnit av- vecklas.

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Att denna fråga kommer tillbaka så ofta är kanske inte någon tillfällighet utan kan bero på att frågan om förvaltningens verksamhet ur de enskilda medborgarnas synpunkt får större betydelse för varje år. Alltefter som statsverksamheten utvidgas — en tendens som inte på något sätt har brutits under det senaste kvartsseklet — kommer den enskildes handlingsfrihet, rörelsefrihet och ställning över huvud taget att bli alltmer beroende av vilken ståndpunkt förvaltningsmyndigheterna intar. Vad den enskilde därvidlag särskilt har behov av är att även på detta område säkert veta i förväg, hur hans handlande kommer att bedömas av myndigheterna och vilka ingripanden som kan förväntas från myndigheternas sida i frågor som angår honom. Det är alltså — om man vill uttrycka det så — förutsebarheten, möjligheten att finna en fast och klar linje i praxis och tillvägagångssätt, som är det viktigaste för den enskildes rättssäkerhet på detta område liksom i viss utsträckning även på andra.

Nu har de lagar och författningar som gäller på förvaltningens område i många fall tillkommit med mindre intresse för den formella utformningen än vad fallet är beträffande vår lagstiftning i övrigt. Det finns visserligen numera en tendens att i någon mån underkasta även sådana författningar prövning i lagrådet, men det sker fortfarande i mycket mindre utsträckning än beträffande allmän civil- och kriminallag, och det har tidigare praktiskt taget inte skett alls. Detta gör att vår förvaltningsrätt är mycket mer osystematisk, mycket mer svåröverskådlig och därmed ur den enskildes synpunkt mer svårförutsebar än vår lagstiftning i övrigt.

Jag vill nämna en annan sak på det-

ta område — den har inte berörts i de nu aktuella motionerna men skulle ändå ha väsentlig betydelse — nämligen värdet av en förvaltningslagberedning, ett organ som på samma sätt som den allmänna lagberedningen, strafflagberedningen och processlagberedningen ser över ett helt lagstiftningsområde och försöker åstadkomma ändringar på de punkter där oklarhet råder.

Men det är inte det saken gäller i dag, utan i dag gäller det den enskildes möjligheter att få förvaltningsmyndigheternas avgöranden, i den mån de berör honom, prövade i domstolsmässiga former. Möjligheterna därtill ligger för närvarande mest i besvärsrätten. Det förekommer i viss utsträckning att allmän domstol kan ingripa och pröva förvaltningsmyndigheternas avgöranden, men de områden där detta sker är starkt begränsade.

Besvärsrätten har emellertid den egenheten, att besvär i viss utsträckning skall anföras hos myndigheter som inte har domstolsmässig organisation och över huvud taget inte alltid bedömer frågorna väsentligen ur rättsliga synpunkter samt att man genom besvär visserligen kan få beslut ändrade men inte kan få någon kompensation för de förluster man eventuellt lidit under mellantiden. En prövning i rent domstolsmässiga former erbjuder däremot möjligheter också i det senare hänseendet.

Jag ger herr Johansson i Dockered fullständigt rätt i att det inte kan få förekomma att en domstol skall bryta en politisk linje, varom regering och riksdag varit överens. Men när denna politiska linje däremot inte är fastställd — när det alltså råder oklarhet om hur man skall tolka bestämmelser och beslut — har domstolarna genom sitt hittillsvarande förfaringsätt större möjligheter än en rad administrativa myndigheter att få fram den fasta linje som skall följas. Skulle det då visa sig att regering och riksdag anser att den

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

linje, som domstolarna tolkar in i gjorda uttalanden, inte stämmer med regeringens och riksdagens intentioner, är det deras sak att vidtaga en ändring i sådana former, att domstolarna och därmed även medborgarna vet vad de har att rätta sig efter.

Jag kan kanske tillåta mig att här citera några ord ur det memorial, varmed konstitutionsutskottet för 152 år sedan beledsagade förslaget till den nya regeringsformen 1809. Man ville, hette det, skapa en dömande makt, »självständig under lagarna men ej självhärskande över dem». En självständighet under lagarna garanteras genom domstolsmässig prövning men är inte alltid lika lätt att få fram genom prövning hos förvaltningsorganen, inte därför att dessa i och för sig skulle vara mindre självständiga utan därför att de inte har den uppbyggnad och erfarenhet i detta hänseende som domstolarna äger.

Vad Kungl. Maj:t beträffar är det angeläget att beslut som fattas i Kanslihuset och vilka har i princip samma karaktär som beslut, fattade av förvaltningsmyndighet, skall få prövas i samma domstolsmässiga former. Låt mig ge ett exempel på den nuvarande situationen därvidlag!

Alla känner vi till att allmänna handlingar är tillgängliga för den medborgare som vill se på dem. Om en myndighet vägrar att utlämna en allmän handling kan man överklaga myndighetens beslut, i sista hand hos regeringsrätten. Men det finns ett undantag: »över statsråds beslut, varigenom utlämnande vägrats, må talan ej föras». Det betyder, att om den handling jag vill se förvaras t. ex. i kammarkollegium, i kammarrätten eller hos en länsstyrelse och myndigheten vägrar mig att ta del av den, kan jag överklaga i vanlig ordning. Men om handlingen förvaras i ett departement och departementschefen säger att den inte får utlämnas, finns ingen möjlighet att överklaga beslutet.

Det rör sig här såvitt jag förstår inte om någon politisk linje utan helt enkelt om avgöranden av alldeles samma slag som dem som eljest träffas av förvaltningsmyndigheter. Därför måste en prövning i domstolsmässiga former anses vara påkallad.

Detta problem är besvärligt — ingen har sagt att det är lätt. Men vad reservanterna yrkar på är inte någonting annat än en utredning, och jag måste säga att utskottsmajoritetens motivering för att inte gå med på en sådan förefaller mig ganska överraskande. Man hänvisar å ena sidan till vissa specialutredningar, vilkas betydelse otvivelaktigt måste erkännas men vilka inte går in på problemet i hela dess vidd, och å andra sidan här liksom alltid till författningsutredningen. Så snart det är något man inte vill ge sig på hänvisas till denna. Vi hade en diskussion häromdagen om hur länge författningsutredningens arbete kunde väntas pågå och hur länge det skulle dröja innan man med anledning därav kunde komma till några beslut. Det uttalades därvidlag en viss skepsis i fråga om möjligheterna att nå snabba resultat. Tydligt har denna skepsis inte trängt igenom till första lagutskottets majoritet, som fortfarande tror att författningsutredningen blir klar före utgången av år 1961 och förväntar sig att man då också skall få en lösning på denna fråga. Det finns egentligen ingenting som tyder på att man får lösningen där, och frågan är i och för sig stor nog för att kunna göras till föremål för en särskild utredning. Jag kan för min del inte begripa, varför frågan om en sådan utredning skall betraktas som någonting annat än ett rent praktiskt spörsmål. Och med den utgångspunkten, herr talman, ber jag att få förena mig med dem som redan yrkat bifall till reservationen av fru Gärde Widemar m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag förstår inte att herr Landgren kan ha några förhoppningar på besvärssakkunniga. De har ju inte ens i uppdrag att utreda denna fråga. Jag vill inte alls lösrycka problemet från frågan om det svenska statsskicket, men såvitt jag förstår måste vi få till stånd en särskild utredning, eftersom det inte finns någon sittande kommitté eller utredning som har saken på sitt program. Det är att beklaga att vi måste vänta ytterligare för att sedan bara kunna konstatera att ingen av de utredningar som utskottsmajoriteten hoppas på lyckas komma med något förslag. Jag tror inte att man enbart genom en utvidgning av besvärsrätten kan lösa detta problem. Det måste bli fråga om en särskild utredning av betydligt större vidd.

Med anledning av vad herr Johansson i Dockered sade om att det redan i utskottet föreföll som om vi motionärer menade olika saker skulle jag vilja säga att de spekulationer som framfördes i utskottet om olika lösningar av problemet visar hur viktigt det är att det verkligen kommer en utredning till stånd. Det finns många olika alternativ till lösningar, men det måste ske en grundlig och förutsättningslös utredning.

Det väsentliga är dock att vi alla motionärer är överens om att vi behöver bygga ut den enskildes rättsskydd. Frågan om att värja den enskilda människans rätt borde stå över alla partier. Det är beklagligt och onödigt att det gått politik i denna fråga.

Herr Johanssons farhågor att vi skulle vilja tillstyrka ett förfarande som medför att en domstol skulle kunna bryta den politiska utveckling som regering och riksdag bestämt sig för är helt ogrundade. Något sådant vill ingen av oss motionärer vara med om.

Jag hoppas att vi till ett följande år skall kunna enas om en utredning av dessa frågor och att åtminstone vi motionärer innan dess skall ha haft för-

beredande överläggningar så att det inte blir sådana meningsskiljaktigheter i utskottet som det beklagligtvis blev denna gång.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Efter att ha följt debatten i denna fråga under några år har jag kunnat konstatera att det inte har framkommit något nytt. Det som sagts i dag är precis detsamma som vid alla övriga tillfällen, med undantag av herr Heckschers anförande, vilket innehöll saker som vi tidigare inte hört. Jag har ingen anledning att gå in på det. Jag vill inte polemisera mot honom, ty hans inlägg innehöll en hel del mycket väsentliga ting som jag inte har anledning bestrida.

Det är däremot egendomligt att både fru Gärde Widemar och herr Johansson i Dockered så starkt har tryckt på rätts-säkerhetssynpunkten, möjligheten för den enskilde medborgaren i vår demokrati att få sin rätt tillgodosedd. Man får ju den uppfattningen att det inte existerar några sådana möjligheter här i landet. Vi är ju ändå i det lyckliga läget att vi har ett rättssystem som är minst sagt lika gott som något annat lands och i många avseenden mycket bättre.

Herr Johansson i Dockered tog som exempel svårigheten att komma till rätta med vissa hälsovårdsfrågor. Men där är ju saken klar. Man går till länsstyrelserna i första hand och regeringsrätten i sista hand. I ett sådant ärende kan man överklaga på samma sätt som på praktiskt taget alla andra områden där man kan behöva klaga sig till sin rätt. Frågan är egentligen bara denna: Är förvaltningsjuristerna mindre skickade att bedöma dessa ting än juristerna i en författningsdomstol? Jag tror inte det. Jag har all respekt för dessa jurister.

Fru Gärde Widemar sade att luckan i rättsskyddet efter hand blir större och större. Jag har förgäves både i utskottet

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

och i diskussionen försökt få några typ-exempel som visar var denna lucka befinner sig. Finns det några typiska fall som säger att det någonstans föreligger en verklig fara? Jag har inte märkt något sådant. Jag tror inte heller man kan anföra några dylika.

Mycket har sagts om den rad av utredningar som sysslar med likartade frågor. Jag vill inte påstå att denna fråga kommer att lösas i den av motionärerna önskade riktningen, men jag har all anledning tro att vissa delar kan komma till en lösning. Jag är inte ensam om den åsikten. Även en av reservanterna, nämligen herr Fröding, har ju den uppfattningen att det åtminstone beträffande det administrativa frihetsberövandet och fördelningen mellan Kungl. Maj:ts och regeringsrättens kompetensområden kan tänkas komma fram något som bidrar till denna frågas lösning.

Jag vill också på tal om rättsskyddet erinra om vad som för övrigt framgår av reciten i utskottsförslaget, nämligen att det rättssystem vi har här i landet medger en hel rad olika både preventiva och korrekativa kontrollåtgärder. Herr Fröding nämnde bl. a. den rätt som justitieombudsmannen numera har fått att kontrollera även den kommunala förvaltningen. Det är således ett steg i den riktning motionärerna önskar. Kontrollen över de kommunala tjänstemännen är också effektiv. Vi har framför allt, som bl. a. herr Heckscher nämnde, rätten att ta del av offentliga handlingar. Allmänheten har därför möjlighet att följa ärendenas behandling. Tidningspressen utövar vidare en mycket kraftig för att inte säga hänsynslös kontroll över förvaltningen i de fall man vid studier av de offentliga handlingarna trots sig kunna upptäcka något som inte är klart.

Jag har med detta velat framhålla att vi måste anses ha ett rättsskydd här i landet som är så effektivt att vi, därest man inte kan anföra bevis för motsat-

sen, inte har någon anledning att till-sätta ytterligare en utredning som skall arbeta på ungefär samma område som en del arbetande utredningar.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har märkt att vanan hos socialdemokratiska utskottsmajoriteter har tilltagit att hänvisa till att situationen är densamma som i fjor, att inga nya argument tillkommit, och därför behöver man bara återropa tidigare beslut, när man vill avstyrka ett oppositionsförslag.

Men, herr talman, om det är så att majoriteten i riksdagen fattar ett enligt vår mening icke motiverat beslut, måste vi som anser det vara väsentligt att få en ändring till stånd komma tillbaka med våra ändringsförslag. Vi måste motivera dessa förslag från våra utgångspunkter, och då bör det väl åligga utskottsmajoriteten att motivera sina avslagsyrkanden och inte bara säga att frågan har behandlats tidigare, och så där till hälften liksom rycka på axlarna åt viktiga spörsmål.

Riksdagen har ju även till uppgift att delta i en offentlig debatt, som kan belysa viktiga samhällsspörsmål. Jag tycker därför att det är i högsta grad angeläget att denna fråga debatteras år efter år. Klagomål från socialdemokratiskt håll över att vi för fram frågan år efter år måste jag för min del anse vara helt ogrundade.

Herr Jacobsson i Sala säger, att motionärerna inte kan anföra konkreta motiveringar för behovet etc. Jag förmodar att herr Jacobsson känner till våra grundlagar och riksdagspraxis och alltså är mycket väl medveten om att det inte låter sig göra att här ta upp ett antal konkreta förvaltningsbeslut till närmare granskning. Men om man vill ge den enskilde medborgaren en känsla av rättstrygghet och anser det vara berättigat att till prövning ta upp en för-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

valtningsmyndighets beslut utan att därmed i och för sig ta ställning till om ett misstag i ett konkret fall är begånget eller inte, kan jag åberopa en ganska omfattande korrespondens med människor från olika folklager i detta land, vilket till fullo visar att de själva känner ett behov av att få ytterligare prövningsmöjligheter. Till detta kan herr Jacobsson möjligen anföra, att dessa personer i samtliga fall har fel, men det skulle ju i så fall en prövning ådaga-lägga.

Den enskilde som anser sig förfördelad har blott i ett mindre antal fall möjlighet att själv påkalla domstols prövning. Det är det sammanfattande omdöme som i reciten ges i utskottets eget betänkande. Det är oklart i vilka fall han har sådan möjlighet; det har ingen bestritt. Måste man då inte dra den slutsatsen, att det här finns ett olöst problem som väl motiverar en utredning? Enligt min mening måste svaret på den frågan bli jakande.

Jag hänvisar dessutom till vad herr Heckscher sade nyss. Medborgarna skall i så stor utsträckning som möjligt veta på vilka grunder myndigheterna fattar sina beslut. De skulle få en väsentlig ökning av möjligheterna härtill, om det funnes tillfälle till en domstolsmässig prövning.

Kan utskottets hänvisning till vissa pågående utredningar anses innebära en antydning om att problemets lösning kan ligga hos dessa utredningar? Som fru Gärde Widemar påpekade är detta uppenbarligen inte fallet. Dessa utredningar sysslar visserligen till en del med angränsande spörsmål och spörsmål, som täcker en liten del av dessa problem, men deras arbete kan inte tänkas ge någon lösning i detta fall. I grund och botten har utskottsmajoriteten inte heller vågat påstå det utan gör bara en hänvisning till pågående utredningar mera som ett nödfallsargument, vilket anføres som komplettering till att saken varit före flera gånger tidigare.

Vi måste, herr talman, fråga varför det svenska regeringspartiet är så negativt inställt till och så ointresserat av förslag om en ökning av den enskildes rättstrygghet, en negativitet som framkommit så väl i attityden till förslaget om en författningsdomstol som när det gäller förslaget om en förvaltningsdomstol. Man vågar ändå inte säga att allting är bra som det är, men man säger, att det i Sverige på vissa områden råder bättre förhållanden än i kanske något annat land.

Men det är ju inga argument, utan frågan är om det på de olika områden som här är berörda är ett tillfredsställande tillstånd med tillräckliga rättsgarantier för den enskilde, och det har såvitt jag har kunnat uppfatta varken utskottsmajoriteten i sin skrivning eller utskottets båda talesmän här i dag vågat påstå. De har i stället talat om andra fördelar hos vårt system, som ger den enskilde trygghet i andra avseenden. Man hänvisar vidare — och det är det tredje argumentet — till att en genomgripande principiell förändring av rättsskyddssystemet inte bör göras. Detta är alltså en allmän konservatism, en konservatism som väl går längre än den som ett konservativt parti har brukat företräda i den svenska riksdagen.

Men, herr talman, vad kan det bero på att regeringspartiet intar denna negativa hållning trots alla våra hänvisningar till att man i andra länder i berörda avseenden har ett bättre rättsskydd när det gäller de problem som både författningsdomstol och förvaltningsdomstol skulle aktualisera? Jag kanske får säga att till en del har socialdemokratien engagerat sig så mycket i känslan av att vara det statsbärande partiet, att man helt allmänt inte tycker om förändringar. Men måhända döljer det sig också bakom känslan något annat problem som jag här vill resa, eftersom det principiellt har en ganska betydande räckvidd. Om man skulle tänka sig ett regleringssamhälle eller en regleringseko-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

nomi, måste myndigheterna uppenbarligen många gånger träffa avgöranden efter ganska vagt angivna direktiv. Måhända finns det hos opponenter mot en reform en känsla av att ett regleringssystem skulle fungera mindre smidigt, om den enskilde medborgaren skulle ha möjlighet att av och till begära domstolsmässig prövning av rättsenligheten i de avgöranden som träffas, när dessa avgöranden på grund av själva regleringssystemets, regleringssamhällets, natur måste vara i viss mån godtyckliga. Ett system som ökar den enskilde medborgarens rättsliga trygghet skulle alltså verka försvårande och försenande på regleringssystemets — regleringssamhällets — effektivitet. Vi kan väl säga att den socialistiska inställningen nu för tillfället i praktiken är en maktkoncentration i statens händer, som till stor del utövas genom olika slag av regleringssystem. Måhända, herr talman, är det en mer eller mindre instinktiv känsla av att i regleringssamhället passar dessa mera utbyggda möjligheter för individen att få sin rättstrygghet bevarad inte riktigt in. Måhända är det detta som förklarar att den svenska socialdemokratien ställer sig så negativ till ett uppenbart rättsintresse.

Av författningsutredningens kompromiss beträffande en annan del av problemet tycks det som om motståndet skulle svikta. När det gäller problem som aktualiserats under benämningen »eventuell författningsdomstol» finner man att ledamöterna i författningsutredningen kan tänka sig en vanlig domstolsmässig prövning. Jag hoppas för min del att oppositionspartierna, som är överens om att detta är ett problem som det måste göras någonting åt — vilket även herr Johansson talade om — inte skall förtrötts på samma sätt som de gjort när det gäller författningsdomstolens problematik utan driva frågan vidare så att motståndet till slut sviktar såsom det tycks ha sviktat när det gäller den ena sidan av saken. Jag

hoppas alltså att det skall gå att övervinna svårigheterna även när det gäller den andra sidan av dessa problem. Det är dock så att Sverige i viss mån tillhör eftertruppen i västerlandet när det gäller det slag av rättstrygghet som vi här berört.

Jag vill instämma med herr Johansson i Dockered i denna sak när han sade att detta spörsmål inte får bli en bricka i det politiska spelet. Det är angeläget. Men å andra sidan måste vi när regeringspartiet här motsätter sig en reform och huvudsakligast enbart på grund av konservatism håller på status quo fortsätta att driva reformkrav. Jag tycker att denna debatt visar att det finns saklig grund för en fortsatt aktivitet från oppositionens sida, och jag hälsar med stor tillfredsställelse — även om motiveringarna är olika — att samtliga oppositionspartier tycks vara eniga om att detta är ett problem som vi inte kommer att släppa.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Till herrar Heckscher och Ohlin skulle jag vilja säga att jag ur politisk synpunkt förstår deras argumentering. I den situation som både folkpartiet och högern har kommit begriper jag mer än väl att man på andra vägar vill söka sig fram för att försvaga riksdagen och vår parlamentarism. Men förutsättningen för att en demokrati skall leva är att den blir handlings- och arbetsduglig.

När herr Ohlin talar om att vi skulle vara rädda för att tillgodose den enskildes rättstrygghet, vill jag påstå att detta är felaktigt. Vad beträffar det gästspel som en domstol helt nyligen gjort i riksdagens vill jag ge uttryck åt att vi från riksdagens sida med kraft bör säga ifrån att detta gästspel måste vara en engångsföreteelse och bli av kortast möjliga varaktighet, ty ingen kan väl tro att tre, fyra eller fem människor i en domstol, vilka jämväl har en politisk uppfattning, bättre skulle kunna

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

bedöma de handlingar och det arbete som riksdagen utför och vilka man också förutsätter skall ha sinne för ett praktiskt arbete. När man ser hur tre domstolsinstanser var för sig dömer olika, frågar man sig: Är det rättstolkningen som bedömts olika, eller är det måhända så att de olika rättsutövarnas uppfattning om samhället och om olika ting kan vara det avgörande i detta sammanhang?

Herr Ohlin säger, att Sverige tillhör eftertruppen på detta område. Ur demokratisk synpunkt och ur samhällets synpunkt kan Sverige med den ställning vårt land har i Europa och världen i övrigt ta detta påstående med lugn.

Jag har bara begärt ordet för att säga ifrån, att det är viktigare för riksdagen att ha en reell kompetens, när den skall bedöma de frågor den har att ta ställning till, än den formella kompetensen hos människor, som sällan eller aldrig kommer i kontakt med medborgarna i det samhälle, som riksdagen ändå skall försöka få att fungera. Det kan inte vara rimligt att överföra den politiska makten till en domstol. Är det så att man vill ha ett parlament och accepterar demokratien, bör man också se till att parlamentet behåller de möjligheter till att skapa och handla, som knyter land och folk samman. Att blanda in rättssäkerheten i detta sammanhang är efter mitt sätt att se fel. Man kan förstå en sådan åtgärd ur politisk synpunkt men inte ur andra synpunkter.

Jag skulle vilja, herr talman, för att inget missförstånd skall kunna uppstå i fråga om motiveringarna, yrka bifall till utskottets kläm. Därmed har jag inte på något sätt velat skriva under motiveringarna i utskottets utlåtande. Såväl motionen som reservationen bör reservationslöst avslås.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det här av de socialdemokratiska ledamöterna sagts, att rätts-

säkerheten i själva verket skulle vara lika stor när det gäller förvaltnings- som när det gäller domstolsprövning. Det förvånar mig att Gunnar Myrdal med sin mycket starka ställning inom socialdemokratien verkligen inte har fått resonans för de synpunkter, som han mycket ingående utvecklat och som herr Jacobsson faktiskt antydde i sitt anförande. Professor Myrdal skrev under andra världskriget, att »det främst är den svenska pressens förtjänst, att rättssäkerheten inte är undergrävd här i landet». Herr Jacobsson uttryckte det så, att det är väl att vi har pressen, som här kan beivra dessa missförhållanden. Ja, det är det verkligen. Men skall man lägga bevakandet av rättssäkerheten så mycket på pressen? Gunnar Myrdal, som är både rättsvetenskapsman och nationalekonom, påvisade i ingående detalj, att det här i landet ofta inte förekommer någon rättssäkerhet — allra minst på det administrativa området. Har hela hans bevisföring varit felaktig? Det har inte på något sätt påvisats här.

Jag vill också erinra om att JO:s ämbetsberättelse till årets riksdag utgör en illustration till det förhållande, som nu förnekas, nämligen att vi inte har någon enhetlig och fast rättstillämpning. Justitieombudsmannen påpekar bl. a., att de administrativa myndigheterna även i de fall, där de är skyldiga att motivera sina beslut, ofta inte gör detta. Man kräver av den enskilde medborgaren, att han skall följa lagen; men de administrativa myndigheterna följer inte själva bestämmelserna. Det är väl ganska anmärkningsvärt, att riksdagens egen ombudsman måste påpeka det.

Den som läser denna mycket innehållsrika lunta på över 500 sidor finner hur beklämmande förhållandena är i många avseenden och hur JO i fall efter fall får påpeka, att man näppeligen följer rättstillämpningen. Dessutom kan det nämnas, att Sverige har givit sin anslutning till Europa-konventionen om

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

de mänskliga rättigheterna och att rättsvetenskapsmän som Halvar Sundberg m. fl. i grundlagskommentarerna understryker, att vi på många områden i själva verket inte följer Europa-konventionen. Det skall väl då mycket till för att i denna kammare kunna hävda den uppfattningen, att det står väl till på detta område. Det är väl i själva verket ganska betänkligt, om ett land accepterar en internationell konvention av grundläggande betydelse för de mänskliga rättigheterna, som det här gäller, och sedan inte följer den.

Jag vill också för herr Jacobsson i Sala hänvisa till något mycket väsentligt, som herr Heckscher påpekade i sitt — med hänsyn till de diskussioner vi under många år haft i dessa frågor — mycket synpunktsrika anförande. Det är riktigt, som herr Jacobsson i Sala sade, att pressen, i de fall där det finns dokument, kan belysa de rätta förhållandena. Men i många fall — herr Heckscher gav ju en exemplifiering av detta — har man i departementsfrågor ofta inga sådana dokument, som är tillgängliga för pressen. Där sker en hemligstämpling, som försvårar möjligheterna för tidningarna att belysa sådana fall. Följden är ofta att man i pressen inte vet efter vilka grunder de administrativa myndigheterna har gått. Det vet man i regel när det gäller domstolsprövning, därför att där är besluten motiverade.

Herr talman! Jag kan med hänvisning till det sagda yrka bifall till reservationen.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! När jag var med vid behandlingen av denna fråga i första lagutskottet fann jag, att diskussionen kanske inte var helt ny. Däremot var den infekterade stämning, som tydligen var förknippad med denna fråga, ganska ny för mig.

Vid diskussionen försökte man av

motionen och av motionärerna, vilka fanns med i första lagutskottet, få fram vad de egentligen önskade. Det visar sig här i dag, att någon enighet inte har kunnat uppnås mellan motionärerna om vad de egentligen vill. Vi har fru Gärde Widemars uppfattning som så att säga går på den gamla linjen med en domstolsmässig prövning även av regeringens beslut, vi har herr Frödings begränsade linje med en ny förvaltningsdomstol, en förvaltningshovrätt, och vi har i dag hört herr Johansson i Dockered, som inte tycks ha någon bestämd mening om vad han avsåg, när han skrev under denna motion.

Det var därför kanske inte så underligt, om vi var ganska intresserade av att uppnå en samförståndslösning, när vi försökte pröva detta ur olika synpunkter. Men det visade sig att motionärerna själva knappast hade tänkt sig in i vad man egentligen ville. Jag skulle tro, att det skulle, om motionen hade bifallits sådan som den var skriven, ha varit ganska svårt för vederbörande statsråd att skriva utredningsdirektiv på grundval av den motionen.

Det visade sig att dessa frågor inte alls var så enkla som man kanske tänkt sig. Bl. a. ställdes frågan var domstolsprövningen skulle sättas in. Skulle den ske i mellaninstanserna? Skulle man kanske, om man ville överklaga t. ex. en lantbruksnämnds beslut, först gå till domstol och få rättsenlighetsfrågan prövad och sedan få gå tillbaka till lantbruksnämnden och få ändamålsenlighetsfrågan prövad? Skulle man göra om samma procedur, när ärendet kom till lantbruksstyrelsen? Vad skulle vidare ske? Det var, när man kom in på sådana frågeställningar, som vi på vårt håll inte ansåg oss kunna gå på den linje motionärerna uppskisserat.

Det har här i dag anförts, att vi socialdemokrater i första lagutskottet behärskas av någon sorts allmän konserveratism och att det skulle vara anledningen till vårt avstyrkande. Det för-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

håller sig inte så. Vi har hållit frågan öppen och på allt sätt försökt att få veta vart man egentligen vill komma med detta förslag, men vi har inte kunnat få någon klar uppfattning om det.

Herr Ohlin sade att det inte finns anledning att hänvisa till de utredningar, som åberopas i vårt utlåtande. Vi har inte sagt att dessa utredningar arbetar med hela frågan. Men vissa bestämda avsnitt av frågan behandlas av dessa utredningar. Vi vill inte påstå att dessa utredningar kan lösa frågan som den är upplagd från motionärernas sida, men vi menar, att stora delar av detta redan är avbetat. Det har också sagts att vi motsätter oss en ökning av rätts-skyddet. Men hur är det egentligen? Vet vi om det är ökning av rättsskyddet man strävar efter? Kan man vara absolut säker på att det blir en kvalitativt bättre prövning av domstol än av förvaltningsmyndighet? Jag tror det vore ganska förmåtet att anse detta vara en generell regel.

Vi har här i landet förvaltningsmyndigheter som prövar förvaltningsbesvär, vilka arbetar i kollegiala arbetsformer och har i sin krets skickliga förvaltningsjurister. Jag tror att det vore ganska obetänksamt, om man utan vidare sade sig, att en ung hovrättsfiskal i häradsrätt eller annan domstol skulle a priori vara mera skickad att bedöma rättsenlighetsfrågorna och lämplighetsfrågorna, såsom skisserats av herr Fröding.

Det är kanske snarare på det sättet att man har velat göra gällande, att det här i landet finns en viss rättsröta. Rättsrötemyen kan kanske vara matnyttig ur vissa politiska aspekter, vilket måhända är förklaringen till att frågan drivits på det sätt som skett i detta sammanhang. De överord som herr Ohlin använde om regleringssamhället och alla de övergrepp som enligt honom sker här har vi inte behövt höra i utskottet. Men det är kanske bara för att vidhålla rättsrötemyen man är in-

tresserad av att driva denna fråga såsom hittills har skett.

Om man vill ha till stånd en utredning, om man vill ha oss med på det utredningskravet, bör man säga ut, vad det är för utredning man beställer, hur man har tänkt sig att det hela skulle fungera. Jag tror att man då skulle få ett annat bemötande och att det skulle bli en mera fruktbar diskussion mellan de olika partigrupperna som kanske kunde leda till något resultat.

Som uppläggningsen är i dag vill jag emellertid med dessa ord, herr talman, yrka bifall till första lagutskottets förslag.

Herr FRÖDING (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Martinsson vill jag bara säga, att jag aldrig menat, att en ung hovrättsfiskal skulle utöva denna domstolsmässiga prövning av förvaltningsbeslut. Jag antydde ju att jag ville ha en helt ny förvaltningshovrätt. Denna förutsätter jag skulle få en mycket kvalificerad sammansättning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på det mycket balanserade anförande, som utskottets ordförande höll, då hon motiverade sitt yrkande om bifall till reservationen. I sitt anförande sade hon bl. a., att hon inte tvivlar på utskottsmajoritetens goda vilja, då det gäller att lösa de frågor, som har samband med rättsstryggheten i landet.

Emot det uttalandet kan man ställa herr Ohlins, där han säger, att han kan iakttaga en negativ inställning hos socialdemokratien och en klart markerad ovilja att ta itu med de problem, som har med den enskildes trygghet inför samhällsmaskineriet att göra. Det är ingen tvekan om att det råder stor skillnad på denna väsentliga punkt i de båda uttalandena. Jag är tacksam för att fru Gärde Widemar har givit socialdemokraterna i riksdagen detta er-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

kännande, som herr Ohlin tydligt inte vill ge dem.

Herr Ohlin frågar vidare socialdemokraterna, av vilken anledning vi är så ointresserade och negativa i denna fråga och om det möjligen är av rädsla för att en domstolsprövning av detta slag skulle betyda, att det socialistiska regleringssamhället blev mindre effektivt. Får jag vända på saken och fråga herr Ohlin, om han avser att denna domstol skulle kunna användas från folkpartistiska utgångspunkter till att avskaffa detta s. k. socialistiska regleringssamhälle? Det skulle i så fall betyda, att herr Ohlin klart uttalat, att han vill använda denna domstol i politiska syften, vilket vi från socialdemokratiskt håll sagt att vi fruktar kan komma att ske.

Jag instämmer med herr Braconier att det är angeläget att man ser till, att den enskilde får största möjliga trygghet inför den expanderande samhällsmakten. I detta syfte finns en rad utredningar på gång, och färdiga utredningars arbetsresultat ligger till granskning i departement och remissinstanser. Det är alldeles uppenbart av oerhört stor betydelse, att det i den nya författning, som vi så småningom kommer att få i vårt land — även om jag i likhet med vad som framhölls här i kammaren för några dagar sedan tror att det tar lång tid innan den är färdig — skrivs in garantier för den enskilde medborgarens rättssäkerhet. Jag behöver inte speciellt hänvisa till författningsutredningen. Det räcker om jag hänvisar till den författningsrevision som vi arbetar med i olika sammanhang bl. a. inom de politiska partierna som studerar frågan. Men det betyder inte, att det finns anledning att tillstyrka bifall till den motion som föreslår särskild utredning om denna administrativa domstol.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Braconier hänvisade i detta sammanhang till professor Myrdals synpunkter. Det kanske förhåller sig så, att man måste skilja på ett resonemang om teoretiska problem och på praktisk erfarenhet. Även om synpunkterna är goda, är därmed inte sagt att riksdagen måste följa dem.

Här har också sagts att vi inte har någon enhetlig och fast rättsordning. Herr Braconier och jag har ju i stort sett samma uppfattning om konstitutionella frågor samt om frihet och rätt. Tror verkligen herr Braconier, att vi i ett dynamiskt samhälle kan ha fasta och enhetliga normer, som skall gälla från århundrade till århundrade? För min del tror jag det inte. Om vi skulle tillämpa sådana principer i vår lagstiftning, skulle vi därmed förkväva hela samhällsutvecklingen.

I den debatt som förts, bl. a. av Wilhelm Moberg, om rättsröta, har anförts exempel på domstolsförfarande. Den förvaltningsdomstol, som vi nu diskuterar, skulle arbeta efter samma regler. Det finns ingen anledning att hysa någon övertro på att vi där skulle kunna skapa större rättssäkerhet. Rättssäkerheten har inte med denna fråga att göra.

Det har vidare talats om konventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag har lämnat en interpellation i denna fråga, vilken ännu inte besvarats. Jag skulle emellertid vilja säga till herr Ohlin, att om han ville tillämpa de mänskliga fri- och rättigheterna vid behandlingen av ledamöter inom sitt parti, skulle mycket vara vunnet. När man icke i praktiken i händelser som ligger så nära till har visat vilja att tillämpa vad man i ord säger sig vilja hävda, skall man vara försiktig.

Herr talman! Riksdagen har själv ett organ som skall pröva olika frågor, och det är konstitutionsutskottet. Om nu detta inte är så starkt som det borde vara under nuvarande förhållanden, bör

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

väl ändå riksdagen se till, att detta viktiga utskott, som har så många betydelsefulla arbetsuppgifter sig förelagda, kan bli både arbets- och handlingsdugligt.

Man har närmast den känslan att första lagutskottet tvivlar starkt på konstitutionsutskottet och menar att det inte går att klara det hela den vägen. Jag tror att riksdagen ur olika synpunkter inte bör hesitera inför att vidta de åtgärder i detta avseende som är nödvändiga, men vi skall inte tveka på det viset att riksdagen ställs under ett starkare överförmynderskap än vad vi nu har. Det kan vara viktigt att riksdagens självkänsla och dess vilja att tillämpa demokratiska principer kommer till uttryck. Detta kan ske i konstitutionsutskottet och icke i någon domstol, som, hur vi än diskuterar, måste bli mer eller mindre påverkad av politiska och andra hänsyn, eftersom dess ledamöter skall göra ett politiskt bedömande.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det finns en ganska stark begränsning av konstitutionsutskottets möjligheter att ingripa i sådana här frågor när det gäller förvaltningsmyndigheterna och även när det gäller beslut fattade av departementschef direkt och icke föredragna i konselj. Även om man i och för sig skulle anse, att konstitutionsutskottets dechargeförfarande ger garantier, är alltså dess möjligheter begränsade till ett ganska litet område. Till detta kommer att konstitutionsutskottets dechargeförfarande aldrig någonsin kan åstadkomma någon förändring eller någon ersättning till den skadelidande i de fall då ett beslut har träffats som icke är rättsenligt. Och jag har för min del mycket svårt att tro, att det skulle göra vår parlamentarism svagare, om man fick bättre garantier för att alla myndigheter — de högsta som de lägsta — följde givna lag, en lag som ju regering och riksdag har att gemensamt stifta.

Herr Alemyr var inne på frågan om regleringssamhällets roll i detta sammanhang. Jag skall inte falla herr Ohlin i hantverket när det gäller att replikera herr Alemyr på denna punkt, men jag vill peka på att just i regleringssamhället är rättsskyddet för den enskilde gentemot myndigheterna en särskilt väsentlig och allvarlig sak. I ett samhälle där myndigheternas ingripande var av tämligen ringa omfattning var kanske det viktigaste rättsskyddet det som riktade sig mot andra medborgare, men i ett regleringssamhälle är det annorlunda.

Herr Martinsson yttrade en sak som jag ber att mycket bestämt få instämma i. Han menade, att vi borde diskutera denna fråga utan någon anknytning till rättsrötemyten, och det tror jag är riktigt. Alla samhällen har naturligtvis brister i sin rättstillämpning, så även det svenska, men på det hela taget är det svenska samhället, vare sig det gäller domstolar eller förvaltningsmyndigheter, laglydigt och ur dessa synpunkter anständigt. Det betyder emellertid inte att det inte kan bli ännu bättre. Om vi resonerar om detta i lugn och ro, bör vi vara överens om att lika väl som vi önskar förbättra det svenska samhället i andra avseenden kan vi också vilja förbättra rättsskyddet inom detta samhälle.

Det väsentliga i herr Martinssons anförande var egentligen frågan om huruvida man skulle tro att förvaltningsmyndigheterna vore sämre än domstolarna när det gäller rättstillämpningen. På det får man svara att det också beträffande förvaltningsmyndigheterna har inträtt en förändring så till vida att det rättsliga inslaget i förvaltningsmyndigheternas arbete spelar mycket mindre roll nu än tidigare. Den rättsbildade personalen inom dessa myndigheter har kvantitativt mindre omfattning och uppmuntras kanske hela tiden att fästa mindre avseende vid de rent rättsliga synpunkterna och större

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

vid lämplighetssynpunkter. Detta kan i och för sig vara rimligt och riktigt, men det innebär att den uppgift om vilken det här är fråga kommer att passa sämre för förvaltningsmyndigheterna än för domstolarna, vilkas uppgifter fortsättningsvis är inriktade just på rätts-skyddet.

Det kan väl ändå inte förhålla sig så, herr Martinsson, om man begär en utredning, att alla delar av frågan måste vara utredda innan man får någon sådan. De spörsmål som herr Martinsson var inne på här om var domstolsprövningen skall sättas in o. s. v. är just av den typ som en utredning har anledning att pröva. I det sammanhanget borde vi i fortsättningen utan att vare sig tala om rättsröta eller anlägga några andra agitatoriska synpunkter kunna enas om att en utredning skulle ha en väsentlig uppgift att fylla.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill i anledning av vad herr Lundberg sade till mig påpeka, att jag med utgångspunkt från justitieombudsmannens egen berättelse framhöll, att det saknas en fast rättstillämpning. Nu påstår herr Lundberg, att vi, som båda är goda demokrater, skulle kunna vara överens här, men herr Lundberg har i oändligt många fall i denna kammare kritiserat olika myndigheters beslut. Skulle det inte ur demokratisk synpunkt vara en fördel att man fick en fast rättstillämpning, eller skall man vara beroende av det förhållandet, som bl. a. JO påpekar, att även när det finns skyldighet för administrativa myndigheter att motivera sina beslut avstår de understundom från detta? Det kan väl ändå inte, herr Lundberg, vara överensstämmande med rättsstaten.

Sedan gjorde herr Lundberg det mycket djärva påståendet att han kunde stödja sig på ett uttalande av Gunnar Myrdal — jag har själv ofta citerat honom eftersom jag tycker att han här kommer med mycket intressanta tanke-

gångar — som i dessa frågor skulle ha anlagt ett teoretiskt betraktelsesätt. Då har herr Lundberg inte läst vad Gunnar Myrdal skrivit om dessa ting. Gunnar Myrdal hävdar att i planhushållnings- och regleringssamhället är det ofrånkomligt att man med en viss konservatism ser på formerna och han säger att det främst är tack vare den svenska pressen som vi hade ett rätts-samhälle under andra världskriget. Detta är väl inte något teoretiskt betraktelsesätt, ty vad den svenska pressen gjorde var att man tog upp till granskning förordning efter förordning, och framhöll att i själva verket höll rätts-säkerheten i landet på att undergrävas.

Detta var alltså Gunnar Myrdals uppfattning, och i det fallet var det jag som stod på rättssäkerhetens grund.

Herr Lundberg kom också med en intressant synpunkt när det gäller konstitutionsutskottets granskningsrätt. Det är, herr Lundberg, alldeles riktigt att konstitutionsutskottet knappast har några andra möjligheter att kritisera administrativa beslut än att begagna sig av 106 §, som inte har använts sedan 1854, och 107 § som ofta är ett mycket klumpigt medel — det framhölls inte minst under den stora debatten för 10 år sedan om dechargeförfarandet. Om vi skall kritisera rent felaktigt administrativa beslut har vi alltså vanligen inte någon annan utväg än att tillgripa 107 §, och då säger man understundom med en viss rätt från utskottsmajoritetens sida att det väl är fullkomligt orimligt att anklaga ett statsråd för exempelvis vad byggnads- eller bostadsstyrelsen gör. Följden är att konstitutionsutskottet möjligen kan komma med en omförmälan, men enligt statsrättsexpertenas mening är det ju tvivelaktigt, när och om en sådan är tillåten eller icke.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Heckscher vill jag säga att det naturligtvis är riktigt

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

att förvaltningsmyndigheternas sammansättning har förändrats under senare år. Vi har där fått många tekniker, jordbruksexperter och andra tjänstemän av liknande slag. Jag vet emellertid inte, om man med bestämdhet kan säga att beslutens kvalitet därigenom har blivit nedsatt eller att det så att säga tummas på rättsenligheten. Men även om så skulle vara fallet finns det ju besvärsmöjligheten, och vi får också räkna med att när man har löpt hela skalan igenom, hamnar man väl på något håll där det finns juridisk utbildning och erfarenhet och förutsättningar att bedöma frågorna ur rättssynpunkt. Förhållandena kan också väntas bli bättre efter tillkomsten av den nya regeringsrättslagen.

Det har vidare här sagts att man inte skall begära någon utredning innan det är klart vilken utredning man beställer. Jag kan ha en viss förståelse för detta. Om första lagutskottet skall vara med på att beställa en utredning, bör ju utskottet veta litet mer om vad som önskas och inte ställas inför krav och yrkanden, beträffande vilka det visar sig finnas tre olika meningar, såsom nu deklarerats här i kammaren.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om begränsningen av konstitutionsutskottets granskning är naturligtvis något som kan diskuteras. Från riksdagens och de samhällsliga institutionernas sida måste man emellertid först och främst komma ihåg att samhället inte bara skall arbeta med lagparagrafer utan att det gäller att ta hänsyn till människorna och deras problem i stället för att stirra sig blind på lagparagrafer av olika slag.

Herrar Braconier och Heckscher har här talat om regleringssamhället. Ja, herrarna har väl läst rätt mycket statskunskap — jag förutsätter att herr Heckscher har noga studerat även sin fars verk om förhållandena på 1500-

1600-, 1700- och 1800-talet — och jag vill fråga dem: Har regleringssamhället förstärkts eller har det luckrats upp på senare tid? Såvitt jag förstår var under föregående århundrade regleringarna i all sin litenhet vida hårdare än nu.

Vi skall emellertid, ärade kammarledamöter, komma ihåg att det var domstolar som ingrep mot Axel Danielsson, Hjalmar Branting och andra och att grunden till dessa ingripanden var ett politiskt bedömande som i dagens situation förefaller orimligt. Men det föreligger inte någon garanti för att samhället i detta sammanhang nu skulle fungera mera rättsriktigt.

Herr Braconier åberopade även JO. Jag hoppas att JO med fasthet och på det sätt, som riksdagen har rätt att förutsätta, fullgör den prövning som 110 § regeringsformen ger möjlighet till. Om JO gör vad på honom ankommer, då kommer det, herr talman, att skapas litet större rättssäkerhet för svenska riksdagsmän.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Martinsson har självfallet alldeles rätt i att motionärerna inte har lyckats övertyga första lagutskottets majoritet; det framgår så att säga av utlåtandet. Vågar jag hysa den förhoppningen, att om man får en mera preciserad framställning av vad det är som skall utredas — inte vad utredningen skall leda till — och dessutom underlåter att nämna ordet rättsröta, som såvitt jag vet inte har använts av någon annan än herr Martinsson i denna debatt, kommer åtminstone herr Martinsson i fortsättningen att stödja kravet på en utredning av denna fråga?

Jag tror att herr Martinsson kanske en aning missförstod vad jag yttrade om juristerna hos myndigheterna. Det ligger väl i sakens natur att en myndighet, vars personal är juridiskt utbildad, fäster större avseende vid rättsliga synpunkter än en som är sam-

Utredning rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

mansatt på ett annat sätt. Man får därför en bättre rättslig prövning hos en sådan myndighet, vare sig det nu är fråga om en domstol eller något annat.

Det är ju inte tal om att den sakliga prövningen skall flyttas över till domstol annat än möjligen i mycket speciella fall. Normalt skall den ske hos den myndighet, som bäst kan bedöma saken. Just därför bör också den rättsliga prövningen ske hos organ, som är speciellt inriktade på denna.

Vad slutligen beträffar regleringssamhället har det gått upp och ned med detsamma. För ett par hundra år sedan var det otvivelaktigt mycket väl utvecklat och efter en avvecklingsperiod har det nu uppstått igen. För min del hör jag till dem, som inte vill släppa förhoppningen på en ny avvecklingsperiod, men i avvaktan på denna anser jag behovet av rättslig prövning mycket trängande.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Martinsson gjorde den reflexionen, att domstolsprövning måhända inte innebure större garanti för den enskilde medborgarens trygghet än ett avgörande hos en förvaltningsinstans, som kanske också har skickliga jurister till sitt förfogande. Jag måste erkänna, att detta yttrande överraskade mig. I andra länder anser man att möjligheten att vid domstol pröva rättsenligheten i förvaltningsavgöranden ökar rättstryggheten. Varför skulle det vara annorlunda i Sverige? En domstolsprövning innebär ju ett kontradiktoriskt förfaringsätt inför offentligheten på ett helt annat sätt än prövningen vid avgöranden inom förvaltningen. Om herr Martinsson intar en så radikal ståndpunkt, att han ifrågasätter domstolsprövningens betydelse ur rätts-säkerhetssynpunkt, är meningskiljaktheten mellan oss måhända ännu större än det tidigare förefallit.

Herr Martinsson talade om att man inom utskottet varit intresserad av att

komma till samförstånd, och fru Gärde Widemar uttryckte sig på liknande sätt. I det utlåtande som utskottet nu har presterat finns emellertid inga spår av en sådan önskan om samförstånd. År efter år har utskottet radat upp sådana svävande motiveringar som att man inte skall gå utanför nuvarande rättsskyddsanordningar etc. Jag hoppas livligt i likhet med herr Heckscher, att herr Martinssons yttrande innebär att denna önskan om samförstånd verkligen finns. Det kommer i så fall att visa sig nästa gång riksdagen får denna fråga till behandling.

Herr Alemyr frågade om det var min avsikt att använda domstolsprövning som ett politiskt medel gentemot regleringssamhället. Denna fråga måste, herr talman, ha varit retorisk. Den kan inte ha varit allvarligt menad. Låt mig dock i alla fall säga, att om det är ett faktum att regleringssamhället i och för sig medför risker för den enskildes rättstrygghet, då är det ju för det första så — som herr Heckscher redan påpekat — att ju starkare regleringssamhället är desto mer måste man försöka trygga individens rättssäkerhet. För det andra vill vi, som talar för att samhället skall intressera sig för att förbättra rättstryggheten på de punkter, där den ännu inte är tillräcklig, inte acceptera möjligheten att regleringssamhället härigenom skulle bli ännu mera utvecklat som något argument mot denna vår ståndpunkt.

I valet mellan ett system, som ger den enskilde större rättstrygghet och ett system, som uppoffrar rättstryggheten för att regleringarna skall fungera lättare, föredrar vi absolut det system, som innebär den större rättstryggheten. Denna ståndpunkt har dock inte den avlägsnaste likhet med någon tanke på att svenska domstolar skulle låta sig användas som politiska instrument. Det finns det väl ingen talare i denna kammare — möjligen med undantag för herr Lundberg — som vill påstå.

Ändring av bidragsförskottslagen

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag ber att få erinra kammaren om att det var herr Ohlin, som införde resonemanget om det socialistiska regleringssamhället och ställde frågan till socialdemokraterna, huruvida man i rädsla för att detta regleringssamhälle skulle lida skada var motståndare till ett införande av domstolsmässig prövning i förvaltningsrättsliga frågor.

Om min fråga till herr Ohlin, om herr Ohlin i gengäld ville använda en sådan domstol till att slå sönder det han kallar ett socialistiskt regleringssamhälle, är retorisk, måste herr Ohlins fråga till socialdemokraterna också vara i hög grad retorisk.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen B); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Gärde Widemar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen B) av fru Gärde Widemar m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Gärde Widemar

begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 71 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Ändring av bidragsförskottslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslagen).

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har på grund av särskilda omständigheter inte kunnat anteckna den blanka reservation till utskottsutlåtandet, som är bruklig, då man trots att man inte har något annat yrkande än utskottets, ändå vill säga några ord vid ärendets behandling i kammaren. Jag vill dock göra detta och vill då säga, att jag inte vid utskottsbehandlingen har kunnat vidhålla motionsyrkandet, eftersom den väg vi föreslagit i motionen, vilken föranlett andra lagutskottets utlåtande nr 21, inte tycktes framkomlig för att lösa dessa problem.

I motion II: 238 föreslog vi att sådan ändring i bidragsförskottslagen måtte komma till stånd, att förmyndares eller föräldrars godkännande av ingånget avtal för underhållsbidrag icke skulle utgöra förutsättning för bidragsförskott, där sådant godkännande av särskilda skäl icke kunnat erhållas.

Det finns, som alla vet, många ungdomar i detta land, som utan att ingå äktenskap blir föräldrar långt före myndighetsdagen. Vi vet också att de flesta »olyckorna» i dessa sammanhang sker i tonåren. Även om det oftast är så att

Ytterligare arbetstidsförkortning

föräldrar eller förmyndare godkänner det avtal den omyndige barnafadern har ingått händer det allt emellanåt att det inte går att få detta godkännande. Det kan inträffa att man helt enkelt vägrar att skriva på eller att den underhållsskyldige är utlännning, vilket inte är så alldeles ovanligt nu för tiden.

Barnavårdsmanen skall visserligen se till att avtalet är lagligt, men detta kan ju under sådana här förhållanden endast ske genom stämning och domstolsförfarande. I de flesta fall är det väl så, att det inte blir stämning och domstolsförfarande så länge allt går bra. Det är först när svårigheter börjar uppstå och barnafadern kanske rent av har försvunnit ut ur landet, som man kommer att tänka på att avtalet inte är lagligt. Modern kan då inte erhålla bidragsförskott i vanlig ordning, och det kan under dessa omständigheter ta avsevärd tid innan man genom ett rättsförfarande kan ordna upp frågan.

Med tanke på att det skrivs åtskilliga avtal i vårt land, enligt vilka den underhållsskyldige är omyndig och det således kan uppstå svårigheter i framtiden, ville vi med denna motion finna en väg att eliminera dessa svårigheter. Den väg vi föreslagit har emellertid syntts utskottet oframkomlig, eftersom den innebär avvikelser från gällande förmyndarrättsliga grundsatser. Jag har givetvis måst böja mig för denna utskottets motivering, ty det gäller ju också den unge mannens rätt och möjligheter. Det kan hända att det finns andra vägar att gå för att lösa detta problem, och i så fall, herr talman, får vi väl återkomma.

Jag har alltså inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18**Ytterligare arbetstidsförkortning**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt mo-

tion om ytterligare arbetstidsförkortning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 424, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar *Senander* och *Holmberg* hemställt »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag till en allmän förkortning av arbetsveckan till 40 timmar och för arbete under jord eller tungt och hälsovådligt arbete till 35 timmar».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II:424, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Vad andra lagutskottet skrivit i sitt utlåtande om vår motion — eller rättare sagt vad utskottet har uraktlåtit att skriva — får väl tolkas så, att det inom utskottet nu råder enighet om själva målsättningen i motionen, nämligen att arbetstiden bör förkortas till 40 timmar i veckan.

Det har tagit lång tid att komma ens dithän. Kampen för 40 timmars arbetsvecka har bl. a. förts i många valrörelser, men ännu så sent som för 14 år sedan stod till och med en del arbetarrepresentanter i kungliga utredningskommittéer på samma linje som borgarna, nämligen att 48-timmarsveckan i princip skulle bibehållas. Dess bättre var detta den sista skans som höll stånd mot kraven på arbetstidsförkortning.

Vi fick inte 40-timmarsvecka den gången, utan det blev en blygsam reform. Men det som vanns var nu inte bara de tre timmarnas arbetstidsförkortning per vecka, utan samtidigt kom också praktiskt taget alla de spådomar om olyckor av olika slag på skam, som sades skulle komma att inträffa, om vi slog in på arbetstidsförkortningens väg. Numera torde det vara en hopplös upp-

Ytterligare arbetstidsförkortning

gift att försöka inbilla en arbetare eller annan person i samma ställning att vi inte har råd att förkorta arbetstiden till 40 timmar. Och de politiska förutsättningarna härför finns som bekant. Det är arbetarmajoriteten i riksdagen, och de svenska ombuden i Internationella arbetsorganisationen har också röstat för en rekommendation, som innebär att de anslutna länderna från och med i år skall vidta åtgärder i syfte att successivt införa 40 timmars arbetsvecka. Detta ligger helt i linje med kravet i vår motion.

I princip synes utskottet som sagt vara enigt med oss, och nu gäller det uppenbarligen mera tidpunkten när vi skall behöva göra någonting ytterligare i frågan. Vi menar att man nu utan dröjsmål skall ta itu med spørsmålet. Vårt land har redan kommit betänkligt på efterkälken i detta hänseende jämfört med andra länder, och det finns ingenting som motiverar en sådan eftersläpning. Vår teknik är högt utvecklade i näringslivet, och det finns väl knappast någon som vill påstå att vår produktionsförmåga inte skulle kunna bibehållas eller till och med ökas, om arbetstiden förkortades till 40 timmar i veckan. Behovet av en dylik åtgärd är klart dokumenterat. Tidningarna innehåller också varje dag uppgifter, som styrker att det moderna arbetslivets jäkt och olycksrisker nu bör motvägas av kortare arbetstid och större möjlighet till avkoppling och rekreation.

Det är med hänsyn härtill som jag nu ställer den frågan till utskottets talesmän, vem som nu vill besvara den: Vad menas egentligen med de två raderna överst på sidan 5 i utskottets utlåtande, som har fått ersätta utskottets sakliga bedömning av vår motion? Där står utan någon som helst dokumentation eller ens försök till ett teoretiskt resonemang:

»Några förutsättningar för att redan nu genomföra en ytterligare förkortning av arbetstiden föreligger enligt ut-

skottets mening icke.» Orden »redan nu» får väl skrivas på argumentnödens konto, och i så fall skulle jag kunna gå förbi dem, men om utskottet med uttrycket »redan nu» vill göra troligt att vi vill att lagstiftningen om 40 timmars arbetsvecka skall ligga på riksdagens bord nästa vecka — eller ens innan året är slut — så talar utskottet alldeles uppenbart mot bättre vetande.

Vi har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning — och det är något helt annat! Jag kan gärna upplysa om att det enligt vår mening inte behöver ta så särskilt lång tid att få en sådan lag till stånd, men varför skulle inte riksdagen kunna ta itu med frågan omedelbart? Varför skall man dröja längre än nödvändigt med att sätta i gång?

Men framför allt ber jag utskottets talesmän förklara för kammaren och mig vad det är för förutsättningar som saknas för att man skall kunna ta itu med frågan på det sätt vi föreslagit. Det lämnas inte något besked i utskottets utlåtande om vad det är för förutsättningar som måste föreligga, innan man kan gripa sig an med denna fråga. Innan jag går vidare i detta ämne skulle jag som sagt gärna vilja ha ett besked från någon av utskottets talesmän om vad som menas med den dunkla skrivningen på den punkten.

Herr talman! Jag ber redan nu att få yrka bifall till vår motion.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Det är många olika varianter på förslag till arbetstidsförkortning som herr Holmberg och hans partivänner presenterat för andra lagutskottet och riksdagen under de senare åren. I år har vi ett förslag till arbetstidsförkortning. I fjol hade vi ett annat förslag, som skilde sig från årets. 1959 hade vi ett förslag, som skilde

Ytterligare arbetstidsförkortning

sig från de båda senare förslagen. När herr Holmberg ville förorda en arbetstidsförkortning till 40 timmar, som skulle vara genomförd till 1965, skilde sig det förslaget från det förslag herr Holmberg kommer med i år, där han också förordar 40 timmar men för de som arbetar i vissa hårda yrken 35 timmar.

Ur dessa synpunkter tror jag att herr Holmberg inte behöver vara så undrande över att utskottet, som han menar, varit fåordigt i sitt yttrande. Jag undrar med hur stort allvar herr Holmberg satt och plitade ned sin motion och vilka förutsättningar han trodde att det fanns att få riksdagen att gå med på den.

Frågan om en arbetstidsförkortning har varit och är aktuell — det håller jag med herr Holmberg om — och man kan ju inte säga annat än att reformer har drivits fram på detta område de senaste åren. Det har skett delvis på avtalsmässig väg, såsom genomförandet av 40-timmarsveckan för treskift- och tvåskiftarbetare samt gruvarbetare. 45-timmars veckan, som var helt genomförd i fjol, beslutades här i riksdagen 1957.

Det är alldeles självklart, att den nuvarande 45-timmarsveckan inte är fastslagen för all framtid. Allteftersom de ekonomiska förutsättningarna medger det kommer arbetstiden att reformeras. Men en arbetstidsförkortning kan ju inte få ske på bekostnad av minskade löneinkomster för arbetstagarne. Herr Holmberg frågar nu utskottet varför vi inte talat om för herr Holmberg att dessa förutsättningar inte finns. Jag tycker att herr Holmberg bör ta en liten stund på sig för att läsa över hurdana förhållandena är på detta område för att kunna besinna, att det i varje fall knappast är ekonomiskt tänkbart att nu genomföra denna reform.

Men har herr Holmberg inte observerat en annan historia? För närva-

rande arbetar en utredning med frågan om förlängning av semestern till fyra veckor. Det måste väl kunna betyda, att en fortsatt arbetstidsförkortning i vårt land inte bör vara bunden till en nedsättning av maximalarbetstiden per vecka. När socialministern tillsatte denna utredning om förlängd semester, syftade han väl på att det kan anföras skäl för kortare arbetstid i form av förlängning av den lagstadgade semestern. Herr Holmberg skall sålunda inte påstå annat än att arbetstagarna utnyttjar alla de möjligheter som finns för att reformarbetet i fråga om arbetstidens längd skall kunna fortgå allteftersom de ekonomiska och politiska förhållandena det medger — och de kommer att göra det utan att herr Holmbergs insats kommer att betyda så mycket i det avseendet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! De frågor jag ställde blev ju inte besvarade i något avseende, såvitt jag kunde höra. Med hänsyn till den inställning herr Nilsson intar är det väl begripligt att han inte kan ge en beskrivning av de förutsättningar, som han påstår inte finns för att nu genomföra denna reform. Det kan nämligen inte vara ett skäl att våra motioner har varierat beträffande ordalydelsen, att vi i fjol ville att 40-timmarsveckan skulle vara klar 1965 men i år inte angivit någon sådan tidpunkt. Är man ense om saken, kan man vara ense om att även utreda frågan om tidpunkten när man skall börja. Men man måste väl börja någon gång, herr Nilsson?

»Trodde verkligen herr Holmberg, att han skulle vinna gehör för förslaget?» säger herr Nilsson. Det kan ju se litet hopplöst ut när man hör herr Nilsson tala i saken. Det har sett lika hopplöst ut för viktiga reformer vid andra tillfällen, men så småningom har folkopinionen bringat också såda-

Ytterligare arbetstidsförkortning

na som herr Nilsson på bättre tankar, så jag tror nog det finns möjligheter att få saken genomförd.

Det enda som förekom av saklig upplysning i herr Nilssons tal var dels att det inte är ekonomiskt tänkbart att genomföra reformen för närvarande, dels att man också umgås med planer på att ersätta 40-timmarsveckan med 4-veckorssemester.

I fråga om möjligheterna att komma till ett resultat vill jag erinra om de skäl, som talar för att det kan vara anledning att raska på med att börja.

Det tog precis tio år från det arbetsutredningen tillsattes till dess riksdagen beslöt om förkortning av arbetstiden till 45 timmar i veckan, och det tog ytterligare tre år innan vi fick den begränsning av arbetstiden som nu gäller. Har utskottet verkligen tänkt sig detta tempo även för resten av arbetstidsförkortningen? Vad målsättningen beträffar råder tydligen, som jag nyss sade, enighet i varje fall mellan arbetarrörelsens representanter om att man skall syfta till det målet. Men skall vi verkligen behöva vänta så orimligt länge som när det gällde den tidigare genomförda arbetstidsförkortningen på tre timmar? I så fall bör utskottet räkna med att arbetaropinionen kommer att sätta fart på utvecklingen med samma medel som den använde för att framtinga en ändring av den kurs, som arbetsutredningen på sin tid försökte slå in på, nämligen bibehållande av 48-timmarsveckan. Även i dag har antytts att fyra veckors semester skulle genomföras i stället för 40-timmarsvecka. Den enklaste matematik visar vad detta är värt. För det första motsvarar en veckas längre semester bara en femtedel av den arbetstidsförkortning som skulle uppstå genom 40-timmarsveckan. För det andra behövs fyra veckors semester även om arbetstiden blir kortare.

I fråga om de ekonomiska förutsättningarna för genomförandet av 40 timmars arbetsvecka och längre semester

medger jag gärna att dessa förbättringar bör ske samtidigt med att åtgärder vidtages för att få till stånd en bättre ordning i det ekonomiska livet över huvud taget, högre effektivitet och större demokrati. Detta har vi diskuterat vid ett par tillfällen tidigare, bl. a. en gång denna vecka, med anledning av kommunistiska motioner. Redan nu skulle de stora folkgrupperna kunna få bättre ekonomisk standard, uttryckt bland annat i kortare arbetstid och längre semester, om det rådde bättre demokrati inom det ekonomiska livet.

Men på längre sikt måste naturligtvis också högre löner, kortare arbetstid, längre semester och sociala reformer i långt större omfattning än som hittills har genomförts baseras på produktionsökning, större effektivitet och krisfria samhällsförhållanden. Detta kan vi uppnå bara genom att hålla kurs på en socialistisk samhällsordning. Vi kommunister har så många gånger betonat detta, att jag tycker det skulle vara överflödigt att tala om det i detta sammanhang. Det går som sagt inte att med nuvarande förhållanden genomföra alla de förbättringar som vi har föreslagit.

I fråga om de bättre förhållanden som arbetarklassen så småningom kommer att nå har vi från utlandet fått bevis på att åtgärder i socialistisk riktning steg för steg skapar möjligheter till sådana förbättrade förhållanden som jag har talat om. I Sovjetunionen kommer detta till uttryck även i form av arbetstidsförkortning. Den hushållningsplan som sedan två år håller på att förverkligas i Sovjetunionen innebär att från och med 1964 den allmänna arbetstiden kommer att vara 35 timmar i veckan samt arbetstiden för tyngre och hälsofarliga yrken bara 30 timmar. För detta fordras som sagt de speciella förutsättningar som har skapats genom kommunisternas politik. Vi bör ordna det så att vi inte kommer alltför långt efter i denna utveckling. Vi borde kunna handla åtskilligt snabbare än utskottet för-

utsätter för att åtminstone nå 40-timmarsvecka inom rimlig tid. Detta vore ingen revolutionerande omdaning, men det vore ett steg till åstadkommande av litet rättvisa.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till motion nr 424.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Bara ett par tillrättalägganden, herr talman. Herr Holmberg säger att arbetstidsutredningen efter tio år framlade förslag i frågan om 45-timmarsvecka. Det var inte arbetstidsutredningen som utredde denna fråga. Det var en annan utredning.

Vidare har jag inte sagt att en fjärde semestervecka skall ersätta 40-timmarsveckan, utan jag har sagt att en fjärde semestervecka också är ett steg framåt mot arbetstidsförkortning.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Om inte herr Nilsson hörde det kan jag upplysa om att jag sade, att det förföll tio år efter det arbetstidsutredningen tillsatts till dess att riksdagen fattade beslut, och det tog ytterligare tre år innan vi fick 45-timmarsveckan genomförd. Jag vill inte att det skall ta lika lång tid innan vi kommer till resten av den arbetstidsförkortning som herr Nilsson och jag ju är överens om bör genomföras, och därför anser jag att vi skall sätta i gång så snabbt som möjligt. Det kan vi också göra utan de ekonomiska olägenheter som herr Nilsson antydde.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 424 av herrar Sennander och Holmberg; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 19

Upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation. Jag har låtit mig nöja därmed av den anledningen att en översyn av vissa särbestämmelser rörande kvinnlig arbetskraft, som finns intagna i arbetarskyddslagen, för närvarande sker i Kungl. Maj:ts kansli och att alltså resultatet av denna översyn bör avvaktas. Arbetarskyddsstyrelsen har efter överläggningar med Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i skrivelse till Kungl. Maj:t lagt fram förslag om några smärre ändringar i 34 och 37 §§ arbetarskyddslagen.

Det ena förslaget innebär att arbetarskyddsstyrelsen skulle i särskilda fall få medge undantag från förbudet att använda kvinna till arbete under jord, då arbetet inte är manuellt och utförs av kvinna i överordnad ställning. Ändringen motiveras främst med att kvinnlig arbetskraft skall kunna användas för skötsel av marketenterier i gruvor. Det andra förslaget går ut på att dispensrätten, som nu ligger hos Kungl. Maj:t, skall överföras på arbetarskyddsstyrelsen. Dispens skall som hittills endast komma i fråga då »synnerliga skäl» föranleder därtill, och styrelsen framlägger inte förslag om upphävande av förbudet att använda kvinnor i hantverks- eller industriellt arbete nattetid, ehuru den anser, »att det från arbetar-

Upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete

skyddssynpunkt icke borde möta betänkligheter däremot».

Om Kungl. Maj:t begränsar ändringarna till dessa avsnitt i lagen kommer alltså den särlagstiftning för kvinnor, som finns i arbetarskyddslagen, att äga bestånd. Det enda man kan hoppas på är att det tjugotal remissinstanser, som nu har att yttra sig över förslaget, i likhet med motionärerna skall förorda, att denna kvarleva från en svunnen tid skall avskaffas och att Kungl. Maj:t i så fall måhända låter sig påverkas i sitt ställningstagande.

Motionärerna vänder sig mot de *särbestämmelser* för kvinnorna, som begränsar möjligheterna att använda kvinnorna till hantverks- eller industriellt arbete nattetid. För undvikande av varje missförstånd är det väl bäst att jag framhåller, att vi naturligtvis tycker att det är både riktigt och nödvändigt med en lag som stadgar allmänt nattarbetsförbud, lika för både män och kvinnor, och alltså garanterar nattvila mellan kl. 23 och 5. Men vi tycker det är otidsenligt att behålla särskilda bestämmelser för de kvinnor som arbetar inom hantverk och industri — bestämmelser som innebär att arbetsgivarna måste söka dispens hos Kungl. Maj:t, om det visar sig att arbetet inkräktar på den för kvinnorna stipulerade arbetsfria tiden mellan kl. 22 och 5. Vi anser det både egendomligt, ologiskt och inkonsekvent att kvinnorna skall anses böra skyddas inom just dessa områden, medan man inte ömmar för dem som nattetid arbetar på restaurang, för dem som bär ut våra morgontidningar, för dem som städar järnvägsbagnar och för dem som fullgör nattjänst vid telefonstationer för att inte tala om dem som arbetar inom områden, där nattarbetet är en absolut förutsättning för att vårdbehovet skall kunna tillgodoses, nämligen sjuk- och förlossningsvården. Det kan inte bestridas, tycker jag, att nattarbetet på sjuk- och förlossningsav-

delningar både psykiskt och fysiskt innebär en större påfrestning för kvinnorna, eftersom arbetsstyrkan under natten är i hög grad reducerad.

Vad är det nu för skäl som utskottet åberopar för avslag på motionerna? Jo, att de gällande särskilda bestämmelserna för kvinnor i arbetarskyddslagen är historiskt betingade. Men om garantier mot missbruk av den kvinnliga arbetskraften i dagens samhälle är hundra procentiga och om förhållandena i olika avseenden blivit radikalt förändrade sedan denna bestämmelse tillkom för mer än femtio år sedan, varför skall man då i ett slags oförklarlig pietetskänsla värna om en lagbestämmelse som saknar relevans? Jag tycker att vi har alldeles tillräckligt med lagparagrafer i vårt komplicerade samhälle, och det bör därför kännas enbart som en lättnad, om vi någon gång upptäcker att en eller annan paragraf saklöst kan slopas.

Herr talman! Jag har velat redovisa motionärernas uppfattning samt motivera min blanka reservation även om jag, av de skäl jag anförde inledningsvis, inte kommer att ställa något yrkande. Jag avvaktar den proposition som jag förmodar är att vänta för att se, om jag då får anledning återkomma till frågan.

I detta anförande instämde herr Nordgren (h) och fru Kristensson (h).

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! 1957 väckte fru Gärde Widemar i första kammaren och jag i denna kammare en motion med förslag om slopande av 36 och 37 §§ arbetarskyddslagen, d. v. s. särbestämmelserna angående nattarbetsförbud för kvinnor. Jag känner mig fortfarande djupt rörd när jag tänker på den iver, med vilken herrarna rusade fram och talade för dessa bestämmelser, som skulle skydda kvinnorna mot överansträngning.

Upphävande av bestämmelser i arbetarskyddslagen, vilka inskränka den kvinnliga arbetskraftens användande i yrkesarbete

Under de år som gått sedan 1957 har jag styrkts i min uppfattning, att 36 och 37 §§ inte har någon egentlig betydelse ur arbetarskyddssynpunkt. När utskottet säger att det har historisk betydelse, kan det vara riktigt, ty när man en gång införde denna bestämmelse om förbud mot nattarbete för kvinnor, som ursprungligen inte gällde alla industri- och hantverksföretag utan endast företag med mer än 10 arbetare — man undantog alltså företag med mindre än 10 arbetare — fanns inte nuvarande § 19, som stadgar generellt förbud mot nattarbete för både män och kvinnor.

I lagen säges, att nattarbete mellan klockan 23 och 5 är förbjudet, såvida inte kontinuiteten i driften kräver nattarbete. När denna generella bestämmelse nu finns, tycker man att särbestämmelsen för kvinnor skulle vara onödig.

I § 19 avses med natt tiden mellan klockan 23 och 5 medan i den speciella paragrafen om förbud mot nattarbete för kvinnor med natt avses tiden mellan klockan 22 och 5. Detta ställer till trassel inte bara vid treskift utan även vid tvåskift. I många fall vill nämligen de manliga arbetarna i industrier där personalen består av både män och kvinnor inte börja första skiftet klockan 5 och sluta andra skiftet klockan 10, utan de vill i stället börja första skiftet klockan 6 och sluta andra skiftet klockan 11. Det är alltså för tiden mellan klockan 22 och 23 man måste begära dispens för kvinnor i sådana fall. Vid undersökningar har det också visat sig, att även många kvinnor hellre vill börja första skiftet klockan 6 och sluta andra skiftet klockan 23. Detta medför ett administrativt krångel. Praktiskt taget alla dispensansökningar beviljas, och därmed blir hela paragrafen uppluckrad.

I Norge, där man har ett generellt förbud mot nattarbete, har man inga

särbestämmelser för kvinnorna. I Danmark, där man inte har något nattarbetsförbud, har man inte heller några särbestämmelser för kvinnorna; där får kvinnorna arbeta på nätterna.

Om en kvinna vill söka arbete i en treskiftsindustri — hon kan göra det för att hon tycker om det arbetet eller därför att hon vill ha en arbetstid som sammanfaller med makens — borde hon ha rätt att göra det utan att söka dispens. Nu måste hon antingen söka dispens eller — om det inte finns annat arbete på orten och hon av ekonomiska skäl måste arbeta — söka arbete på annan ort. Som jag ser det, arbetar alltså denna bestämmelse mot kvinnorna, vilket alla särbestämmelser gör.

Det säges i många sammanhang att vi bör arbeta för att öppna nya yrkesområden för kvinnorna. En hel del kvinnor söker sig också till nya yrken, men man arbetar där i treskift. Vid en konferens här i riksdagshuset angående kvinnorna i arbete sade personalchefen vid Domnarvet, att om de anställer 90 kvinnor, så måste de skriva 90 dispensansökningar. Dessa dispensansökningar skall sedan förnyas; dispenser beviljas aldrig på obestämd tid utan för t. ex. ett halvår eller ett år.

Jag kan inte finna att det finns vare sig medicinska eller andra skäl för ett bibehållande av denna paragraf. Utskottet anser att man bör avvakta resultatet av den utredning som pågår, och jag får väl ge mig till tåls även i detta fall. Såvitt jag kan förstå syftar emellertid denna utredning till att åstadkomma en minskning av remissförfarandet genom att lägga besluten hos arbetarskyddsstyrelsen i stället för hos Kungen. Därmed minskar man emellertid inte de administrativa besvären för arbetsgivarna, utan dessa får fortsätta att söka dispens.

Jag vill tillägga att denna paragraf överträds i ofantligt många fall. Jag tänker t. ex. på bagerier, där man har

Reglering av priserna på fisk

enbart kvinnliga anställda och där det kan bli fråga om nattarbete t. ex. före en dubbelhelg. Skulle man i dessa bagerier förbjuda nattarbete för kvinnor, skulle de få lov att upphöra med sin verksamhet. Många gånger känner de inte ens till att det råder förbud mot nattarbete.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde fru *Gärde Widemar* (fp).

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman: Jag tror inte att det finns någon anledning att ta upp en lång principdebatt om huruvida bestämmelsen i fråga verkligen är ett hinder för kvinnorna på arbetsmarknaden eller inte. Om motionärerna hade vetat att denna fråga var under utredning hos arbetarskyddsstyrelsen på tillskyndan av parterna genom deras överenskommelse i löneförhandlingarna, hade motionerna säkerligen inte väckts. Därför tror jag inte att det finns någon anledning att uppehålla sig vid de frågor som fröken Elmén drog upp.

Inte är det nattarbetsindustrierna jag tänker på när jag vill arbeta för att vidga kvinnornas yrkesområde. Där tror jag inte att § 5 i arbetarskyddslagen nämnvärt hindrar oss, och fröken Elmén, fröken Wetterström och jag bör kunna samarbeta om att försöka vidga kvinnornas yrkesområde även om § 5 i arbetarskyddslagen finns kvar. Vi räknar med andra yrkesområden. Vi vill att flickor skall kunna bli urmakare och komma in i andra yrken som är lättare men som ändå av gammal hävd kallas manliga.

Det är naturligt att jag inte känner samma medömkan med arbetsgivarna som fröken Wetterström och kanske också fröken Elmén och menar att vi bör göra det lättare för dem på så sätt att de skall slippa begära dispens. Jag vill anlägga en annan synpunkt i stället, nämligen att om arbetsgivarna visar god vilja att genomföra rättvisa kvinnolöner

visar också kvinnorna god vilja när det gäller att undanröja eventuella hinder för tillträde till vissa yrken.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20**Reglering av priserna på fisk**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1961/62, jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 17 februari 1961 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 50, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 30 maj 1952 (nr 320) om viss reglering av handeln med fisk, m. m.;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 372) angående reglering av införseln av vissa slag av fisk och skaldjur;

3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 374) angående reglering av utförseln av vissa slag av fisk och skaldjur m. m.;

dels medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1962 reglering av priserna på fisk ävensom importen och exporten av fisk av vissa slag jämte vad därmed sammanhänge finge anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen; och

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under budgetåret 1961/62 för lån i Sveriges kreditbank mot

Reglering av priserna på fisk

gångse ränta ställa garanti dels åt Syd-kustfisk, förening u. p. a., intill ett be-lopp av 2 000 000 kronor jämte ränta, dels åt Västkustfisk, förening u. p. a., intill ett belopp av 3 000 000 kronor jämte ränta.

I samband härmed hade utskottet be-handlat följande två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motio-ner, nämligen I: 563 av herr *Berg, Gun-nar, m. fl.*, likalydande med II: 669 av herr *Levin m. fl.*, i vilka motioner hem-ställts att riksdagen vid behandling av propositionen måtte dels besluta att för bestridande av propagandaverksamhet för fisk inom landet under budgetåret 1961/62 ett anslag av 100 000 kronor skulle utgå till centralnämnden för fisk-propaganda av de medel, som inflöte genom upptagande av införselavgifter på fiskets område, dels ock bemyndiga statens jordbruksnämnd att utanordna beloppet.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga försla-gen till följande förordningar:

1) förordning angående fortsatt gil-tighet av förordningen den 30 maj 1952 (nr 320) om viss reglering av handeln med fisk, m. m.;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 372) angående reglering av införseln av vissa slag av fisk och skaldjur;

3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 5 juni 1953 (nr 374) angående reglering av utförseln av vissa slag av fisk och skaldjur m. m.;

B. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 563 och II: 669, medgiva, att under budgetåret 1961/62 finge till den av centralnämnden för fiskpropa-ganda bedrivna verksamheten dispo-ne-ras 100 000 kronor av de utav utskottet i förevarande utlåtande berörda fisk-prisregleringsmedlen;

C. att riksdagen måtte medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1962

reglering av priserna på fisk ävensom importen och exporten av fisk av vissa slag jämte vad därmed sammanhängde finge i övrigt anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats av utskottet; samt

D. att riksdagen måtte bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att un-der budgetåret 1961/62 för lån i Sveri-ges kreditbank mot gångse ränta ställa garanti dels åt Syd-kustfisk, förening u. p. a., intill ett belopp av 2 000 000 kronor jämte ränta, dels åt Västkust-fisk, förening u. p. a., intill ett belopp av 3 000 000 kronor jämte ränta.

Reservation hade avgivits av herrar *Lage Svedberg, Jonsson, Bertil Anders-son, Hjalmar Nilsson, Johanson* i Väs-tervik och *Lundmark*, vilka ansett att viss del av utskottets utlåtande bort er-sättas med text av i reservationen angiv-en lydelse samt att utskottets hemstäl-lan under B) och C) bort lyda sålunda:

»B) att riksdagen må lämna motio-nerna I: 563 och II: 669 utan åtgärd;

C) att riksdagen må medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1962 reg-lering av priserna på fisk ävensom im-porten och exporten av fisk av vissa slag jämte vad därmed sammanhänger må anordnas i huvudsaklig överens-stämmelse med vad som förordats i det föregående;»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Utskottet tillstyrker en-hälligt Kungl. Maj:ts hemställan i pro-position nr 50, vilket innebär att pris-stödet till fiskarna i avviktan på re-sultatet av pågående utredning skall bibehållas oförändrat under nästa bud-getår. Det innebär också att nu gällan-de bestämmelser beträffande reglering av export och import av fisk m. m. för-längs ett år och att utskottet i övrigt biträder vad i propositionen hemställts.

Däremot har utskottet inte kunnat

Reglering av priserna på fisk

enas om ett motionsledes framför förslag om att ett belopp av 100 000 kronor skall anvisas av riksdagen av medel ur fiskets prisregleringskassa till centralnämndens för fiskpropaganda verksamhet. Denna fråga har varit uppe vid två föregående riksdagar. Förslaget har då avvisats med hänvisning till att prisregleringsföreningarna själva ägde att besluta om anslag till denna propagandaverksamhet.

I föreliggande proposition diskuteras också denna anslagsfråga, sedan jordbruksnämndens råd uttalat sig positivt för saken. Men såväl jordbruksnämnden, vilken är förvaltande organ för fiskets regleringskassa, som departementschefen har ansett sig icke kunna biträda förslaget utan hänvisat till att de i centralnämnden ingående fiskprisregleringsföreningarna själva får avgöra i vad mån de önskar använda sina prisregleringsmedel för centralnämndens propagandaverksamhet.

Med hänsyn härtill och då en utredning pågår om fiskprisregleringen i stort, en utredning som kan komma att aktualisera ett nytt grepp på detta spörsmål, synes det oss reservanter opåkallat att i strid med ansvariga myndigheters önskan införa en ny princip för finansieringen av denna verksamhet, som kanske snart kommer att organiseras i helt andra former. Med detta vill vi reservanter ingalunda underkänna betydelsen av propaganda och reklam för fisk, men vi föreställer oss att om något av betydelse skall kunna uträttas på detta område, så krävs medel av helt annan storlek än vad här är fråga om. Centralnämndens nuvarande funktion torde vara av ringa betydelse och får väl närmast betraktas som en halvmesyra.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess utlåtande nr 13 med undantag för punkterna B och C, där jag yrkar bifall till den reservation som fogats till utlåtandet.

Herr ARWESON (s):

Herr talman! När det gäller prisregleringen av fisk är jordbruksutskottet, som herr Lundmark sade, enigt om att föreslå en förlängning av bestämmelserna för ett år. Det betyder att pristödet till fiskarna skall bibehållas i huvudsak oförändrat under nästkommande år, och det betyder också att giltigheten av bestämmelserna beträffande införsel och utförsel av fisk förlängs. Prisregleringskassorna kommer alltså att liksom hittills få användas för lån till prisregleringsföreningarna för tillfällig finansiering av kreditförsäljning på export, och likaså kommer föreningarna även under nästa budgetår att få disponera fulla beloppen av de krediter för vilka man ställt garanti.

Ett viktigt led i prisregleringsförordandet är propagandan för fisk. Centralnämnden för fiskpropagandan bildades redan 1951 efter ett kungligt brev till fiskeristyrelsen. Nämnden har alltså arbetet under en lång följd av år. Till en början utgick vissa anslag till verksamheten, men senare fick centralnämnden för fiskpropaganda medel från fiskeristyrelsens bensinskattfond.

Nu är pengarna slut, fonden har upphört och propagandan står utan pengar. Det är därför vi anser att systemet — med den förlängning som vi alla är överens om — blir rubbat genom att inte propaganda kan bedrivas.

Jordbruksnämndens råd i fiskerifrågor har uppmärksammat detta och så gott som enhälligt föreslagit, att man skulle få använda en del av fiskets prisregleringsmedel för detta ändamål. Det har inte jordbruksnämnden och inte heller Kungl. Maj:t kunnat biträda. Vi har motionsledes fört fram önskemål om att prisregleringsmedel skulle få disponeras för ändamålet. Vi anser, att det är en mycket rimlig begäran med hänsyn till att vi nu har skapat en fond av prisregleringsmedel, som uppgår till över 19 miljoner kronor. När man emellertid önskar få disponera litet av dessa peng-

Förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet

ar för att göra propaganda, får man inte detta.

Första kammaren har redan med stor majoritet bifallit utskottets förslag, och jag hemställer att även andra kammaren skall göra det. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B och C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. B) och C) i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundmark begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 71 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om effektivisering av övervakningen av svensk krigsmaterielexport.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om förenkling och samordning av arbetsgivare åliggande uppgifts- och uppbördsskyldighet.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! I motionerna nr I: 537 och II: 636 har jag och mina medmotionärer hemställt, att riksdagen måtte »hemställa hos Kungl. Maj:t att i lämpliga former undersöka möjligheterna att förenkla och samordna de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som åligger arbetsgivarna och att snarast möjligt förelägga riksdagen de i samband därmed framkomna förslagen».

Jag skall nu inte trötta kammarens ärade ledamöter med att räkna upp alla de 25 å 30 uppgifter per år en enskild företagare har att utföra för statens räkning. Jag vill bara erinra om att detta tar tid, mycket tid, tid som skulle kunna användas till produktivt arbete i företagen. Enligt min uppfattning skall företagen i så hög grad som möjligt beredas möjlighet att producera

Interpellation ang. ändring av lagen om fri rättegång

varor, nyttigheter och tjänster, vara produktiv. Stat och kommun skall sköta sina uppgifter, och för den service vi får från stat och kommun är vi självfallet beredda att erlagga skäligen direkta skatter. Vi måste emellertid reagera mot att bli belastade med för oss kostnadskrävande improduktiva uppgifter i större omfattning än som kan anses absolut nödvändigt. Detta måste betraktas som en omotiverad indirekt beskattning.

Till min stora tillfredsställelse delar utskottet de synpunkter som framhålles i motionerna. Det är ett av de mest välvilliga utskottsutlåtanden man gärna kan få. Jag ber, herr talman, att starkt få understryka utskottets uttalande. Utskottet vitsordar, »att de i motionerna lämnade uppgifterna om en enskild företagares skyldigheter att inleverera skatter är viktiga, vilket i stort sett jämväl gäller uppräknade av företagare åliggande uppgiftsskyldigheter».

Utskottet erinrar vidare om att socialministern i februari i år förklarat sig beredd att tillvarata alla möjligheter till en ytterligare förenkling av avgifts- och uppbörden och att han dessutom i förslag till en proposition, som remitterats till lagrådet, velat skapa förutsättningar för att sammanföra arbetsgivarnas olika bidrag och avgifter.

Utskottet upprepar vidare vad utskottet anförde förra året »att alla möjligheter till förenkling och samordning bör tillvaratas».

Vad min kritik mot utformningen och distributionen av blanketter beträffar delar utskottet likaledes motionärernas uppfattning att dessa bör vara så entydiga och enkla som möjligt och distribueras i god tid.

Utskottet slutar med att säga att det delar motionärernas uppfattning, att företagarnas arbete med uppbörd och uppgiftslämnande på allt sätt bör underlättas.

Efter att ha tagit del av detta utlåtande skulle man kunna ha väntat sig

ett tillstyrkande av motionen. Så har emellertid ej skett. Utskottet har i stället enhälligt samlats kring den välvilliga skrivningen. Jag skall därför icke ställa något yrkande, herr talman, men jag tillåter mig uttala en bestämd förhoppning om att utskottets välvilliga skrivning noga beaktas av Kungl. Maj:t berörda myndigheter, utredningar och blankettförfattare samt att åtgärder vidtages eller förslag snarast framläggas i ovan angivna avseende. I annat fall förbehåller jag mig rätten att återkomma i dessa frågor.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23**Interpellation ang. ändring av lagen om fri rättegång**

Ordet lämnades på begäran till

Herr MARTINSSON (s), som yttrade: Herr talman! I november 1958 avgav 1951 års rättegångskommitté sitt betänkande Rättegångshjälp (SOU 1958: 40). Någon på betänkandet grundad proposition har emellertid icke framlagts för riksdagen.

Rättegångskommittén anvisade i betänkandet vissa nya vägar för beviljande av fri rättegång, bl. a. innebärande att vederbörande part själv skulle göra vissa ekonomiska prestationer men i den mån kostnaderna översteg vissa belopp erhålla hjälp av det allmänna. Detta skulle samtidigt innebära, att man icke efter genomförandet av kommitténs förslag skulle behöva tillämpa de nuvarande strikta normerna för beviljande av fri rättegång.

Med viss rätt framföres ofta i vårt samhälle den meningen, att endast den mycket fattige eller den mycket rike kan få sin rätt prövad inför domstol. Nuvarande normer för beviljande av fri rättegång medför, att pensionärer, långvarigt sjuka, hustrur utan egen arbetsinkomst kan erhålla fri rättegång, me-

Interpellation ang. kommunindelningsfrågans inverkan på enhetsskolans genomförande

dan däremot familjeförsörjare, även om de befinner sig i låglönegrupperna och har betydande försörjningsbörda, utestänges från denna förmån.

I rättslivet innebär detta många gånger, att den av parterna som erhåller fri rättegång kommer i ett överläge, så att hans motpart ofta tvingas till en för honom oförmånlig förlikning. Detta missförhållande accentueras särskilt, om motparten dessutom saknar utmätningsbara tillgångar, så att täckning ej kan erhållas för rättegångskostnaderna, om vederbörande vinner målet.

Ett mycket vanligt fall är, att hustrun i ett skillnadsmål saknar egen arbetsinkomst och kommer i åtnjutande av fri rättegång. Mannen däremot har viss inkomst, trots att hans ekonomi är långtifrån god, och kan ej erhålla fri rättegång. Följden blir ofta den, att hustrun skaffar sig hjälp av rättegångsbiträde, medan mannen saknar möjlighet att anlita dylikt biträde.

Med hänsyn till de stigande processkostnaderna torde det även finnas goda skäl att vidga kretsen av dem, som kan komma i åtnjutande av det allmännas stöd i rättsliga angelägenheter.

På grund av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställa följande fråga:

Avser statsrådet att för riksdagen framlägga förslag till ändring av lagen om fri rättegång i enlighet med de riktlinjer som angivits i rättegångskommitténs betänkande?

Dena anhållan bordlades.

§ 24**Interpellation ang. kommunindelningsfrågans inverkan på enhetsskolans genomförande**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON i Benestad (cp), som yttrade:

Herr talman! Försöksverksamhet med enhetsskola har bedrivits i drygt ett årtionde. Verksamheten har successivt ökats och omfattar innevarande läsår ca 295 kommuner med sammanlagt ca 12 500 klasser om inalles ca 313 000 elever. Avsikten är att den nioåriga skolan helt skall genomföras under det närmaste årtiondet.

Upprustningen av skolväsendet bör bedrivas så snabbt som möjligt, så att skolreformen kan genomföras inom avsedd tid. Inte minst ur landsbygdssynpunkt är detta viktigt, emedan den nioåriga skolan kommer att medföra en såväl relativ som absolut förbättring av landsbygdsbarnens utbildningsmöjligheter.

Det måste därför beklagas, att nu synes ske en sådan samordning av på regeringsinitiativ tillkomna överväganden i kommunindelningsfrågan och skolfrågorna, att skolreformens genomförande i viss utsträckning fördröjes. Det har blivit bekant att åtminstone en kommun i mitt län, som avsett att införa enhetsskola från och med nästa läsår, fått ansökan härom avslagen under hänvisning till övervägandena i kommunindelningsfrågan. Härigenom har förbättringen av kommunens skolväsende skjutits på hittills obestämd framtid.

Med hänvisning till vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Har någon form av direktiv eller anvisningar utfärdats om att skolreformens genomförande i vissa fall må anstå på grund av kommunindelningsfrågan?

Är statsrådet villig ge till känna, att skolreformens genomförande icke i någon mån får fördröjas av kommunindelningsfrågan?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland — Interpellation ang. val av ny universitetskansler**§ 25****Interpellation ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Stockholm (k), som yttrade:

Herr talman! År 1956 förklarade överbefälhavaren och marinledningen, att Sveriges försvar nödvändigt behövde nya jagare. Året efteråt förklarade ÖB, att jagarna var överflödiga. Under tiden hade marinledningen hunnit göra beställningar och skriva kontrakt hos ett stort antal företag, vilka krävde över 50 miljoner kronor i skadestånd när jagarbyggena inhiberades. Enbart med tre av dessa företag, Bofors, Laval och det holländska Signalapparater, träffades en uppgörelse om 25,9 miljoner i skadestånd. Två av företagen fick allt de begärde, medan Laval krävde ytterligare 3 miljoner.

I april 1958 fick marinförvaltningen i uppdrag att försöka sälja de två påbörjade jagarna eller materiel till dem till utlandet. Marinförvaltningen gjorde ingenting själv utan överlämnade åt Götaverken och Kockums att söka utföra uppdraget. I augusti 1960 förklarade de storvarv, som etablerat sig som mäklare, att uppdraget misslyckats. Götaverken och Kockums skickade samtidigt en räkning på 158 400 kronor för det misslyckade uppdraget. Marinförvaltningen förklarade inför regeringen, att försäljningen var utsiktslös och begärde att få avsluta undersökningen.

I december 1960 meddelade Stockholms-Tidningen, att Argentina i början av denna höst inlett underhandlingar om inköp av jagarna. Det kan således icke ha gått lång tid mellan mäklarens rapport och marinförvaltningens beslut och de nya underhandlingarna. Resultatet av dessa har icke kungjorts.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att

till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande interpellation:

Kommer de företag, som erhållit betydande skadestånd för att beställningarna på jagarna Lappland och Värmland inhiberats, att återbetala dessa skadestånd, om de påbörjade jagarna eller delar av dem kan försälgas, och kommer de båda varv, som erhållit mäklararvoden, att återbetala dessa, om det visar sig, att de inte tillräckligt prövat möjligheterna att sälja jagarna och materielen?

Denna anhållan bordlades.

§ 26**Interpellation ang. val av ny universitetskansler**

Ordet lämnades på begäran till

Herr REGNÉLL (h), som yttrade:

Herr talman! Enligt nu gällande bestämmelser utses universitetskanslern på så sätt, att val förrättas genom electorer, vilka utsetts av universiteten, varefter den valde utnämnes av Kungl. Maj:t. Detta tillvägagångssätt utgör en av garantierna för att kanslern skall förbli universitetens högste målsman och även i förhållande till Kungl. Maj:t skall kunna hävda universitetens självstyrelse.

Den nuvarande innehavaren av kanslersämbetet har nu begärt sitt avsked. Trots att detta skett i så god tid, att tillsättningsproceduren utan svårighet borde kunna genomföras utan att vakansförordnande skulle behöva tillgripas, har en viss diskussion uppstått om tillsättningsförfarandet. Förmodanden har uttalats, att universitetsberedningen skulle kunna väntas föreslå ändring i nuvarande bestämmelser och att ämbetet i väntan på ett sådant förslag skulle kunna komma att vakanssättas för viss tid.

Inte minst för universitetsreformens

Interpellation ang. val av ny universitetskansler

genomförande måste det anses vara ytterst betydelsefullt, att universiteten ej skall behöva räkna med ett mer eller mindre långvarigt vikariat på kanslersposten utan att denna besättes med ny fullt auktoritativ innehavare i direkt anslutning till nuvarande innehavarens avgång.

Under hänvisning till det sagda anholder jag härmed om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet informera kammaren, huruvida avsikten är att i vanlig ordning föranstalta om val av ny universitetskansler i så god tid, att den nyvalde kan tillträda sin befattning i anslutning till företrädarens avgång?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion angående ändrad tidpunkt för allmänna val, och

nr 13, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till övnings- och yrkesläroutbildning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare me-

delsanvisning till ombyggnad och reparation av operahuset i Stockholm, samt nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1961/62;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om ändring av kommunalskattelagens bestämmelser rörande avskrivning å maskiner och inventarier, som ingår i rörelse,

nr 35, i anledning av väckta motioner om befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m., och

nr 36, i anledning av väckta motioner om viss ändring av nöjesskatten för biograf föreställningar, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 16, i anledning av väckta motioner om utredning rörande riksdagsledamöternas bostadsfråga i Stockholm,

nr 17, angående användande av riksbankens vinst för år 1960,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., och

nr 19, i anledning av väckta motioner om statsanslag i vissa fall till politiska partier; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för begränsning av statsbidragen till den allmänna sjukförsäkringen, m. m.,

nr 25, i anledning av väckta motioner om skyndsamt förslag rörande mödrahjälpen,

nr 28, i anledning av väckta motioner angående omreglering av vissa livräntor, m. m.,

nr 29, i anledning av väckta motioner om viss fråga rörande samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen, och

nr 30, i anledning av väckta motioner om karenstiden i fråga om sjukpen-

ning för de yrkesskadeförsäkrade vid samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen.

§ 28

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bensinskatt, m. m.;

från första lagutskottet:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 134, i anledning av väckta motioner angående lagen om semester, m. m.; och

nr 135, i anledning av väckta motioner om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen i samband med sjukgymnastisk behandling, m. m.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 127, angående val av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare; och

nr 128, angående val av riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 129, för häradshövdingen Karl Hugo Henkow att vara riksdagens militieombudsman;

nr 130, för hovrättsrådet Gunnar Thyresson att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare; och

nr 131, för hovrättsrådet Holger Vilhelm Henrik Nordqvist att vara riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare.

§ 29

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande en av de propositioner, som avses skola bordläggas vid dagens sammanträde, nämligen propositionen nr 45, som berör socialförsäkringens administration m. m., föreligger för närvarande endast några få exemplar. Det är emellertid mycket angeläget att propositionen bordlägges före påsk. Då det synes mindre lämpligt att ajournera sammanträdet i avvaktan på att erforderligt antal exemplar för utdelning till kammarens ledamöter erhålles, kommer propositionen i stället att utsändas till ledamöterna per post i eftermiddag.

§ 30

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 45, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.,

nr 76, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.,

nr 80, med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.,

nr 82, angående handelsgymnasieutbildningen samt anslag för budgetåret 1961/62 till de statsunderstödda handelsgymnasierna,

nr 83, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa högskolor,

nr 86, med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet,

nr 87, angående godkännande av avtal om driften av Svenska institutet för konserveringsforskning, m. m.,

nr 91, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 92, angående statens stöd åt växtförädlingen, m. m.,

nr 93, angående utbildning av statens reproduktionsanstalt till aktiebolag, m. m.,

nr 97, angående vissa markförvärv för försvaret,

nr 98, angående bidrag till viss buss-
trafik m. m.,

nr 104, angående anslag för budget-
året 1961/62 till viss upplysningsverk-
samhet i ungdomsfrågor,

nr 105, angående ytterligare utgifter
å tilläggsstat II till riksstaten för bud-
getåret 1960/61, och

nr 109, angående ny organisation av
krigsmaktens högsta ledning.

Dessa propositioner bordlades.

§ 31

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN,
som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hem-
ställa att kammaren ville medgiva, att

tiden för avgivande av motioner i an-
ledning av de kungl. propositioner, som
bordlagts vid kammarens sammanträ-
den tisdagen den 21 och onsdagen den
22 mars samt i dag, må med hänsyn till
infallande helg utsträckas till det sam-
manträde, som infaller näst efter fem-
ton dagar från det respektive proposi-
tioner kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

§ 32

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.23.

In fidem

Sune K. Johansson